

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”
Кафедра фінансів

ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ у схемах і таблицях

Практикум

У 2 частинах

Частина 2

Для студентів 3 курсу напряму підготовки
6.030508 “Фінанси і кредит”
усіх форм навчання

Суми
ДВНЗ “УАБС НБУ”
2012

УДК 658.1417(076.5)
Ф59

Рекомендовано до видання методичною радою обліково-фінансового факультету Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України”, протокол № 9 від 15.05.2012.

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри фінансів, протокол № 10 від 18.04.2012.

Укладачі:

Л. Л. Грищенко, кандидат економічних наук,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”;

О. В. Дейнека, кандидат економічних наук,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”;

І. М. Крайніков, асистент,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

Рецензенти:

Ф. О. Журавка, доктор економічних наук, професор,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”;

І. Д. Скляр, кандидат економічних наук, доцент,
Сумський державний університет

Фінанси підприємств у схемах і таблицях [Текст] : практикум : у 2 ч. /
Ф59 Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України” ; [уклад.: Л. Л. Грищенко, О. В. Дейнека, І. М. Крайніков]. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – Ч. 2. – 212 с.

Видання містить ілюстративний матеріал у розрізі тем навчальної дисципліни “Фінанси підприємств”, що призначені для самостійного вивчення та проведення практичних занять. Практикум спрямований на формування та закріплення навичок із методології та практики організації фінансів суб’єктів господарювання різних організаційно-правових форм.

Призначений для студентів 3 курсу напряму підготовки 6.030508 “Фінанси і кредит” усіх форм навчання.

УДК 658.1417(076.5)

© ДВНЗ “Українська академія банківської справи
Національного банку України”, 2012

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ	6
ТЕМА 1. Основи фінансів підприємств	6
ТЕМА 2. Грошові розрахунки підприємств	25
ТЕМА 3. Грошові надходження та витрати підприємств	51
ТЕМА 4. Формування і розподіл прибутку	73
ТЕМА 5. Оподаткування підприємств	79
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2. СУЧАСНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ	112
ТЕМА 6. Оборотні кошти та їх організація на підприємстві.....	112
ТЕМА 7. Кредитування підприємств	123
ТЕМА 8. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів	145
ТЕМА 9. Оцінка фінансового стану підприємства	155
ТЕМА 10. Фінансове планування на підприємствах	171
ТЕМА 11. Фінансова санація та банкрутство підприємств	183
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	207

ВСТУП

Фінанси підприємств є основою фінансової системи країни, тому створення ефективної економічної системи України залежить від прибуткової діяльності суб'єктів господарювання всіх форм власності в усіх сферах діяльності та різної галузевої приналежності. За цих умов необхідна сучасна, адекватна ринковим умовам організація фінансової діяльності кожного підприємства. Отже, підготовка фахівців у галузі фінансів, що мають глибокі теоретичні і практичні знання, можуть узагальнювати та застосовувати закордонний досвід розвинутих країн у діяльності вітчизняних підприємств, є своєчасною та актуальною. Дисципліна “Фінанси підприємств” дає можливість студентам вивчити питання механізму організації фінансів підприємств; специфіку діяльності підприємств з урахуванням їх організаційно-правових форм, виду діяльності і галузевої приналежності; особливості фінансового планування та управління; формування основних напрямків реорганізації підприємств.

Мета навчальної дисципліни – надати студентам теоретичні знання та практичні навички з питань механізму організації фінансів підприємств у сучасних умовах; розкрити методику складання поточних і перспективних фінансових планів і бюджетів; виробити вміння розробки варіантів фінансових рішень, їх обґрунтування і прийняття оптимального варіанта на основі результатів економічного аналізу; навчити оцінювати вплив фінансових рішень на загальну фінансову стійкість підприємств та інтереси їх власників; розкрити методику управління капіталом підприємства та забезпечення зростання рентабельності власного капіталу.

Практикум з дисципліни “Фінанси підприємств” є основним структурним компонентом методичного забезпечення практичної підготовки студентів. Він містить наочний матеріал, зокрема схеми, таблиці з метою самостійного оволодіння теоретичними знаннями і набуття практичних навичок з таких питань:

- організація фінансів підприємств з урахуванням організаційно-правових форм і галузевої приналежності;
- організація грошових розрахунків підприємств і сфер їх застосування;
- механізм формування доходів, витрат і фінансових результатів діяльності підприємств, напрямків їх розподілу і використання;

- особливості організації оподаткування та кредитування підприємств в умовах обмеженості фінансових ресурсів;
- фінансове забезпечення відтворення необоротних та оборотних активів;
- організація фінансового планування та бюджетування на підприємствах на основі використання висновків комплексної оцінки фінансового стану підприємства.

Список використаної літератури містить вичерпний перелік основних законодавчо-нормативних актів, основної і додаткової літератури з фінансів підприємств.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ

Тема 1. ОСНОВИ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ

Поняття й сутність фінансів підприємств. Функції фінансів як внутрішня властивість і форма вияву їх сутності. Сфери фінансових відносин підприємств. Внутрішні та зовнішні фінансові відносини підприємств. Сутність фінансових ресурсів, їх характеристика та напрямки використання.

Методи й способи формування фінансових ресурсів. Власні, позикові та залучені джерела формування фінансових ресурсів і їх характеристика. Основи організації фінансів підприємств: комерційний розрахунок, неприбуткова діяльність, кошторисне фінансування. Зміст, задачі та організація фінансової роботи на підприємствах.

Структурно-логічні схеми

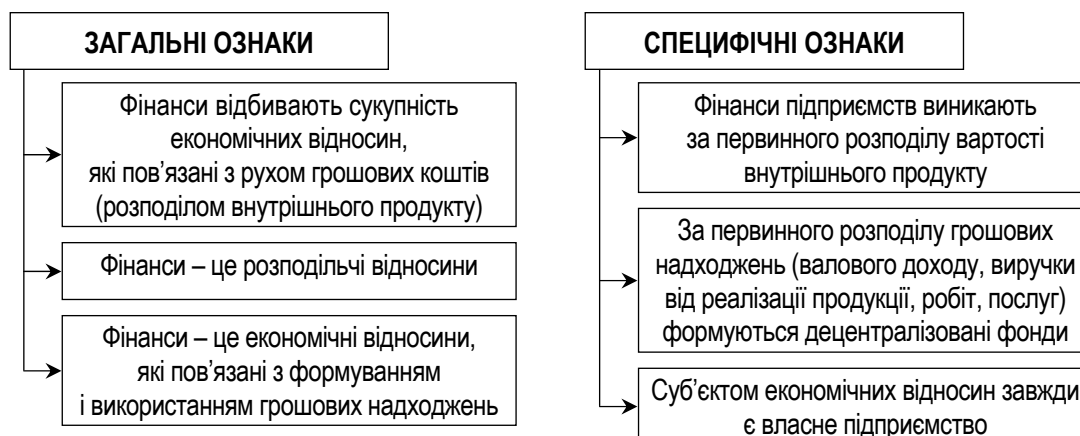

Рис. 1.1. Класифікація ознак, притаманних фінансам підприємств

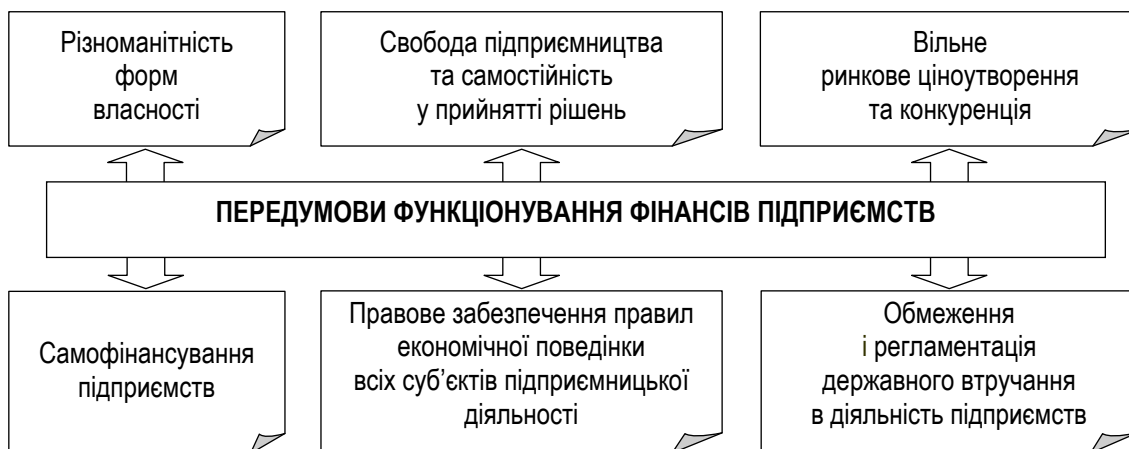

Рис. 1.2. Передумови ефективного функціонування підприємства

Система суб'єктів і видів фінансових відносин

Сфера фінансових відносин	Суб'єкт фінансових відносин	Види фінансових відносин
Внутрішні фінансові відносини	Підприємство і його засновники (власники)	Формування та використання статутного капіталу. Отримання частини прибутку на вкладений капітал
	Підприємство і його структурні підрозділи	Розподіл фінансових ресурсів на фінансування та формування необоротних та оборотних активів
	Підприємство	Розподіл та використання прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства
	Підприємство і його працівники	Формування фонду оплати праці. Матеріальне заохочення та стимулювання. Розподіл частини фінансових ресурсів на матеріальну допомогу. Фінансування соціально-культурних заходів
Зовнішні фінансові відносини	Підприємство і держава	Платежі до бюджету. Відрахування до різних фондів державного, регіонального та галузевого значення. Надання підприємствам податкових пільг. Застосування штрафних санкцій. Бюджетне фінансування. Надходження коштів із цільових державних фондів. Виконання державних програм
	Підприємство і банківські установи	Розрахунково-касове обслуговування. Отримання, обслуговування і погашення кредитів. Відкриття депозитних рахунків. Надання інших банківських послуг
	Підприємство та інші суб'єкти господарювання	Виконання господарських договорів і зобов'язань. Реалізація продукції. Отримання виручки. Здійснення платіжних розрахунків
	Підприємство та інститути фінансового ринку	Розміщення власних цінних паперів. Інвестування тимчасово вільних грошових коштів у фінансові інструменти ринку цінних паперів країни. Виплата страхових платежів. Отримання страхових відшкодувань. Участь працівників підприємства в недержавних пенсійних фондах
	Із галузевими та корпоративними органами *, куди входить підприємство	Формування, розподіл і використання централізованих цільових фондів і резервів. Фінансування цільових галузевих програм. Проведення маркетингових досліджень, науково-дослідних робіт, виставок. Надання фінансової допомоги на поворотній основі для здійснення інвестиційних проектів і поповнення оборотних коштів

* Всередині фінансово-промислових груп, холдингів, корпорацій, спілок, асоціацій, концернів, галузевих міністерств і відомств.

Методичні підходи щодо тлумачення сутності фінансових ресурсів

Автор	Визначення	Примітки
К. В. Павлюк	Грошові нагромадження і доходи, які створюються в процесі розподілу й перерозподілу виручки та прибутку й зосереджуються у відповідних фондах для забезпечення безперервності розширеного відтворення й задоволення інших суспільних потреб	Дане визначення зводиться до формування фондів грошових засобів, що значно скорочує склад фінансових ресурсів, оскільки в розпорядженні підприємства можуть бути кошти і в нефондовій формі
В. К. Сенчагов	Сукупність грошових нагромаджень, амортизаційних відрахувань та інших грошових засобів, які формуються в процесі створення, розподілу і перерозподілу сукупного суспільного продукту	Відсутнє призначення фінансових ресурсів
О. М. Бірман	Виражену в грошах частину національного доходу, сконцентровану безпосередньо в державі чи підприємствах для використання на цілі розширеного відтворення і на загальнодержавні потреби	Необхідне уточнення, оскільки не всі грошові фонди, які формуються, є фінансовими ресурсами (фонд заробітної плати); крім того, відсутнє призначення фінансових ресурсів
М. Г. Сичов	Грошові нагромадження і грошові фонди створюються підприємствами, об'єднаннями, організаціями, державою в порядку розподілу й перерозподілу суспільного продукту і національного доходу	
М. Я. Коробов	Це грошові фонди цільового направлення, які формуються в процесі розподілу і перерозподілу національного багатства, сукупного загального продукту, національного доходу й використовуються в цілях підприємства	Фінансові ресурси виступають у "вигляді фондів грошових засобів", не даючи принципово уточнення: використаних за призначенням фондів або ж невикористаних взагалі
А. Г. Загородній	Це сукупність коштів, що є в розпорядженні держави та суб'єкта господарювання	Зводить поняття "фінансові ресурси" до сукупної маси коштів на підприємстві
В. М. Родіонова	Це грошові доходи і нагромадження, які перебувають у розпорядженні суб'єкта господарювання і призначені для виконання фінансових зобов'язань, здійснення витрат розширеного відтворення та економічного стимулювання працюючих	Не відображено джерела формування фінансових ресурсів

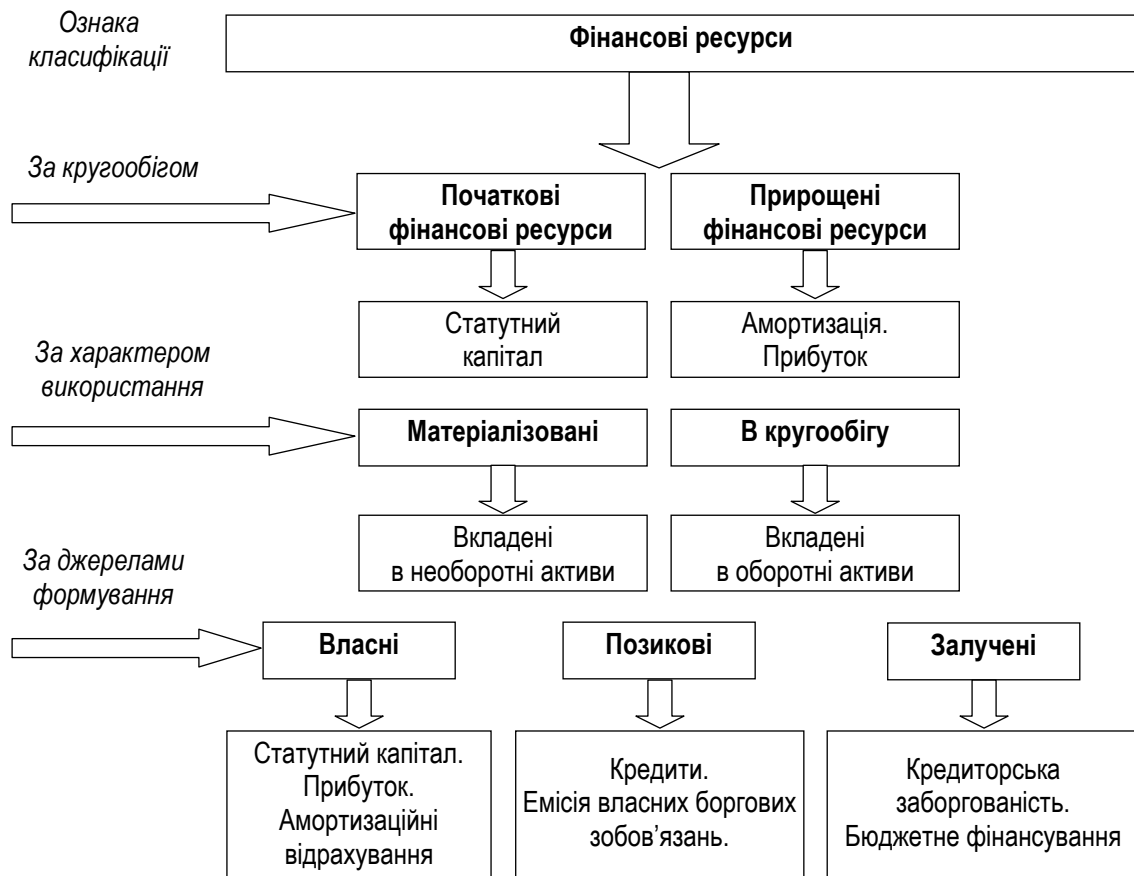

Рис. 1.3. Класифікація фінансових ресурсів

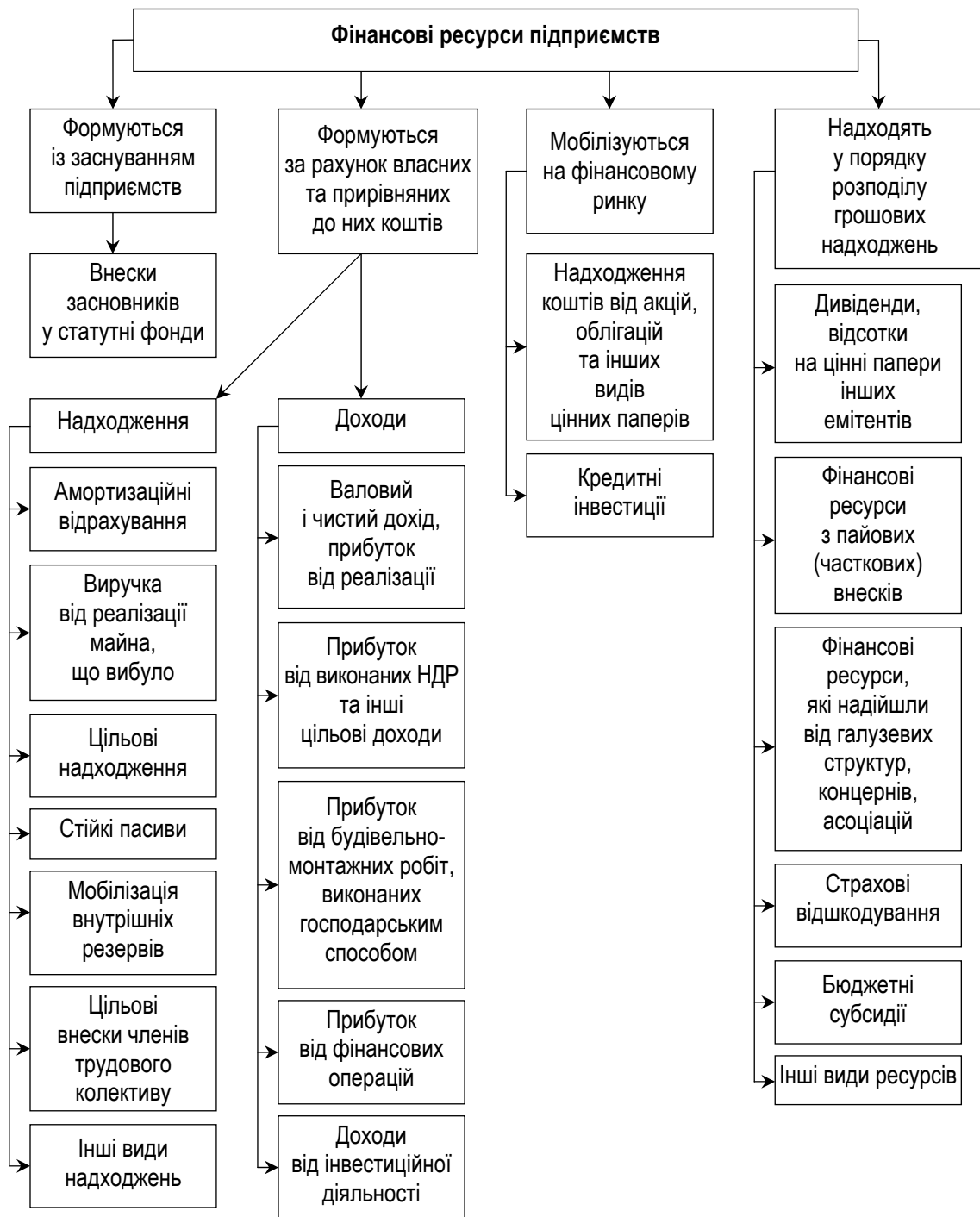

Рис. 1.4. Джерела формування фінансових ресурсів підприємств

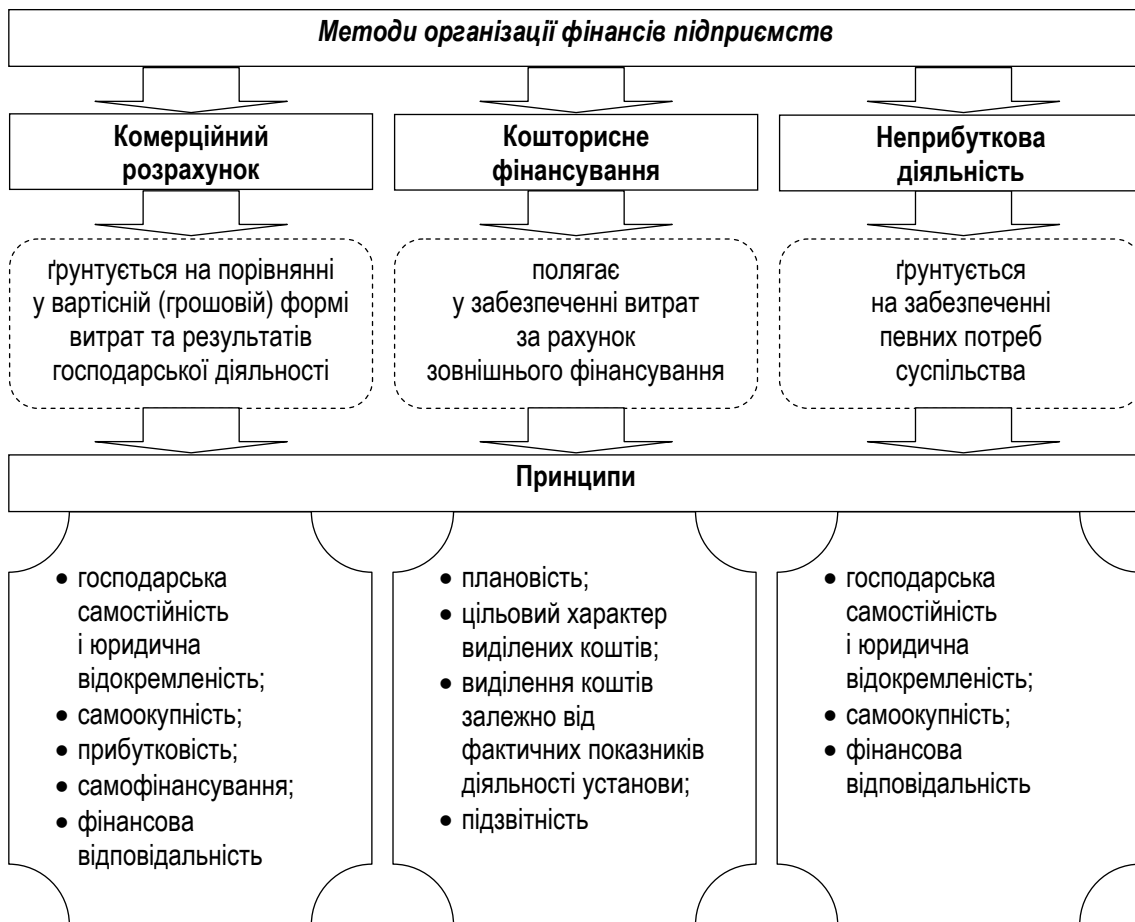

Рис. 1.5. Характеристика методів організації фінансів підприємств

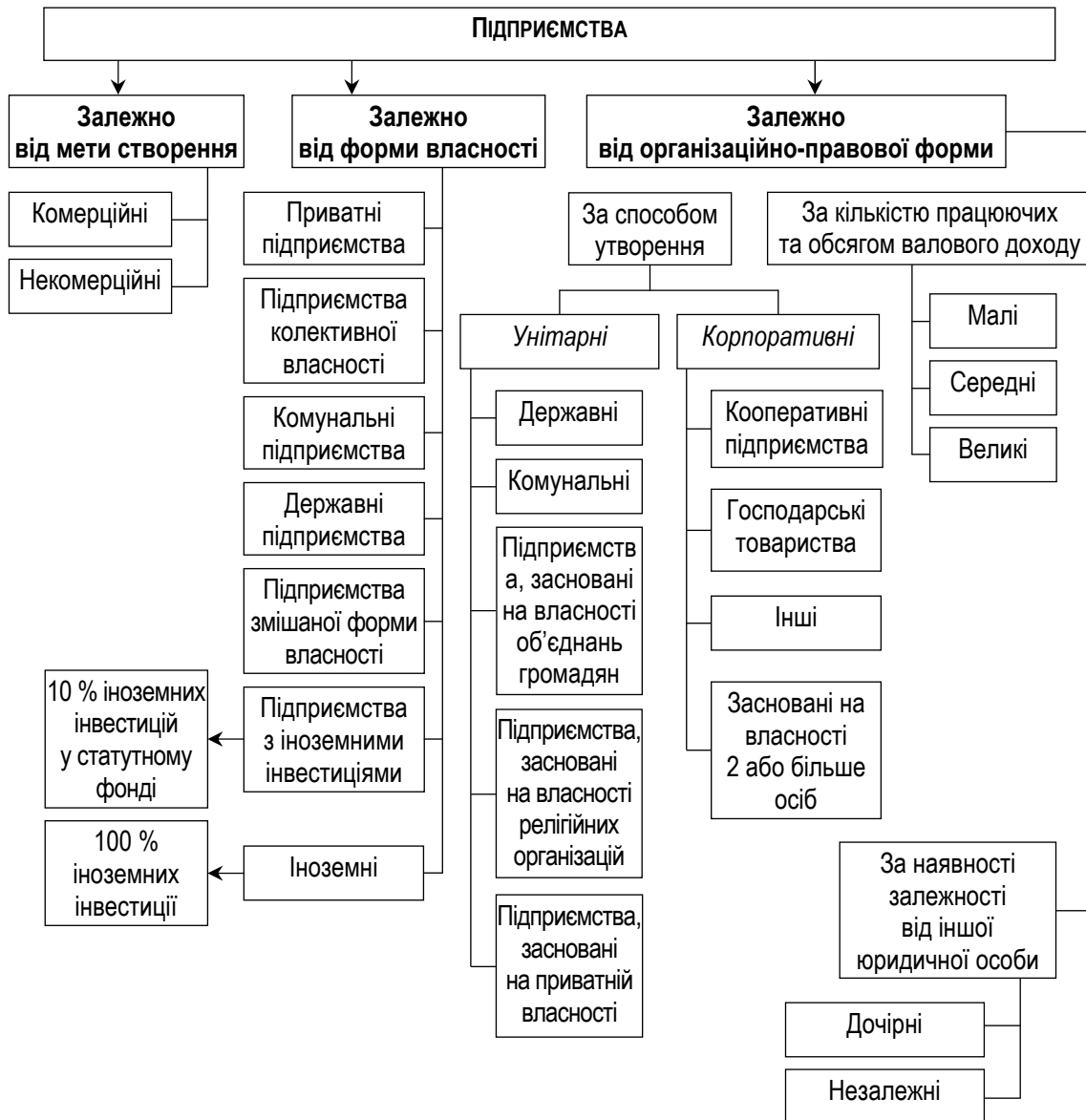

Рис. 1.6. Юридичні особи (підприємства) в Господарському кодексі України

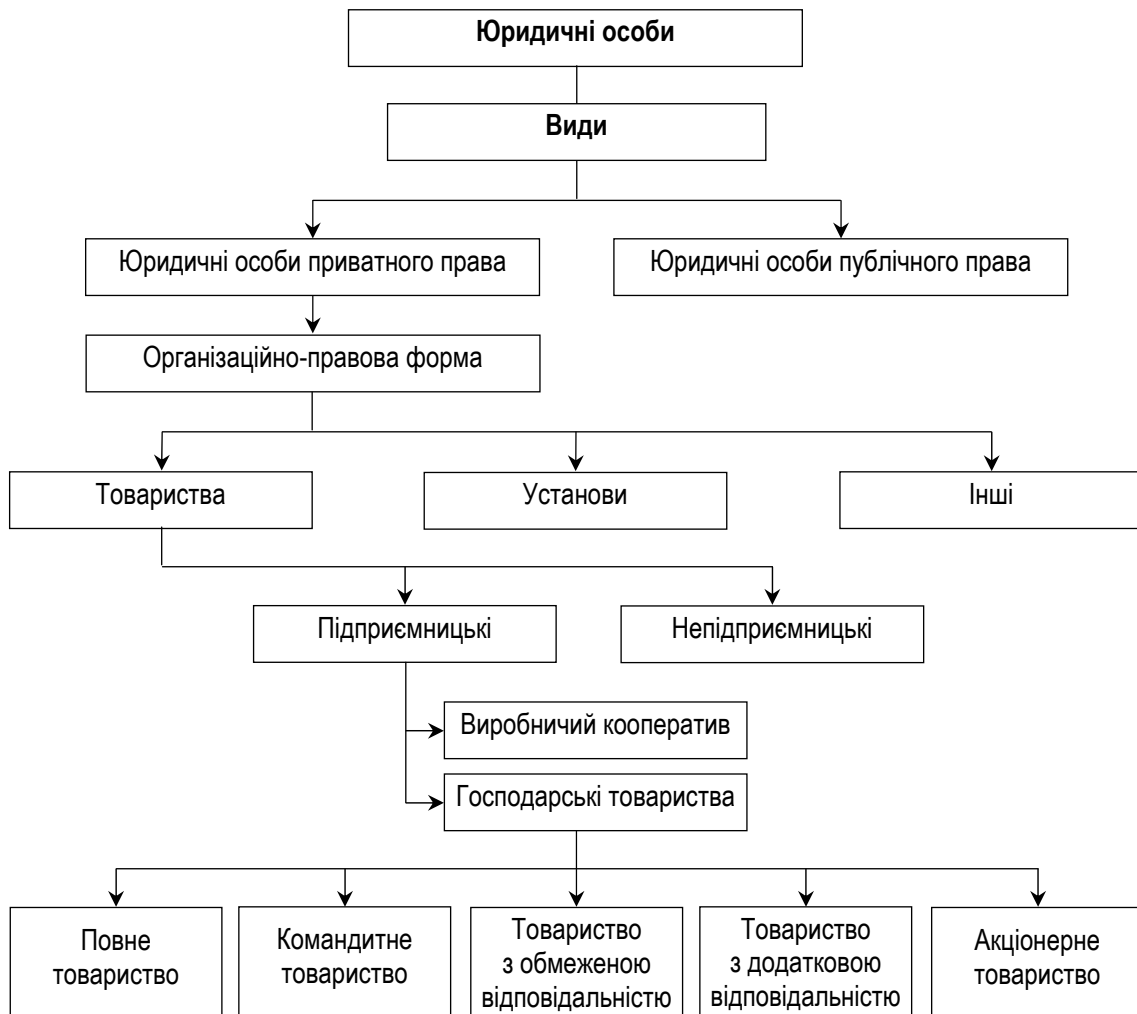

Рис. 1.7. Класифікація юридичних осіб у Цивільному кодексі України

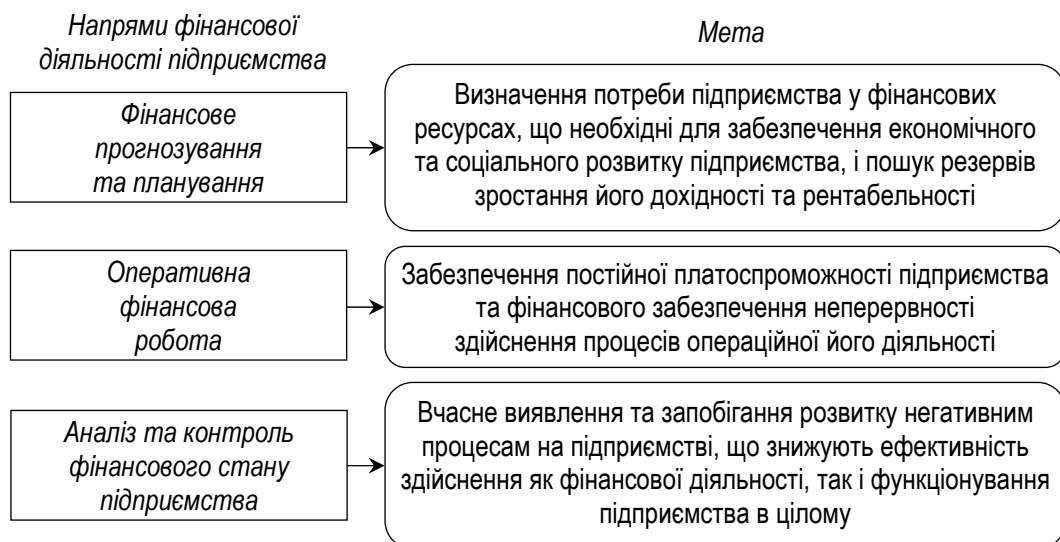

Рис. 1.8. Основні напрями фінансової діяльності підприємства

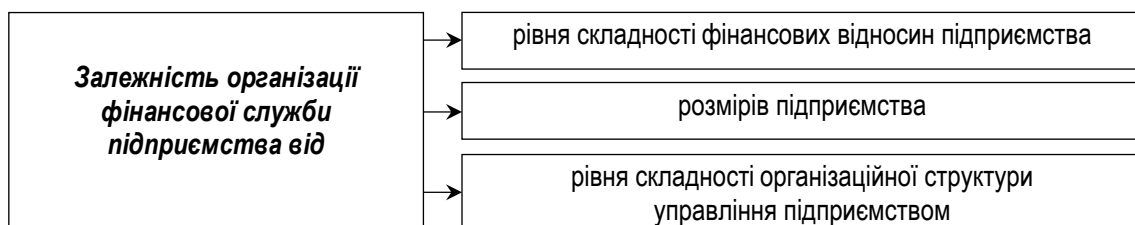

Рис. 1.9. Особливості організації фінансової служби

Таблиця 1.3

**Характеристика складу фінансової служби
залежно від розміру підприємства**

Розмір підприємства	Характеристика складу фінансової служби	Основні характеристики працівників фінансової служби
Мале	Директор чи бухгалтер підприємства	Здійснюють всі необхідні напрями фінансової роботи
Середнє	Фінансовий чи фінансово-економічний відділ	Працівники, які здійснюють всі напрями фінансової роботи
Велике	Фінансовий департамент	Менеджери з широким рівнем спеціалізації (як правило, для загального керівництва фінансовою діяльністю) та функціональні фінансові менеджери (для виконання конкретних завдань)

**Параметри, що визначають особливості організації
фінансової діяльності підприємства**

№ пор.	Характеристики підприємства	Параметри, що визначають особливості організації фінансової діяльності підприємства
1	<i>Вид економічної діяльності підприємства</i>	<ul style="list-style-type: none"> • рівень капіталомісткості продукції (товарів, робіт, послуг); • тривалість операційного циклу; • співвідношення обсягів оборотних та необоротних активів; • сезонність виробництва та реалізації продукції; • рівень державного регулювання та підтримки підприємств галузі
2	<i>Розмір підприємства</i>	<ul style="list-style-type: none"> • обсяг капіталу; • рівень диверсифікації видів діяльності та джерел фінансування; • кількість працівників фінансової служби підприємства та рівень їх спеціалізації
3	<i>Кількість засновників</i>	<ul style="list-style-type: none"> • розподіл повноважень управління; • рівень ризику виникнення протиріч між окремими засновниками підприємства; • тривалість періоду прийняття управлінських рішень; • механізм розподілу прибутку
4	<i>Вид господарського товариства</i>	<ul style="list-style-type: none"> • державна регламентація обсягу статутного капіталу підприємства та певних напрямів розподілу прибутку (формування резервного капіталу); • період та вартість формування статутного капіталу; • рівень ризику втрати функцій управління та влади (для публічних акціонерних товариств); • зменшення статутного капіталу в результаті анулювання акцій, вилучення паїв окремими засновниками; • державна регламентація залучення позикових ресурсів за рахунок використання облігацій
5	<i>Вид об'єднання</i>	<ul style="list-style-type: none"> • рівні централізації функцій фінансової діяльності
6	<i>Організаційна форма підприємства</i>	<ul style="list-style-type: none"> • окремі процеси формування, розподілу та використання фінансових ресурсів власників підприємств
7	<i>Рівень комерціалізації</i>	<ul style="list-style-type: none"> • потенційні можливості щодо використання прибутку як важливого джерела фінансування підприємства
8	<i>Стадія життєвого циклу</i>	<ul style="list-style-type: none"> • стратегічні цілі функціонування; • темпи приросту загального обсягу фінансування; • можливості залучення позикового капіталу та нарощування обсягу й ефективності використання власного капіталу; • рівень диверсифікації джерел формування та використання фінансових ресурсів; • фінансовий стан підприємства; • ризик функціонування підприємства

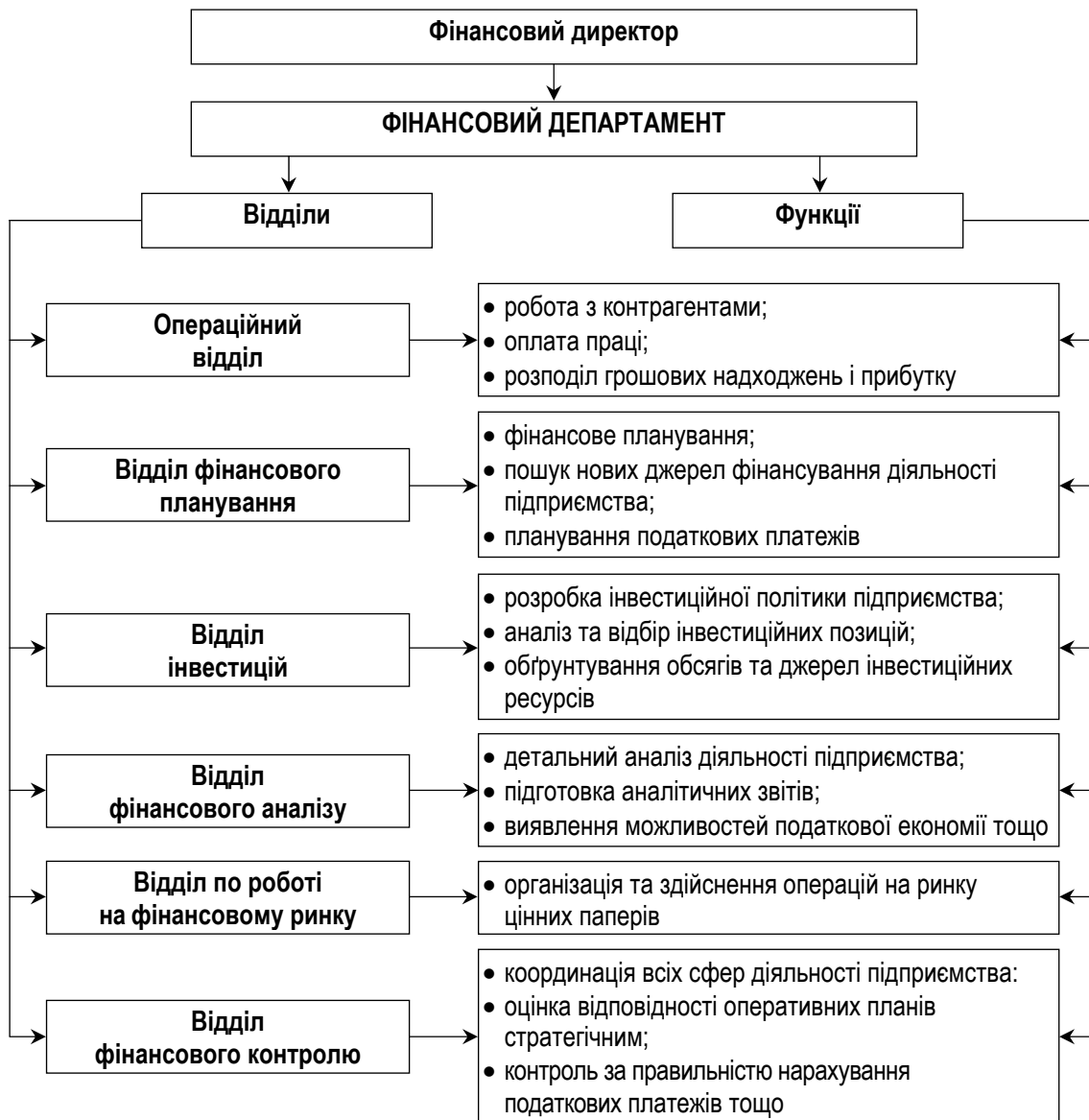

Рис. 1.10. Функціональна характеристика фінансової служби підприємства

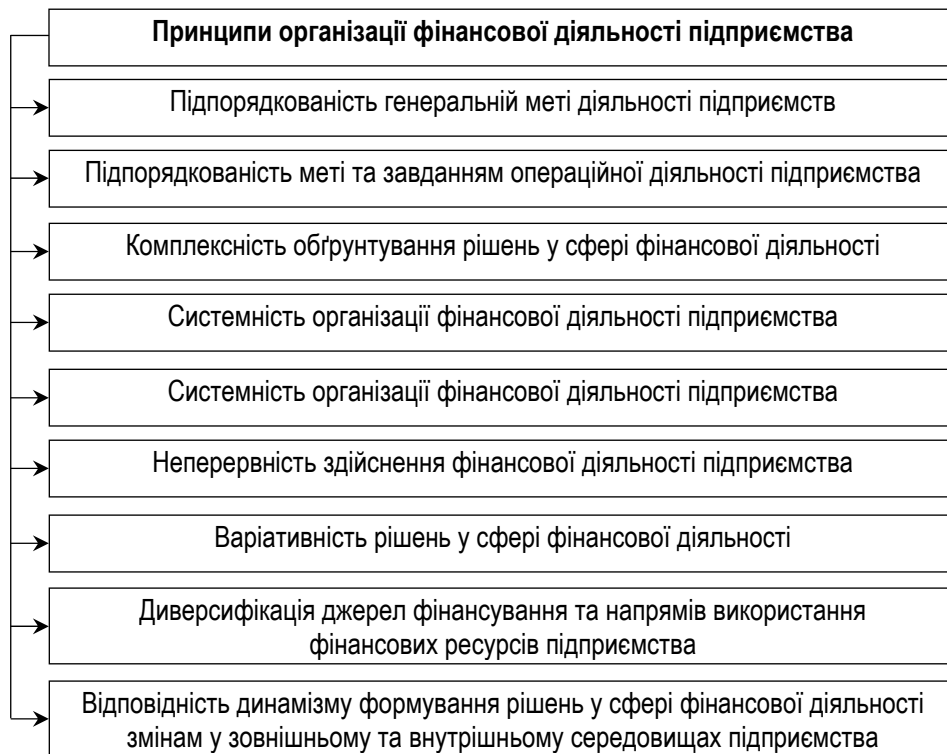

Рис. 1.11. Принципи організації фінансової діяльності підприємства

**Порівняльна характеристика підприємств різних організаційно-правових форм відповідальності
щодо елементів організаційно-правових форм**

Вид підприємства	Основні елементи організаційно-правової форми						Особливості фінансової роботи
	Порядок створення	Умови формування майна	Обсяг відповідальності засновника	Організація управління	Права засновників		
Приватне підприємство	Визнається підприємство, що діє на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їх) праці чи з використанням найманої праці. Приватним є також підприємство, що діє на основі приватної власності суб'єкта господарювання – юридичної особи	Не існує обмежень щодо мінімального розміру статутного фонду та порядку його формування. Статутний фонд визначає обсяг відповідальності за зобов'язання підприємства	Засновник не несе відповідальності за зобов'язання створеного підприємства, а підприємства не несуть відповідальності за зобов'язання засновника	Засновник або призначений ним директор	Засновник має право на управління підприємством та отримання прибутку, всі права засновника відображаються в статуті	Найбільша перевага віддається поточній фінансовій роботі; фінансове планування лише поточне; підприємства, залежно від виду діяльності, можуть застосовувати спрощену систему звітності і оподаткування	
Акціонерне товариство	Статутний фонд поділений на визначену кількість акцій рівної номінальної вартості. Два види АТ: Публічні АТ (можуть розповсюджуватися шляхом відкритої підписки та купівлі-продажу на біржах. Акціонери публічного товариства можуть відчувувати належні їм акції без згоди інших акціонерів та товариства)	Статутний капітал не менше 1 250 мінімальних заробітних плат, який діє на момент створення АТ. Строк відкритої підписки не може перевищувати 6 місяців, за цей термін повинно бути розповсюджено не менше 60 % акцій товариства	Засновники несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями, що виникли відповідно до установчих документів	Вищий орган – збори акціонерів. Колегіальний виконавчий орган правління (Рада директорів), одноосібний виконавчий орган (Президент / Голова правління), контрольний орган – Ревізійна комісія	Права акціонерів: мають право на участь в управлінні та отриманні чистого прибутку прямо пропорційно належним їм акціям (звичайні, привілейовані, голосуючі акції), частку майна в процесі його ліквідації	Відображають весь спектр фінансової роботи, окрім того, проводиться діяльність товариства як емітента цінних паперів (відповідна звітність, спеціфічний вид аналізу)	

Вид підприємства	Основні елементи організаційно-правової форми						Особливості фінансової роботи
	Порядок створення	Умови формування майна	Обсяг відповідальності засновника	Організація управління	Права засновників		
Акціонерне товариство	<p>Приватні АТ (розподіляються між засновниками або серед заздалегідь визначеного кола осіб і не можуть розповсюджуватися шляхом підписки, купуватися та продаватися на біржі)</p> <p>Акціонери приватного товариства мають переважне право на придбання акцій, що продаються іншими акціонерами товариства)</p>						
Товариство з обмеженою відповідальністю	<p>Статутний фонд поділено на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном</p>	<p>Відсутні вимоги до мінімального розміру статутного фонду. До моменту реєстрації кожен засновник повинен внести не менше 50 % від зазначеної в установчій документації вартості внеску</p>	<p>Учасники товариства несуть відповідальність лише в межах внесеної частки (учасники, які неповністю внесли зазначений вклад, несуть відповідальність у межах внесених частин)</p>	<p>Вищий орган – збори засновників, виконавчий орган – Дирекція (Директор), контролюючий орган – Ревізійна комісія</p>	<p>Засновники мають права на отримання прибутку та участь в управлінні пропорційно внесених ними вкладів, які зазначаються в установчому договорі та статуті</p>	<p>Залежить від рівня менеджменту підприємств на стадії розвитку і виду діяльності; підприємства можуть переходити на спрощену систему оподаткування та звітності</p>	

Вид підприємства	Основні елементи організаційно-правової форми					Особливості фінансової роботи
	Порядок створення	Умови формування майна	Обсяг відповідальності засновника	Організація управління	Права засновників	
Товариство з додатковою відповідальністю	Товариство, статутний фонд якого поділено на частки, визначених установчими документами розмірів; дане товариство є підвидом ТОВ, єдиною різницею є те, що учасники в разі потреби несуть додаткову відповідальність пропорційно до внесених ними вкладів	Відсутні вимоги до мінімального розміру статутного фонду. До моменту реєстрації кожен засновник повинен внести не менше 50 % від зазначеної в установчій документації вартості внеску	У межах своїх внесків	Вищий орган – збори засновників, виконавчий орган – Дирекція (Директор), контролюючий орган – Ревізійна комісія	Засновники мають права на отримання прибутку та участь в управлінні пропорційно внесених ними вкладів, які зазначаються в установчому договорі та статуті	Залежить від рівня менеджменту підприємств на стадії розвитку та виду діяльності; підприємства можуть переходити на спрощену систему оподаткування та звітності
Командитне товариство	Товариство, в якому разом з одним або декількома учасниками, які від імені товариства здійснюють підприємницьку діяльність і несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном, є один або декілька учасників, відповідальність яких обмежується лише внесеним вкладом – командитисти. У закордонній практиці даний вид відповідає назві "ЛПД", причому в назві зазначаються прізвища учасників, які несуть повну відповідальність	Відсутні вимоги до мінімального розміру статутного фонду; при цьому сукупний розмір командитистів не повинен перевищувати 50 % майна підприємства. На момент реєстрації повинно бути внесено не менше 25 % кожним учасником	Командитисти (вкладники) в межах внесків, учасники з повною відповідальністю (повні учасники) усім своїм майном	Управління здійснюють лише учасники з повною відповідальністю	Правила управління мають лише повні товариші, вкладники можуть здійснювати управління та представляти товариство лише за дорученням	Залежить від рівня менеджменту підприємств на стадії розвитку; підприємства можуть переходити на спрощену систему оподаткування та звітності

Вид підприємства	Основні елементи організаційно-правової форми					Особливості фінансової роботи
	Порядок створення	Умови формування майна	Обсяг відповідальності засновника	Організація управління	Права засновників	
Повне товариство (страхові, інвестиційні компанії та фонди, трасти)	Всі учасники займаються спільною підприємницькою діяльністю і несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями підприємства усім своїм майном	Створення статутного фонду за бажанням учасників	У даному товаристві істотне значення має особа учасника, тому що всі учасники несуть повну солідарну відповідальність	Управління здійснюється або всіма учасниками, або одним, якому делеговано право виступати від імені учасників	Всі мають права на отримання прибутку та управління пропорційно зробленому внеску	Звичайний вплив має від діяльності
Комунальне (унітарне) підприємство	Утворюється компетентним органом місцевого самоврядування в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини комунальної власності і входить до сфери його управління	Визначається місцевою радою, на території якої утворюється майно закріплюється на умовах господарського відання (комерційне) або на умовах оперативного управління (некомерційне). Статутний капітал підлягає сплаті до закінчення першого року з дня державної реєстрації такого підприємства	Комунальне унітарне підприємство не несе відповідальності за зобов'язаннями власника та органу місцевого самоврядування, до сфери управління якого воно входить	Очолює керівник підприємства, що призначається органом, до сфери управління якого входить підприємство, і є підзвітним цьому органі	Уповноважений орган має право призначати керівника, здійснювати реорганізацію, ліквідацію та визначати основні напрямки діяльності. Комунальне підприємство не має права створювати інші підприємства	Фінансова робота залежить від типу (комерційна – звичайна фінансова робота; некомерційна – кошторисне фінансування)

Вид підприємства	Основні елементи організаційно-правової форми					Особливості фінансової роботи
	Порядок створення	Умови формування майна	Обсяг відповідальності засновника	Організація управління	Права засновників	
Державне (унітарне) підприємство	Утворюється компетентним органом державної влади в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини державної власності, як правило, без поділу її на частки, і входить до сфери його управління	Мінімальний розмір статутного фонду встановлюється законом. Майно закріплюється за підприємством на праві господарського відання (комерційне) чи праві оперативного управління (некомерційне). Статутний капітал державного комерційного підприємства підлягає сплаті до закінчення першого року з дня державної реєстрації такого підприємства	Державні органи управління державних комерційних підприємств не несуть відповідальності за зобов'язання підприємств, крім випадків, передбачених законодавством	Директор, який підзвітний органу управління	Засновники доводять до підприємства державні замовлення і державні завдання, розробляють перспективи економічного та соціального розвитку, визначають напрямки інвестування коштів	Визначаються напрямки роботи засновниками; зобов'язані на початку і кварталу кожного року надавати органу управління фінансові плани встановленої форми (в тому числі господарські товариства, у статутному капіталі яких більше 50 % акцій (часток, паїв) належить державі)

Вид підприємства	Основні елементи організаційно-правової форми					Особливості фінансової роботи
	Порядок створення	Умови формування майна	Обсяг відповідальності засновника	Організація управління	Права засновників	
Казенне підприємство	Створюється в галузях народного господарства, в яких: законом дозволено здійснення господарської діяльності лише державним підприємствам; основним (понад 50 %) споживачем продукції (робіт, послуг) виступає держава; за умовами господарювання неможлива вільна конкуренція товаровиробників чи споживачів; переважачим (понад 50 %) є виробництво суспільно необхідної продукції (робіт, послуг), яке за своїми умовами і характером потреб, що ним задовольняються, як правило, не може бути рентабельним; приватизацію майнових комплексів державних підприємств заборонено законом	Джерелами формування майна є: державне майно, передане відповідно до рішення про його створення; кошти та інше майно, одержані від реалізації продукції (робіт, послуг) підприємства; цільові кошти, виділені з Державного бюджету України; кредити банків; частина доходів підприємства, одержаних ним за результатами господарської діяльності, передбачена статутом; інші джерела, не заборонені законом. Майно закріплюється на праві оперативного управління	Відповідає за своїми зобов'язаннями лише коштами, що перебувають у його розпорядженні. У разі недостатності зазначених коштів держава, в особі органу, до сфери управління якого входить підприємство, несе повну субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями казенного підприємства	Орган, до сфери управління якого входить казенне підприємство, затверджує статут підприємства, призначає його керівника, дає дозвіл на здійснення казенним підприємством господарської діяльності, визначає види продукції (робіт, послуг), на виробництво та реалізацію якої поширюється зазначений дозвіл	Визначає виробничі завдання та доводить їх до казенного підприємства; здійснює контроль за використанням та збереженням належного підприємству майна і має право вилучити у казенного підприємства майно, яке не використовується або використовується не за призначенням, та розпорядитися ним у межах своїх повноважень; виступає гарантом під час одержання кредитів казенним підприємством	Здійснюють весь спектр фінансової роботи, але в межах тих повноважень, що їм надано органом управління. Обов'язковим є складання та подання на затвердження фінансових планів визначеної форми

Таблиця 1.6

Порівняльна характеристика ознак організаційно-правових форм

Організаційно-правова форма господарювання	Наявність Статуту	Наявність Установчого договору	Розмір статутного фонду	Наявність резервного фонду	Відповідальність
Приватне підприємство	+	-	-	-	Обмежена
Акціонерне товариство	+	+	1 250 мінімальних заробітних плат	15 % статутного фонду	Обмежена
Товариство з обмеженою відповідальністю	+	+	-	25 % статутного фонду	Обмежена
Товариство з додатковою відповідальністю	+	+	-	25 % статутного фонду	Додаткова
Командитне товариство	-	+	-	-	Комбінована
Повне товариство	-	+	Залежно від сфери діяльності	Залежно від сфери діяльності	Солідарна
Державне підприємство	+	або	Встановлюється законом	-	Обмежена
Комунальне підприємство	+	або	Встановлюється законом	-	Обмежена
Казенне підприємство	+	або	-	-	Обмежена

**Специфічні риси фінансово-господарської діяльності підприємств
залежно від сфери діяльності (галузі народного господарства)**

Специфічні риси фінансово-господарської діяльності						
Галузь	Специфіка готової продукції	Структура витрат	Структура необоротних активів	Структура обігових коштів	Тривалість операційного циклу	Рівень ефективності діяльності
Добувна промисловість	Корисні копалини у вигляді твердих порід, у рідкому та газоподібному стані	Значні витрати на розвідку копалин, розробку та експлуатацію родовищ, НДІКР	Переважають машини та обладнання	Понад 40 % займають витрати майбутніх періодів	Тривалий	Високий
Металургія	Чавун, сталь та кольорові метали, обсяг реалізованої продукції значним чином залежить від кон'юнктури світових ринків і антидемпінгових обмежень	Залежить від типу технологічного процесу (киснево-конверторного, електросталеплавильного, безперервного розливу сталі, позапінної обробки), значні витрати на сировину, енергоносії та їх транспортування	Переважають засоби першої та третьої груп основних фондів: машини та обладнання, будівлі та споруди	Значний рівень запасів і напівфабрикатів власного виробництва	Тривалий	Середній
Машинобудування	Машини та обладнання	Переважають витрати на метал, оплату кваліфікованої праці, НДІКР	Переважають засоби першої та третьої груп основних фондів: машини та обладнання, будівлі та споруди	До 40 % становить незавершене виробництво	Тривалий	Низький

Специфічні риси фінансово-господарської діяльності						
Галузь	Специфіка готової продукції	Структура витрат	Структура необоротних активів	Структура обігових коштів	Тривалість операційного циклу	Рівень ефективності діяльності
Хімічна промисловість	Обсяг реалізованої хімічної продукції значним чином залежить від кон'юнктури світових ринків і антидемпінгових обмежень	Частка сировини становить від 40–45 до 90 % всієї вартості готової продукції, значні витрати на паливо та енергію	Переважають засоби першої та третьої груп основних фондів: машини та обладнання, будівлі та споруди	Значний рівень сировини і відвантажених товарів	Короткий	Низький
Легка промисловість	Продукція переробки рослинної і тваринної сировини, хімічних і синтетичних волокон	Переважають витрати на сировину та матеріали, оплату праці	Переважають засоби першої та третьої груп основних фондів – машини та обладнання, будівлі та споруди	Близько 90 % сировини та матеріалів	Короткий	Низький
Харчова промисловість	Продукція переробки рослинної і тваринної сировини	Переважають витрати на сировину та матеріали, витрати на збут	Переважають засоби першої та третьої груп основних фондів – машини та обладнання, будівлі та споруди	Близько 40–50 % сировини та матеріалів	Короткий	Середній

Специфічні риси фінансово-господарської діяльності						
Галузь	Специфіка готової продукції	Структура витрат	Структура необоротних активів	Структура обігових коштів	Тривалість операційного циклу	Рівень ефективності діяльності
Сільське господарство	Сировина для харчової та легкої промисловості; внутрішньогосподарські потреби	Переважають матеріальні витрати, зокрема на насіння, ПММ, запчастини	Головним засобом виробництва є земля, яка не амортизується; значне місце займають будівлі та споруди, продуктивна і робоча худоба	Висока питома вага виробничих запасів	Від 9 місяців до одного року	Низький
Лісове господарство	Деревина, що диференціюється за продуктивністю, та рекреаційні послуги	Переважають вкладення в землю та капітал, що здійснюються протягом усього циклу вирощування лісів	Основним ресурсом є лісові землі	Висока питома вага виробничих запасів і витрат майбутніх періодів	Надзвичайно тривалий	Низький
Будівництво	Послуги щодо зведення нових і реконструкції старих будівель, споруд	Переважають витрати на оплату праці, будівельні матеріали, інструменти	Основними ресурсами є виробнича база будівництва, земля	Значне місце посідає незавершене виробництво, значну питому вагу мають розрахунки та грошові кошти	Тривалий	Низький

Специфічні риси фінансово-господарської діяльності						
Галузь	Специфіка готової продукції	Структура витрат	Структура необоротних активів	Структура обігових коштів	Тривалість операційного циклу	Рівень ефективності діяльності
Торівля	Послуги щодо продажу товарів народного споживання	Значну частину витрат становить вартість придбання товарів та витрати обігу	Переважають основні засоби другої та четвертої груп	До 90 % значна частина товарних запасів; товари відвантажені та товарна дебіторська заборгованість становлять найбільшу питому вагу у структурі оборотних коштів	Короткий	Високий
Транспорт	Послуги щодо перевезення вантажу або пасажирів	Значні витрати на ПММ, оплату праці та обслуговування транспортних засобів	Переважають основні засоби другої групи – транспортні засоби	У складі матеріалів значне місце займають запаси ПММ, запчастин; відсутнє незавершене виробництво	Короткий	Високий
Зв'язок	Процес передачі інформації	У складі витрат переважають витрати на амортизацію основних засобів і електроенергію	Переважають засоби першої та третьої груп – передавальні пристрої та обладнання для передачі інформації	У складі матеріальних витрат переважають витрати на електроенергію	Короткий	Високий

Тема 2. ГРОШОВІ РОЗРАХУНКИ ПІДПРИЄМСТВ

Сутність і значення грошових розрахунків в організації виробничо-господарської діяльності підприємства. Принципи організації розрахунків. Види банківських рахунків та порядок їх відкриття. Техніка проведення безготівкових розрахунків.

Розрахунки платіжними дорученнями, платіжними вимогами-дорученнями, акредитивами, вексями, чеками, платіжними вимогами та сфери їх застосування. Розрахунково-платіжна дисципліна, її зміст і значення для забезпечення господарської діяльності. Економічні й фінансові санкції у системі грошових розрахунків і платежів.

Структурно-логічні схеми

Рис. 2.1. Принципи організації грошових розрахунків

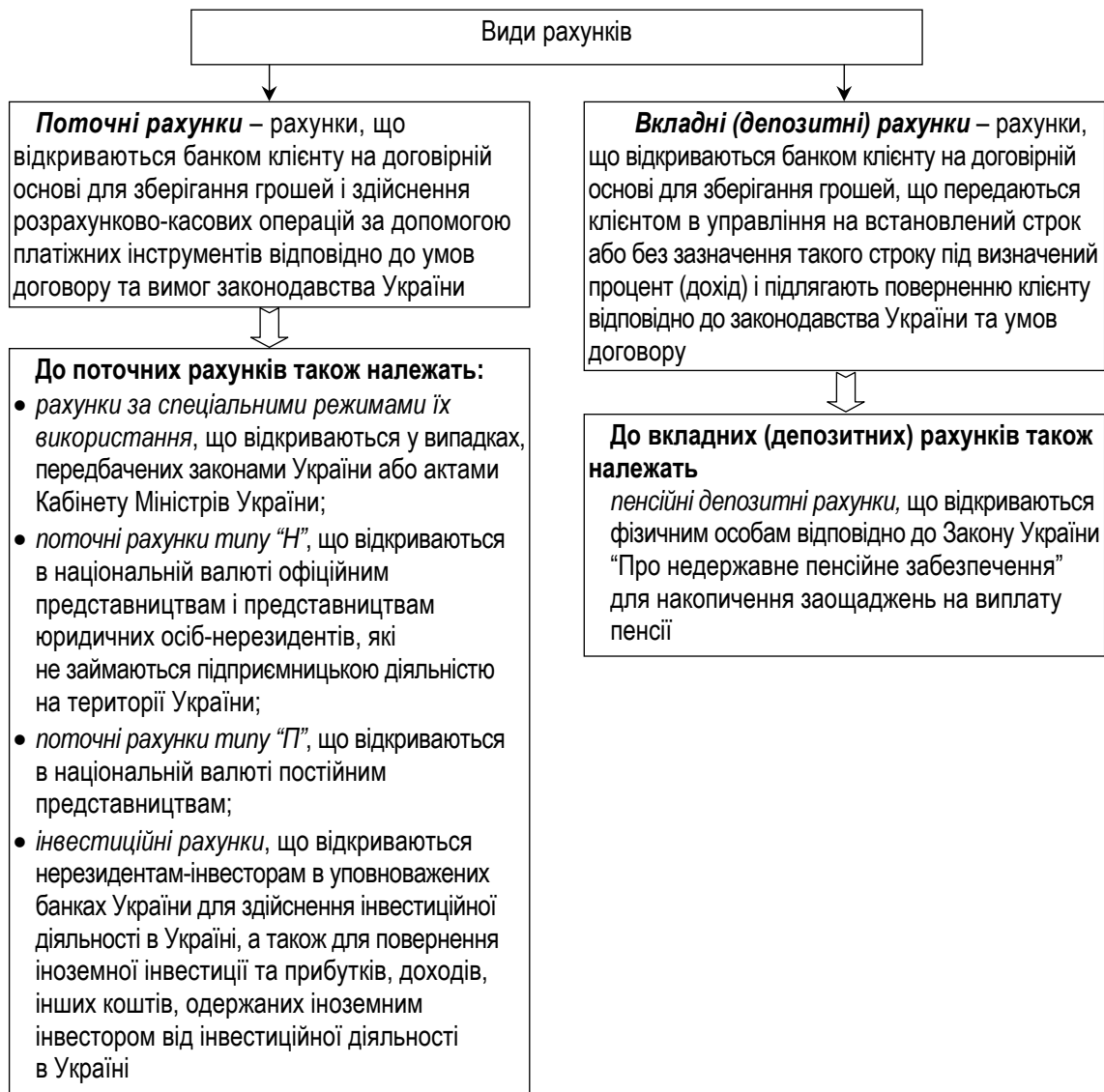

Рис. 2.2. Характеристика банківських рахунків, що відкриваються підприємствам

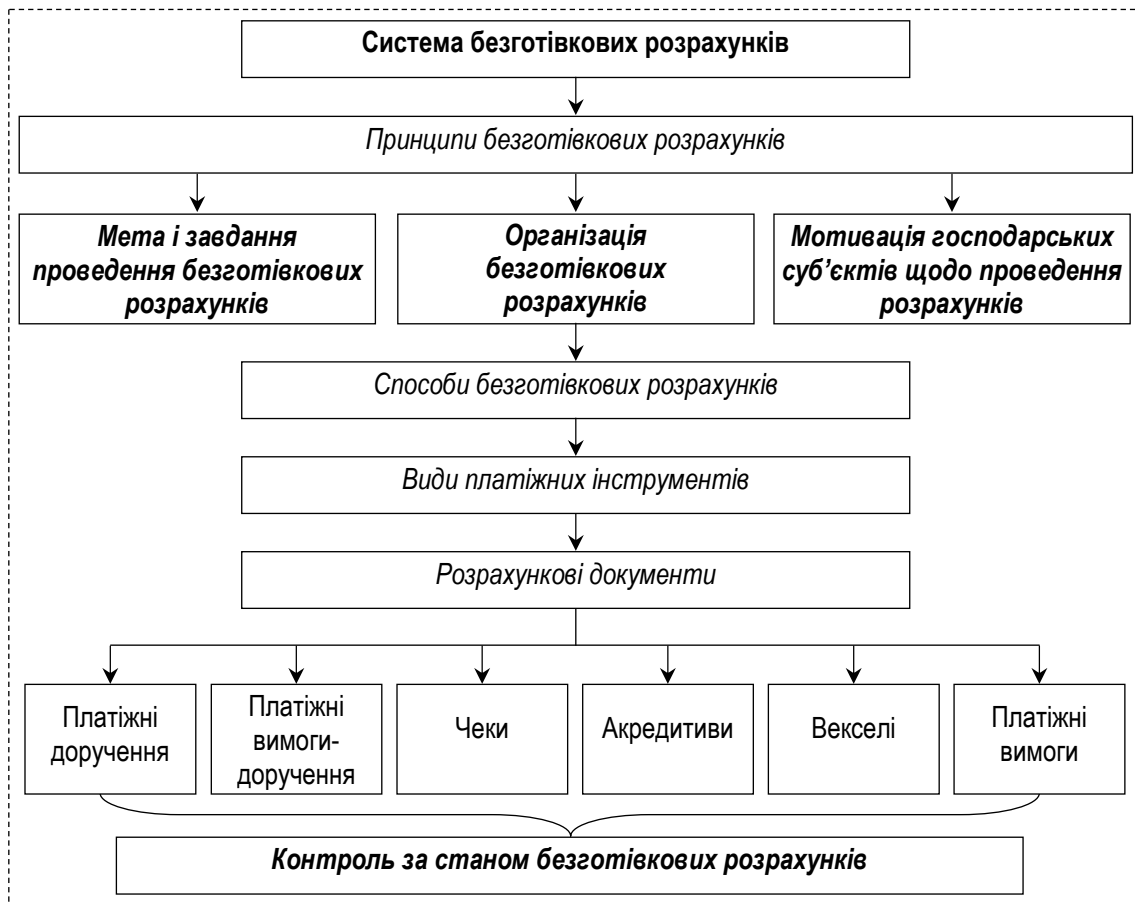

Рис. 2.3. Взаємозв'язок між структурними компонентами системи безготівкових розрахунків

Рис. 2.4. Класифікація розрахунків підприємств

Характеристика форм платіжних інструментів

Назва платіжного інструмента	Визначення	Переваги	Недоліки
Платіжне доручення	<p>Розрахунковий документ, що містить письмове доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку зазначеної суми коштів та її перерахування на рахунок отримувача. Використовується за товарними і нетоварними платежами:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) за фактично відвантаженою продукцією; 2) у порядку попередньої оплати; 3) для завершення розрахунків за актами звірки взаємної заборгованості і для перерахування сум, які належать фізичним особам; 4) для оплати податків і зборів; 5) інші випадки 	<p>Має універсальний характер, застосовується у розрахунках за різноманітні платежі, швидкий і простий документообіг, прискорення руху грошових засобів</p>	-
Платіжна вимога-доручення	<p>Розрахунковий документ, який складається з двох частин: верхньої – вимоги отримувача безпосередньо до платника про сплату визначеної суми коштів; нижньої – доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку визначеної ним суми коштів та перерахування її на рахунок отримувача. Документ може бути оплачений лише за умови акцепту (згоди на сплату)</p>	<p>Підвищується відповідальність суб'єктів розрахункових відносин за організацію розрахунків у зв'язку з тим, що оформлення документів здійснює отримувач платежу – постачальник</p>	<p>Відсутність гарантій платежу</p>
Платіжна вимога	<p>Розрахунковий документ, що містить вимогу стягувача або в разі договірної списання отримувача до банку, що обслуговує платника, здійснити без погодження з платником переказ визначеної суми коштів з рахунку платника на рахунок отримувача. Документ приймається до сплати незалежно від наявності достатнього залишку коштів на рахунку платника</p>	<p>Примусове отримання коштів для одержувачів</p>	<p>Примусове утримання коштів для платника</p>

Назва платіжного інструмента	Визначення	Переваги	Недоліки
Розрахунковий чек	<p>Розрахунковий документ, що містить нічим не обумовлене письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) банку-емітенту, в якому відкрито його рахунок, про сплату чекодержателю зазначеної в чеку суми коштів Існують два види чеків:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) чеки з чекових книжок – застосовуються юридичними особами; 2) розрахунковий чек для одноразового розрахунку – випишується фізичною особою на кожному окрему операцію 	<p>Для постачальника:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) відносна швидкість розрахунків; 2) високий ступінь гарантій (лише при застосовуванні чеків з лімітованої чекової книжки); 3) велика швидкість надходження грошей на рахунок чекодержателя і відповідно прискорення обороту коштів і скорочення дебіторської заборгованості. <p>Для покупця: високий ступінь гарантії отримання товару через те, що чек випишують або передають у момент отримання товару</p>	<p>Для постачальника:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) неможливість розрахунку чеками при великих сумах платежів через існування обмежень сум, що вказуються в чеку; 2) можливість підробки. <p>Для покупця: при використанні звичайного чека його відносна складність оформлення</p>
Акредитив	<p>Договір, що містить зобов'язання банку-емітента, за яким цей банк за дорученням клієнта (заявника акредитива) або від свого імені проти документів, які відповідають умовам акредитива, зобов'язаний виконати платіж на користь бенефіціара або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж.</p> <p>Виділяють 4 базові види акредитива:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) покритий – акредитив, який передбачає попереднє депонування коштів на спеціальному позабалансовому рахунку; 2) непокритий (гарантований) – платежі по акредитиву гарантує банк; 3) відкличний – акредитив, який може бути змінений або анульований банком-емітентом на вимогу покупця без попереднього погодження постачальника; 4) безвідкличний – не може бути змінений або анульований 	<p>Для покупця:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) дає впевненість, що гроші на поточний рахунок продавця будуть зараховані тільки після поставки товару на вказану в договорі адресу. 2) продавець може використати вказану суму грошей тільки після відвантаження товару, що стимулює його дотримуватися умов договору. <p>Для продавця: максимально високий ступінь гарантії оплати</p>	<p>Для покупця:</p> <p>на певний час (близько місяця) гроші виводяться з обігу, блокуються в банку покупця.</p> <p>Для продавця: гроші не можна використати до моменту поставки продукції</p>

Продовж. табл. 2.1

Назва платіжного інструмента	Визначення	Переваги	Недоліки
Вексель	<p>Це торгова розписка стандартною формою, що дає право її власнику вимагати сплати відповідної суми від особи, яка видала вексель у відповідний строк, у відповідному місці.</p> <p>За емітентом:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) приватні – емітуються підприємствами, фінансовими групами або фізичними особами. <p>Залежно від операції:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) товарний (комерційний) – використовується для кредитування торговельних операцій. <p>Залежно від учасників:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) простий (соло) – випишується і підписується боржником векселедавцем і є його борговим зобов'язанням оплатити кредитору вказану суму в установлений термін; 2) переказний (тратта) – наказ трасанта (кредитора) особі платнику сплатити в установлений термін визначену у векселі суму третій особі (ремітенту) або пред'явнику векселя. <p>Залежно від строку і місця платежу:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) вексель на пред'явника – сплачується негайно після прийняття його дебітором; 2) строковий вексель – оплачується в термін, який вказаний у документі; 3) доміцільований вексель – вексель, в якому зазначено конкретне місце платежу 	<p>Для покупця:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) скорочення потреби в обгових коштах; 2) залучення до оплати третьої особи, яка має кошти; 3) можливість використання для оплати товарів, векселів, що отримані від власних боржників. <p>Для продавця:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) підвищення гарантії оплати за рахунок аваліста (поручителя); 2) можливість продажу векселів до терміну їх погашення боржниками та отримання необхідних грошових коштів (дисконтування або облік векселів) 	<p>При укладанні угоди, окрім договору, потрібне оформлення додаткового пакета документів, пов'язаних з векселем</p>

Характеристика видів платіжних інструментів

Види платіжних інструментів	Платіжне доручення	Платіжна вимога-доручення	Платіжна вимога	Розрахунковий чек	Акредитив	Вексель
Ознака						
Ініціатор платежу	Платник	Отримувач (одержувач)	Стягувач	Чекодавець (платник)	Заявник акредитива – платник	Векселедавець (трасант)
Хто складає	Платник	Верхню частину – отримувач, нижню – платник	Стягувач	Чекодавець (платник)	Заявник акредитива – платник	Векселедавець (трасант)
Кількість примірників	Не менше двох	Не менше двох	Не менше трьох	Один	Три-чотири	Для переказного векселя – будь-яка кількість примірників, для простого – один
Наявність необхідного для платежу залишку коштів на рахунку	Обов'язкова, в іншому випадку така можливість має бути передбачена в договорі з банком	Обов'язкова	Не обов'язкова, можливе часткове задоволення вимоги стягувача	Обов'язкова	Для покритого акредитива – обов'язкова, для непокритого – необов'язкова	Не обов'язкова, можливий частковий платіж за векселем
Строк прийняття документа банком до виконання	10 календарних днів з дати складання	20 календарних днів з дати оформлення одержувачем	Банк стягувача – 10 календарних днів, банк платника – 30 календарних днів з дати складання	10 календарних днів з дати виписки	Виконуючим банком – не пізніше строку, зазначеного в акредитиві	Не встановлений

Продовж. табл. 2.2

Види платіжних інструментів	Платіжне доручення	Платіжна вимога-доручення	Платіжна вимога	Розрахунковий чек	Акредитив	Вексель
Ознака						
Можливість застосування дати валютування	Передбачена	Не передбачена	Не передбачена	Не передбачена	Не передбачена	Не передбачена
Максимальний строк дати валютування	10 календарних днів з дати оформлення	Не передбачено	Не передбачено	Не передбачено	Не передбачено	Не передбачено
Можливість відкриття платіжних інструментів	Передбачена: 1) до списання платежу з рахунку платника за правилами, що встановлені банком; 2) до настання дати валютування	Не передбачена (заборони немає)	Передбачена в будь-який час до списання коштів	Не передбачена	Передбачена для відкритого акредитива; для безвідкритого – лише за згодою бенефіціара (одержувача)	Не передбачена

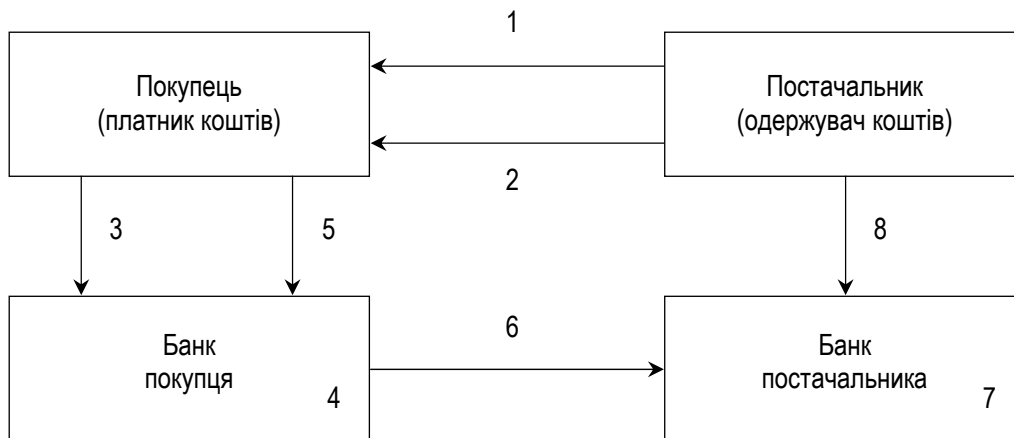

Рис. 2.5. Розрахунки платіжними дорученнями:

- 1 – постачальник відвантажує продукцію (виконує роботи, надає послуги);
- 2 – постачальник виставляє рахунок-фактуру за продукцію, роботи, послуги;
- 3 – покупець подає до банку, що його обслуговує, платіжне доручення;
- 4 – банк покупця списує з його рахунку кошти;
- 5 – банк покупця повідомляє покупця – власника рахунку про списання коштів;
- 6 – банк покупця передає електронним зв’язком або надсилає платіжне доручення на відповідну суму до банку постачальника;
- 7 – банк постачальника (одержувача коштів) зараховує кошти на рахунок постачальника;
- 8 – банк постачальника повідомляє постачальника про надходження коштів на поточний рахунок випискою з поточного рахунку.

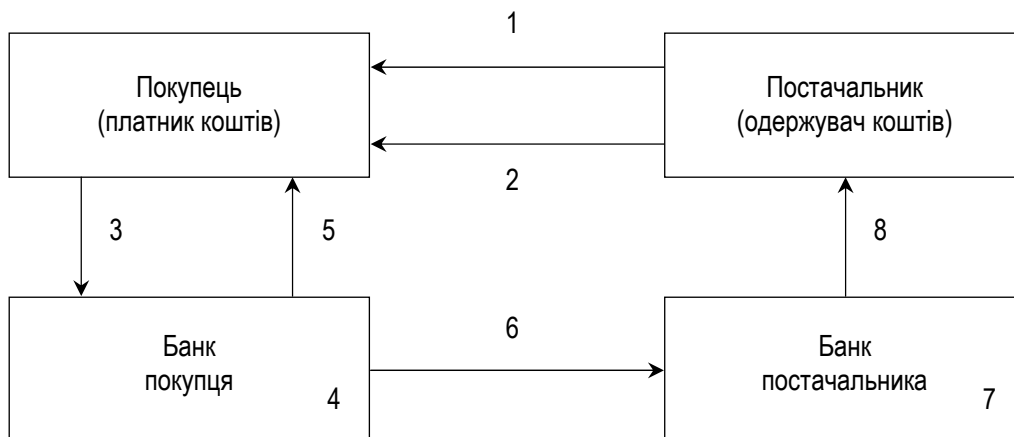

Рис. 2.6. Розрахунок платіжною вимогою-дорученням:

- 1 – постачальник відвантажує продукцію покупцеві (виконує роботи, надає послуги);
- 2 – разом з документами на відвантажену продукцію постачальник передає платіжну вимогу-доручення на оплату;
- 3 – покупець передає платіжну вимогу-доручення в банк, який його обслуговує, для переказу коштів;
- 4 – банк покупця (платника коштів) списує з рахунку покупця кошти;
- 5 – банк покупця повідомляє випискою покупця – власника рахунку про списання коштів з його поточного рахунку;

- 6 – банк покупця відправляє в банк постачальника платіжну вимогу-доручення;
- 7 – банк постачальника зараховує кошти на рахунок постачальника (одержувача коштів);
- 8 – банк постачальника повідомляє постачальника (власника рахунку) про надходження коштів на рахунок (випискою з поточного рахунку).

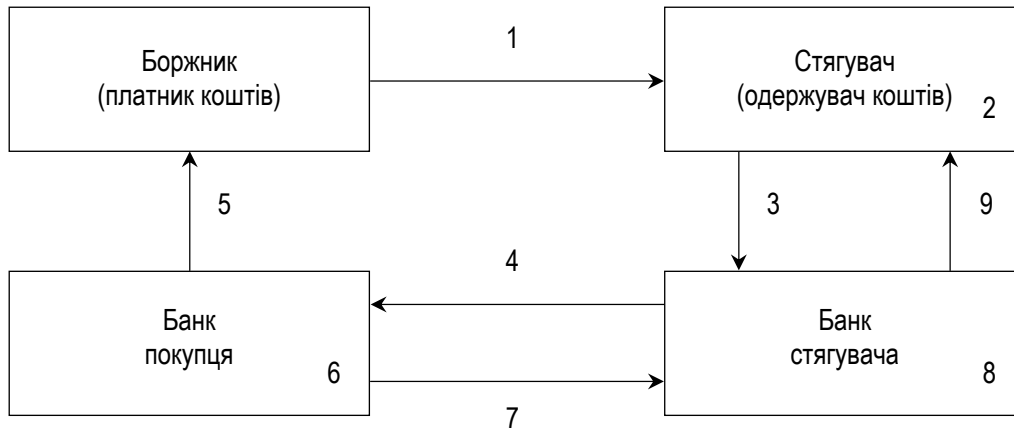

Рис. 2.7. Розрахунок платіжною вимогою:

- 1 – виникнення заборгованості та відмова у добровільному виконанні зобов'язань;
- 2 – ініціювання примусового списання коштів стягувачем на підставі рішення суду;
- 3 – стягувач надає банку, що його обслуговує, платіжну вимогу та реєстр платіжних вимог на примусове стягнення коштів з боржника;
- 4 – банк стягувача передає платіжну вимогу та реєстр платіжних вимог до банку платника;
- 5 – банк платника повідомляє боржника про надходження платіжної вимоги на примусове списання коштів з його рахунку;
- 6 – банк платника списує з рахунку боржника кошти;
- 7 – банк платника направляє до банку стягувача оригінал платіжної вимоги та реєстру платіжних вимог у разі повної оплати платіжної вимоги;
- 8 – банк стягувача зараховує кошти на рахунок стягувача (одержувача коштів);
- 9 – банк стягувача сповіщає одержувача про надходження коштів на рахунок (випискою з поточного рахунку).

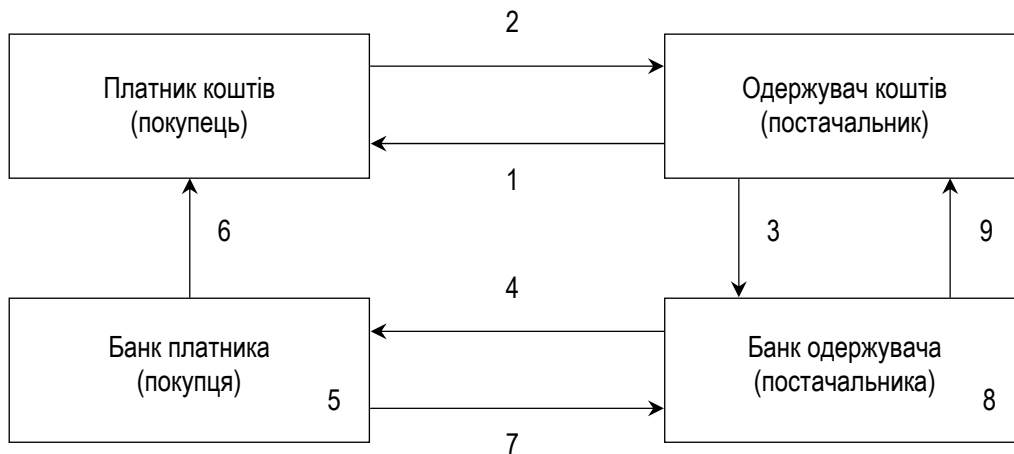

Рис. 2.8. Порядок розрахунку чеками із чекової книжки:

- 1 – постачальник передає товар покупцеві (виконує роботи, надає послуги);
- 2 – покупець передає чек постачальнику;
- 3 – постачальник передає чек у свій банк;
- 4 – банк постачальника відправляє чек для оплати в банк покупця;
- 5 – банк платника списує кошти з рахунку покупця товару;
- 6 – банк платника повідомляє платника про списання коштів;
- 7 – банк платника переказує банку постачальника відповідні кошти;
- 8 – банк постачальника зараховує кошти на рахунок постачальника;
- 9 – банк постачальника повідомляє постачальника про зарахування коштів на його рахунок.

Рис. 2.9. Класифікація векселів

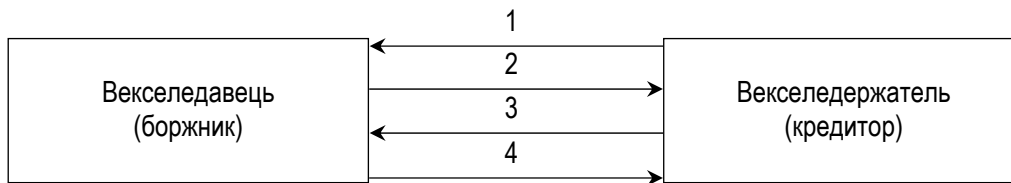

Рис. 2.10. Розрахунок простим векселем:

- 1 – постачальник передає товар покупцеві (виконує роботи, надає послуги);
- 2 – векседавець (покупець) передає вексель;
- 3 – власник векселя (ремітент) пред'являє вексель до акцепту;
- 4 – векседавець погашає вексель і передає його ремітенту.

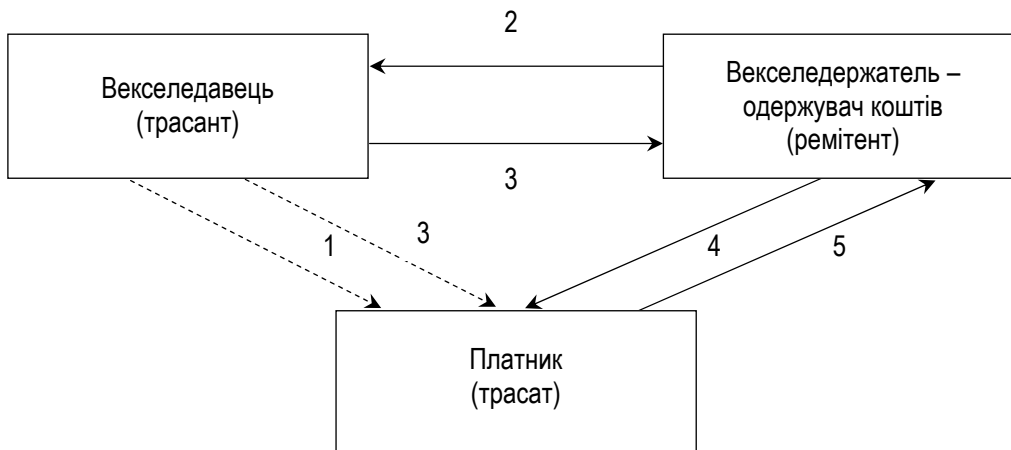

Рис. 2.11. Механізм здійснення розрахунків з використанням переказного векселя:

- 1 – виникнення боргу (трасант відвантажив товар трасату);
- 2 – трасант отримує продукцію від ремітента;
- 3 – векседавець виписує і передає переказний вексель одержувачу коштів та одночасно надсилає повідомлення платникові;
- 4 – у призначений термін платежу векседедержатель пред'являє вексель до платежу;
- 5 – платник погашає своє зобов'язання.

Таблиця 2.3

Учасники вексельного обігу

Особа	Простий вексель	Переказний вексель			
		За участі трьох осіб	За участі двох осіб		За участі чотирьох осіб
			1-й вип.	2-й вип.	
Платить за векселем	Векседавець	Трасат	Трасат	Трасат (він же трасант)	Трасат
Видає вексель		Трасант	Трасант (він же ремітент)		Ремітент
Отримує вексель	Вкселедержатель	Ремітент		Ремітент	
Отримує платіж					

Види операцій із застосуванням векселів

Вид операції	Сутність операції
Гарантійні операції	
Авалювання векселів	Оформлення юридичною або фізичною особою авалю за векселем, тобто прийняття зобов'язання оплатити вексель повністю або частково за одну із зобов'язаних за векселем осіб у разі несплати векселя платником у строк, або якщо немає змоги одержати платіж за векселем у строк
Акцепт векселів	Напис платника на переказному векселі (тратті) про згоду на оплату
Індосамент векселів	Передавальний надпис на зворотній стороні простого чи переказного векселя, відповідно до якого всі права за даним векселем переходять від однієї особи до іншої
Кредитні операції	
Кредитування під заставу векселів	Вексель надається в заставу з правом наступного викупу після погашення кредиту, право власності на вексель не переходить до банку
Торговельні операції	
Облік векселів	Придбання банком будь-якого векселя до настання строку платежу по ньому
Комісійні операції	
Доміциляція векселя	Призначення за векселем особливого місця платежу, що відрізняється від місцезнаходження особи, яка зазначена як платник за векселем, шляхом проставлення доміциляційної формули (напис на векселі, що обумовлює особливе місце платежу, яке відрізняється від місцезнаходження особи, яка зазначена як платник за векселем)
Інкасування векселів	Здійснення банком за дорученням векселедержателя операції з векселем з метою одержання платежу

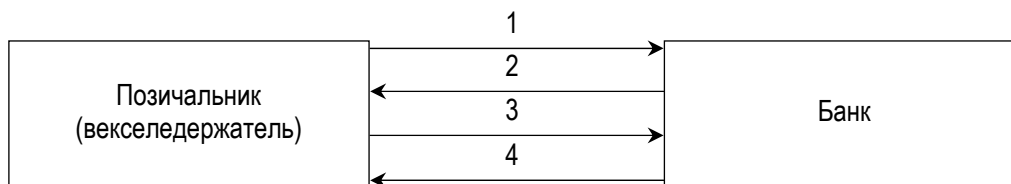

Рис. 2.12. Механізм надання векселя в заставу при отриманні кредиту:

- 1 – передача банку векселя під заставу;
- 2 – видача підприємству кредиту;
- 3 – повернення кредиту та відсотків;
- 4 – повернення підприємству векселя із застави.

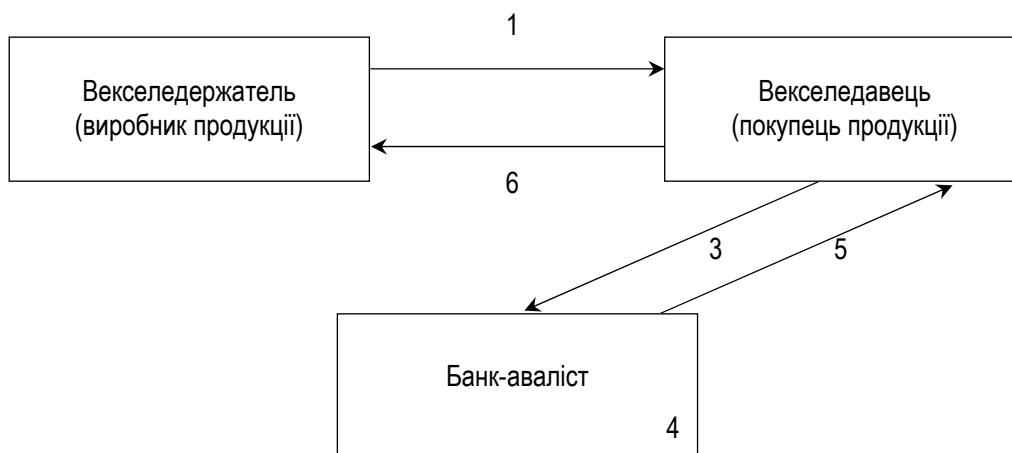

Рис. 2.13. Механізм здійснення авалювання векселя:

- 1 – відвантаження продукції (надання послуг, виконання робіт);
- 2 – складання векселя;
- 3 – передача векселя банку для авалювання та сплата банку нагороди;
- 4 – авалювання векселя за векседавця;
- 5 – повернення авальованого векселя;
- 6 – видача векселя продавцю.

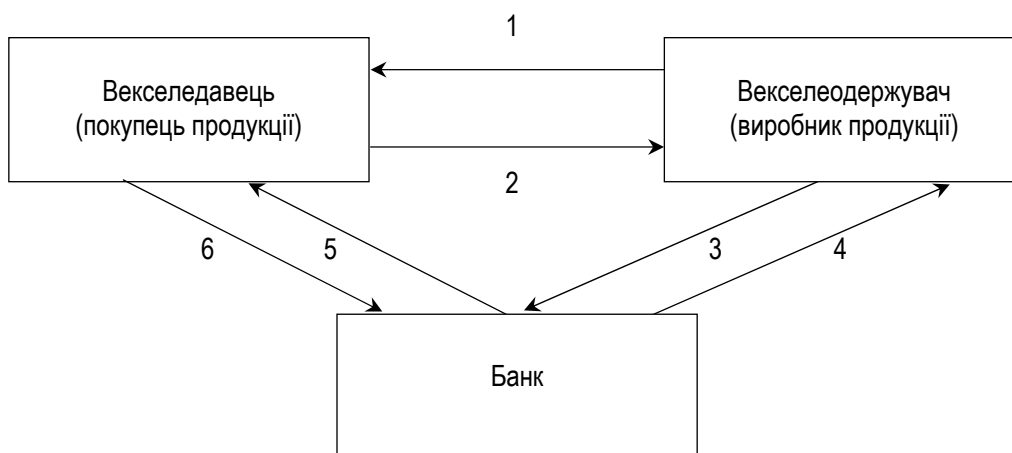

Рис. 2.14. Механізм здійснення обліку простого векселя:

- 1 – відвантаження продукції (надання послуг, виконання робіт);
- 2 – видача простого векселя за отриманий товар (роботи, послуги);
- 3 – облік векселя в банку;
- 4 – отримання від банку грошей за вексель (без дисконту);
- 5 – пред'явлення банком векселя до сплати;
- 6 – оплата векселя.

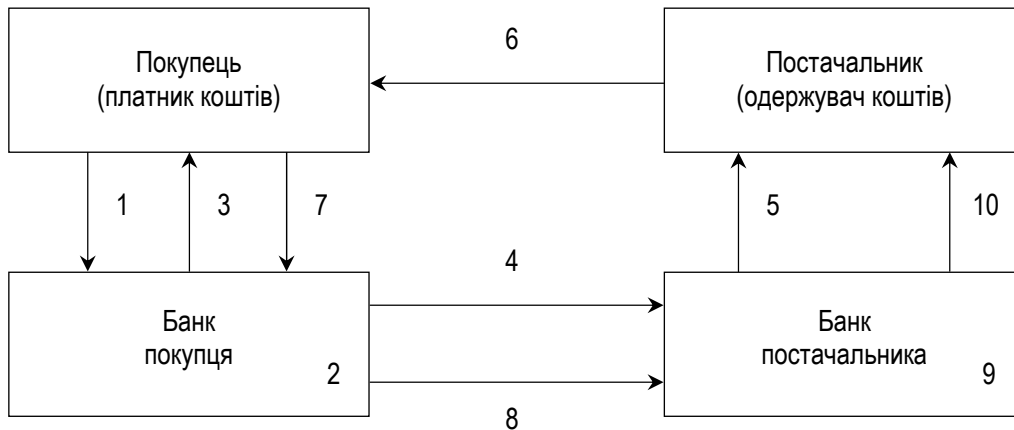

Рис. 2.15. Розрахунки з використанням акредитива:

- 1 – покупець (аплікант) доручає банку, що його обслуговує, відкрити акредитив;
- 2 – банк покупця (апліканта) відкриває акредитив або гарантує оплату за ним (залежно від виду акредитива);
- 3 – банк покупця сповіщає покупця (апліканта) про відкриття акредитива;
- 4 – банк покупця повідомляє банк постачальника (бенефіціара) про відкриття акредитива постачальнику на конкретну суму;
- 5 – банк постачальника сповіщає постачальника (бенефіціара) про відкриття акредитива;
- 6 – відвантаження товару;
- 7 – покупець повідомляє банк про виконання умови акредитива, тобто дає наказ на розкриття акредитива;
- 8 – банк покупця переказує банку постачальника суму коштів з акредитива;
- 9 – банк постачальника зараховує кошти на рахунок постачальника;
- 10 – банк постачальника повідомляє про це свого клієнта.

Таблиця 2.5

Переваги та недоліки використання акредитивної форми розрахунків

Переваги	Недоліки
Для експортера	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Мінімальний ризик неоплати товару експортера, оскільки банк не може відмовитися від оплати за повністю відповідними документами, якщо взяв на себе безвідкличне зобов'язання виконати це. 2. Оплата банком проводиться швидше та зручніше, ніж інкасо від експортера. 3. Вексель, акцептований банком, може бути дисконтований, якщо в країні існує ринок цих фінансових інструментів. 4. Гнучкість стосовно умов платежу. 5. Міжнародна правова надійність. 6. Використання практично в усіх країнах 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зниження конкурентоспроможності. Продавець може обмежити себе або свій ринок та може зазнавати труднощів з пошуком покупців, бо імпортер несе великі витрати і має значний обсяг роботи з документами. 2. При покритому акредитиві відволікаються кошти експортера на весь період дії акредитива

Переваги	Недоліки
Для імпортера	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Використання практично в усіх країнах. 2. Гнучкість щодо умов платежу. 3. Безпека, оскільки оплата відбувається лише після пред'явлення відповідних для акредитування документів, які підтверджують відвантаження товару. Завдяки фінансовим термінам гарантується вчасне виконання відвантаження та терміну дії акредитива 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Імпортер несе великі витрати за акредитивом і має значний обсяг роботи з документами, що вимагає багато часу на оформлення. 2. Покупець здійснює оплату, не маючи можливості попередньо перевірити якість товару

Таблиця 2.6

Переваги та недоліки здійснення розрахунків за допомогою інкасо

Переваги	Недоліки
Для експортера	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Зменшення ризику довгострокової передачі товару. Банк захищає право експортера на товар до моменту оплати чи акцепту документів. Імпортер може розпорядитися товаром тільки після інкасування документів. Отримання платежу гарантовано, як тільки імпортер прийме документи. 2. Збільшення конкурентоспроможності. Інкасо – менш тривалий та обтяжливий засіб для досягнення домовленості порівняно з акредитивом. В експортера є можливість продати товар за нижчою ціною, збільшуючи свою конкурентоспроможність. 3. Зручність. Банк може запропонувати ефективний засіб обробки документів, здійснення розрахунків і зв'язків. 4. Експортер має можливість одержати кошти від банку під акцепт або за урядовою програмою підтримки експортера 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Тривалість проходження документів через банки і, відповідно, періоду їх оплати (акцепту), який може забирати від декількох тижнів до місяця та більше. 2. Витрати по інкасо несе експортер. Додаткові витрати, які спричинені неплатежем чи відмовою від акцепту з боку імпортера. Імпортер має право відмовитися від оплати поданих документів або не мати дозволу на переказування валюти за кордон. У цих випадках банк не несе відповідальності. Експортер понесе витрати, пов'язані зі зберіганням вантажу, його страхуванням, продажем його третій особі або транспортуванням назад у свою країну. 3. Експортер зобов'язаний здійснювати виробництво та транспортування товару авансом
Для імпортера	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Імпортер оплачує фактично відвантажений товар, оскільки платіж здійснюється тільки проти товаросупроводжуючих документів. Тобто форма інкасо є сприятливою для імпортера щодо вибору часу для платежу. 2. Зменшення витрат. Витрати на здійснення інкасо у вигляді банківської комісії незначні. У деяких випадках, відповідно до міжурядових або міжбанківських угод про взаємну торгівлю та розрахунки, комісія може взагалі не стягуватися. Крім того, імпортер може одержати вигоду з низької ціни купівлі (див. переваги для експортера) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Імпортер здійснює платіж або акцепт, не маючи можливості раніше перевірити якість товару. 2. Нанесення шкоди репутації у випадку неплатежу або відмови від акцепту. Експортер може видати спеціальні інструкції щодо замовлення "протесту" від його імені, що дозволяє в подальшому подати офіційну скаргу

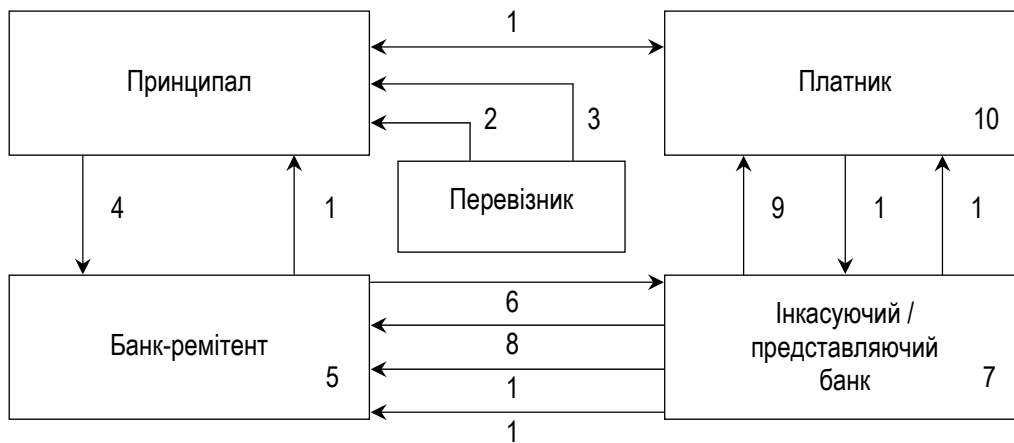

Рис. 2.16. Схема застосування документарного інкасо на умовах “документи проти платежу”:

- 1 – укладання зовнішньоекономічної угоди, що передбачає використання акредитива як форми розрахунків;
- 2 – відвантаження товару перевізнику;
- 3 – отримання від перевізника транспортних документів;
- 4 – подача інкасового доручення і документів для інкасування;
- 5 – перевірка відповідності документів інкасовому дорученню;
- 6 – пересилання документів до інкасуєчого банку;
- 7 – перевірка відповідності документів інкасовому дорученню;
- 8 – підтвердження отримання документів;
- 9 – авізування покупця про отримані на інкасо документи;
- 10 – перевірка відповідності отриманих документів умовам зовнішньоекономічної угоди;
- 11 – платіж проти наданих документів;
- 12 – передача документів платнику;
- 13 – передача повідомлення про платіж;
- 14 – переказ платежу до банку-ремітента;
- 15 – зарахування платежу на рахунок принципала.

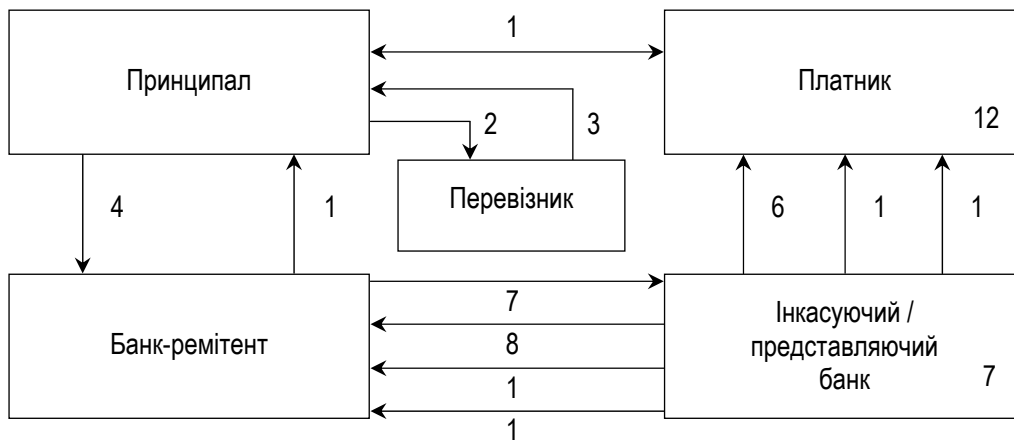

Рис. 2.17. Схема застосування документарного інкасо на умовах “документи проти акцепту”:

- 1 – укладання зовнішньоекономічної угоди, що передбачає використання акредитива як форми розрахунків;
- 2 – відвантаження товару перевізнику;
- 3 – отримання від перевізника транспортних документів;
- 4 – подання інкасового доручення, трат і комерційних документів для інкасування;
- 5 – перевірка відповідності документів інкасовому дорученню;
- 6 – пересилання документів до інкасуєчого банку;
- 7 – перевірка відповідності документів інкасовому дорученню;
- 8 – підтвердження отримання документів;
- 9 – авізування покупця про отримані на інкасо документи;
- 10 – перевірка відповідності отриманих документів умовам зовнішньоекономічної угоди;
- 11 – пред’явлення трат для акцепту;
- 12 – акцепт трат;
- 13 – передача документів платнику;
- 14 – передача повідомлення про акцепт;
- 15 – пересилання акцептованих трат до банку-ремітента;
- 16 – передача акцептованих трат принципалу.

Рис. 2.18. Фактори, що визначають обсяг ліміту залишку готівки в касі

Механізм розрахунку ліміту залишку готівки в касі

Якщо ліміт каси визначається	Розрахунок ліміту каси	
	Термін здавання готівкової виручки підприємством	Розмір ліміту
За середньоденними надходженнями готівки до каси	Для підприємств, що здають готівку до банку щодня (у день її надходження до каси)	Ліміт установлюється в розмірі, необхідному для забезпечення роботи підприємства, на початок робочого дня (за будь-які три місяці поспіль з дванадцяти, які передують місяцю, в якому встановлюють ліміт каси)
	Для підприємств, які розташовані в населених пунктах, де немає банків, та яким з огляду на це встановлено термін здавання виручки не рідше одного разу на 5 робочих днів	Ліміт каси встановлюється в розмірах, що залежать від установлених термінів здавання готівкової виручки та її суми, але не більше 5-кратного розміру середньоденних надходжень готівки (за будь-які три місяці підряд з дванадцяти, які передують місяцю, в якому встановлюють ліміт каси)
За середньоденною видачею готівки з каси	Ліміт каси встановлюється в розмірі, не більшому за розмір середньоденної видачі готівки (за будь-які три місяці підряд з дванадцяти, які передують місяцю, в якому встановлюють ліміт каси)	

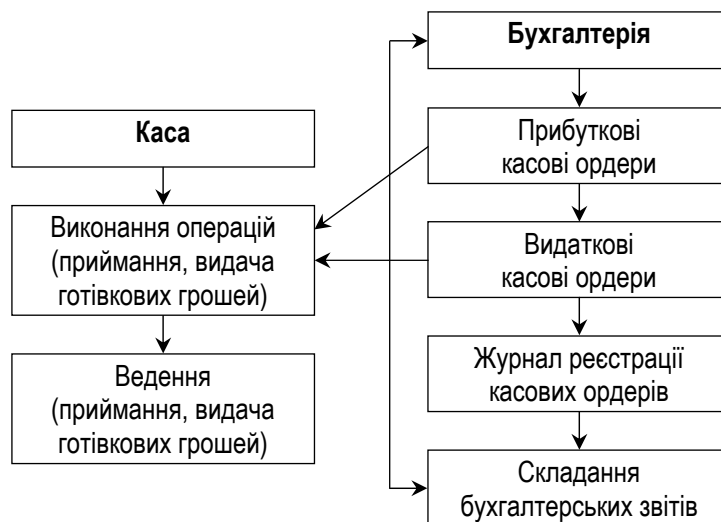

Рис. 2.19. Організація касових розрахунків на підприємстві

Таблиця 2.8

**Фінансові санкції за порушення податкового законодавства, регулювання норм,
регулювання обігу готівки та в інших випадках**

№ пор.	Зміст правопорушення	Розмір штрафних санкцій	Законодавчий акт, яким передбачено стягнення
ЗАГАЛЬНІ ВИПАДКИ ОПОДАТКУВАННЯ			
1	Неподання або порушення порядку подання платником податків інформації для формування та ведення Державного реєстру фізичних осіб – платників податків	85 (170) * грн.	П. 1 ст. 119 Податкового кодексу № 2755-VI від 02.12.2010
2	Порушення встановленого порядку подання податкових декларацій	510 (1 020) * грн.	П. 2 ст. 119 Податкового кодексу № 2755-VI від 02.12.2010
3	Неподання або несвоєчасне подання податкової звітності, або невиконання вимог щодо внесення змін до податкової звітності	170 (1 020) * грн.	П. 1 ст. 120 Податкового кодексу № 2755-VI від 02.12.2010
4	Невиконання платником податків вимог щодо умов самостійного внесення змін до податкової звітності	5 % від суми самостійно нарахованого заниження податкового зобов'язання (недоплати)	П. 2 ст. 120 Податкового кодексу № 2755-VI від 02.12.2010
5	Порушення встановлених законодавством строків зберігання документів з питань обчислення та сплати податків і зборів	510 (1 020) * грн.	П. 1 ст. 121 Податкового кодексу № 2755-VI від 02.12.2010
6	Порушення правил застосування спрощеної системи оподаткування фізичною особою – підприємцем	50 % ставок податку, встановлених для фізичних осіб – платників єдиного податку	П. 1 ст. 122 Податкового кодексу № 2755-VI від 02.12.2010
7	Якщо контролюючий орган самостійно визначає суми податкового зобов'язання	25 % суми нарахованого податкового зобов'язання (50 %) *	П. 1 ст. 123 Податкового кодексу № 2755-VI від 02.12.2010
8	Відчуження платником податків майна, яке перебуває у податковій заставі	вартість відчуженого майна	П. 1 ст. 124 Податкового кодексу № 2755-VI від 02.12.2010

№ пор.	Зміст правопорушення	Розмір штрафних санкцій	Законодавчий акт, яким передбачено стягнення
9	Несплата суб'єктом господарювання сум збору за здійснення деяких видів підприємницької діяльності	50 % ставок збору	П. 1 ст. 125 Податкового кодексу № 2755-VI від 02.12.2010
10	Платник податків не сплачує (не погашає) узгоджену суму податкового зобов'язання протягом граничних строків	при затримці до 30 календарних днів – 10 % суми податкового боргу; при затримці, що є більшою 30 календарних днів, – 20 % суми податкового боргу	П. 1 ст. 126 Податкового кодексу № 2755-VI від 02.12.2010
11	Порушення правил нарахування, утримання та сплати (перерахування) податків у джерела виплати	25 % суми податку, що підлягає нарахованню та/або сплаті до бюджету (50, 75 %) **	П. 1 ст. 127 Податкового кодексу № 2755-VI від 02.12.2010
12	За не своєчасну сплату податку	Пеня (в розмірі 120 % річних облікової ставки НБУ) від суми недоплати за кожний день прострочення платежу, включаючи день сплати	Ст. 129-132 Податкового кодексу № 2755-VI від 02.12.2010
* У разі неусунення таких порушень або за ті самі дії, вчинені протягом року особою, до якої були застосовані штрафи за таке порушення			
** При повторному визначенні протягом 1 095 днів			
ВИРОБНИЦТВО ТА РЕАЛІЗАЦІЯ СПИРТУ, АЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ І ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ			
13	Порушення платником податків, що виробляють спирт етиловий (коньячний, плодovий), алкогольні напої та тютюнові вироби, вимог щодо обов'язкової реєстрації як платника акцизного податку органами державної податкової служби	510 (1 020) * грн.	П. 1 ст. 117 Податкового кодексу № 2755-VI від 02.12.2010

№ пор.	Зміст правопорушення	Розмір штрафних санкцій	Законодавчий акт, яким передбачено стягнення
14	Виробництво спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв і тютюнових виробів без наявності ліцензії	200 % вартості виробленої продукції (за оптово-відпускними цінами), але не менше 8 500 грн.	Ст. 17 Закону України "Про державне регулювання виробництва і торгівлі спиртом етиловим, коньячним і плодовим, алкогольними напоями та тютюновими виробами" № 481/95-ВР від 19.12.95
15	Виробництво алкогольних напоїв з використанням інших видів спирту (крім етилового, коньячного і плодового)	200 % вартості виробленої продукції (за оптово-відпускними цінами), але не менше 8 500 грн.	-//-
16	Оптова (включаючи імпорт і експорт) і роздрібна торгівля спиртом етиловим, коньячним і плодовим, алкогольними напоями і тютюновими виробами без наявності ліцензій	200 % вартості отриманої реалізації партії товарів, але не менше 1 700 грн.	-//-
17	Роздрібна торгівля алкогольними напоями через електронний контрольно-касовий апарат (книгу обліку розрахункових операцій), не зазначений у ліцензії	200 % вартості реалізованої через такий контрольно-касовий апарат (книгу обліку розрахункових операцій) продукції, але не менше 1000 грн.	-//-
18	Сплата сум акцизного збору та податку на додану вартість шляхом взаємних записів, зустрічних зобов'язань, векселями, в тому числі казначейськими, та в інших формах, які не передбачають сплату таких платежів коштами	у розмірі вартості відвантаженої продукції	-//-
19	Порушення обмежень щодо продажу алкогольних напоїв та тютюнових виробів	6 800 грн.	-//-
20	Зберігання спирту або алкогольних напоїв, або тютюнових виробів у місцях зберігання, не внесених до Єдиного реєстру	100 % вартості товару, який знаходиться в такому місці зберігання, але не менше 1 700 грн.	-//-

№ пор.	Зміст правопорушення	Розмір штрафних санкцій	Законодавчий акт, яким передбачено стягнення
21	Використання спирту-сирцю виноградного або спирту-сирцю плодового у спосіб, не передбачений законом	200 % вартості спирту, але не менше 1 700 грн.	-//-
22	Оптова або роздрібна торгівля коньяком, алкогольними напоями, виготовленими за коньячною технологією, горілкою та лікєро-горілочними виробами за цінами, нижчими від встановлених мінімальних оптово-випускних або роздрібних цін на коньяк, алкогольні напої, виготовлені за коньячною технологією, горілку та лікєро-горілочні вироби	100 % вартості отриманої партії товару, розрахованої виходячи з мінімальних оптово-випускних або роздрібних цін, але не менше 5 000 грн.	-//-
23	Роздрібна торгівля тютюновими виробами за цінами, вищими від максимальних роздрібних цін на тютюнові вироби, встановлених виробниками або імпортерами таких тютюнових виробів	100 % вартості наявних у суб'єкта господарювання тютюнових виробів, але не менше 1 000 грн.	-//-
24	Зберігання, транспортування, реалізація фальсифікованих алкогольних напоїв та тютюнових виробів, алкогольних напоїв та тютюнових виробів без марок акцизного збору встановленого зразка або з підробленими марками акцизного збору	100 % вартості товару, але не менше 1 700 грн.	-//-
25	Необладнання спеціально відведених для куріння місць та нерозміщення наочної інформації	3 400 грн.	-//-
26	Вивезення спирту етилового, горілки та лікєро-горілочних виробів з території акцизного складу або транспортування такої продукції без відмітки представника органу державної податкової служби на товарно-транспортній накладній про погодження відпуску	200 % вартості вивезеної або транспортованої продукції, але не менше 15 000 грн.	-//-
27	Порушення вимог щодо реалізації (передачі) ферментованої тютюнової сировини лише на експорт або виробникам тютюнових виробів	50 % вартості партії відвантаженого товару	-//-

№ пор.	Зміст правопорушення	Розмір штрафних санкцій	Законодавчий акт, яким передбачено стягнення
ПАТЕНТУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ			
28	Порушення порядку отримання та використання торгового патенту	Від одного до восьми розмірів збору на один календарний місяць (для діяльності у сфері розваг – розмірів збору на один квартал).	П. 1 ст. 125 Податкового кодексу № 2755-VI від 02.12.2010
29	Несплата (неперерахування) суб'єктом господарювання сум збору за здійснення деяких видів підприємницької діяльності	50 % ставок збору	-//-
30	Порушення встановленого порядку взяття на облік (реєстрації) в органах державної податкової служби	170 (340) * грн. для самозайнятих осіб, 510 (1 020) * грн. для юридичних осіб	П. 1 ст. 117 Податкового кодексу № 2755-VI від 02.12.2010
ЗДІЙСНЕННЯ РОЗРАХУНКОВО-КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ			
31	Неподання банками або іншими фінансовими установами відповідним органам державної податкової служби в установленний строк повідомлення про відкриття або закриття рахунків платників податків.	340 грн.	П. 1 ст. 118 Податкового кодексу № 2755-VI від 02.12.2010
32	Здійснення видаткових операцій за рахунком платника податків до отримання повідомлення відповідного органу державної податкової служби про взяття рахунку на облік в органах державної податкової служби	10 % від суми всіх операцій за весь період до отримання такого повідомлення, але не менш 850 грн.	П. 2 ст. 118 Податкового кодексу № 2755-VI від 02.12.2010
33	Неповідомлення фізичними особами-підприємцями та особами, що проводять незалежну професійну діяльність, про свій статус банку або іншої фінансовій установі при відкритті рахунку	340 грн.	П. 3 ст. 118 Податкового кодексу № 2755-VI від 02.12.2010
* У разі неусунення таких порушень або за ті самі дії, вчинені протягом року особою, до якої були застосовані штрафи за таке порушення			

№ пор.	Зміст правопорушення	Розмір штрафних санкцій	Законодавчий акт, яким передбачено стягнення
ДОТРИМАННЯ НОРМ РЕГУЛЮВАННЯ ГОТІВКИ			
34	Перевищення встановлених лімітів залишку готівки в касі	Подвійна сума понадлімітного залишку	П.1 Указу Президента України "Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання готівки" № 436 від 12.06.95
35	Неоприбуткування або неповне оприбуткування готівки в касах	П'ятикратний розмір неоприбуткованої готівки	-//-
36	Витрачання готівки з виручки, отриманої від реалізації продукції (робіт, послуг) та інших касових надходжень на виплату заробітної плати, матеріального заохочення, допомог усіх видів, компенсації за наявності податкової заборгованості	Розмір здійснених виплат	-//-
37	Перевищення встановлених строків використання виданої під звіт готівки, а також за видачу готівкових грошей під звіт без повного звітування щодо раніше виданих коштів	25 % виданих під звіт сум	-//-
38	Проведення готівкових розрахунків без подання одержувачем коштів платіжного документа (товарного або касового чека, квитанції до прибуткового ордера, іншого письмового документа), який би підтверджував сплату покупцем готівкових коштів	Розмір сплачених коштів	-//-
39	Використання одержаних в установах банків коштів не за цільовим призначенням	Розмір витраченої готівки	-//-

№ пор.	Зміст правопорушення	Розмір штрафних санкцій	Законодавчий акт, яким передбачено стягнення
ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО КОНТРОЛЬНО-КАСОВОГО АПАРАТА			
40	У разі проведення розрахункових операцій на неповну суму вартості проданих товарів (наданих послуг). У разі непроведення розрахункових операцій через реєстратори розрахункових операцій, у разі нероздрукування відповідного розрахункового документа, що підтверджує виконання розрахункової операції або проведення її без використання розрахункової книжки	Вчинене вперше – 1 грн., вдруге – 100 % вартості проданих з порушеннями товарів (послуг); в подальшому – у п'ятикратному розмірі вартості проданих товарів (наданих послуг), на які виявлено невідповідність	Ст. 17 Закону України "Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг" № 665/95-ВР від 06.07.95
41	У разі невикористання при здійсненні розрахункових операцій розрахункової книжки або використання незареєстрованої належним чином розрахункової книжки чи порушення встановленого порядку її використання, або не зберігання	20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян	-//-
42	У разі невиконання щоденного друку фіскального звітного чека або його не зберігання	20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян	-//-
43	Якщо контрольну стрічку не надруковано або не створено в електронній формі на реєстраторах розрахункових операцій, або не збережено протягом трьох років, або виявлено спотворення даних про проведенні розрахункових операцій, інформація про які міститься на контрольній стрічці, створеній в електронній формі	10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян	-//-
44	У разі проведення розрахункових операцій через реєстратори розрахункових операцій без використання режиму попереднього програмування найменування, цін товарів (послуг) та обліку їх кількості	5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян	-//-

№ пор.	Зміст правопорушення	Розмір штрафних санкцій	Законодавчий акт, яким передбачено стягнення
45	У разі порушення встановленого порядку проведення розрахунків через каси підприємств, установ і організацій, в яких ці операції повинні проводитися з оформленням прибуткових і видаткових касових ордерів та видачею відповідних квитанцій, підписаних і завірених печаткою у встановленому порядку, або в разі порушення порядку оформлення розрахункових і звітних документів при здійсненні продажу проїзних і перевізних документів на замісництво (крім приміського) та авіаційному транспорті	10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян	-//-
46	У разі застосування при здійсненні розрахункових операцій реєстратора розрахункових операцій, в конструкцію чи програмне забезпечення якого внесені зміни, не передбачені конструкторсько-технологічною та програмною документацією виробника за умови відсутності чи пошкодження пломби центру сервісного обслуговування	100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян	-//-
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ			
47	Порушення строків ввезення імпортованих товарів (робіт, послуг) на митну територію України (90 календарних днів з дати митного оформлення вантажної митної декларації на експорт)	Пеня 0,3 % вартості недержаних товарів (робіт, послуг), що імпортується (розмір пені не може перевищувати розмір заборгованості)	П. 1 ст. 3 Закону України "Про регулювання товаробієчних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності" № 351-XIV від 23.12.98
48	Неподання протягом п'яти робочих днів з дня підписання документа про виконання робіт, послуг або неподання взагалі інформації до ДПА про факт здійснення експорту, якщо за даним договором експортуються або імпортується роботи чи послуги	Пеня 1 % вартості експортованих товарів (робіт, послуг) за кожен день прострочення	П. 4 ст. 3 Закону України "Про регулювання товаробієчних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності" № 351-XIV від 23.12.98
49	Порушення строків зарахування виручки резидентів в іноземній валюті на їх валютні рахунки в уповноважених банках (не пізніше 180 календарних днів з дати митного оформлення)	Пеня 0,3 % суми недержаної виручки	Ст. 4 Закону України "Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті" № 185/94-ВР від 23.09.94

№ пор.	Зміст правопорушення	Розмір штрафних санкцій	Законодавчий акт, яким передбачено стягнення
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ПЕРЕКАЗУ КОШТІВ			
50	У разі порушення банком, що обслуговує платника, встановлених строків виконання доручення клієнта на переказ	Пеня у розмірі 0,1 % суми простроченого платежу за кожний день прострочення, але не більше 10 % суми переказу	П. 2 ст. 32 Закону України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" № 2346-III від 05.04.2001
51	У разі помилкового переказу з рахунку неналежного платника	Пеня в розмірі процентної ставки, що встановлена цим банком за короткостроковими кредитами	Частина друга п. 3 ст. 32 Закону України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" № 2346-III від 05.04.2001
52	У разі своєчасного повідомлення банком-порушником неналежного отримувача про здійснення помилкового переказу та порушення неналежним отримувачем строку повернення коштів (3 робочі дні)	Пеня у розмірі 0,1 % суми простроченого платежу за кожний день прострочення, але не більше 10 % суми переказу	П. 2 ст. 35 Закону України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" № 2346-III від 05.04.2001
53	У разі втрати суми переказу	25 % сплаченої вартості наданих послуг	П. 1 ст. 36 Закону України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" № 2346-III від 05.04.2001
54	У разі списання суми переказу всупереч отриманому документу на відкликання	1 % суми переказу	П. 7 ст. 32 Закону України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" № 2346-III від 05.04.2001
55	У разі необґрунтованого списання у безспірному порядку претензійної суми	10 % від списаної суми	Ст. 8 Господарського процесуального кодексу України № 1798-XII від 06.11.91

Тема 3. ГРОШОВІ НАДХОДЖЕННЯ ТА ВИТРАТИ ПІДПРИЄМСТВ

Види діяльності підприємств та їх характеристика. Економічна характеристика, склад і класифікація грошових надходжень (витрат) підприємств відповідно до виду діяльності: грошові надходження (витрати) від операційної, інвестиційної, фінансової діяльності та надзвичайних подій.

Дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та його види. Розрахунок та планування доходу від реалізації товарів (робіт, послуг). Фактори, які впливають на величину доходу. Особливості формування виручки від реалізації на підприємствах різних галузей економіки. Розподіл доходу від реалізації продукції. Поняття витрат на виробництво і реалізацію продукції та його основні елементи.

Структурно-логічні схеми

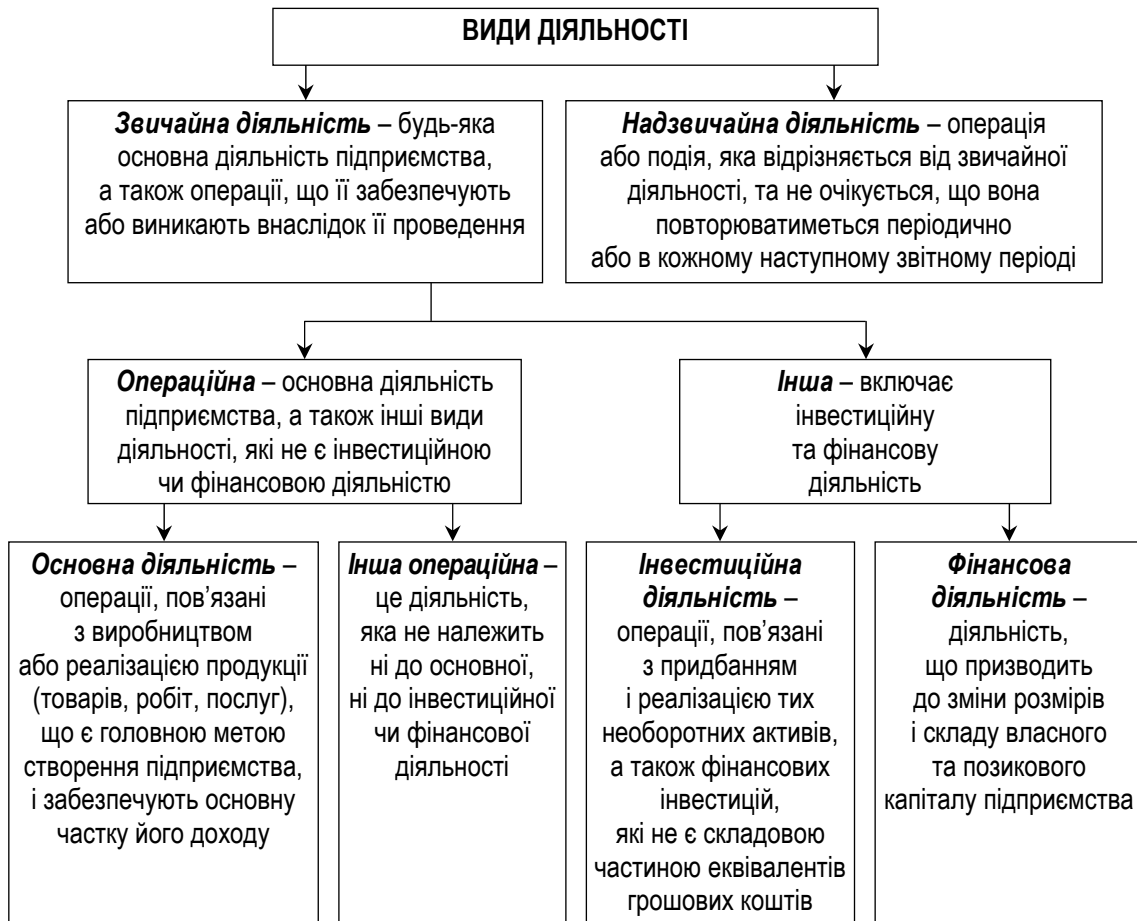

Рис. 3.1. Види діяльності підприємств

**Класифікація грошових надходжень
відповідно до видів діяльності**

Вид діяльності	Джерело надходжень грошових коштів
Звичайна діяльність	
Операційна діяльність: основна діяльність	<ul style="list-style-type: none"> • дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)
інша операційна діяльність	<ul style="list-style-type: none"> • реалізація іноземної валюти; • позитивні курсові різниці; • грошові надходження від реалізації понаднормативних оборотних активів (крім фінансових інвестицій); • відшкодування раніше списаних активів; • списана безнадійна кредиторська заборгованість; • дохід від операційної оренди активів; • отримані штрафи, неустойки, пені; • одержані гранти, субсидії та інші
Інвестиційна діяльність	<ul style="list-style-type: none"> • грошові надходження від реалізації цінних паперів інших підприємств; • грошові надходження від продажу основних засобів, нематеріальних активів, а також цілісних майнових комплексів, асоційованих та дочірніх підприємств; • надходження коштів у вигляді відсотків за аванси грошових коштів та позик, наданих іншими сторонами; • грошові надходження у вигляді дивідендів, часток, відсотків, паїв від володіння цінними паперами інших підприємств та від участі в їх капіталі
Фінансова діяльність	<ul style="list-style-type: none"> • грошові надходження від емісії акцій, що призводить до збільшення власного капіталу; • грошові надходження від створення боргових зобов'язань (позик, векселів, облігацій, а також інших короткострокових і довгострокових зобов'язань, не пов'язаних з операційною діяльністю)
Надзвичайна діяльність	
Надзвичайна діяльність	надходження коштів, що пов'язані з надзвичайними подіями (страхові відшкодування)

Таблиця 3.2

**Реалізація принципів відповідності доходів і витрат
у Звіті про фінансові результати**

Доходи	Витрати
Звичайна діяльність	
Операційна діяльність	
Дохід від реалізації готової продукції, товарів, робіт, послуг	Собівартість реалізації готової продукції, товарів, робіт, послуг
	Адміністративні витрати
	Витрати на збут
	Інші операційні витрати
Інший операційний дохід	Собівартість реалізованої іноземної валюти
Реалізація іноземної валюти	Витрати на дослідження і розробки
Реалізація інших оборотних активів (крім фінансових інвестицій)	Собівартість реалізованих виробничих запасів
Операційна оренда активів	Операційна оренда активів
Операційна курсова різниця (позитивна)	Втрати від операційної курсової різниці
Відшкодування раніше списаних активів	Втрати від знецінення запасів
Списання кредиторської заборгованості	Нестачі і втрати від псування цінностей
Одержані гранти та субсидії	Сумнівні та безнадійні борги
Інші операції	Інші витрати операційної діяльності
Фінансовий результат від операційної діяльності	
Інвестиційна і фінансова діяльність	
Дохід від участі в капіталі:	Втрати від участі в капіталі:
від інвестицій в асоційовані підприємства	від інвестицій в асоційовані підприємства
від спільної діяльності	від спільної діяльності
від інвестицій у дочірні підприємства	від інвестицій у дочірні підприємства
Інші фінансові доходи	Фінансові витрати
Дивіденди одержані	–
Відсотки одержані	Відсотки за кредит
Інші доходи від фінансових операцій	Інші фінансові витрати
Інші доходи	Інші витрати
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	
–	Податок з прибутку від звичайної діяльності
Фінансовий результат від звичайної діяльності	

Доходи	Витрати
Надзвичайна діяльність	
Відшкодування збитків	Втрати від стихійного лиха
Інші надзвичайні доходи	Втрати від техногенних аварій
–	Інші
Зменшення податку на прибуток	Податок на прибуток від надзвичайної діяльності
Фінансовий результат від надзвичайної діяльності	
Чистий фінансовий результат звітного періоду	

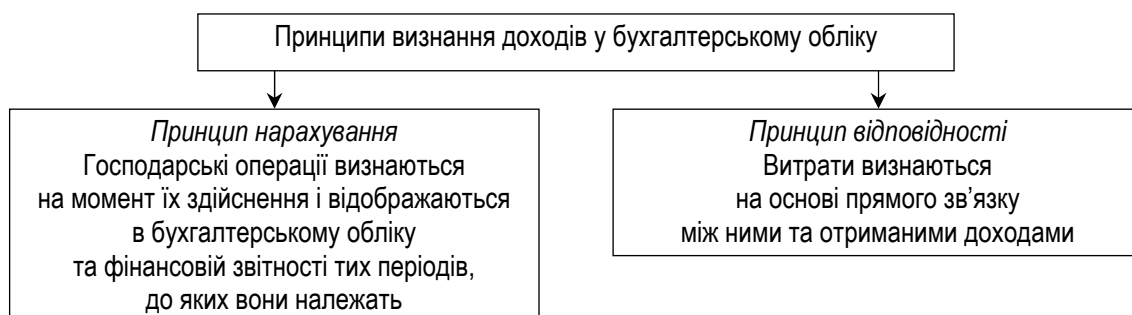

Рис. 3.2. Принципи визнання доходів у бухгалтерському обліку

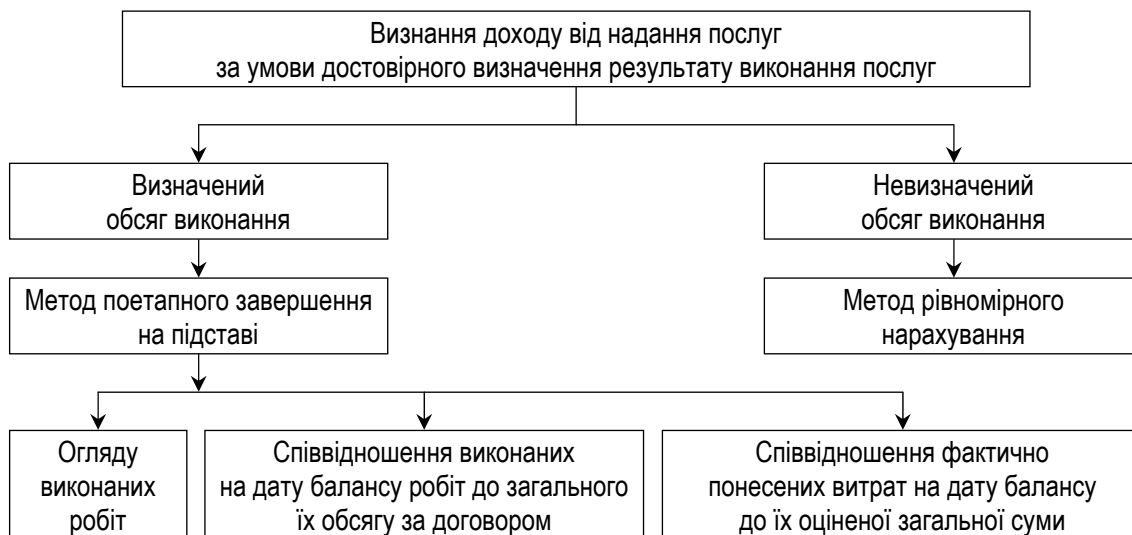

Рис. 3.3. Визнання доходу від надання послуг, який підлягає визнанню за звітний період

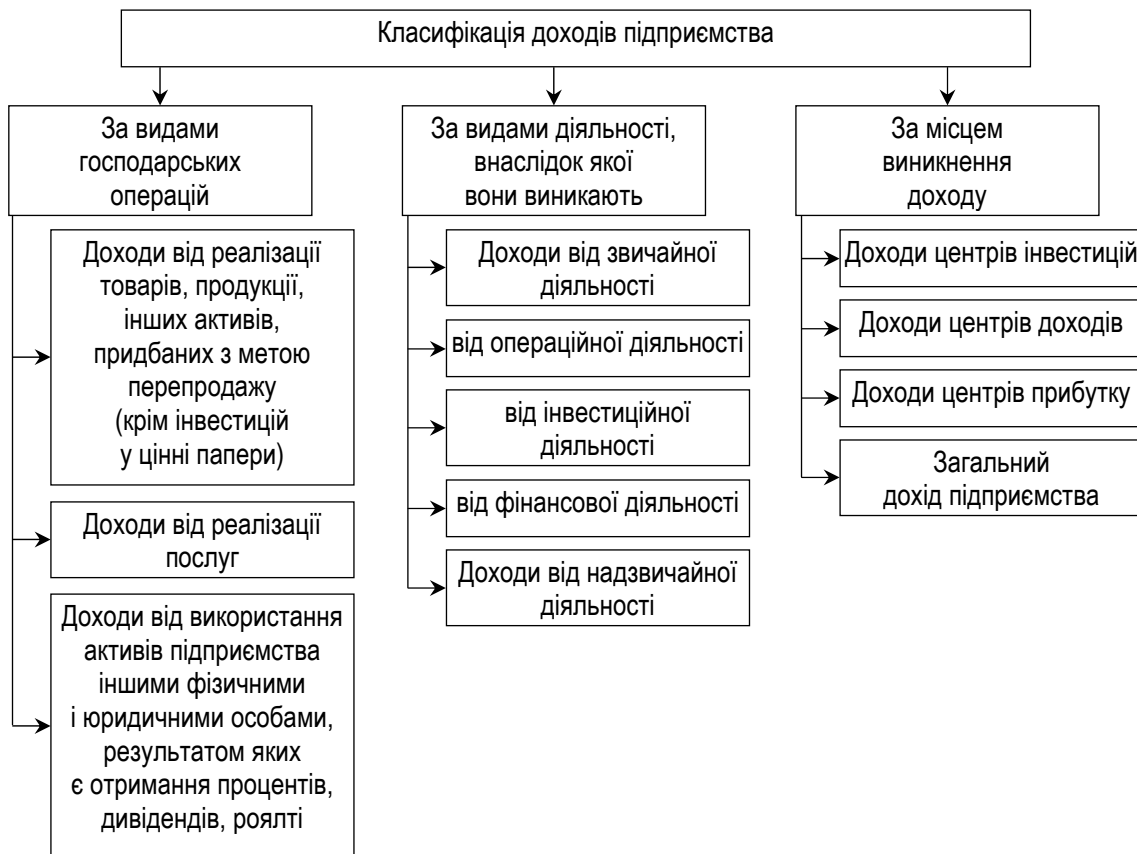

Рис. 3.4. Класифікація доходів підприємства

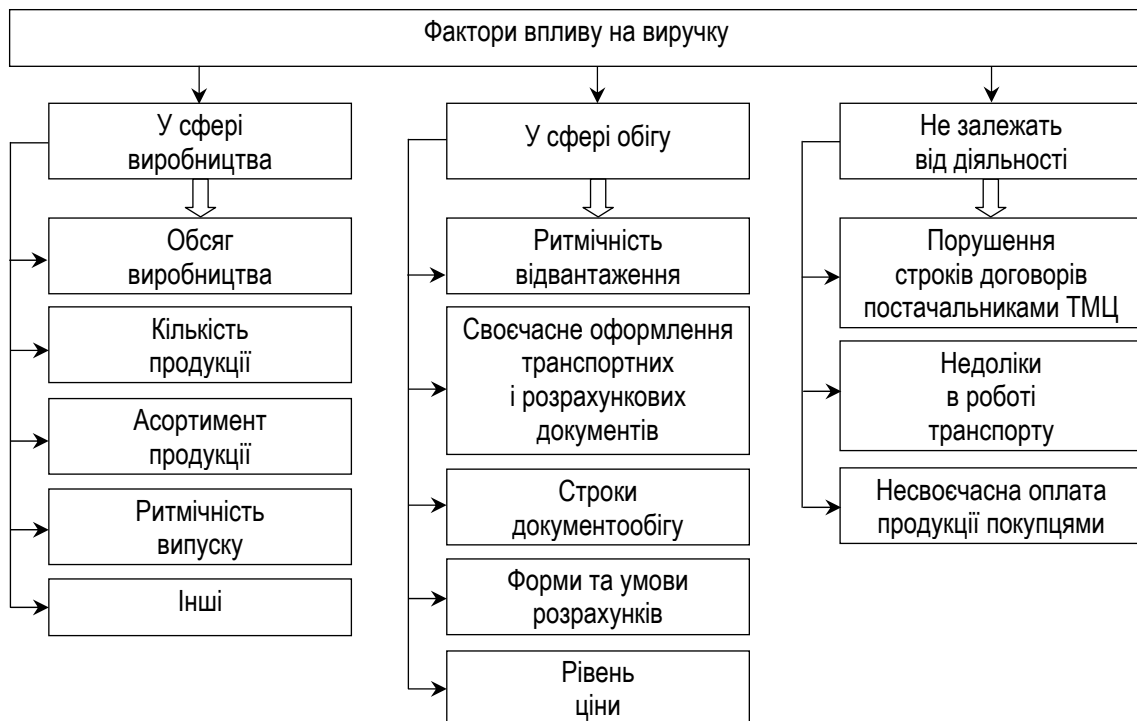

Рис. 3.5. Фактори, які впливають на суму доходу (виручки) від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг

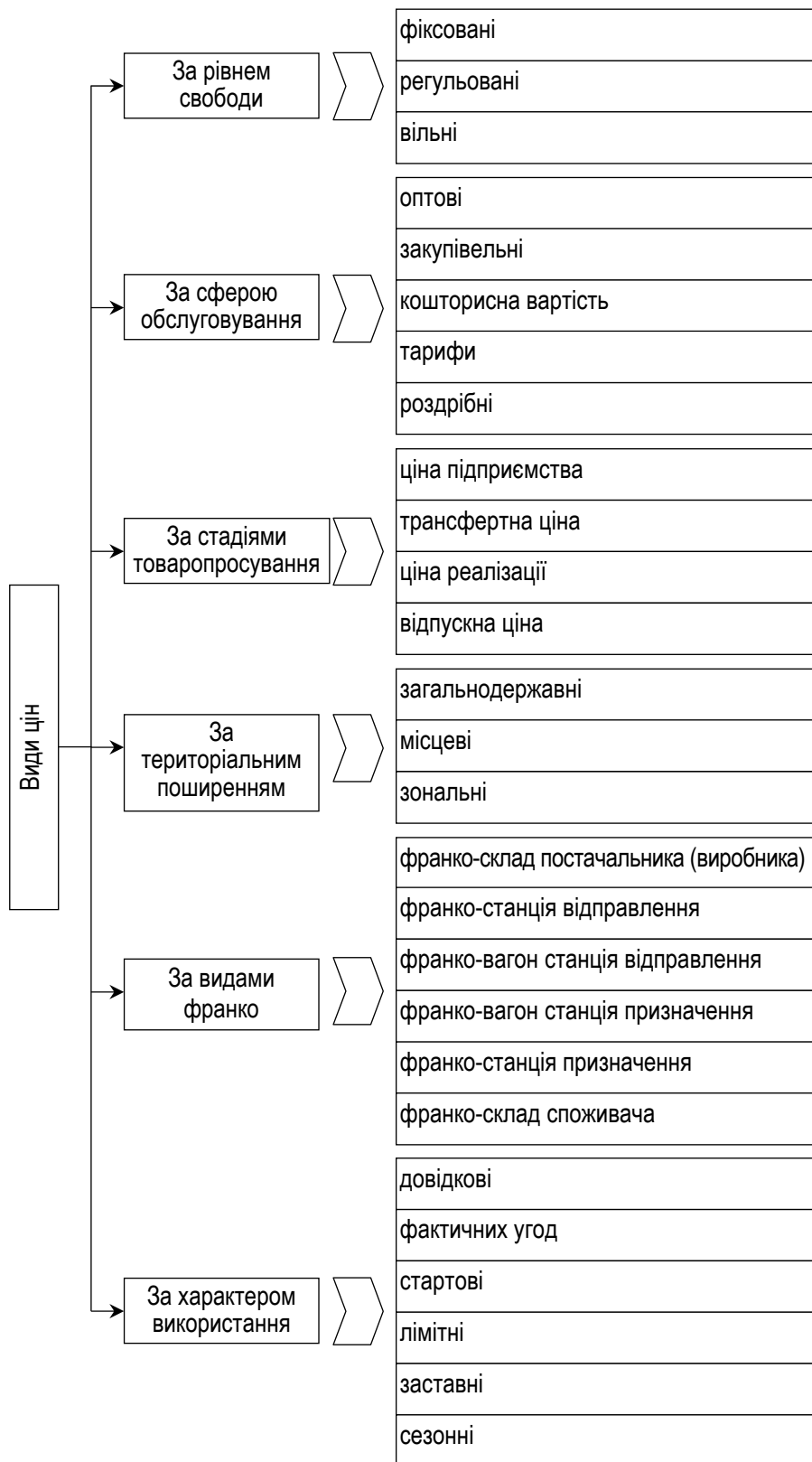

Рис. 3.6. Види цін

Види цін та механізми їх розрахунку

Види цін	Характеристика (механізм розрахунку)
Фіксовані	Встановлюються на окремі види продукції базових галузей (вугілля, електроенергія) та на деякі найважливіші товари та послуги, які мають важливе значення для життєзабезпечення населення (квартирна плата, сільовий газ, тарифи на міський електротранспорт); встановлюються на товари, що монопольно виготовляються державою
Регульовані	Ціни, межі змін яких безпосередньо встановлює держава, або опосередкованими методами робить не вигідним для продавця їхнє надмірне зростання. Такі ціни встановлюються на продукцію монопольних підприємств або у випадках, коли необхідно тимчасово стримати зростання цін на дефіцитні товари. З урахуванням політики у сфері цін держава визначає перелік товарів і послуг, на які встановлюються регульовані ціни
Вільні (ринкові) ціни	Визначаються підприємствами самостійно з урахуванням своїх витрат і співвідношення попиту та пропозиції. Вони можуть збільшуватись або зменшуватись будь-коли і в будь-яких межах, залежно від потреб ринку
Оптові (відпускні)	Ціни фактичного продажу (реалізації) товару (з урахуванням знижок, надбавок) підприємством-виробником (постачальником) суб'єктам господарювання для їх подальшого продажу (реалізації); містить у собі собівартість, прибуток (норматив прибутку) і непрямі податки (іноді розрізняють оптові і оптово-відпускні ціни – вони різняться на суму ПДВ)
Роздрібні	Ціни, за якими здійснюється продаж (реалізація) товарів безпосередньо громадянам, юридичним особам та іншим споживачам для їх кінцевого використання, незалежно від форми розрахунків; формуються на підставі оптової ціни, шляхом включення до неї торговельної надбавки (націнки)

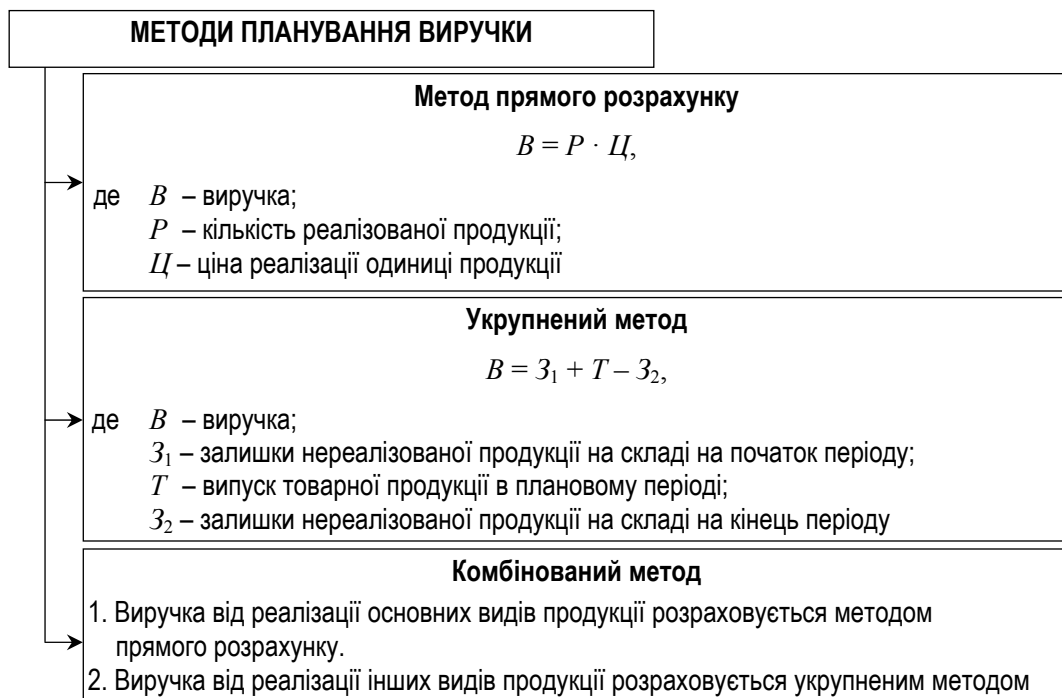

Рис. 3.7. Методи планування виручки та механізм їх застосування

Рис. 3.8. Розподіл доходів і прибутку підприємств

Таблиця 3.4

Порівняльний аналіз прямого і непрямого методу складання звіту про рух грошових коштів

Прямий метод	Непрямий метод
Переваги	
1. Дозволяє безпосередньо пов'язати дані поточного та річного звітів про рух грошових коштів. 2. Не потребує обліку негрошових операцій	1. Не потребує обліку кожної операції, пов'язаної з рухом коштів. 2. Дає змогу виявити причини відхилення суми грошових коштів від операційного прибутку. 3. Враховує взаємозаліки, прямий обмін продукцією, оплату вексями тощо
Недоліки	
1. Трудомісткий, особливо на підприємствах, на яких здійснюється велика кількість операцій, пов'язаних з рухом грошових коштів. 2. Не дає змогу виявити причини відхилення суми грошових коштів від величини операційного прибутку. 3. Не враховує взаємозаліки, прямий обмін продукцією, оплату вексями тощо	1. Не можна проаналізувати одержані за рік дані щодо виручки від реалізації, виплаченої заробітної плати, платежі постачальникам, суму сплачених податків, боргів та інших важливих показників стосовно доходу та видатків. 2. Неможливо пов'язати показники первинної звітності зі звітом про рух грошових коштів. 3. Передбачає включення потоків, не відображених у первинних документах, тому потребує коригувань складних розрахунків, пов'язаних з відображенням збільшення та зменшення грошових коштів у річному звіті. 4. Не дає змоги виявити, яким чином підприємство одержало грошові кошти. 5. З точки зору контролю даний звіт складніше перевірити

Класифікація витрат

№ пор.	Ознака класифікації	Види витрат
1	За центрами відповідальності (місцем виникнення)	Витрати підприємства, структурного підрозділу, цеху, дільниці, центру витрат, центру відповідальності
2	За характером виробництва виділяють	Витрати основного виробництва; витрати допоміжного та обслуговуючого виробництва
3	За видами продукції (товарів, робіт, послуг)	Витрати на вироби, типові представники виробів, групи однорідних виробів, одноразові замовлення, напівфабрикати, валову товарну чи реалізовану продукцію
4	За єдністю складу (однорідністю) витрат	Елементні; комплексні
5	За способом перенесення витрат на продукцію	Прямі; непрямі
6	За видами витрат	За економічними елементами; за статтями калькуляції
7	За періодичністю виникнення (календарними періодами)	Поточні; одноразові; періодичні; сезонні; несезонні
8	За ступенем впливу обсягу виробництва на рівень витрат	Постійні (умовно-постійні), змінні
9	За економічним змістом	Витрати предметів праці; засобів праці; самої праці; загальні; середні; граничні (маржинальні)
10	За видами діяльності	Витрати звичайної (операційної (основної), фінансової, інвестиційної) та надзвичайної діяльності
11	За ступенем готовності продукції (відношенням до кінцевого продукту)	Витрати в незавершеному виробництві, на товарний випуск
12	За охопленням нормування	Нормовані, ненормовані
13	За економічними елементами	Матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші витрати
14	За доцільністю використання	Продуктивні; непродуктивні
15	За визначенням відношення до собівартості продукції	Витрати на продукцію; витрати періоду
16	За часом виникнення	Витрати попереднього, звітного, майбутнього періодів
17	Відповідно до функцій підприємства	Виробничі витрати; витрати на збут; адміністративні витрати; інші операційні витрати
18	Стосовно джерел покриття	Вхідні залишки; поточні витрати; собівартість готової виготовленої продукції; вихідні залишки
19	Відповідно до можливостей регулювання	Повністю регульовані; частково регульовані або вільні; слабoreгульовані
20	Відповідно до мети формування	Для визначення собівартості продукції; для визначення прибутку; оцінка альтернативних варіантів

№ пор.	Ознака класифікації	Види витрат
21	За формою здійснення	Матеріальні; грошові
22	За джерелами фінансування	Власні; позичені; залучені
23	Стосовно виробничого процесу	Основні; накладні
24	За ступенем значущості	Релевантні (значущі); нерелевантні (незначущі)

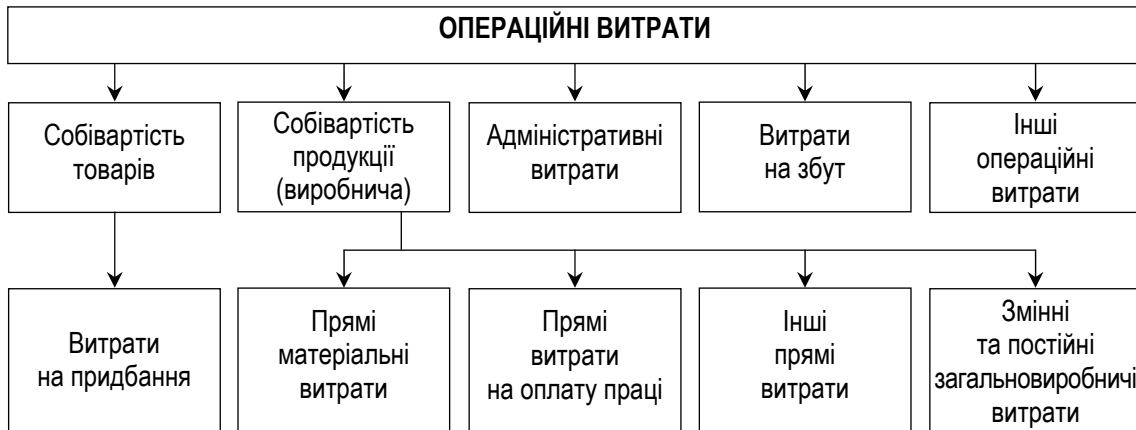

Рис. 3.9. Склад операційних витрат за Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку “Витрати”

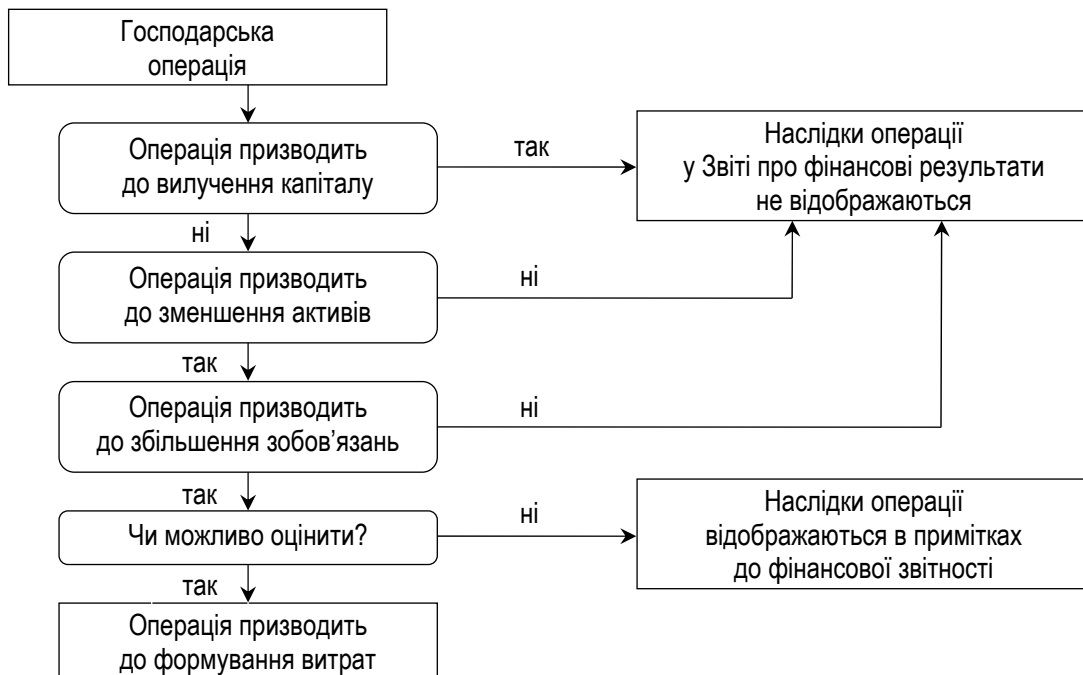

Рис. 3.10. Визнання та відображення витрат підприємства

Види собівартості та механізм їх оцінки

Вид собівартості	Механізм оцінки
Собівартість запасів	Витрати на придбання, переробку та інші витрати, що виникли під час доставки запасів до їх теперішнього місця знаходження та приведення їх у теперішній стан (П(с)БО 9 “Запаси”; <i>Витрати на придбання</i> = ціна придбання + ввізне мито + інші податки, що не компенсуються органами підприємству, + витрати на транспортування, навантаження – торговельні знижки, уцінка та собівартість повернутих товарів
Собівартість готової (виробленої) продукції	$C_e = 3NB_1 + BB - 3NB_2,$ де $3NB_{1,2}$ – залишки незавершеного виробництва на початок і кінець періоду; BB – витрати виробництва (прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати, загальновиробничі витрати)
Собівартість реалізованої продукції	$Cp = 3_1 + C_e - 3_2,$ де $3_{1,2}$ – залишки нереалізованої продукції на початок і кінець періоду

Рис. 3.11. Елементи собівартості реалізованої продукції

Методи оцінки собівартості запасів

Методи оцінки	Характеристика методів
Ідентифікована собівартість	Застосовується для оцінки запасів, що відпускаються, і послуг, що виконані за спеціальними замовленнями та проектами, і запасів, що не замінюють один одного; при цьому ведуть облік фактичної собівартості кожної одиниці запасів
Середньозважена собівартість	<p>Передбачає розрахунок вартості одиниці запасів з урахуванням середніх цін. Оцінку проводять виходячи із розрахунку середньої шляхом ділення сумарної вартості запасів на початок періоду і вартості запасів на поточний період, запасів на сумарну кількість, запасів на початок періоду та кількості отриманих за період запасів:</p> $C = \frac{B_{\text{поч}} + B_{\text{отп}}}{K_{\text{поч}} + K_{\text{отп}}}$
Перших за часом надходження запасів (ФІФО)	Запаси використані в тій самій послідовності, в якій вони надходили на підприємство або відображені в бухгалтерському обліку, тобто запаси, які використовувалися першими, оцінюються за собівартістю перших за часом надходження запасів; собівартість запасів на кінець періоду оцінюється (визначається) за собівартістю останніх за часом надходження запасів
Метод останніх за часом надходження запасів (ЛІФО)*	Запаси використані в послідовності, що є протилежною до їх надходження на підприємство, тобто запаси, що першими відпускаються у виробництво, оцінюються за собівартістю останніх за часом надходження запасів; собівартість запасів на кінець періоду визначається за собівартістю перших за часом надходження запасів
Нормативні запаси	Полягає у застосуванні норм витрат на одиницю продукції, робіт, послуг, що встановлені з урахуванням нормативних рівнів використання запасів, праці, виробничих потужностей та діючих цін. Нормативні затрати і ціни слід регулярно перевіряти і переглядати, щоб максимально наблизити нормативні затрати до фактичних
Ціна продажу	<p>Цей метод можуть застосовувати підприємства роздрібної торгівлі (якщо інші методи оцінки вибуття запасів не виправдані), що мають значну і змінну номенклатуру товарів, приблизно за однаковим рівнем торговельної націнки. Собівартість реалізованого товару визначають як різницю між продажною (роздрібною вартістю реалізованого товару і сумою торговельної націнки. Вона розраховується як добуток роздрібною вартості реалізованих товарів і середнього відсотка торговельної націнки (ТН).</p> <p>Середній % одержують шляхом ділення суми залишку ТН на початку звітного періоду і ТН у роздрібній вартості товарів, отриманої за період, на суму продажною вартості залишку товарів на початку звітного періоду і продажною вартості, отриманої за звітний період товару:</p> $C_{\text{сп}} \% = \frac{H_{\text{поч}} + H_{\text{отп}}}{B_{\text{поч}} + B_{\text{отп}}}$

* Використання методу ЛІФО не передбачено вітчизняним законодавством.

Методи калькуляції собівартості продукції

Метод формування витрат	Характеристика методу
Позитивний	Характерний для індивідуальних і дрібносерійних виробництв, згідно з як виробничі витрати визначаються методом підсумку всіх витрат з дня відкриття замовлення до його закінчення. Калькуляція складається після виконання замовлення
Попередільний (пофазний)	Застосовується на виробництвах, в яких технологічний процес чітко поділяється на окремі переділи (фази). Сутність методу полягає в тому, що собівартість продукції визначається окремо по кожній фазі в міру виготовлення продукції; загальновиробничі витрати узагальнюються протягом періоду окремо і розподіляються між виробами пропорційно обраної бази
Процесний (повиробний, подетальний, попродуктовий)	Характерний для підприємств з масовим характером стійкої номенклатури товару, що виробляється тривалий період; виробництво проходить в одній або декількох технологічних стадіях, в яких не виготовляють напівфабрикати, і часто відсутнє незавершене виробництво
Нормативний	При якому складають нормативну калькуляцію за діючими виробничими нормами; перевагою даного методу є не методика розрахунку собівартості, а можливість контролю за формулюванням собівартості на основі документування відхилень і змін норм
Директ-костинг (облік обмеженої неповної чи скороченої собівартості, Маржинал-метод БО)	Застосування даної системи передбачає розрахунок-маржинал. Доходу, порогу рентабельності виробництва, беззбиткової ціни реалізації на основі розподілу витрат на прямі і непрямі основні, накладні, виробничі і періодичні, постійні і змінні
Стандарт-костинг	Згідно з яким надається можливість детально і вчасно враховувати відхилення для кожного центру відповідальності. Основою методу є норматив, який визначається як рівень, розрахований за якимось стандартом (нормою) і відповідає необхідному (можливому) результату
Таргет-костинг	Почали його застосовувати з кінця 80-х р. ХХ ст., метод отримав назву – “концепція управління цільовою собівартістю”. Основною відмінною рисою даного методу є отримання цільової собівартості, яку бажає отримати фірма, виходячи з ринково допустимої ціни (Ціна – Прибуток = Собівартість)

Тема 4. ФОРМУВАННЯ І РОЗПОДІЛ ПРИБУТКУ

Економічний зміст прибутку. Прибуток як результат господарської діяльності підприємства. Формування прибутку підприємства відповідно до виду діяльності. Прибуток від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Методи розрахунку прибутку, фактори, які впливають на його величину. Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування. Розподіл прибутку підприємства від звичайної діяльності до оподаткування між державою й суб'єктами господарювання, його зміст і економічне значення. Чистий прибуток підприємства, його зміст, значення та напрямки використання. Нерозподілений прибуток і його роль у діяльності підприємства. Показники рентабельності та їх використання при прийнятті фінансових рішень.

Структурно-логічні схеми

Таблиця 4.1

Класифікація видів прибутку

№ пор.	Класифікаційна ознака	Види прибутку
1	За джерелами формування	<ul style="list-style-type: none">• прибуток від реалізації продукції;• прибуток від реалізації майна;• прибуток від іншої реалізації
2	Відповідно до виду діяльності	<ul style="list-style-type: none">• прибуток від операційної діяльності;• прибуток від інвестиційної діяльності;• прибуток від фінансової діяльності
3	За складом елементів, що формують прибуток	<ul style="list-style-type: none">• маржинальний (граничний) прибуток;• валовий прибуток;• чистий прибуток
4	За характером оподаткування прибутку	<ul style="list-style-type: none">• прибуток, що підлягає оподаткуванню;• прибуток, що не підлягає оподаткуванню
5	За характером інфляційного очищення прибутку	<ul style="list-style-type: none">• номінальний прибуток – це отриманий прибуток;• реальний прибуток – номінальний прибуток, скоригований на темп інфляції відповідного періоду
6	За періодом формування	<ul style="list-style-type: none">• прибуток попереднього періоду;• прибуток звітного періоду;• прибуток планового періоду (прибуток, що планується)
7	За регулярністю формування прибутку	<ul style="list-style-type: none">• прибуток, що формується регулярно;• надзвичайний прибуток – прибуток від операцій, що мають непостійний характер
8	За характером використання	<ul style="list-style-type: none">• нерозподілений прибуток (капіталізований);• розподілений прибуток (спожитий)
9	За значенням підсумкового результату господарювання	<ul style="list-style-type: none">• позитивний прибуток;• від'ємний прибуток (збиток)

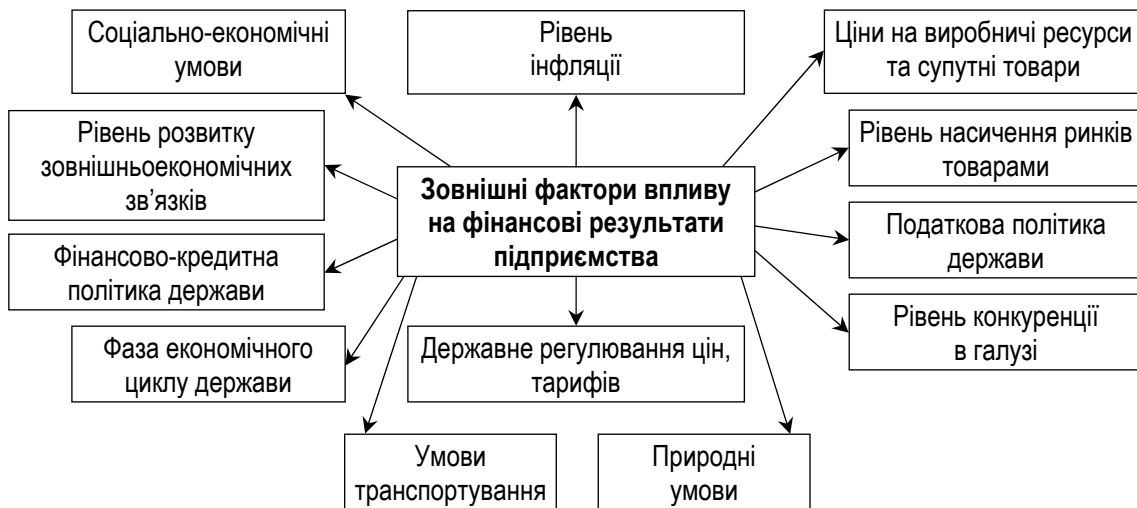

Рис. 4.1. Зовнішні фактори впливу на фінансові результати підприємств

Рис. 4.2. Внутрішні фактори впливу на фінансові результати підприємства

Рис. 4.3. Підходи до формування прибутку підприємства

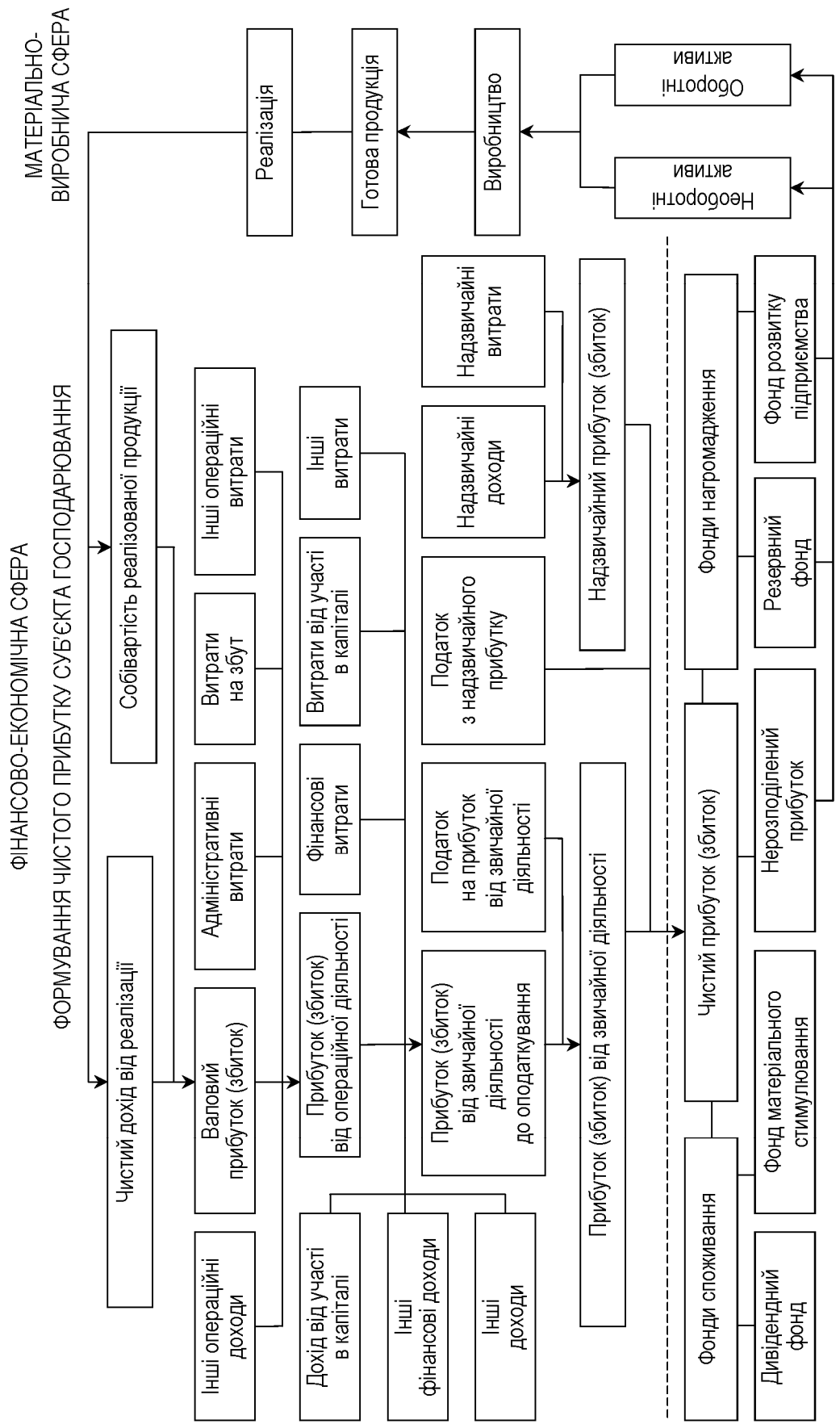

Рис. 4.4. Формування, розподіл та використання чистого прибутку підприємства

Методи планування валового прибутку

Метод планування	Характеристика методу
Метод прямого розрахунку (поасортиментний)	<p>Використовується на підприємствах з невеликим обсягом продукції. Плановий прибуток розраховують за кожним видом продукції:</p> $Pr_1 = Q_1 \cdot (P_{o1} - c_1) = TR_1 - C_1,$ <p>де Pr_1 – плановий прибуток; Q_1 – запланований обсяг продукції в натуральних одиницях; P_{o1} – планова оптова ціна продукції; c_1 – планова собівартість одиниці продукції; TR_1 – запланований обсяг чистого доходу; C_1 – планова собівартість реалізованої продукції.</p> <p>Переваги: простота і достовірність розрахунку. Недоліки: не враховується вплив окремих факторів на величину прибутку в плановому періоді</p>
Укрупнений (агрегований) метод, або метод планування прибутку виходячи з показника витрат на одну гривню продукції	<p>Передбачає використання даних про витрати на виробництво та реалізацію продукції за звітний період, а також їхні очікувані зміни в наступному періоді.</p> <p>Показник витрат на одну гривню продукції ($C_{0c/p}$) розраховується шляхом ділення собівартості продукції C_1 на виручку від реалізації продукції у цінах виробника (чистий дохід) або шляхом ділення собівартості одиниці продукції на оптову ціну продукції:</p> $C_{0c/p} = C / TR = C / P.$ <p>Плановий прибуток за цим методом розраховується таким чином:</p> $Pr_1 = (1 - C_{1c/p}) \cdot TR_1$
Економічний (аналітичний, або розрахунково-аналітичний) метод	<p>Враховує фактори, які можуть впливати на рівень прибутку та рентабельності у плановому періоді (зміна обсягу, собівартості, ціни продукції тощо).</p> <p>Планування прибутку за цим методом здійснюють окремо за порівнянною (продукція, що вироблялася в попередньому періоді) та непорівнянною (продукція, що не вироблялася в попередньому періоді) продукцією. Планування прибутку за непорівнянною продукцією здійснюють за допомогою показника середньої рентабельності продукції по підприємству. Планування прибутку за порівнянною продукцією здійснюють у такій послідовності:</p> <p>1) обчислюється очікуваний прибуток (Pr_{1p}) від реалізації продукції, очікувана собівартість продукції (C_{1p}) та очікувана рентабельність продукції (R_p):</p> $R_p = Pr_{1p} / C_{1p}$

Метод планування	Характеристика методу
Економічний (аналітичний, або розрахунково-аналітичний) метод	<p>2) обчислюється базова рентабельність (R_1), тобто рентабельність, яка буде в наступному році в умовах змін цін на готову продукцію та ресурси:</p> $R_1 = R_p - (1 + R_p) \cdot (1 - I_p / I_c),$ <p>де I_p – індекс відпускних цін на готову продукцію; I_c – індекс цін на ресурси, які формують собівартість продукції);</p> <p>3) розраховується собівартість планового року (C_1) з урахуванням індексу цін на ресурси і темпу зростання обсягів виробництва продукції:</p> $C_1 = C_{1p} \cdot I_c \cdot I_q,$ <p>де I_q – темп зростання обсягів виробництва продукції;</p> <p>4) розраховується прибуток у плановому періоді Pr_1:</p> $Pr_1 = C_1 \cdot R_1$

Таблиця 4.3

Показники рентабельності підприємства та алгоритм їх розрахунку

№ пор.	Найменування показника	Алгоритм розрахунку	Граничне значення	Характеристика показника
1	Коефіцієнт рентабельності активів	$P_A = \frac{ЧП}{A}$	>0 збільшення	Характеризує ефективність використання активів підприємства
2	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	$P_{BK} = \frac{ЧП}{BK}$	>0 збільшення	Характеризує ефективність вкладення коштів до даного підприємства
3	Коефіцієнт рентабельності діяльності	$P_d = \frac{ЧП}{ЧД}$	>0 збільшення	Характеризує ефективність господарської діяльності підприємства
4	Рентабельність продукції	$P_{\Pi} = \frac{ВП - АВ - ВЗ}{СПП + АВ + ВЗ}$	>0 збільшення	Дає можливість визначити, скільки підприємство отримує прибутку на 1 грн. витрат
5	Період окупності власного капіталу	$P_{BK} = \frac{BK}{ЧП} \cdot D$	зменшення	Дає можливість визначити період окупності авансованого власного капіталу

Примітка. $\overline{ЧП}$ – сума чистого прибутку; $\overline{ЧД}$ – обсяг чистої виручки від реалізації продукції; A – середня сума активів; BK – середня сума власного капіталу; $ВП$ – валовий прибуток; $АВ$ – сума адміністративних витрат; $ВЗ$ – сума витрат на збут; $СПП$ – собівартість реалізованої продукції; D – кількість днів у періоді.

Тема 5. ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Система оподаткування підприємств, її функції та призначення. Види податків і обов'язкових платежів підприємства, джерела їх сплати.

Непрямі податки та їх вплив на господарську діяльність підприємств. Податок на додану вартість, його економічний зміст, порядок обчислення та внесення до бюджету. Акцизний податок та його економічний зміст, механізм розрахунку та сплати до бюджету. Механізм нарахування та сплати митних платежів.

Прямі податки та їх характеристика. Особливості оподаткування прибутку підприємств різних організаційно-правових форм. Земельний податок як один із видів прямих податків, порядок його розрахунку та внесення до бюджету. Збір за першу реєстрацію транспортного засобу, економічний зміст, порядок розрахунку та перерахування до бюджету.

Оподаткування суб'єктів малого підприємництва. Обов'язкові відрахування підприємств до цільових державних фондів та їх характеристика.

Механізм і напрямки впливу оподаткування на фінансово-господарську діяльність.

Структурно-логічні схеми

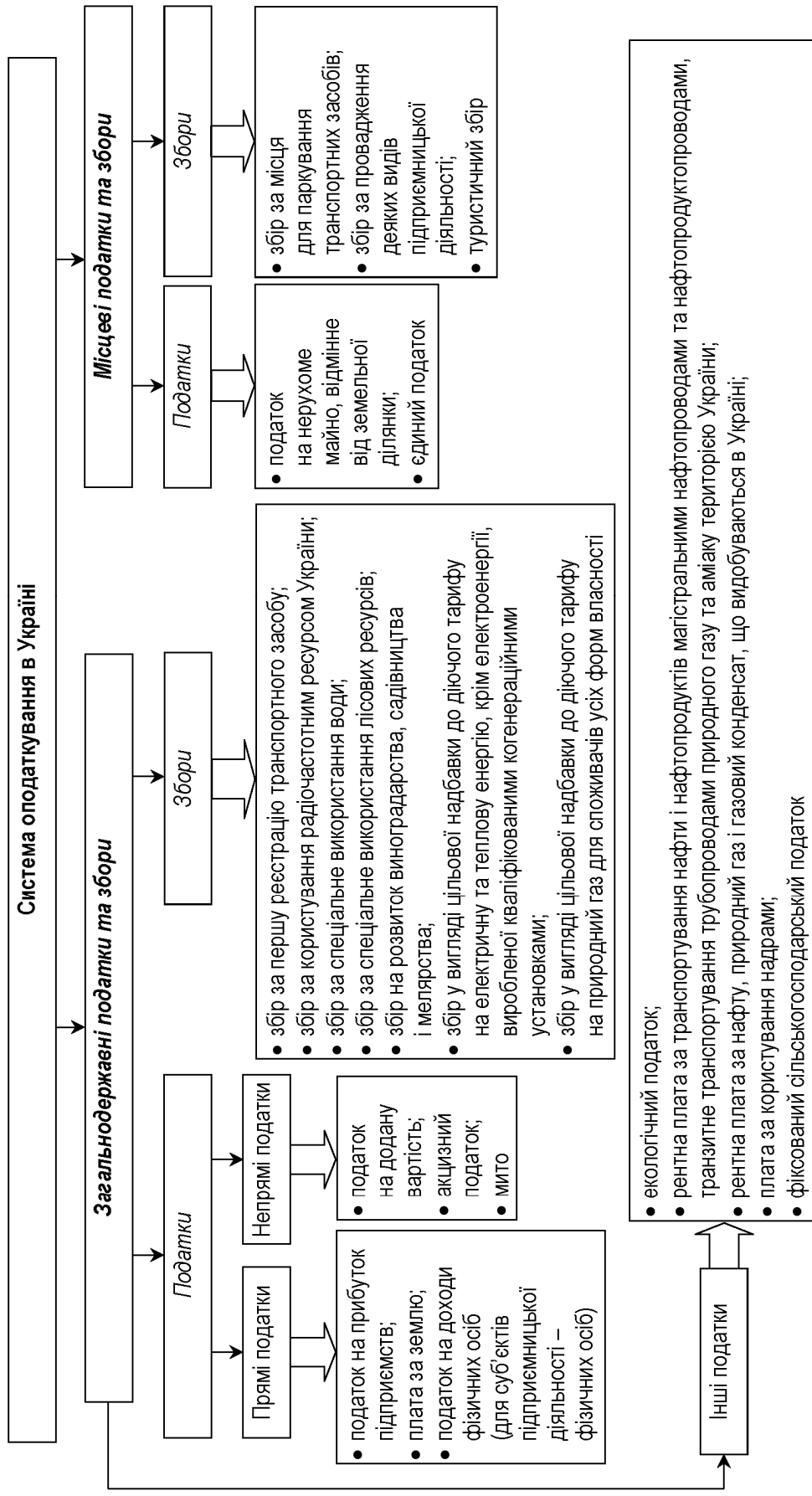

Рис. 5.1. Підсистема оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності, підприємств в Україні

Характеристика основних податків

Прямі податки				
Об'єкт	Платник	Ставка/норматив	Мета, особливості сплати	
<p>Прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом зменшення суми доходів звітного періоду на собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг та суму інших витрат звітного податкового періоду</p> <p>Податок на прибуток підприємств</p>	<p>З резидентів – суб'єкти господарської діяльності, бюджетні, громадські та інші підприємства, установи та організації, які здійснюють діяльність, спрямовану на отримання прибутку як на території України, так і за її межами.</p> <p>З нерезидентів – фізичні чи юридичні особи, створені у будь-якій організаційно-правовій формі, які отримують доходи з джерелом їх походження з України, за винятком установ та організацій, що мають дипломатичні привілеї або імунітет згідно з міжнародними договорами України, постійні представництва нерезидентів, які отримують доходи із джерелом походження з України або виконують агентські (представницькі) та інші функції стосовно таких нерезидентів чи їх засновників</p>	<p>16 % – загальна система;</p> <p>0 % – при отриманні доходу внаслідок виконання договорів з довгострокового страхування життя та пенсійного страхування у межах недержавного забезпечення</p> <p>у разі виконання вимог до таких договорів;</p> <p>0 % – під час укладання договорів страхування або перестрахування ризику безпосередньо із страховиками та перестраховиками – нерезидентами, рейтинг фінансової надійності (стійкості) яких відповідає вимогам, установленим спеціально уповноваженим органом виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг;</p> <p>6 % – за цією ставкою оподатковується сума доходів нерезидентів, яка виплачується резидентами як оплата вартості фрахту;</p> <p>12 % – валового доходу нерезидентів від страхування та перестрахування ризиків на території України;</p> <p>4 % – у межах договорів страхування ризиків за межами України, за якими страхові виплати (страхові відшкодування) здійснюються на користь нерезидентів;</p> <p>15 % – постійні представництва нерезидентів;</p> <p>20 % – від суми виплат резидентів нерезидентам від надання рекламних послуг на території України</p>	<p>За загальною системою ставки податку на прибуток підприємств становлять:</p> <ul style="list-style-type: none"> з 01.01.2012 до 31.12.2012 – 21 %; з 01.01.2013 до 31.12.2013 – 19 %; з 01.01.2014 – 16 % 	

Прямі податки			
	Об'єкт	Платник	Ставка/норматив
Плата за землю	Земельна ділянка, яка знаходиться у власності чи використанні (в тому числі на умовах оренди)	Власники земельних ділянок, земельних часток (паїв) та землекористувачі (в тому числі орендарі)	<ul style="list-style-type: none"> у розмірі 1 % від грошової оцінки землі населених пунктів; використовуються середні ставки земельного податку (в копіях за 1 м² від 1,5 до 21 коп. / м², диференційовані залежно від чисельності населення і зростають зі зростанням чисельності м² з підвищуючим коефіцієнтом від 1,2 до 3; землі несільськогосподарського призначення 5 % від нормативної грошової оцінки одиниці площі ріллі; землі сільськогосподарського призначення у розмірі 0,1 % нормативної грошової оцінки 1 га ріллі з урахуванням коефіцієнта індексації, сіножатей, пасовищ, 0,03 % грошової оцінки 1 га багаторічних насаджень
	Автомобілі (легкові, вантажні, спеціального призначення); колісні трактори; мотоцикли; судна, зареєстровані у Державному судновому реєстрі України або у Судновій книзі України, літаки і вертольоти, зареєстровані у Державному реєстрі цивільних повітряних суден України або у Реєстрі Державних повітряних суден України	Юридичні особи і громадяни, які здійснюють першу реєстрацію в Україні транспортних засобів	<ul style="list-style-type: none"> зі 100 см³ об'єму двигуна; з 1 кВт потужності двигуна; зі 100 см довжини корпусу водного транспортного засобу; 1 кг максимальної злітної маси
			<p>Мета, особливості сплати</p> <p>Формування ресурсів для фінансування заходів із раціонального використання й охорони землі, підвищення родючості ґрунтів, відшкодування витрат власників землі і землекористувачів, які пов'язані з веденням господарства на землях гіршої якості; розвитку інфраструктури населених пунктів</p> <p>Фінансування будівництва, реконструкції, ремонт і утримання автомобільних доріг загального користування, проведення природоохоронних заходів на водоймах; підвищення інтенсивності використання транспортних засобів</p>

Прямі податки			
Об'єкт	Платник	Ставка/норматив	Мета, особливості сплати
	Непрямі податки		
Операції, пов'язані з продажем товарів (робіт, послуг) всередині держави, їх імпортом і експортом	Суб'єкти господарської діяльності (юридичні особи) і громадяни (фізичні особи), які здійснюють підприємницьку діяльність на території України і реєструються за своїм добровільним рішенням як платники податку (за умови, що обсяги постачання товарів/послуг іншим платникам податку за останній рік сукупно складають не менше 50 % від загального обсягу постачання) або: імпортери; особи, виручка яких за останній рік більше 300 тис. грн. (без ПДВ)	<ul style="list-style-type: none"> 17 % (додається до ціни товарів (робіт, послуг)); 0 %. Порядок застосування звичайної ціни набуває чинності з 01.01.2013. До 01.01.2014 базова ставка по ПДВ складає 20 %	<ul style="list-style-type: none"> з продажу товарів (робіт, послуг) – визначається за їх договірною (контрактною) вартістю, розрахованою за вільними чи регульованими цінами (тарифами) з урахуванням акцизного збору, ввізного мита та інших загальнодержавних податків і зборів, що включаються в ціну товарів, але не нижче за звичайні ціни; у разі <i>бартерних операцій</i> – визначається з фактичної вартості вказаних операцій, але не нижче звичайної ціни; для <i>імпортованих товарів</i> – включається у митну вартість з урахуванням ввізного мита, акцизного збору
Податок на додану вартість			

Прямі податки				
	Об'єкт	Платник	Ставка/норматив	Мета, особливості сплати
Мито	Вартість або обсяг товарів, що підлягають митному контролю на території України	Суб'єкти господарської діяльності і громадяни, що здійснюють перетин товару через митний кордон України	<ul style="list-style-type: none"> у відсотках до митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон; у грошовому вимірі на одиницю товару. Ставки ввізного мита диференціюються за товарними групами 	Митна вартість товару, який переміщується через кордон
Акцизний податок	Обороти з реалізації відповідних видів продукції вітчизняного виробництва та митна вартість імпортованих товарів, придбаних за іноземну валюту (крім тих, що обкладаються митним збором)	Суб'єкти підприємницької діяльності – виробники та імпортери підкацизних товарів	<ul style="list-style-type: none"> тверді ставки з одиниці реалізованих, ввезених, переданих товарів; відсотки до обороту з реалізації (передачі) товарів; змішані ставки 	Залежить від виду підприємницької діяльності

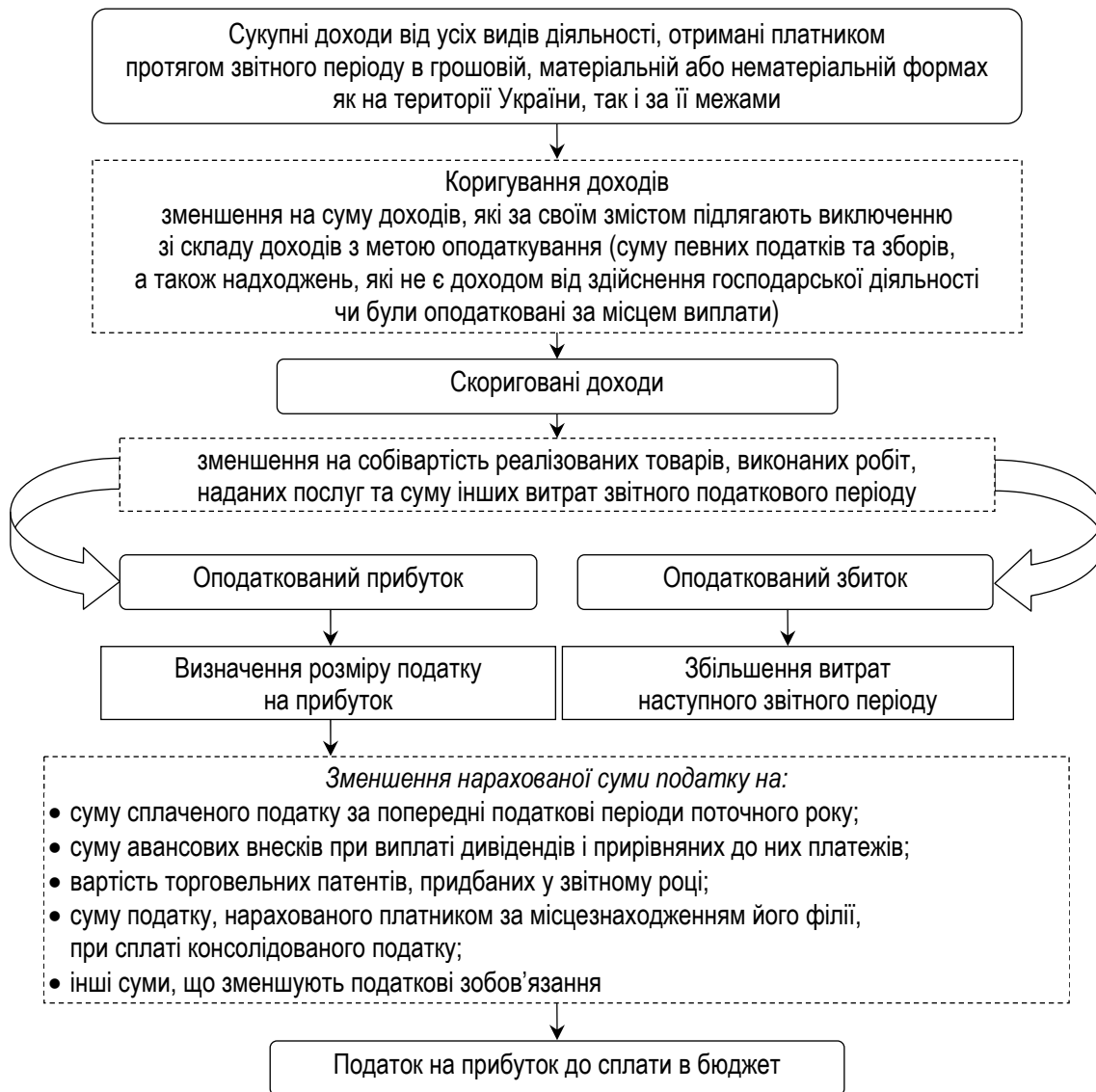

Рис. 5.2. Схема визначення податку на прибуток підприємств відповідно до Податкового кодексу України

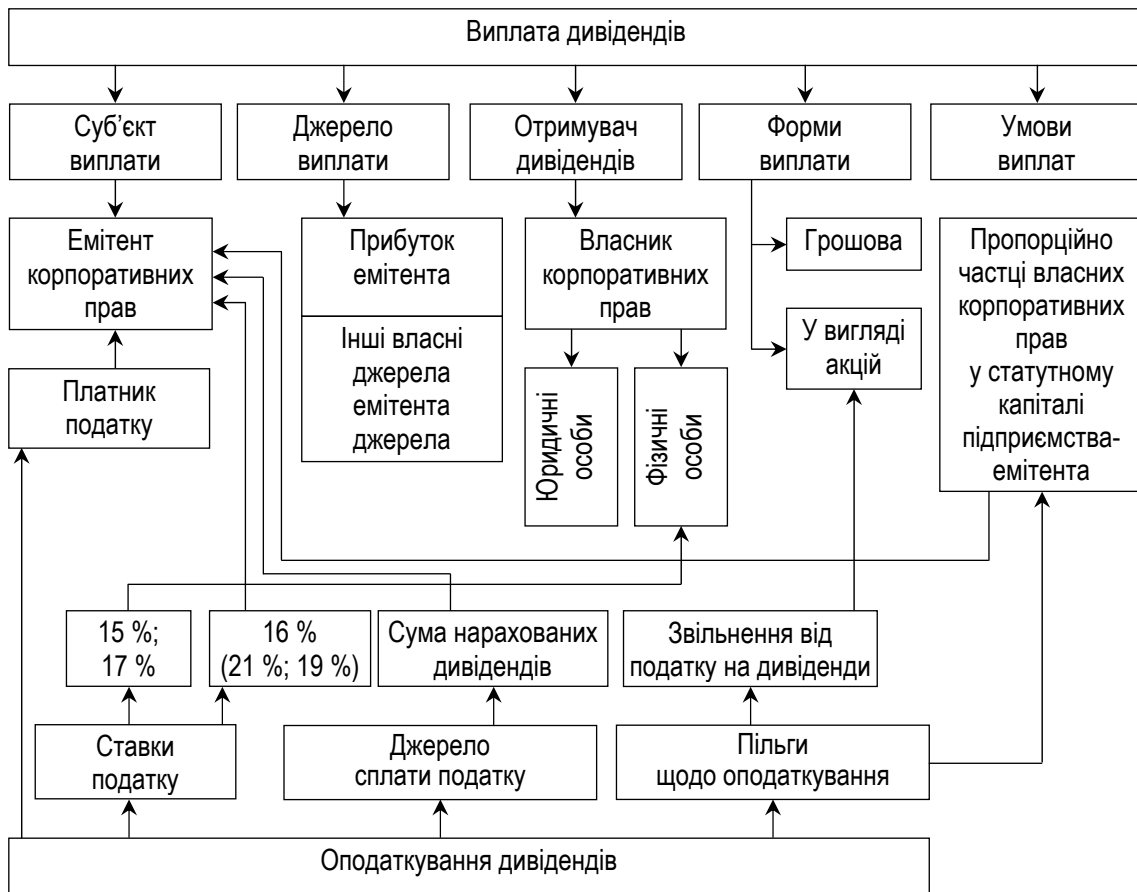

Рис. 5.3. Структурно-логічна схема оподаткування дивідендів, що їх виплачують емітенти корпоративних прав

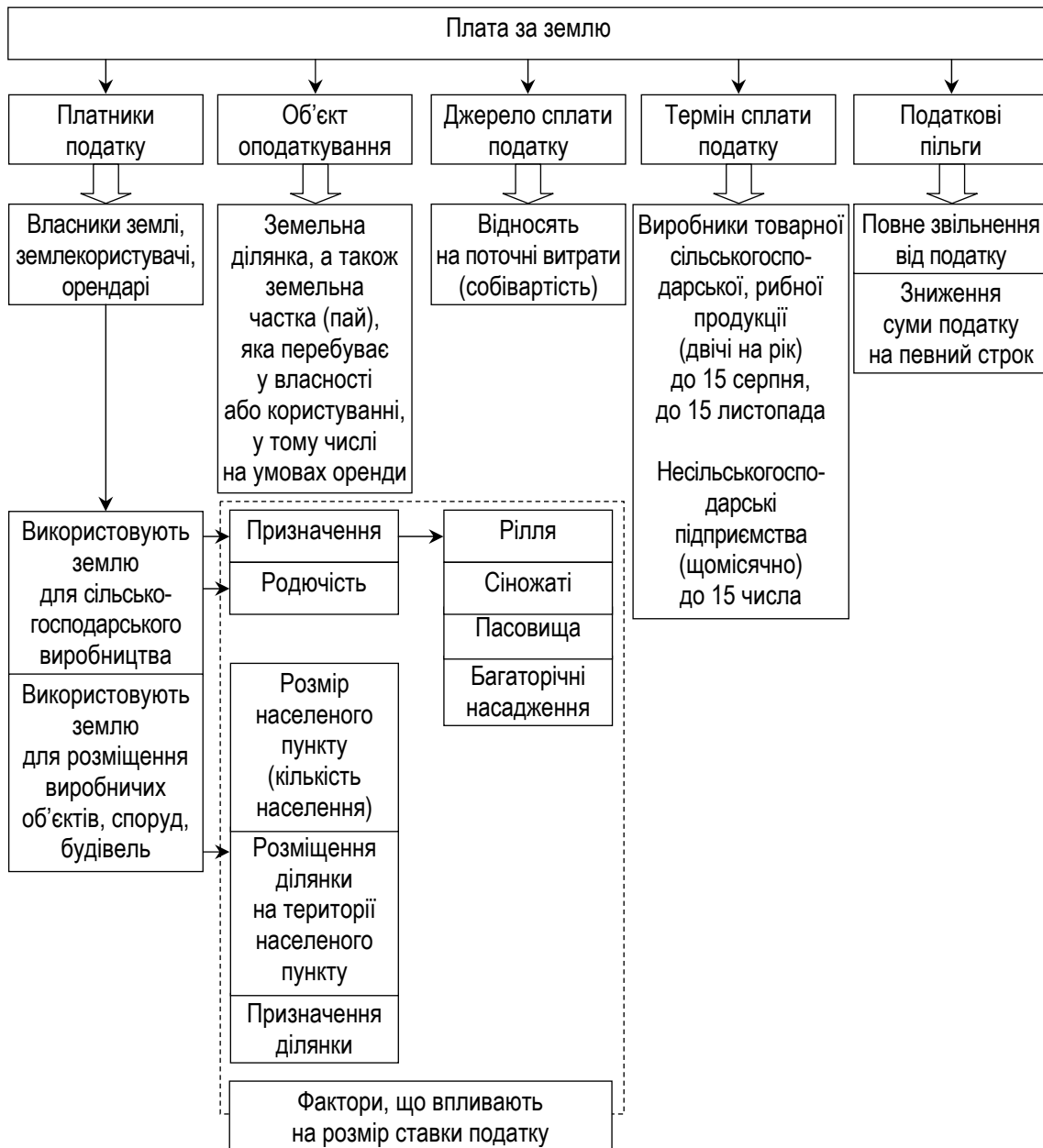

Рис. 5.4. Структурно-логічна схема справляння плати за землю

Таблиця 5.2

**Ставки земельного податку за земельні ділянки,
нормативну грошову оцінку яких проведено**

Вид земельної ділянки	Ставка земельного податку з 1 га землі у відсотках від їх грошової оцінки
Земельні ділянки сільськогосподарського призначення	
Рілля, сіножаті, пасовища	0,1
Багаторічні насадження	0,03
Земельні ділянки несільськогосподарського призначення	
<i>Землі населених пунктів</i>	
Землі населених пунктів	1
<i>Землі за межами населених пунктів *</i>	
Землі за межами населених пунктів	1

* Для розрахунку земельного податку застосовується грошова оцінка площі ріллі по області.

Таблиця 5.3

**Ставки земельного податку за земельні ділянки,
нормативну грошову оцінку яких не проведено**

Вид земельної ділянки	Ставки земельного податку з 1 га землі у відсотках від їх нормативної оцінки
Земельні ділянки сільськогосподарського призначення	
Рілля, сіножаті, пасовища	0,1
Багаторічні насадження	0,03
Земельні ділянки несільськогосподарського призначення	
<i>Землі за межами населених пунктів *</i>	
Земельні ділянки, зайняті господарськими будівлями (спорудами)	5
Земельні ділянки, надані садівницьким товариствам, у тому числі зайняті садовими та/або дачними будинками фізичних осіб	5
Земельні ділянки, передані у власність або надані в користування на землях природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення (крім сільськогосподарських угідь та лісових земель)	5
Земельні ділянки на землях водного фонду, а також за земельні ділянки лісгосподарського призначення, які зайняті виробничими, культурно-побутовими, господарськими та іншими будівлями і спорудами	5
Земельні ділянки, надані на землях водного фонду	0,3

* Для розрахунку земельного податку застосовується грошова оцінка площі ріллі по області.

Таблиця 5.4

**Ставки податку за земельні ділянки,
розташовані в межах населених пунктів,
нормативну грошову оцінку яких не проведено**

Групи населених пунктів з чисельністю населення (тис. осіб)	Ставка податку, грн. за 1 м ²	Коефіцієнт, що застосовується у містах Києві, Сімферополі, Севастополі та містах обласного значення
До 3	0,26	–
Від 3 до 10	0,52	–
Від 10 до 20	0,84	–
Від 20 до 50	1,3	1,2
Від 50 до 100	1,57	1,4
Від 100 до 250	1,83	1,6
Від 250 до 500	2,09	2,0
Від 500 до 1 000	2,61	2,5
Від 1 000 і більше	3,66	3,0

Таблиця 5.5

**Коефіцієнти до ставок земельного податку
за земельні ділянки в населених пунктах,
віднесених Кабінетом Міністрів України до курортних**

Групи курортних населених пунктів	Коефіцієнт, що застосовується
Південне узбережжя Автономної Республіки Крим	3
Західне узбережжя Автономної Республіки Крим	2,2
Чорноморське узбережжя Миколаївської, Одеської та Херсонської областей	2
Гірські та передгірні райони Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської та Чернівецької областей	2,3
Узбережжя Азовського моря та в інших курортних місцевостях	1,5

Таблиця 5.6

**Особливості встановлення ставок земельного податку
незалежно від проведення нормативної грошової оцінки**

Вид земельної ділянки	Ставки земельного податку
<i>Землі населених пунктів</i>	
Земельні ділянки, зайняті житловим фондом, автостоянками для зберігання особистих транспортних засобів громадян, які використовуються без отримання прибутку, гаражно-будівельними, дачно-будівельними та садівницькими товариствами, індивідуальними гаражами, садовими і дачними будинками фізичних осіб	3 % суми податку, обчисленого на загальних підставах
Земельні ділянки, надані для потреб сільськогосподарського виробництва, водного та лісового господарства, які зайняті виробничими, культурно-побутовими, господарськими та іншими будівлями і спорудами	3 % суми податку, обчисленого на загальних підставах
Земельні ділянки на територіях та об'єктах природоохоронного, оздоровчого та рекреаційного призначення, використання яких не пов'язано з функціональним призначенням цих територій та об'єктів	У п'ятикратному розмірі суми податку, обчисленого на загальних підставах
Земельні ділянки на територіях та об'єктах історико-культурного призначення, використання яких не пов'язано з функціональним призначенням цих територій та об'єктів	У розмірі, обчисленому на загальних підставах із застосуванням таких коефіцієнтів
• міжнародного значення	7,5
• загальнодержавного значення	3,75
• місцевого значення	1,5
Земельні ділянки, що відносяться до земель залізничного транспорту (крім земельних ділянок, на яких знаходяться окремо розташовані культурно-побутові будівлі та інші споруди і які оподатковуються на загальних підставах), надані гірничодобувним підприємствам для видобування корисних копалин та розробки родовищ корисних копалин, а також за водойми, надані для виробництва рибної продукції, та земельні ділянки, на яких розташовані аеродроми	25 % суми податку, обчисленого на загальних підставах
Земельні ділянки, надані для розміщення об'єктів енергетики, які виробляють електричну енергію з відновлюваних джерел енергії	25 % суми податку, обчисленого на загальних підставах
Земельні ділянки, надані на землях лісового фонду	Справляється як складова плати за використання лісових ресурсів
<i>Землі за межами населених пунктів</i>	
Земельні ділянки, надані підприємствам промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, а також підприємствам і організаціям, що здійснюють експлуатацію ліній електропередач	5 % нормативної оцінки

Вид земельної ділянки	Ставки земельного податку
Земельні ділянки, що відносяться до земель залізничного транспорту, надані військовим формуванням, утвореним відповідно до законів України, які не утримуються за рахунок державного або місцевих бюджетів, підрозділам Збройних сил України, які здійснюють господарську діяльність, а також за земельні ділянки, на яких розташовані аеродроми	0,02 % нормативної оцінки
Земельні ділянки, надані для підприємств промисловості, зайняті землями тимчасової консервації (деградовані землі)	0,03 % нормативної оцінки
Земельні ділянки, надані на землях лісового фонду	Справляється як складова плати за використання лісових ресурсів

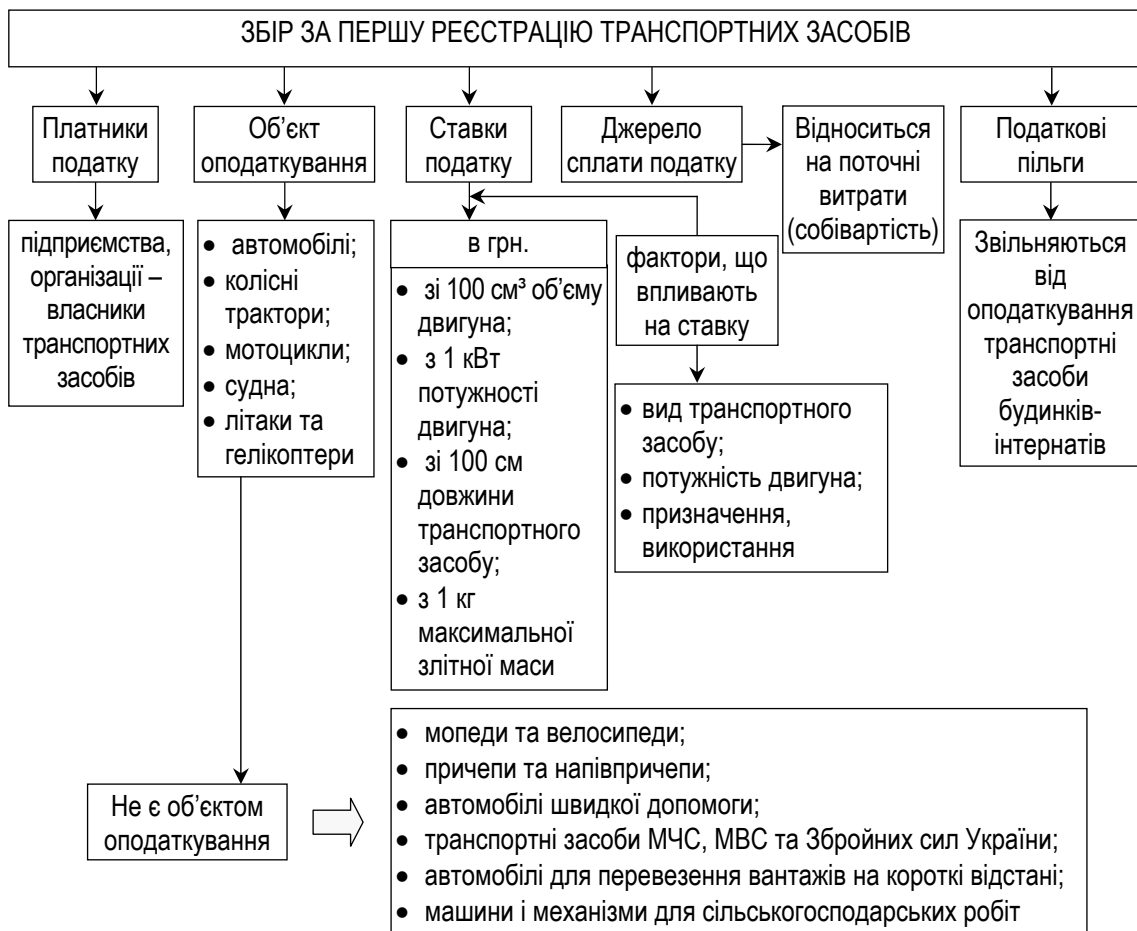

Рис. 5.5. Структурно-логічна схема збору за першу реєстрацію транспортних засобів суб'єктів господарювання

Таблиця 5.7

**Ставки збору за першу реєстрацію транспортних засобів
суб'єктів господарювання, грн.**

Об'єкт оподаткування	Об'єм двигуна, см ³	Ставка податку		
		Нові	До 8 років	Більше 8 років
Мотоцикли	до 500	3,27	6,54	130,8
	до 800	5,45	10,9	218
	>800	10,89	21,78	435,6
Легкові авто	до 1 000	3,27	6,54	130,8
	до 1 500	5,45	10,9	218
	до 1 800	7,62	15,24	304,8
	до 2 500	10,89	21,78	435,6
	до 3 500	27,23	54,46	1 089,2
	до 4 500	43,56	87,12	1 742,4
	до 5 500	49,01	98,02	1 960,4
	до 6 500	59,9	119,8	2 396
	>6 500	65,34	130,68	2 613,6
Автобуси (>10 осіб)	–	5,45	10,9	218
Трактори колісні	–	2,72	2,72	2,72
Вантажні авто	до 8 200	16,34	32,68	653,6
	до 15 000	21,78	43,56	871,2
	>15 000	27,23	54,46	1 089,2
Транспортні засоби, оснащені електродвигунами	За 1 кВт	0,54	0,54	0,54
Сідельні тягачі	–	16,34	32,68	653,6
Автомобілі спеціального призначення	–	5,45	10,9	218
Інші колісні транспортні засоби	–	5	10	200
Судна, оснащені двигуном	до 55 кВт	2,72	5,44	8,16
	>55 кВт	3,27	6,54	9,81
Судна, не оснащені двигуном	до 7,5 м	7,62	15,24	22,86
	>7,5 м	15,25	30,5	45,75
Літаки та гелікоптери	за 1 кг	1,09	2,18	3,27

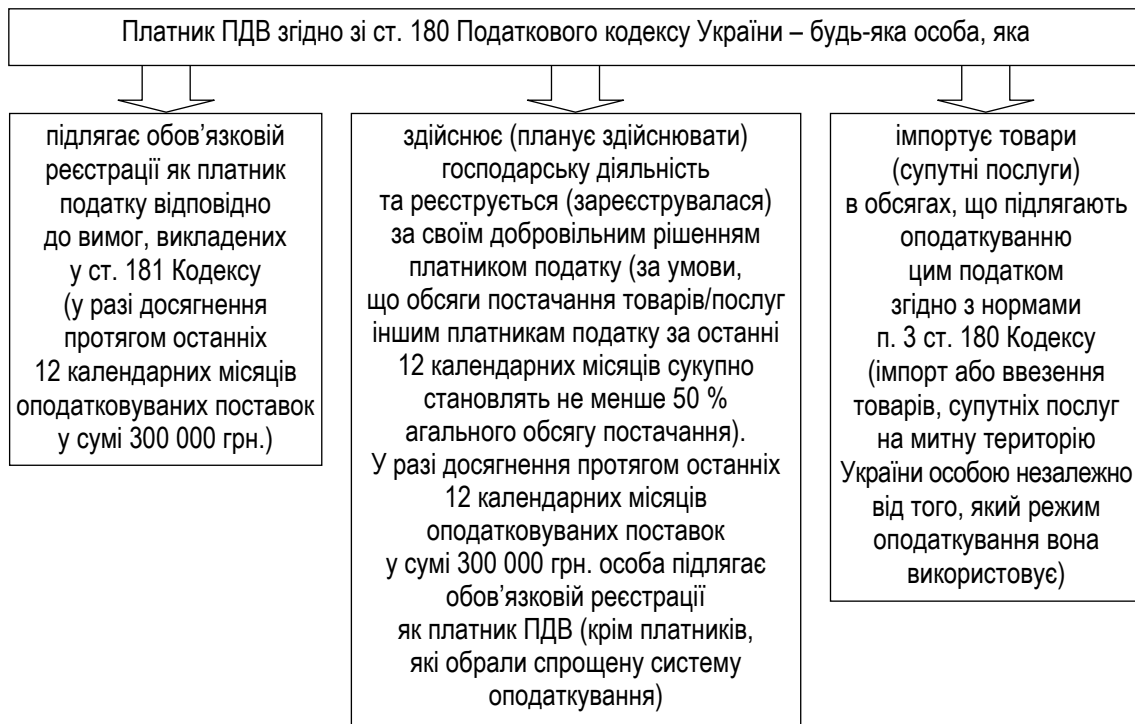

Рис. 5.6. Платники ПДВ

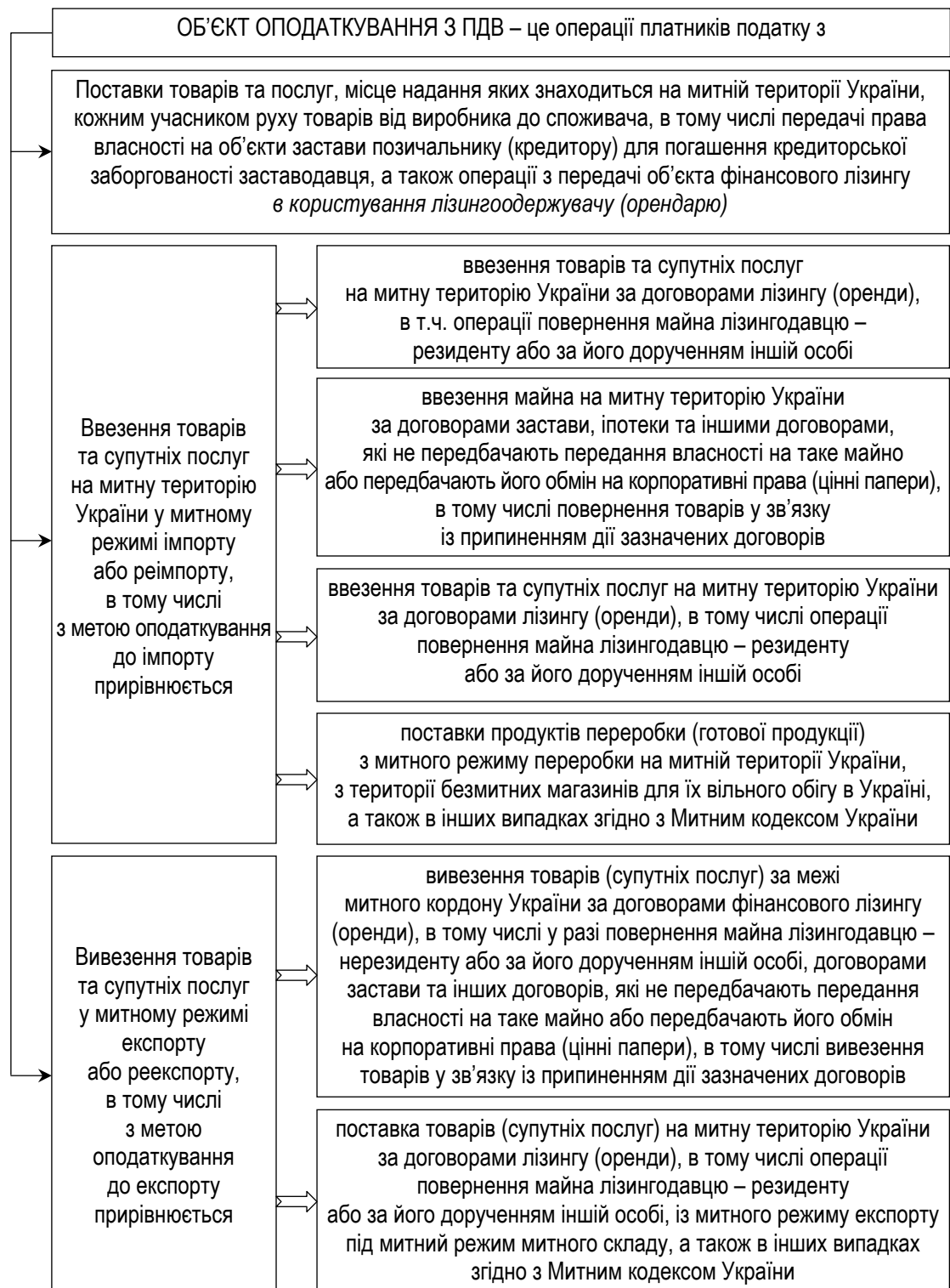

Рис. 5.7. Основні складові об'єкта оподаткування ПДВ

Операції, що не є об'єктом оподаткування ПДВ

№ пор.	Не відносяться (не включаються) до об'єкта оподаткування операції	Підстава
1	<ul style="list-style-type: none"> • з випуску (емісії), розміщення у будь-які форми управління та продажу (погашення, викупу) за кошти цінних паперів, випущених в обіг (емітованих) емітентами, в тому числі сертифікати, деривативи, а також корпоративних прав, виражених в інших формах, ніж цінні папери; • обміну емітованих цінних паперів та вищезазначених корпоративних прав на інші цінні папери; • розрахунково-клірингової, реєстраторської та депозитарної діяльності на ринку цінних паперів, а також діяльності з управління активами згідно із законом 	пп. 1.1 ст. 196
2	<ul style="list-style-type: none"> • передачі майна до схову (на відповідальне зберігання) та повернення майна зі схову (відповідального зберігання) його власнику; • передача майна у лізинг (оренду) та повернення з лізингу (оренди), а також майна, попередньо переданого в лізинг (оренду) лізингодавцю (орендодавцю), крім передачі у фінансовий лізинг та повернення; • нарахування та сплати процентів (комісій) у складі орендного (лізингового) платежу в межах договору фінансового лізингу в сумі, що не перевищує подвійну облікову ставку НБУ, встановлену на день нарахування таких процентів (комісій). З метою оподаткування сплата процентів по майну, оціненому в іноземній валюті, визначається у гривнях за курсом НБУ на момент їх сплати; • передача майна в заставу (іпотеку) позикодавцю (кредитору) та/або у забезпечення іншої вимоги кредитора, повернення такого майна із застави (іпотеки) його власнику після закінчення дії договору, якщо місце такої передачі (знаходиться) на території України; • виплати резидентом або на його користь у грошовій формі основної суми іпотечної заборгованості та процентів, нарахованих на неї, а також інші операції з іпотечною заборгованістю згідно з пп. 1.2 ст. 196 Кодексу 	пп. 1.2 ст. 196
3	<ul style="list-style-type: none"> • надання послуг зі страхування, співстрахування або перестрахування особами, які мають ліцензію на здійснення страхової діяльності відповідно до закону, а також послуги страхових агентів та страхових (перестрахових) брокерів; • надання послуг із загальнообов'язкового соціального та пенсійного страхування, недержавного пенсійного забезпечення, залучення та обслуговування пенсійних вкладів 	пп. 1.3 ст. 196
4	Операції з обігу валютних цінностей, банківських металів, банкнот і монет Національного банку (за винятком грошових цінностей, що використовуються для нумізматичних цілей), з поставки негашених поштових марок України, конвертів та листівок (крім колекційних марок, конвертів чи листівок для філателістичних потреб), виплати грошових виграшів, грошових призів та грошових винагород	пп. 1.4 ст. 196

№ пор.	Не відносяться (не включаються) до об'єкта оподаткування операції	Підстава
5	<ul style="list-style-type: none"> • кредитно-касові операції (інкасації, розрахунково-касове обслуговування) та операції із залучення, розміщення та повернення коштів за договорами позики, депозиту, вкладу, доручення, управління коштами та корпоративними правами і деривативами, операції з фінансовими кредитами, кредитними гарантіями та банківськими поручительствами; • операції з торгівлі за кошти або цінні папери борговими зобов'язаннями (крім інкасації боргових вимог та факторингових операцій, за винятком факторингових операцій, якщо об'єктом боргу є валютні цінності та цінні папери) 	пп. 1.5 ст. 196
6	<ul style="list-style-type: none"> • виплати у грошовій формі заробітної плати (інших, прирівняних до неї виплат), а також пенсій, стипендій, субсидій, дотацій за рахунок бюджетів або Пенсійного фонду України чи фондів загальнообов'язкового соціального страхування (крім тих, що надаються в майновій формі); • виплати дивідендів, роялті у грошовій формі або у вигляді цінних паперів, які здійснюються емітентом; • надання комісійних (брокерських, дилерських) послуг із торгівлі та/або управління цінними паперами (корпоративними правами), деривативами та валютними цінностями, включаючи будь-які грошові виплати (в тому числі комісійні) фондовим, валютним біржам чи позабіржовим фондовим системам, у тому числі їх членам, у зв'язку з організацією та торгівлею цінними паперами ліцензованими торговцями цінними паперами, а також деривативами та валютними цінностями 	пп. 1.6 ст. 196
7	Поставки за компенсацію сукупних валових активів платника податку (з урахуванням вартості гудвіла) іншому платнику податку, в тому числі включення валових активів підприємства чи його частини до складу активів іншого підприємства. При цьому підприємство-покупець набуває прав і обов'язків (є правонаступником) підприємства, що продає такі активи	пп. 1.7 ст. 196
8	Постачання позашкільним навчальним закладом вихованцям, учням і слухачам платних послуг у сфері позашкільної освіти	пп. 1.8 ст. 196
9	Надання банками (фінансовими установами) послуг у межах управління фондами банківського управління, фондами операцій з нерухомістю, фондами фінансування будівництва (в тому числі за перерахування коштів на фінансування будівництва із фонду фінансування будівництва), за здійснення платежів за іпотечними сертифікатами відповідно до законодавства	пп. 1.9 ст. 196
10	Оплати третейського збору та відшкодування інших витрат, пов'язаних з вирішенням спору третейським судом відповідно до закону	пп. 1.10 ст. 196
11	Надання послуг з агентування і фрахтування морського торговельного флоту судовими агентами на користь нерезидентів, які надають послуги з міжнародних перевезень пасажирів, їхнього багажу, вантажів чи міжнародних відправлень	пп. 1.11 ст. 196

№ пор.	Не відносяться (не включаються) до об'єкта оподаткування операції	Підстава
12	Вивезення товарів за межі митного кордону України у митному режимі тимчасового вивезення згідно з положеннями глави 34 Митного кодексу України або в митному режимі переробки згідно з положеннями глави 39 Митного кодексу України, в тому числі об'єктів оперативного лізингу або транспортних засобів з метою їх ремонту	пп. 1.12 ст. 196
13	Постачання товарів (супутніх послуг) на митну територію України в митному режимі відмови на користь держави згідно з положеннями глави 41 Митного кодексу України. Подальше постачання таких товарів (супутніх послуг) на митній території України або за її межі оподатковується за відповідними ставками податку, визначеними у статті 193 Кодексу	пп. 1.13 ст. 196
14	Оплати орендної плати чи концесійного платежу за договорами відповідно до оренди чи концесії цілісного майнового комплексу державного чи комунального підприємства (його структурного підрозділу), якщо орендодавцями чи концесієдавцями за договорами виступають органи державної влади чи органи місцевого самоврядування, а платежі відповідно до закону зараховуються до Державного бюджету України або місцевого бюджету	пп. 1.15 ст. 196

Таблиця 5.9

Перелік операцій за ставкою 0 % оподаткування

№ пор.	Операції за ставкою 0 %	Підстава
1	Операції з експорту товарів (супутніх послуг)	пп. 1.1 ст. 195
2	Постачання товарів для заправки або забезпечення морських та повітряних суден	п. а, б пп. 1.2 ст. 195
3	Поставки товарів (робіт, послуг) підприємствами роздрібною торгівлі, які розташовані на території України у зонах митного контролю (безмитних магазинах), відповідно до порядку, встановленого Кабінетом Міністрів України	п. г пп. 1.2 ст. 195
4	Поставки транзитних транспортних послуг повітряним, залізничним, автомобільним, морським та річковим транспортом по перевезенню пасажирів, багажу, вантажобагажу (товаробагажу) та вантажу за межами України	п. а пп. 1.3 ст. 195
5	Проведення в Україні робіт з рухомим майном, у тому числі по переробці давальницької сировини, що належить нерезиденту, з подальшим вивезенням його за межі митної території України платником, який виконував такі роботи, або одержувачем-нерезидентом	п. б пп. 1.3 ст. 195
6	Інші операції, що оподатковуються за ставкою 0 %	ст. 195

Операції, звільнені від оподаткування ПДВ

№ пор.	Звільнено від оподаткування	Підстава
1	Поставки вітчизняних продуктів дитячого харчування молочними кухнями та спеціалізованими магазинами і куточками, які виконують функції роздавальних пунктів, у порядку і за переліком продуктів, встановленими Кабінетом Міністрів України	пп. 1.1 ст. 197
2	Поставки послуг з виховання та освіти дітей дитячими музичними та художніми школами, школами мистецтв, будинками культури; послуг з дошкільного виховання, початкової, середньої, професійно-технічної та вищої освіти закладами, які мають спеціальний дозвіл (ліцензію) на поставку таких послуг, незалежно від їх організаційно-правового статусу та форми власності, згідно з переліком таких послуг, визначених Кабінетом Міністрів України, а також послуг з розміщення учнів або студентів в інтернатах або гуртожитках	пп. 1.2 ст. 197
3	Поставки товарів спеціального призначення для інвалідів за переліком, встановленим Кабінетом Міністрів України	пп. 1.3 ст. 197
4	Поставки послуг з виплати і доставки пенсій із системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, пенсійних виплат за недержавним пенсійним забезпеченням, страхових виплат (у тому числі анuitетів) за договорами довгострокового страхування життя, з банківських пенсійних рахунків, за пенсійними вкладками, а також грошової допомоги населенню, яка надається за рахунок бюджету відповідно до затверджених соціальних програм	пп. 1.4 ст. 197
5	Поставки послуг з охорони здоров'я згідно з переліком, встановленим Кабінетом Міністрів України, закладами охорони здоров'я, які мають спеціальний дозвіл (ліцензію) на поставку таких послуг	пп. 1.5 ст. 197
6	Постачання послуг з перевезення пасажирів міським пасажирським транспортом (крім таксі), тарифи на які регулюються в установленому законом порядку	пп. 1.8 ст. 197
7	Постачання релігійними організаціями культових послуг та предметів культового призначення за переліком	пп. 1.9 ст. 197
8	Постачання послуг з поховання та постачання ритуальних товарів державними та комунальними службами	пп. 1.10 ст. 197
9	Постачання житла (об'єктів житлового фонду), крім їх першого постачання	пп. 1.14 ст. 197
10	Постачання державних платних послуг фізичним або юридичним особам органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування	пп. 1.18 ст. 197
11	Надання послуг з реєстрації актів громадянського стану державними органами, уповноваженими здійснювати таку реєстрацію згідно із законодавством	пп. 1.19 ст. 197
12	Постачання (передплати) періодичних видань друкованих засобів масової інформації та книжок, крім видань еротичного характеру, учнівських зошитів, підручників та навчальних посібників вітчизняного виробництва, словників українсько-іноземної або іноземно-української мови, доставки таких періодичних видань друкованих засобів масової інформації на митній території України	пп. 1.25 ст. 197

№ пор.	Звільнено від оподаткування	Підстава
13	Постачання лікарських засобів, дозволених для виробництва і застосування в Україні та внесених до Державного реєстру лікарських засобів (у тому числі аптечними закладами), а також виробів медичного призначення за переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України	пп. 1.27 ст. 197
14	Ввезення на митну територію України природного газу за кодом згідно з УКТ ЗЕД 2711210000	пп. 14 ст. 197
15	Устаткування, яке працює на відновлюваних джерелах енергії або для її виробництва, енергозберігаючого обладнання і матеріалів	пп. 16 ст. 197
16	Інші операції, звільнені від оподаткування ПДВ	ст. 197

Таблиця 5.11

Диференціація бази оподаткування податку на додану вартість

Сфера та вид діяльності	База оподаткування
Операції з продажу товарів, робіт, послуг	Договірна вартість, розрахована за вільними відпускними цінами з урахуванням мита та акцизного збору, але не нижче за звичайні ціни
Бартерні операції	Фактична ціна вказаної операції, але не нижче звичайної ціни
Імпорт товарів	Митна вартість з урахуванням витрат на транспортування; вантажно-розвантажувальні роботи; страхування до пункту перетину митного кордону України; комісійні винагороди, плата за використання об'єктів інтелектуальної власності, що належать до таких товарів; ввізного мита; акцизного збору
Реалізація готової продукції з давальницької сировини нерезидента	Договірна (контрактна) вартість продукції з урахуванням акцизного збору та ввізного мита
Комісійна торгівля	Сума комісійної винагороди платника податку

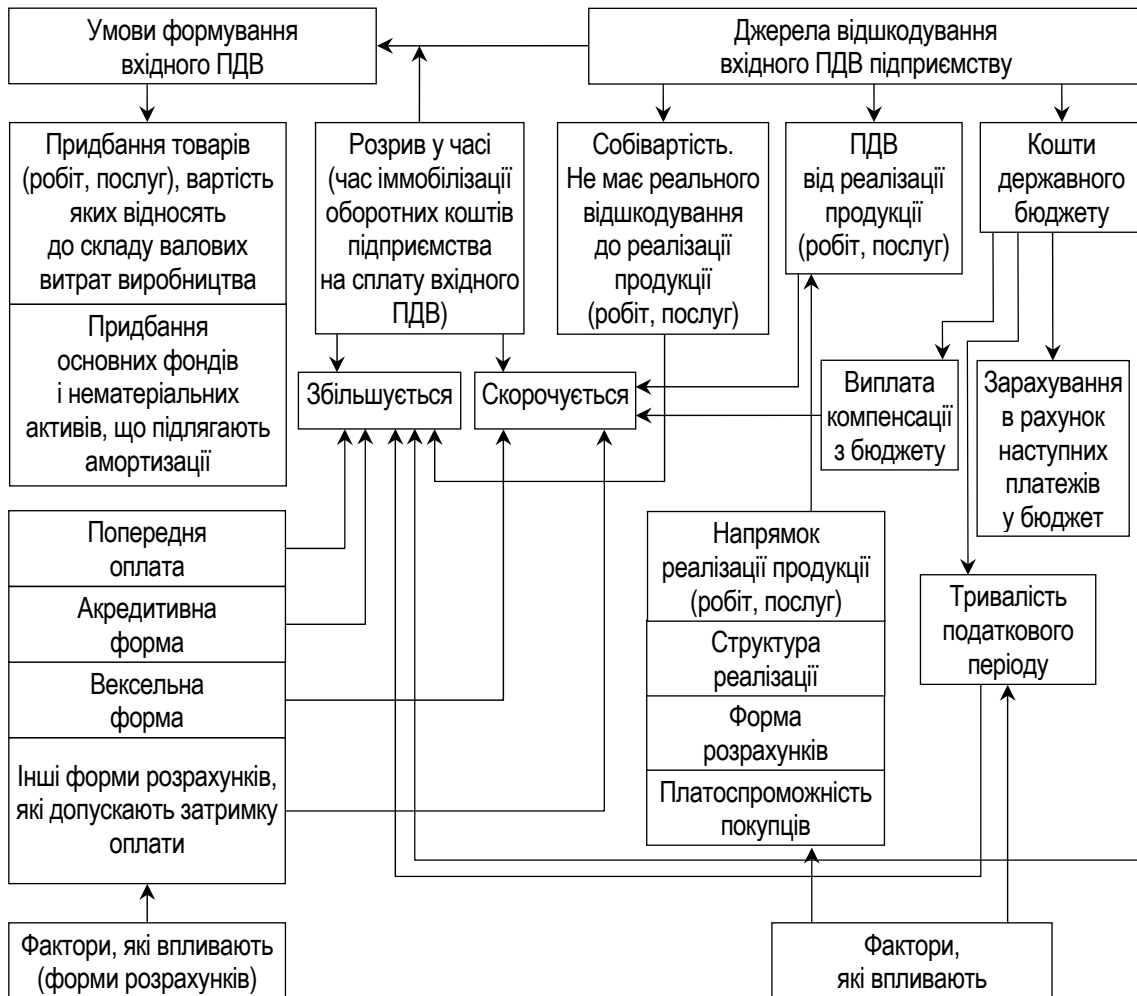

Рис. 5.8. Умови і фактори, що впливають на формування й відшкодування вхідного ПДВ (податкового кредиту) на підприємстві

**Порівняльна характеристика
податку на додану вартість і акцизного податку**

ПДВ	Акцизний податок
Об'єкт оподаткування	
Оборот від реалізації товарів, робіт, послуг	Оборот від реалізації підакцизних товарів
Об'єктом оподаткування ПДВ є додана вартість	Об'єктом оподаткування акцизним податком є повна вартість товарів
Податкові ставки	
Загальні ставки: 20 % і 0 %	Індивідуальна ставка для кожної групи підакцизних товарів
Етапи нарахування	
<i>по вітчизняних товарах</i>	
$(C / B + Пр + АП) + ПДВ$	$(C / B + Пр) + АП$
<i>по імпортованих товарах</i>	
$(\text{Митна вартість} + \text{мито} + АП) + ПДВ$	$(\text{Митна вартість} + \text{Мито}) + АП$
Періодичність справляння	
Багатократно на кожному етапі виробництва та реалізації продукції або при експорті чи імпорті	Однократно на кінцевому етапі виробництва та реалізації продукції або при ввезенні на митну територію
Фіскальне значення	
Спостерігається стабільність доходів бюджету	Доходи бюджету залежать від кон'юнктури ринку підакцизних товарів

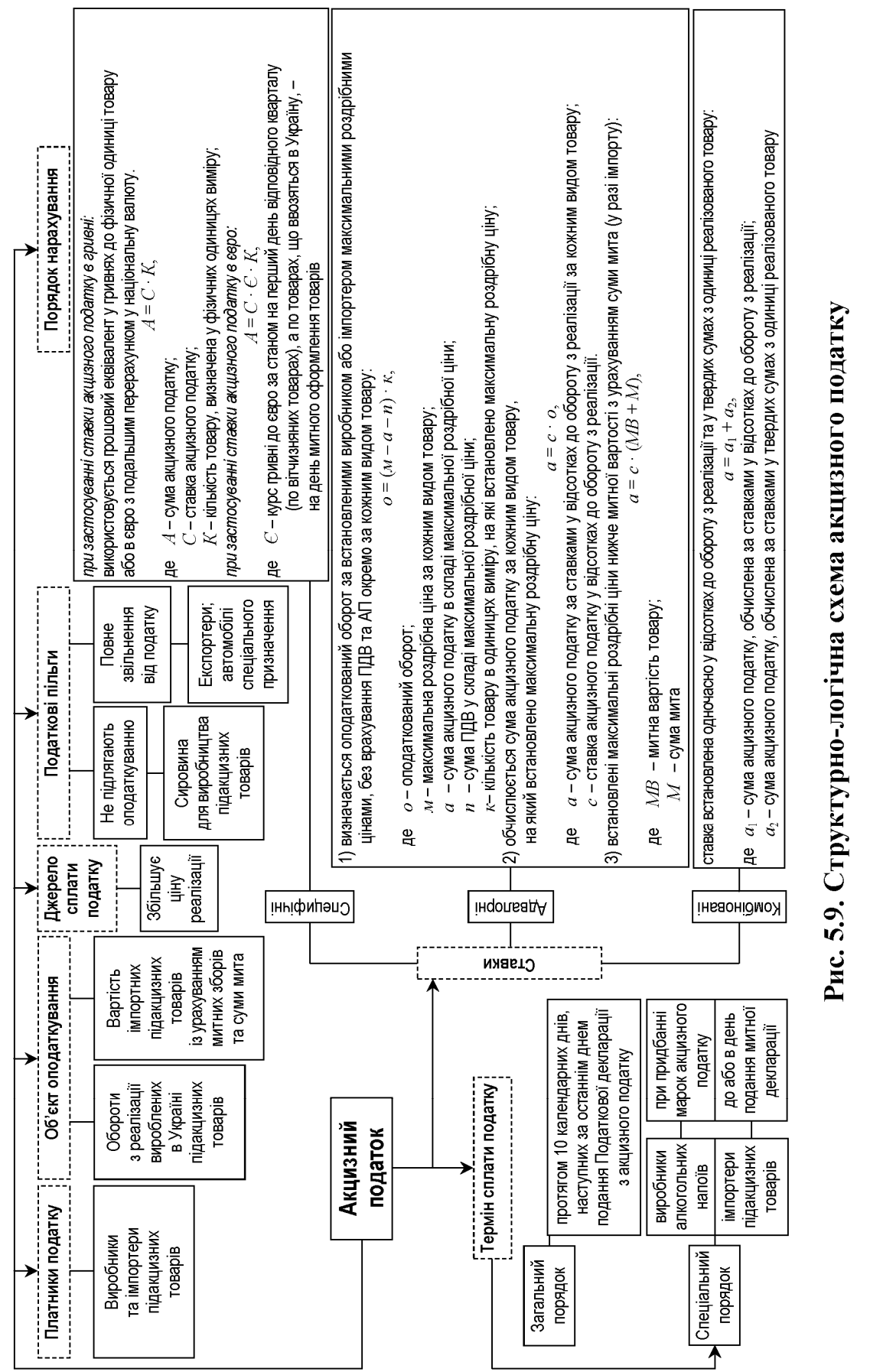

Рис. 5.9. Структурно-логічна схема акцизного податку

**Класифікація підакцизних товарів
у світовій та вітчизняній практиці**

№ пор.	Класифікаційна ознака	Світова практика	Вітчизняна практика	Законодавчий акт
1	Товари, що шкідливі для здоров'я людини	Спирт, алкогольні напої, тютюнові вироби	Спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої (горілка, лікєро-горілочані вироби, коньяки, вина тощо), пиво, тютюнові вироби (сигарети, цигарки, сигари, сигарили)	Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів: Закон України від 19.12.95 № 481/95-ВР; Податковий кодекс: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI
2	Високорентабельні товари	Транспортні засоби, кузови, шини, причеи, ікра, кава, чай, сіль, цукор	Автомобілі легкові, кузови до них, причеи та напівпричеи, мотоцикли	
3	Деякі види мінеральної сировини і продукти їх переробки	Бензини, дистиляти, паливо, паливо-мастильні матеріали, газ	Нафтопродукти, скраплений газ (бензини, дистиляти, паливо)	
4	Товари розкоші	Ювелірні вироби, вироби із кристалю, хутра та шкіри, відеотехніка, антикваріат, килими, шоколад тощо	-	-
5	Деякі послуги	Гральні, страхові послуги, послуги з пасажироперевезення	-	-

**Перелік деяких видів підакцизних товарів
і ставки акцизного податку**

№ пор.	Код товару	Назва товару	Ставка з одиниці товарів
1	220300	Пиво солодове	0,81 грн. за 1 л
2	2204	Вина виноградні натуральні	0,01 грн. за 1 л
3	220410, 220429	Вина ігристі (газовані), шампанське	3,38 грн. за 1 л
4	2205	Вермути та інші вина виноградні натуральні	2,33 грн. за 1 л
5	2206, 2207, 2208	Спирт етиловий неденатурований, горілка, зброджені напої	45,87 грн. за 1 л 100 % спирту
6	2402209010	Сигарети з тютюну без фільтра (цигарки) *	49,48 грн. за 1 000 шт.
7	2402209020	Сигарети з тютюну з фільтром*	110,64 грн. за 1 000 шт.
8	2710119000, 2710114111	Бензини моторні	198 євро за 1 000 кг
9	2710196100	Пічне паливо	46 євро за 1 000 кг
10	271112	Скrapлений газ	44 євро за 1 000 кг
11	8703231110	Автомобілі (з іскровим запаленням) з робочим об'ємом циліндрів двигуна від 1 500 до 2 200 см ³	0,16 євро за 1 см ³ для нових; від 1,63 до 2,18 євро за 1 см ³ , що використовувалися до 5 років і більше
12	870332	Автомобілі (з запаленням від стиснення) з робочим об'ємом циліндрів двигуна від 1 500 до 2 500 см ³	0,16 євро за 1 см ³ для нових; від 1,91 до 2,18 євро за 1 см ³ , що використовувалися до 5 років і більше
13	8703901000	Автомобілі, оснащені електричними двигунами	109 євро за 1 шт.
14	871140	Мотоцикли	0,22 євро за 1 см ³
15	8716109900	Причепи та напівпричепи	109 євро за 1 шт.
16	870710	Кузови для моторних транспортних засобів	109 євро за 1 шт. (436 євро для тих, що використовувалися)

* Для сигарет встановлюються змішані ставки, в тому числі 20 % до обороту реалізації сигарет без фільтра, 25 % – сигарет з фільтром, причому ставки щорічно індексуються. Податкове зобов'язання акцизу для сигарет не може бути менш як: 70,69 гривні за 1 000 штук сигарет без фільтра і 184,40 грн. за 1 000 штук сигарет з фільтром.

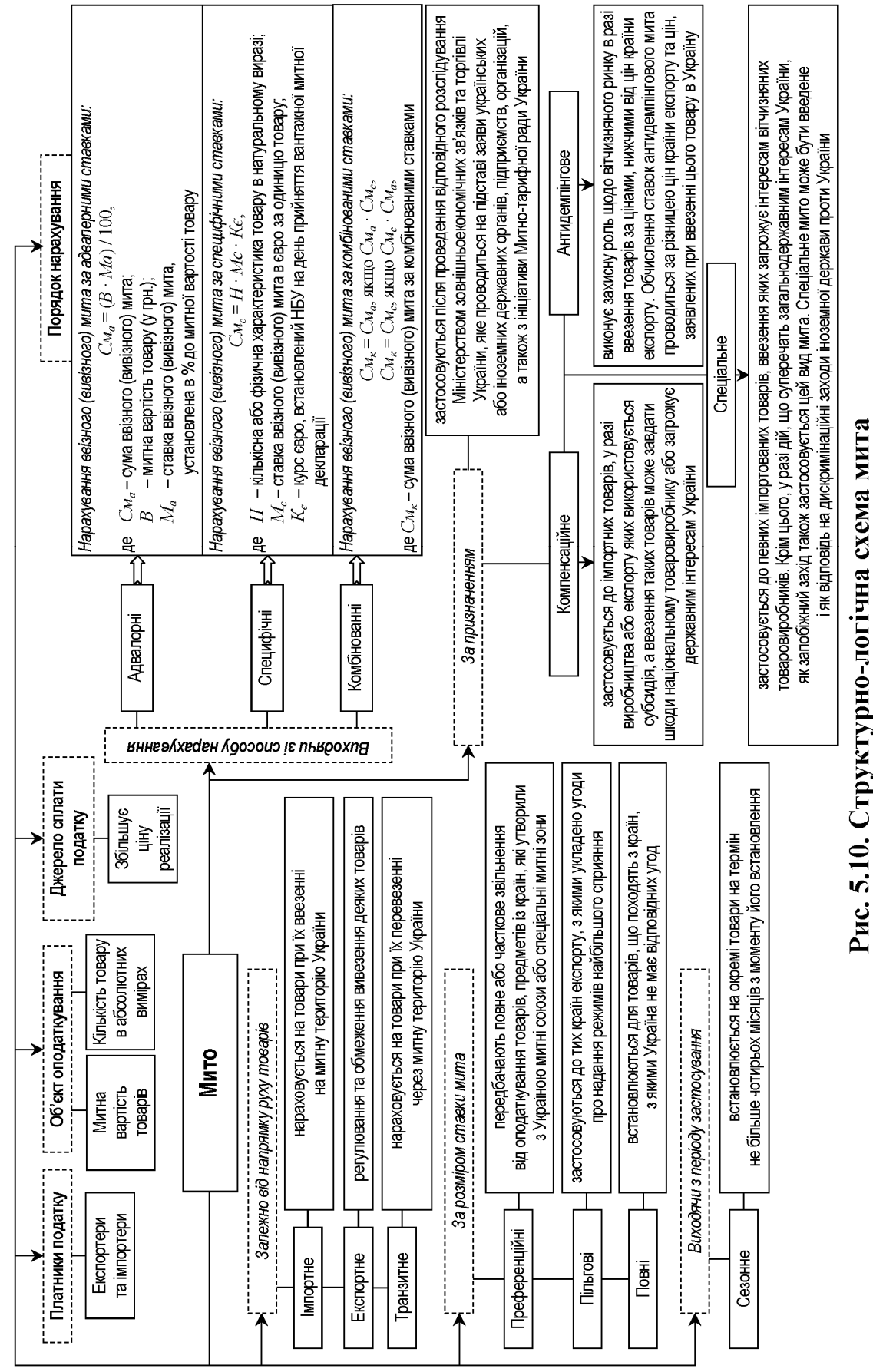

Рис. 5.10. Структурно-логічна схема мита

Таблиця 5.15

**Перелік деяких видів товарів і ставки мита (повні)
згідно з Митним тарифом України від 05.04.2001 № 2371-III**

№ пор.	Код товару	Назва товару	Ставка
1	0201	М'ясо великої рогатої худоби	15 %
2	0203	Свинина	12 %
3	0401	Молоко	10 %
4	0701	Картопля	10 %
5	0902	Чай	10 %
6	110100	Борошно пшеничне	15 %
7	160100	Ковбаси	15 %
8	1701	Цукор	50 %
9	220300	Пиво	0,05 євро за 1 л
10	2204101100	Шампанське	1,5 євро за 1 л
11	2208201200	Коньяк	3,5 євро за 1 л 100 % спирту
12	24022090	Сигарети	1,5 євро за 1 000 шт.
13	5601	Вата	40 %
14	5701	Килими	30 %, не менше 3,5 євро за м ²
15	5801	Тканини	40 %
16	6001	Трикотаж	15 %, не менше 0,5 євро за 1 кг
17	6101	Пальта, куртки	40 %
18	851660	Електроплити, печі, тостери	10 %
19	8702	Автобуси	10–20 %
20	8703	Автомобілі	10 %

Перелік деяких видів товарів і ставки (вивізного) експортного мита

№ пор.	Код товару	Назва товару	Ставка	Законодавчий акт
1	7204300000	Брухт чорних металів	від 25 до 10 % *	Про вивізне (експортне) мито на відходи та брухт чорних металів: Закон України від 24.10.2002 № 216-IV
2	720421	Брухт легованої сталі	від 30 до 15 % **	Про ставки вивізного (експортного) мита на брухт легованих чорних металів, брухт кольорових металів та напівфабрикати з їх використанням: Закон України від 13.12.2006 № 441-V
3	010290	Велика рогата худоба	від 50 до 10 % ***	Про вивізне (експортне) мито на живу худобу та шкіряну сировину: Закон України від 07.05.96 № 180/96-ВР
4	4101	Шкури необроблені великої рогатої худоби	від 30 до 20 % ***	-//-
5	120600	Насіння соняшнику	від 16 до 10 % *	Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур: Закон України від 10.09.99 № 1033-XIV

* Від першого до сьомого року членства України в СОТ; у роках, що наступують за сьомим роком після вступу України до Світової організації торгівлі, ставки вивізного мита діють на рівні сьомого року.

** Від першого до шостого року членства України в СОТ; у роках, що наступують за сьомим роком після вступу України до Світової організації торгівлі, ставки вивізного мита діють на рівні шостого року.

*** Від першого до десятого року членства України в СОТ; у роках, що наступують за сьомим роком після вступу України до Світової організації торгівлі, ставки вивізного мита діють на рівні шостого року.

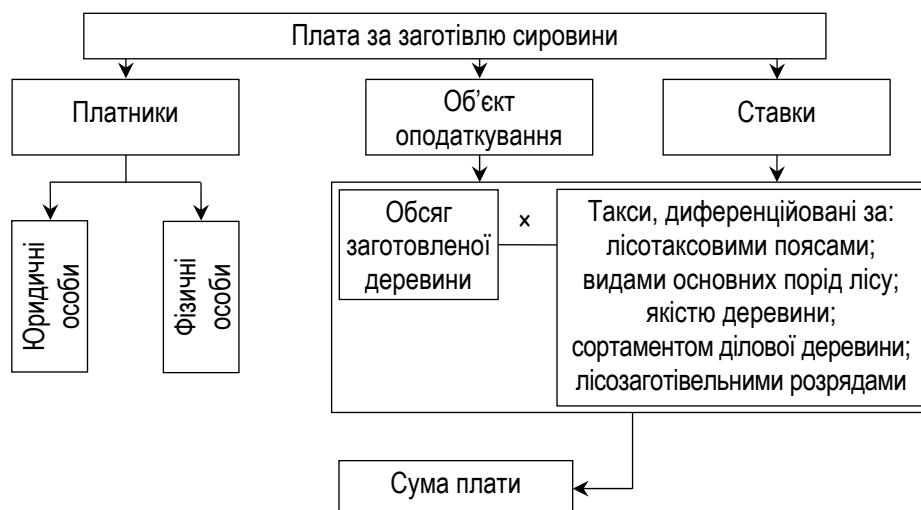

Рис. 5.11. Структурно-логічна схема плати за заготівлю деревини (збір за спеціальне використання лісових ресурсів)

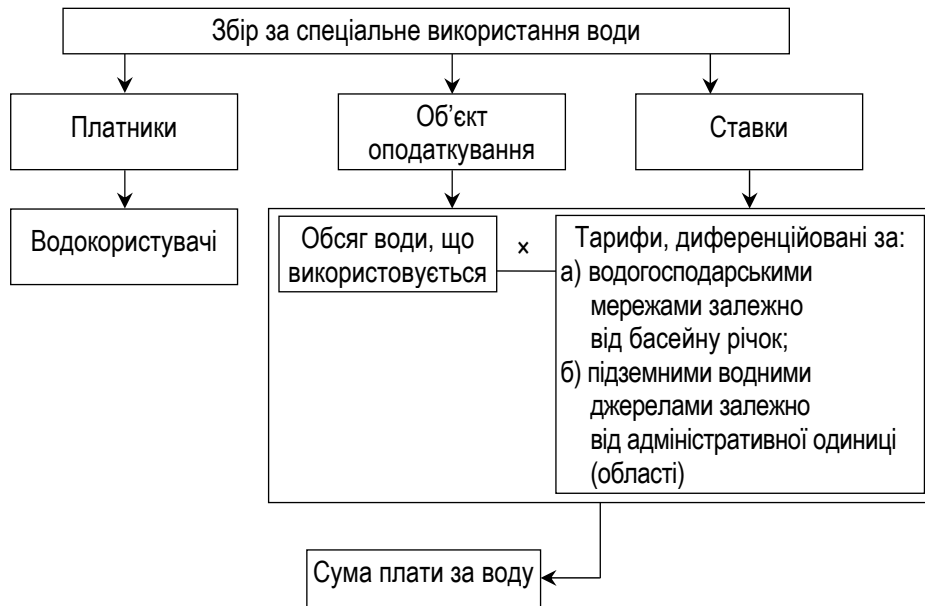

Рис. 5.12. Структурно-логічна схема збору за спеціальне використання води

Таблиця 5.17

Ставки збору на обов'язкове державне пенсійне страхування

Категорія платника	Об'єкт оподаткування	Ставка, %
Суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють торгівлю ювелірними виробами із золота (крім обручок), платини і дорогоцінного каміння	Вартість реалізованих ювелірних виробів із золота (крім обручок), платини і дорогоцінного каміння	5
Юридичні та фізичні особи при відчуженні легкових автомобілів	Вартість легкового автомобіля	3
Підприємства, установи та організації, фізичні особи, які придбавають нерухоме майно	Вартість нерухомого майна, зазначена в договорі купівлі-продажу такого майна	1
Підприємства, установи та організації, фізичні особи, які користуються послугами стільникового рухомого зв'язку, та оператори цього зв'язку, які надають свої послуги безоплатно	Вартість послуг стільникового рухомого зв'язку	7,5

Таблиця 5.18

Ставки єдиного соціального внеску

Категорія платника	Об'єкт оподаткування	Ставка, %
Роботодавці		
Підприємства, установи та організації, інші юридичні особи, утворені відповідно до законодавства України, незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, які використовують працю фізичних осіб	Фонд оплати праці, включаючи основну та додаткову заробітну плату, інші заохочувальні та компенсаційні виплати, у тому числі в натуральній формі	Залежно від класу професійного ризику (67 класів від 36,3 до 49,7 %)

Категорія платника	Об'єкт оподаткування	Ставка, %
Підприємства, які використовують працю фізичних осіб на основі цивільно-правових договорів, суб'єкти підприємницької діяльності	-//-	34,7
Підприємства, установи та організації, в яких працюють інваліди	-//-	8,41
Підприємства та організації всеукраїнських громадських організацій інвалідів, зокрема товариств УТОГ та УТОС	-//-	5,3
Фізичні особи		
Працівники, які працюють на умовах трудового договору (контракту)	Сукупний оподатковуваний дохід	3,6
Фізичні особи, які виконують роботи (послуги) згідно з цивільно-правовими договорами	-//-	2,6
Для платників, які працюють на посадах, робота на яких зараховується до стажу, що дає право на одержання пенсії за спеціальними програмами	-//-	6,1
Наймани працівники-інваліди, які працюють на підприємствах УТОГ, УТОС	-//-	2,85

Таблиця 5.19

Основні елементи справляння єдиного податку

Суб'єкт	Ставки єдиного податку	Звітний (податковий) період
Перша група – фізичні особи – підприємці, які не використовують працю найманих осіб, здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню і обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує 150 тис. грн.	у межах від 1 до 10 % розміру мінімальної заробітної плати	Календарний рік
Друга група – фізичні особи – підприємці, які здійснюють господарську діяльність з надання послуг, у тому числі побутових, платникам єдиного податку та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства, за умови, що протягом календарного року відповідають сукупності таких критеріїв: <ul style="list-style-type: none"> • не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 10 осіб; • обсяг доходу не перевищує 1 000 000 грн. 	у межах від 2 до 20 % розміру мінімальної заробітної плати	Календарний квартал

Суб'єкт	Ставки єдиного податку	Звітний (податковий) період
Третя група – фізичні особи – підприємці, які протягом календарного року відповідають сукупності таких критеріїв: <ul style="list-style-type: none"> не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 20 осіб; обсяг доходу не перевищує 3 млн. грн. 	<ul style="list-style-type: none"> 3 % доходу – в разі сплати податку на додану вартість; 5 % доходу – в разі включення податку на додану вартість до складу єдиного податку 	Календарний квартал
Четверта група – юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, які протягом календарного року відповідають сукупності таких критеріїв: <ul style="list-style-type: none"> середньооблікова кількість працівників не перевищує 50 осіб; обсяг доходу не перевищує 5 млн. грн. 		

Таблиця 5.20

**Механізм справляння податку на нерухоме майно,
відмінне від земельної ділянки**

Платник податку	Фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, які є власниками об'єктів житлової нерухомості
Об'єкт оподаткування	Об'єкт житлової нерухомості. <i>Не є об'єктом оподаткування:</i> <ol style="list-style-type: none"> об'єкти житлової нерухомості, які перебувають у власності держави або територіальних громад (їх спільній власності); об'єкти житлової нерухомості, які розташовані в зонах відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення, визначені законом; будівлі дитячих будинків сімейного типу; садовий або дачний будинок, але не більше одного такого об'єкта на одного платника податку; об'єкти житлової нерухомості, які належать багатодітним сім'ям та прийомним сім'ям, в яких виховується троє та більше дітей, але не більше одного такого об'єкта на сім'ю; гуртожитки
База оподаткування	Житлова площа об'єкта житлової нерухомості
Пільги	База оподаткування зменшується: <ul style="list-style-type: none"> для квартири – на 120 м²; для житлового будинку – на 250 м²

Платник податку	Фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, які є власниками об'єктів житлової нерухомості
Ставки	<ul style="list-style-type: none"> для квартир, житлова площа яких не перевищує 240 м², та житлових будинків, житлова площа яких не перевищує 500 м², ставки податку не можуть перевищувати 1 % розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року; для квартир, житлова площа яких перевищує 240 м², та житлових будинків, житлова площа яких перевищує 500 м², ставка податку становить 2,7 % розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року
Звітний (податковий) період	Календарний рік

Таблиця 5.21

Вплив податків на фінансово-господарську діяльність підприємства

Податки в структурі фінансів		Форма впливу
Непрямі податки I порядку	ПДВ	<ul style="list-style-type: none"> загальне підвищення цін;
	Акцизний податок	<ul style="list-style-type: none"> обмеження купівельної спроможності споживачів;
	Мито і митні платежі	<ul style="list-style-type: none"> обмеження обсягу виробництва та реалізації продукції; нагромадження нереалізованих товарів; тимчасове відволікання оборотних коштів
Непрямі податки II порядку	Загальнодержавні податки, які відносяться на витрати виробництва	<ul style="list-style-type: none"> участь у формуванні валових витрат виробництва та зменшення оподаткованого прибутку; збільшення витрат на виробництво та зменшення прибутку; збільшення кінцевої вартості продукції
	Місцеві податки та збори	
Непрямі податки III порядку	Єдиний соціальний внесок	<ul style="list-style-type: none"> збільшення витрат на виробництво та зменшення прибутку; збільшення даної вартості та бази для оподаткування непрямими податками I та II порядків; збільшення кінцевої вартості продукції; дестимулююча функція щодо фонду оплати праці; імобілізація оборотних коштів підприємства
Прямі податки I порядку	Податок на прибуток підприємств	<ul style="list-style-type: none"> прямий розподіл прибутку; обернена залежність між податками і чистим прибутком; пряма залежність між величиною податків і поточними витратами господарської діяльності
Прямі податки II порядку	Інші обов'язкові платежі з розподіленого прибутку	прямий вплив на величину чистого прибутку

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2. СУЧАСНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ

Тема 6. ОБОРОТНІ КОШТИ ТА ЇХ ОРГАНІЗАЦІЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Сутність, склад і структура оборотних коштів. Класифікація і принципи організації оборотних коштів. Необхідність і способи визначення потреби в оборотних коштах. Розрахунок нормативу оборотних коштів економічним та коефіцієнтним методами. Нормування оборотних коштів для створення виробничих запасів, у незавершеному виробництві і витратах майбутніх періодів, для створення запасів готової продукції.

Джерела формування оборотних коштів: власні джерела формування оборотних коштів, використання банківських кредитів для формування оборотних коштів, залучення коштів суб'єктів господарювання.

Показники стану й ефективності використання оборотних коштів: показники стану власних оборотних коштів; показники використання оборотних коштів і шляхи прискорення їх обертання; вплив розміщення оборотних коштів на фінансовий стан підприємства.

Структурно-логічні схеми

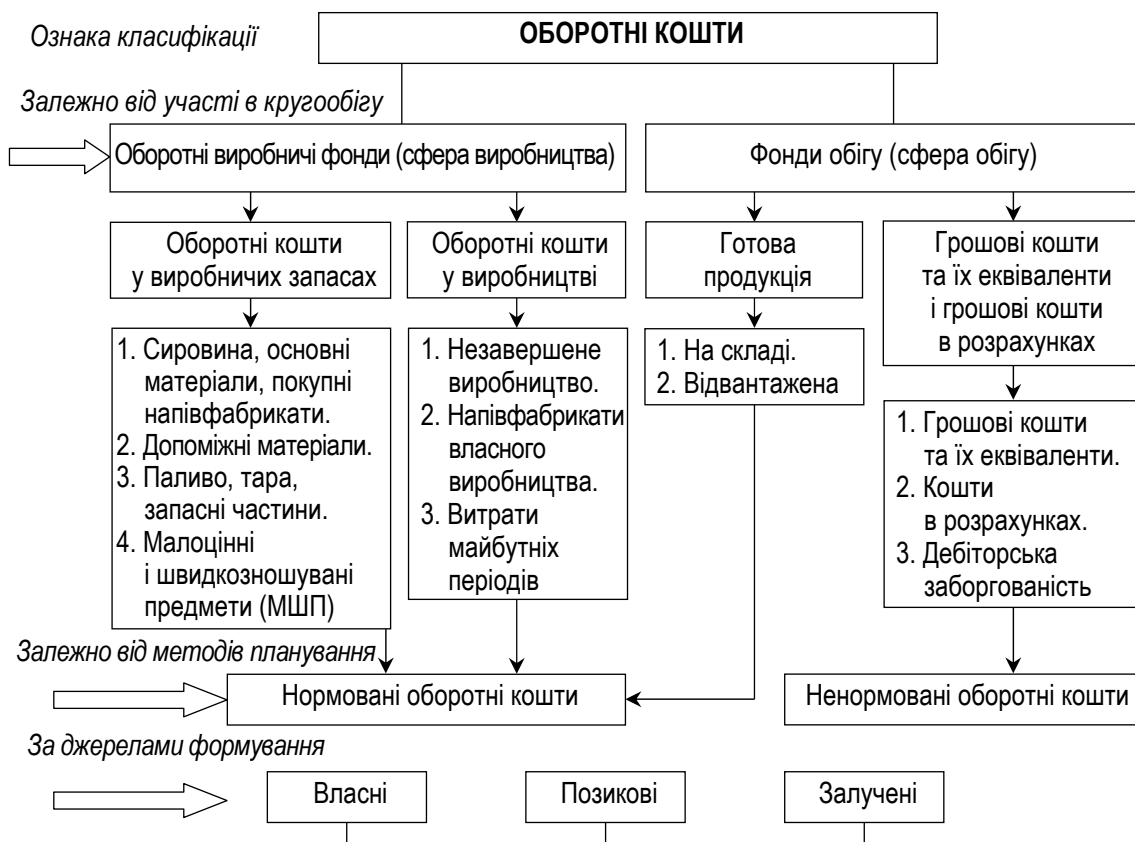

Рис. 6.1. Склад і класифікація оборотних активів

Рис. 6.2. Класифікація оборотних коштів щодо ступеня ліквідності та ризику вкладення

Таблиця 6.1

Групування запасів за П(С)БО 9 “Запаси”

Ознаки групування	Вид запасів
Призначені для реалізації в умовах звичайної діяльності	Готова продукція, товари
Знаходяться в процесі виробництва з метою виробництва	Незавершене виробництво, напівфабрикати, брак у виробництві
Призначені для споживання при виробництві продукції, виконанні робіт, наданні послуг, а також управління підприємством	Виробничі запаси, МШП

Класифікація дебіторської заборгованості

Класифікаційна ознака	Види дебіторської заборгованості
1. За способом виникнення	а) товарна
	б) інша
2. За термінами погашення а) очікуваний термін погашення; б) реальний термін погашення	а) короткострокова
	б) довгострокова
	в) термінова
	г) прострочена
	д) відстрочена
3. За забезпеченістю	а) забезпечена
	б) незабезпечена
4. За контрагентами	а) вітчизняних дебіторів
	б) іноземних дебіторів
5. За ступенем дотримання фінансових дисциплін	а) доступна
	б) невикористана
6. За формою погашення	а) монетарна
	б) немонетарна

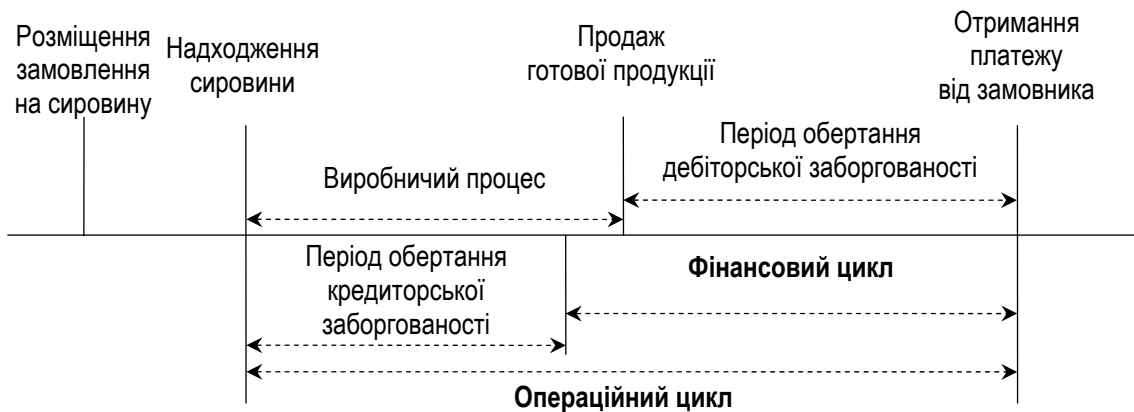

Рис. 6.3. Етапи оборотання коштів

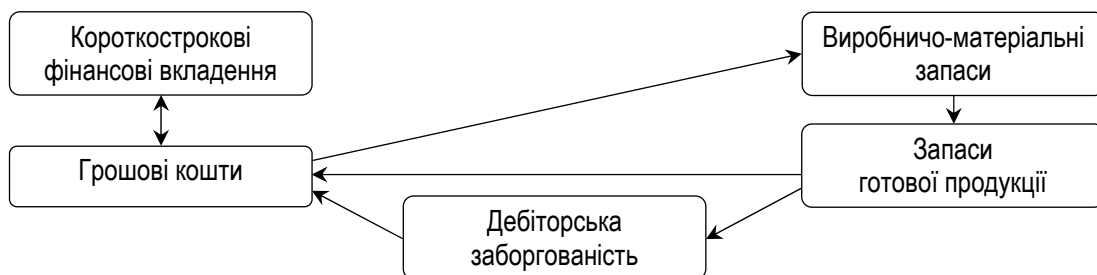

Рис. 6.4. Кругообіг оборотних активів

Рис. 6.5. Джерела формування оборотних активів

Таблиця 6.3

Види сталих пасивів і механізм розрахунку їх величини

Вид сталого пасиву	Методика розрахунку
Мінімальна заборгованість по заробітній платі з відрахуваннями на соціальні заходи	Визначається як добуток одноденного фонду заробітної плати на кількість днів, початку місяця до планової виплати заробітної плати
Мінімальна заборгованість по розрахунках з бюджетом і позабюджетних фондів	Визначається виходячи з кінцевого терміну виконання зобов'язань, за який відбуваються платежі, і конкретних строків
Мінімальна заборгованість кредитора по оплаті продукції	Визначається відповідно до програми виробництва, умов здачі продукції і порядку розрахунку
Мінімальна заборгованість по резерву майбутніх платників	Береться в розмірі фактичного залишку за попередній період, скорегованого на зміну фонду заробітної плати в плановому періоді порівняно з фондами заробітної плати в звіт, періоді; отриману величину множать на фактичний мінімальний залишок резерву майбутніх платежів за попередній період

Особливості нормування окремих видів оборотних коштів

Нормування окремих видів оборотних коштів	Порядок розрахунку нормативу оборотних коштів (H)
<p>Нормування сировини, основних та допоміжних матеріалів, покупних напівфабрикатів</p>	$H = O \cdot N,$ <p>де O – одноденне витрачання оборотних активів; N – норма оборотних коштів.</p> <p>Норма оборотних коштів включає такі елементи:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>транспортивний запас</i> – різниця між часом перебування вантажу в дорозі від постачальника до споживача та часом грошового пробігу розрахункових документів, їх оформлення та обробки банками. При існуванні декількох постачальників транспортний запас розраховується як середньозважений; • <i>підготовчий запас</i> – час для прийняття, розвантаження, сортування, складування матеріалів; • <i>технологічний запас</i> – час на підготовчі операції, якщо вони не є складовою частиною виробничого циклу; • <i>поточний запас (складський)</i> – час перебування оборотних коштів у виробництві, залежить від частоти та рівномірності поставок матеріалів і рівномірності їх споживання на виробництві; визначається як 50 % середньозваженого інтервалу між поставками; • <i>гарантійний (страховий) запас</i> – створюється з метою запобігання наслідкам можливих перебоїв у постачанні. <p>Величина запасу встановлюється в межах 50 % поточного запасу</p>
<p>Нормування незавершеного виробництва</p>	$H = 3 \cdot D \cdot K,$ <p>де 3 – одноденні витрати за планом IV кварталу;</p> <p>D – тривалість виробничого циклу, яка складається з часу, витраченого на обробку деталей (технологічний запас); транспортування деталей від одного робочого місця до іншого (транспортний запас); перебування виробів між окремими операціями (оборотний запас); гарантійний (страховий) запас оброблених деталей;</p> <p>K – коефіцієнт збільшення витрат, який характеризує ступінь готовності виробів у незавершеному виробництві.</p> <p>Його розрахунок залежить від розподілу витрат на виробництво.</p> <p>При рівномірному розподілі $K = (A + 0,5 \cdot B) / (A + B)$,</p> <p>де A – витрати, які одноразово авансуються у виробництво, – прямі матеріальні витрати;</p> <p>B – інші витрати включаються до собівартості виготовленої продукції</p>

Нормування окремих видів оборотних коштів	Порядок розрахунку нормативу оборотних коштів (H)
Нормування готової продукції	$H = O \cdot N,$ <p>де O – одноденний випуск продукції в IV кварталі; N – норма запасу оборотних коштів для готової продукції включає час на комплектування, час на упаковку продукції; час на оформлення та передачу розрахункових документів у банк</p>
Нормування запасних частин	Визначається з урахуванням їхньої вартості за початковою ціною і норми оборотних коштів. Норма оборотних коштів визначається в гривнях на 1 000 гривень вартості устаткування і транспортних засобів. Норматив оборотних коштів на запасні частини в плановому році визначається множенням середньорічної вартості виробничого обладнання і транспортних засобів, передбачених планом, на норму оборотних коштів на запасні частини
Нормування оборотних коштів щодо тари	Визначається як добуток норми запасу, вираженої в гривнях (на 1 000 грн. товарної продукції), на обсяг товарної продукції в оптових цінах підприємства в плановому періоді
Нормування витрат майбутніх періодів	<p>Витрати майбутніх періодів включають здійснені в даному плановому періоді такі витрати, що їх буде віднесено на собівартість продукції, яка буде випускатися в наступні періоди (витрати, які пов'язані з підготовкою нових виробництв і нових видів продукції, витрати, які пов'язані з проведенням гірничих розробок та інших робіт).</p> $H = Co + P_e - P_n,$ <p>де Co – сума витрат, які вкладено у витрати майбутніх періодів на початок запланованого періоду (за винятком банківських кредитів); P_e – витрати, які здійснюються в даному періоді та передбачені відповідними кошторисами; P_n – витрати майбутніх періодів, які включаються до собівартості продукції в запланованому періоді та передбачені кошторисом виробництва</p>

Нормування окремих видів оборотних коштів	Порядок розрахунку нормативу оборотних коштів (Н)
Нормування малоцінних та швидкозношуваних предметів (МШП)	<p>Нормативи встановлюються окремо для кожної групи незалежно від характеру їх використання у виробництві:</p> <ul style="list-style-type: none"> • малоцінний і швидкозношуваний господарський інвентар; • спецодяг і спецвзуття; • змінне обладнання; • виробнича тара. <p>Норматив визначається в розмірі 50 % повної вартості МШП для МШП в експлуатації. Для створення запасів МШП на складі норматив встановлюється в розмірі 100 % повної вартості</p>
Нормування оборотних коштів за економічним методом	<p>Здійснюється шляхом коригування загального (сукупного) нормативу оборотних коштів на плановий період (рік) згідно зі змінами виробничо-господарської діяльності й визначається за такою формулою:</p> $H_1 = (H_{e0} \cdot T_e + H_{не0} \cdot 0,5T_e) \cdot (1 - T_{ко}),$ <p>де H_1 – норматив оборотних коштів у плановому періоді;</p> <p>H_{e0} – виробничий норматив у попередньому періоді (оборотні кошти, розмір яких залежить від обсягу виробництва: сировина, основні й допоміжні матеріали, паливо, тара, незавершене виробництво, напівфабрикати, готова продукція);</p> <p>$H_{не0}$ – невиробничий норматив у попередньому періоді (статті нормованих оборотних коштів, розмір яких безпосередньо не залежить від зміни витрат на виробництво: запасні частини для ремонтів устаткування, малоцінні і швидкозношувані предмети, витрати майбутніх періодів);</p> <p>T_e – темп зростання виробничої програми у плановому періоді;</p> <p>$T_{ко}$ – темп зростання оборотності оборотних коштів</p>

Рис. 6.6. Причини і наслідки нестачі (надлишку) власних оборотних коштів

Таблиця 6.5

Обґрунтування розміру окремих елементів оборотних коштів

Обґрунтування розміру окремих елементів оборотних коштів	Порядок розрахунку потреби в оборотних коштах
<p>Потреба в коштах, що відволікаються в дебіторську заборгованість</p>	<p>Визначається з урахуванням обсягів діяльності підприємства та середнього періоду надання відстрочки платежу при продажу продукції в кредит. Середнім періодом відстрочки платежу вважають середній період обороту дебіторської заборгованості, який за необхідності коригується на заплановані зміни у термінах надання комерційного кредиту покупцям.</p> $Пдз = \frac{ВР_{пл} \cdot ПОдз}{Д},$ <p>де <i>Пдз</i> – потреба в оборотних коштах, що інвестується в дебіторську заборгованість, тис. грн.; <i>ВР_{пл}</i> – запланована сума виручки від реалізації продукції, тис. грн.; <i>ПОдз</i> – середній період обороту дебіторської заборгованості в днях; <i>Д</i> – кількість днів у періоді</p>

Обґрунтування розміру окремих елементів оборотних коштів	Порядок розрахунку потреби в оборотних коштах
Потреба в грошових активах	<p>Визначається виходячи з планового платіжного обороту підприємства.</p> $П_{гк} = \frac{Пл_{опл} \cdot ПО_{гк}}{Д},$ <p>де $П_{гк}$ – планова потреба в грошових коштах; $Пл_{опл}$ – запланована сума платіжного обороту; $ПО_{гк}$ – період обороту грошових коштів.</p> $П_{гк} = ОЗ_{гк}^{пл} + СЗ_{гк}^{пл} + ІЗ_{гк}^{пл} + КЗ_{гк}^{пл}$ <p>де $ОЗ_{гк}^{пл}$ – плановий операційний запас грошових коштів; $СЗ_{гк}^{пл}$ – плановий страховий запас грошових коштів; $ІЗ_{гк}^{пл}$ – плановий інвестиційний запас грошових коштів; $КЗ_{гк}^{пл}$ – плановий компенсаційний запас грошових коштів.</p> $ОЗ_{гк}^{пл} = \frac{Пл_{опод} \cdot ПО_{гк}}{Д}, \quad СЗ_{гк}^{пл} = ОЗ_{гк}^{пл} \cdot К_{гп},$ <p>де $Пл_{опод}$ – плановий платіжний оборот з операційної діяльності; $К_{гп}$ – коефіцієнт варіації надходження грошових коштів</p>

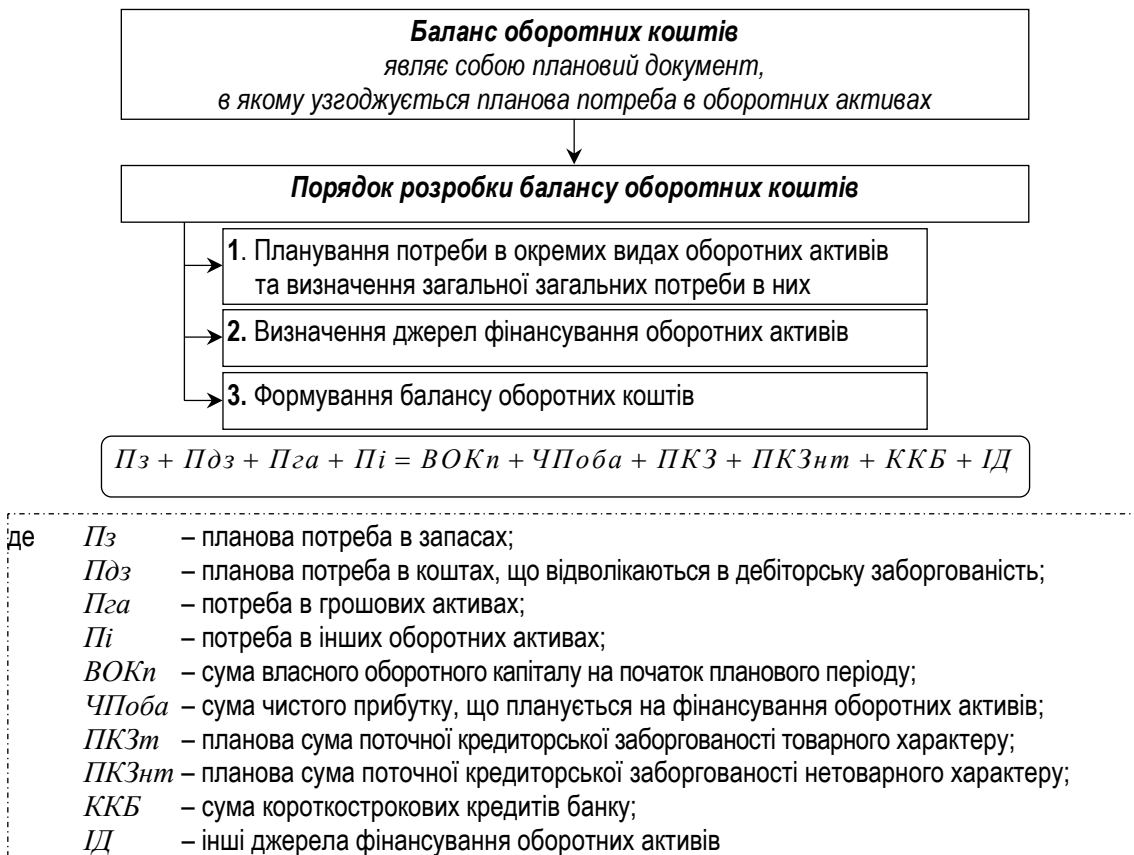

Рис. 6.7. Механізм формування балансу оборотних коштів

Показники ефективності використання оборотних коштів

№ пор.	Показник	Механізм розрахунку	Характеристика
1	Коефіцієнт оборотності оборотних коштів (швидкість обертання)	$\frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Середньорічна вартість нормативних оборотних коштів}}$	Характеризує ефективність використання підприємством оборотних коштів
2	Період одного обороту оборотних коштів, днів	$\frac{\text{Тривалість періоду}}{\text{Коефіцієнт оборотності оборотних коштів}}$	Період, за який оборотні кошти підприємства здійснюють один оборот
3	Коефіцієнт завантаження (навантаження) оборотних коштів	$\frac{\text{Середньорічна вартість нормативних оборотних активів}}{\text{Чистий дохід}}$	Характеризує величину оборотних коштів на 1 грн. реалізованої продукції. Чим менше оборотних коштів припадає на 1 грн. реалізованої продукції, тим краще вони використовуються
4	Коефіцієнт ефективності використання оборотних коштів	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість оборотних активів}}$	Характеризує величину чистого прибутку, що підприємство отримує в результаті використання 1 грн. оборотних коштів
5	Абсолютне вивільнення оборотних коштів	$OK_1 - OK_0,$ де OK_1 – оборотні активи у фактичному періоді; OK_0 – оборотні активи в базисному періоді	Характеризує абсолютне зменшення потреби в оборотних коштах у поточному році порівняно з попереднім роком за збільшення обсягів реалізації продукції
6	Відносне вивільнення оборотних коштів	$B_e = A_T \cdot (\text{ЧД}_1 / \text{Д}),$ $B_e = A_{Kn} \cdot \text{ЧД}_1,$ $B_e = T_{пк} \cdot OK_1,$ $B_e = T_{чд} \cdot OK_0 - OK_1,$ де B_e – відносне вивільнення оборотних коштів; A_T – абсолютна зміна тривалості одного обороту оборотних коштів	Характеризує відносне зменшення потреби в оборотних коштах у поточному році порівняно з попереднім роком; це відбувається, коли темпи зростання обсягів реалізації (продажу) випереджають темпи зростання оборотних коштів, тобто меншим обсягом оборотних коштів підприємство забезпечує більший обсяг реалізації

№ пор.	Показник	Механізм розрахунку	Характеристика
		<p>$ЧД_1$ – чистий дохід у фактичному періоді;</p> <p>$Д$ – тривалість періоду в днях;</p> <p>$A_{Ки}$ – абсолютна зміна коефіцієнта навантаження оборотних коштів;</p> <p>$T_{пк}$ – темп приросту швидкості обертання оборотних коштів;</p> <p>$ОК_0$ – оборотні кошти в базисному періоді;</p> <p>$ОК_1$ – оборотні кошти у фактичному періоді</p>	
7	Ефект вивільнення оборотних коштів	$E_{\epsilon} = A_T (ЧП_1 / Д),$ $B_{\epsilon} = A_{Ки} \cdot ЧП_1,$ <p>де E_{ϵ} – ефект вивільнення оборотних коштів;</p> <p>$ЧП_1$ – чистий прибуток у фактичному періоді</p>	Характеризує збільшення чистого прибутку за рахунок відносного зменшення потреби в оборотних коштах у поточному році порівняно з попереднім роком

Тема 7. КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Необхідність та сутність кредитування підприємств. Характеристика видів і форм кредитів, їх використання в господарській діяльності підприємств. Види банківських кредитів та їх класифікація. Принципи кредитування підприємств. Визначення потреби підприємств у кредитах. Порядок та способи надання банківського кредиту. Кредитний договір: сутність, порядок укладення та виконання. Оцінка кредитоспроможності позичальника та її основні елементи. Порядок погашення кредиту та відсотків по ньому. Джерела сплати банківського кредиту. Небанківське кредитування підприємств: комерційне кредитування підприємств; лізингове кредитування підприємств.

Структурно-логічні схеми

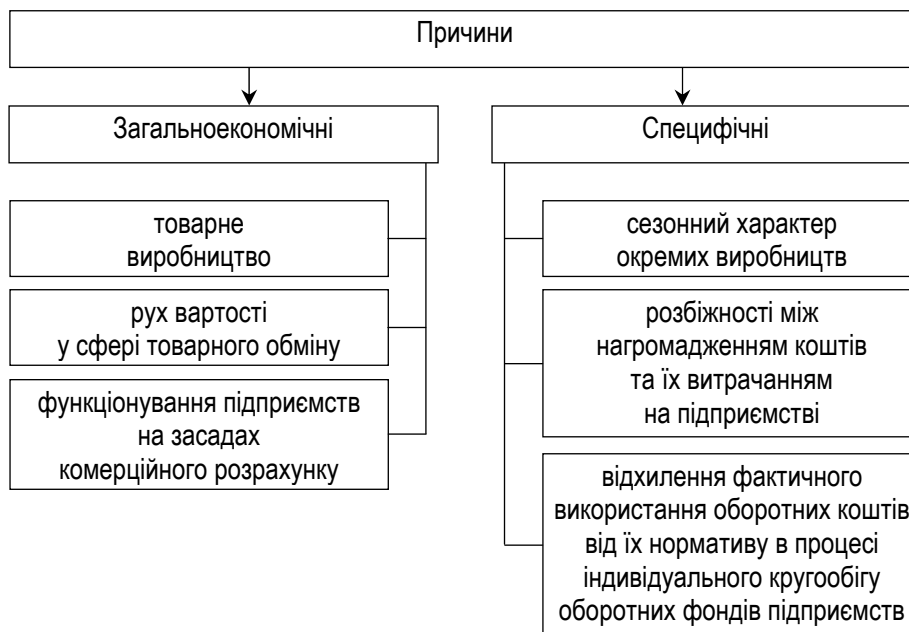

Рис. 7.1. Причини виникнення кредитних відносин

Науково-методичні підходи щодо визначення кредиту

№ пор.	Джерело	Визначення
1	Положення НБУ “Про кредитування”	Кредит – це позичковий капітал банку у грошовій формі, що передається в тимчасове користування на умовах забезпеченості, повернення, платності та цільового характеру використання
2	Костюченко О. А. Банківське право : навч. посіб. / О. А. Костюченко. – К. : МАУП, 2000. – 240 с.	Кредит – важливий інститут, за допомогою якого держава здійснює мобілізацію та перерозподіл тимчасово вільних коштів і контроль за правильним їх використанням
3	Банківська енциклопедія / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза. – К. : 1993. – 328 с.	Кредит – економічні відносини, що виникають між кредитором і позичальником з приводу одержання останнім позички в грошовій або товарній формі на умовах повернення в певний строк і, звичайно, зі сплатою відсотка
4	Деньги, кредит, банки : учебник / под ред. О. И. Лаврушина. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 448 с.	Кредит – це передача кредитором позикової вартості позичальнику для використання на умовах повернення та в інтересах суспільних потреб
5	Федоренко А. В. Денежное обращение и кредит капиталистических стран : учебник / В. М. Федоренко, А. В. Федоренко. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Вища шк., 1989. – 288 с.	Банківський кредит – це кредит, який надається грошовими капіталістами функціонуючим капіталістам. Він називається банківським, тому що надання опосередковується банками. Об'єктом такого кредиту є грошовопозичковий капітал – особлива форма, що відокремилася від промислового капіталу. Його рух у формі банківського кредиту здійснюється на основі руху промислового капіталу, однак вони не співпадають з ним
6	Васюренко О. В. Банківські операції / О. В. Васюренко. – К. : Знання, КОО, 2001. – 255 с.	Кредит – це сукупність відповідних економічних відносин між кредитором та позичальником з приводу зворотного руху вартості
7	Національний банк і грошово-кредитна політика / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза та канд. екон. наук, доц. М. Ф. Пуховкіної. – К. : КНЕУ, 1999. – 368 с.	Кредит – це економічні відносини, що виникають між кредитором і позичальником з приводу одержання останнім позички в грошовій або товарній формі на умовах повернення у певний строк і, звичайно, зі сплатою процента
8	Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 496 с.	Кредит – це позика в грошовій або товарній формі, що надається кредитором позичальнику на умовах повернення, частіше всього з виплатою позичальником процента за користування позикою
9	Дэвид Д. Ван-Хуз. Современные деньги и банковское дело : пер. с англ. / Дэвид Д. Ван-Хуз. – ИНФРА-М, 2000. – 856 с.	Кредит – надання товарів, послуг або коштів в обмін на обіцянку сплати в майбутньому

Класифікація кредитів

№ пор.	Класифікаційна ознака	Види кредитів та їх характеристика
1	За видами кредиту	<p><i>Банківський кредит</i> – це економічні відносини між кредитором і позичальником з приводу надання коштів банком підприємству на умовах терміновості, платності, повернення, матеріального забезпечення. Банківський кредит надається суб'єктам господарювання всіх форм власності на умовах, передбачених кредитним договором.</p> <p><i>Комерційний кредит</i> – це економічні, кредитні відносини, які виникають між окремими підприємствами.</p> <p><i>Лізинговий кредит</i> – це стосунки між юридичними особами, які виникають у разі оренди майна.</p> <p><i>Державний кредит</i> – це економічні, кредитні відносини між державою та суб'єктами господарювання</p>
2	За формами кредиту	<ul style="list-style-type: none"> • у грошовій формі надаються підприємствам банківський та державний кредити; • у товарній – лізинговий та комерційний; • в умовній – кредитно-гарантійні послуги
3	Залежно від мети використання	<ul style="list-style-type: none"> • кредит під оборотні активи; • кредит під необоротні активи (середньо- і довгострокові)
4	За терміном надання (періодом залучення)	<ul style="list-style-type: none"> • короткострокові (до 1 року) можуть надаватися в разі фінансових труднощів, які виникають у зв'язку з витратами виробництва та обороту; • середньострокові (від 1 до 3 років) можуть надаватися на поточні витрати, оплату обладнання та фінансування капітальних вкладень; • довгострокові (більше 3 років) можуть надаватися для формування основних фондів
5	За строками використання	<ul style="list-style-type: none"> • строкові – позики, які надаються банками особам, які беруть позику на певний строк, встановлений у договорі сторін; • безстрокові – позики, які видаються банками на невизначений строк, на вимогу; • прострочені – позики, за якими вийшов строк повернення, передбачений кредитним договором банку з особою, яка взяла позику; • відстрочені – позики, термін повернення яких на прохання особи, що взяла позику, перенесений банком на більш тривалий строк
6	Залежно від забезпечення	<ul style="list-style-type: none"> • забезпечені – забезпеченням є належним чином оформлені договір застави, договір гарантії, договір поруки або страховий поліс; • незабезпечені (бланкові) – отримують тільки фінансово-стійкі підприємства на короткий термін (1–10 днів)

№ пор.	Класифікаційна ознака	Види кредитів та їх характеристика
7	За кредитором	Кредиторами підприємства можуть бути: <ul style="list-style-type: none"> • банки та спеціалізовані фінансово-кредитні інститути (банківський, лізинговий кредити); • підприємства (комерційний кредит); • держава (державний кредит); • міжнародні фінансово-кредитні установи (відкриття кредитних ліній)
8	За валютою кредиту	<ul style="list-style-type: none"> • кредит у національній валюті; • кредит в іноземній валюті
9	За видом ставки відсотка	<ul style="list-style-type: none"> • із фіксованою ставкою; • із плаваючою ставкою
10	За способом погашення кредиту	Відповідно до умов кредитного договору
11	За способом сплати відсотків	Відповідно до умов кредитного договору
12	Залежно від порядку надання кредиту	<ul style="list-style-type: none"> • <i>прямі</i> – передбачається кредитування підприємства безпосередньо одним кредитором; • <i>синдикатні</i> – надаються тоді, коли підприємству-позичальнику потрібні кошти в обсязі, який не може бути забезпечений одним кредитором. У цьому разі кілька кредиторів об'єднуються, кожен з них надає частину загального кредиту; • <i>консорціальні</i> – у консорціальній угоді можуть брати участь не тільки кілька банків, а й кілька підприємств-позичальників, яких стосується конкретний кредитний проект; • <i>позики участі</i> – банки передають (переуступають) частини позики іншим кредиторам
13	За методами надання	<ul style="list-style-type: none"> • <i>позики, які видаються в разовому порядку</i>, – позики, рішення про видачу яких приймається банком окремо щодо кожної позики на підставі прохання та інших документів особи, яка бере позику; • <i>відповідно до відкритої кредитної лінії</i> – позики надаються особі, що бере позику протягом встановленого відрізка часу в межах раніше обумовлених розмірів без додаткових спеціальних переговорів
14	За видом кредитного обслуговування	<p style="text-align: center;">Банківські кредити</p> <p><i>Терміновий кредит</i> – це кредит, який надається повністю одразу після укладання кредитного договору.</p> <p><i>Кредитна лінія</i> – це згода банку надати кредит у майбутньому в розмірах, які не перевищують заздалегідь обумовленої суми без додаткових переговорів</p>

№ пор.	Класифікаційна ознака	Види кредитів та їх характеристика
14	За видом кредитного обслуговування	<p><i>Контокорент</i> (овердрафт) – це короткостроковий кредит, який надається банком надійному підприємству понад залишок його коштів на поточному рахунку в межах заздалегідь обумовленої суми шляхом дебетування його рахунку. З цією метою підприємство відкриває контокорентний рахунок – рахунок, в якому враховуються всі операції підприємства, це поєднання позикового рахунку з поточним, тому що, з одного боку, на ньому відображається погашення кредиту та інші платежі підприємства, а з іншого – кошти, які надходять на підприємство.</p> <p><i>Вексельний кредит</i> (під облік векселів) – це короткостроковий кредит, який банк надає пред'явнику векселя шляхом їх обліку до настання строку виконання зобов'язань за ними, сплачуючи пред'явнику векселя його номінальну вартість за мінусом дисконту</p> <p style="text-align: center;">Кредитно-гарантійні послуги</p> <p><i>Акцептний кредит</i> – це операція, яка передбачає акцептування банком інкасованої підприємством-позичальником тратти за умови, що підприємство надає у розпорядження банку вексель до строку його сплати. Особливістю даного кредиту є те, що банк дає підприємству не грошові кошти, а гарантію оплати векселя у визначений термін.</p> <p><i>Авальний кредит</i> – це операція, за якою банк бере на себе відповідальність за зобов'язаннями підприємства у формі поручительства. Принципова різниця між акцептним та авальним кредитом полягає у формі відповідальності банку. При авальному кредиті банк несе лише додаткову відповідальність. При акцептному кредиті банк несе солідарну відповідальність, тому що вимогу сплати за векселем може бути затверджено як на банк, так і на підприємство за бажанням кредитора.</p> <p style="text-align: center;">Послуги кредитного характеру</p> <p><i>Факторинг</i> – це система фінансування, за умови якої підприємство-постачальник переуступає короткострокові вимоги (рахунки) за торговельними операціями комерційному банку або факторинговій компанії близько 70 % вартості, зазначеної в документах, з оплатою відсотків та комісійних</p>

**Класифікація кредитів,
що застосовуються в зовнішньоторговельній практиці**

Ознаки	Види кредитів
За джерелом кредиту	Внутрішні
	Зовнішні
За формою	Товарні (надаються в основному експортерами своїм покупцям)
	Валютні (що надаються банками у валютній формі)
За строками	Короткострокові (до 1 року). Кредити, пов'язані з процесом обігу, надаються при поставках товарів широкого вжитку
	Середньострокові (до 5 років). Кредити, призначені для використання імпортованого товару в процесі виробництва, надаються при імпорті обладнання
	Довгострокові (5–10 років), передбачають поставку комплектного, складного обладнання. У тому числі роловерні кредити – це коли процентна ставка при довгостроковому кредиті корегується через певні проміжки часу (квартал, півроку) відповідно до процентних і ставками за 3 або 6-місячними міжбанківськими депозитами
За видами забезпечення	Забезпечені кредити. Забезпеченням звичайно є товари, товаророзпорядчі документи, цінні папери, векселі, нерухомість та інші коштовності. Застава товару здійснюється у трьох формах: тверда застава (певна маса товару закладається на користь банку), застава в товарообігу, застава товару в переробці
	Балансові кредити. Балансовий кредит видається під зобов'язання боржника погасити його в певний строк. Документом по кредиту є соло-вексель з одним підписом боржника. Різновидами бланкових кредитів є контокорент та овердрафт. Контокорентом називається єдиний рахунок, за яким здійснюються всі операції між банком і клієнтом, в тому числі і по використанню кредитів. Овердрафт – надання банком права виставляти в межах певної суми платіжні доручення на даного клієнта понад залишку на його рахунку
За валютою кредиту	Кредити, що надаються у валюті країни позичальника
	Кредити, що надаються у валюті країни кредитора
	Кредити, що надаються у валюті третьої країни
	Кредити, що надаються у валютній грошовій одиниці
За умовами реалізації	Наявні (сума кредиту зараховується на рахунок кредитора)
	Акцептні. При цій формі кредитування акцептується тратта – перевідний вексель, що являє собою письмовий наказ кредитора позичальнику про виплату останнім певної суми грошей третій особі або пред'явнику тратти
За кредиторами	Урядові кредити
	Кредити, що надаються міжнародними валютно-фінансовими організаціями
	Приватні кредити

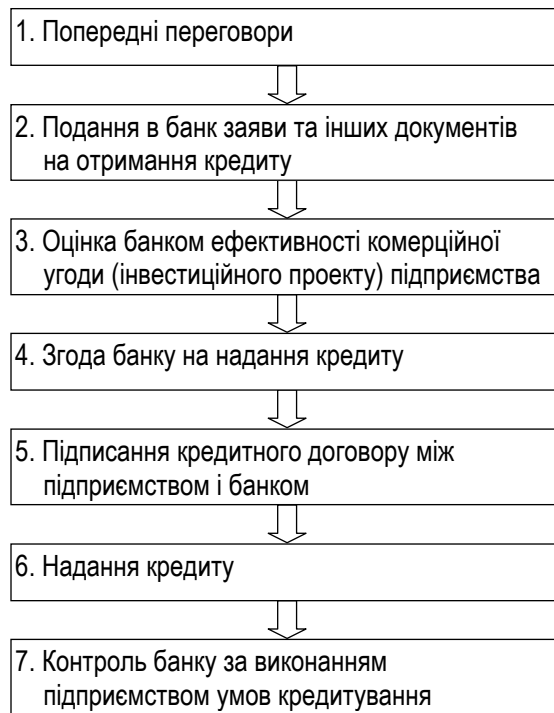

Рис. 7.2. Структурно-логічна схема оформлення кредитної угоди

Таблиця 7.4

Перелік документів, які вимагає кредитор для оцінки кредитоспроможності позичальника

Найменування документа
1. Заява на отримання кредиту з обов'язковим заповненням заяви-анкети
Юридичні документи
2. Копія статуту, установчого договору, завіреного нотаріально з усіма змінами та доповненнями (для клієнтів інших банків).
3. Картка зі зразками підписів та печатки, завіреними нотаріально чи в обслуговуючому банку.
4. Копія свідоцтва про реєстрацію у виконкомі та в Статистичному управлінні (для клієнтів інших банків).
5. Рішення засновників юридичної особи про отримання кредиту (надання в заставу майна) поруки.
6. Копії наказів (протоколів зібрання засновників) про призначення посадових осіб, які мають право підпису комерційних та фінансових документів.
7. Ксерокопії паспортів посадових осіб, які мають право підпису комерційних та фінансових документів.
8. Підписка позичальника про ознайомлення зі статтею 222 Кримінального кодексу України

Фінансові документи
<p>9. Баланс підприємства – річний та на останню звітну дату (форма № 1).</p> <p>10. Звіт про фінансові результати та їх використання (форма № 2).</p> <p>11. Звіт про рух грошових коштів (форма № 3).</p> <p>12. Звіт про власний капітал (форма № 4).</p> <p>13. Примітки до річної фінансової звітності.</p> <p>14. Розшифровка дебіторів і кредиторів (за строками та сумами).</p> <p>15. Розшифровка основних засобів на останню звітну дату.</p> <p>16. Довідка про наявність заборгованості за кредитами в інших банках, підписана уповноваженими особами та завірена печаткою. Кредитна історія.</p> <p>17. Повний перелік відкритих позичальником рахунків (основних та додаткових в усіх валютах). Виписки про рух коштів за рахунками з підсумковими сумами та розбивкою по місяцях</p>
Комерційні документи
<p>18. Копії договорів, контрактів, рахунків-фактур (інвойсів), накладних, інших платіжних документів, які є об'єктом кредитування.</p> <p>19. Копії договорів, контрактів з поточної господарської діяльності позичальника, доходами від якої передбачається погашення кредиту.</p> <p>20. Аналіз господарської діяльності.</p> <p>21. Графік надходжень та витрат, що очікуються, у випадку довгострокового кредитування – бізнес-план.</p> <p>22. Графік погашення кредиту</p>
Найменування документа
Документи по забезпеченню кредиту
<p>23. Опис майна, яке передається в заставу.</p> <p>24. Правоустановчі документи по заставі.</p> <p>25. Виписка з Реєстру рухомого майна або довідка з податкової інспекції про наявність в іншій заставі майна, що пропонується.</p> <p>26. Страховий поліс та договір про страхування на користь банку заставного майна.</p> <p>27. Акт перевірки майна, яке надається в заставу</p>

Рис. 7.3. Загальний порядок оцінки кредитоспроможності позичальників

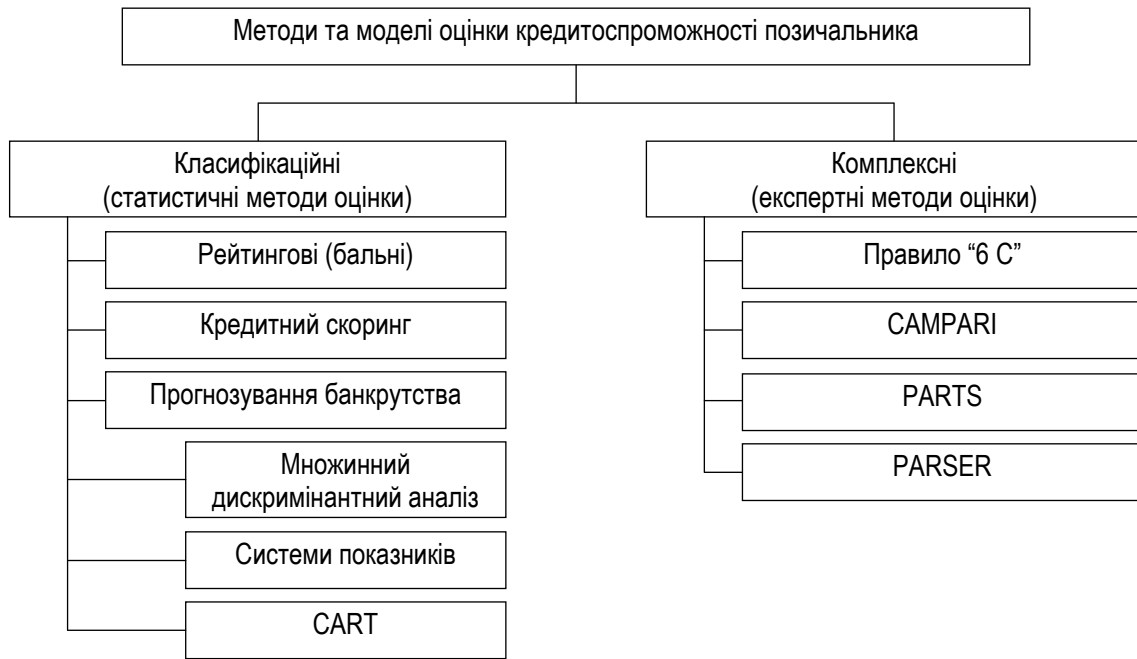

Рис. 7.4. Методи та моделі оцінки кредитоспроможності позичальника

Компоненти методик комплексного аналізу оцінки кредитоспроможності позичальника

Система 5C (6C)	PARSER	MEMO RISK	Система 4FC	PARTS	SAMPARI	Значення елемента
1C Character	Person	Management	Management quality	-	Character	Репутація позичальника; якість менеджменту, управлінські навички
		Experience				
2C Conditions	-	Market	Industrial dynamics	-	-	Загальні умови ведення бізнесу позичальником; специфіка галузі, її динаміка, ринок
3C Collateral	Security	Security	Security realization	Security	Insurance	Забезпечення; можливість реалізації застави; гарантії; спосіб страхування кредитного ризику
4C Capital	-	Operations	Financial conditions	-	-	Фінансовий стан позичальника; результати діяльності; оцінка бізнесу позичальника; адекватність капіталу
5C Capacity (Cash flow)	-	-		-	Ability	Експозиція грошових потоків та кредитних потреб
	Amount	-		Amount	Amount	Сума кредиту; обґрунтування суми кредиту
	Repayment	Repayment		Repayment	Repayment	Визначення можливостей погашення позики
	-	-		Terms	-	Строк надання кредиту
6C Control	-	-	-	-	Means (Margin)	Засоби повернення боргу (маржа, дохідність)
	-	Control	-	-	-	Контроль
	-	-	Purpose	Purpose	Purpose	Мета отримання кредиту
-	Remuneration	Interest	-	-	-	Винагорода за кредитний ризик; відсоткова ставка
	Expediency			-	-	-

Таблиця 7.6

Класифікація факторингових операцій

№ пор.	Ознаки класифікації	Види факторингових операцій
1	Місцезнаходження суб'єктів факторингових операцій	1. Внутрішній факторинг. 2. Зовнішній факторинг
2	Ступінь охоплення факторингом продукції, що реалізується	1. Оплата всієї реалізованої продукції. 2. Оплата частини реалізованої продукції
3	Спосіб повідомлення дебіторів підприємства	1. Відкритий факторинг. 2. Закритий факторинг
4	Форма взаємовідносин підприємства та банку	1. Факторинг з правом регресу. 2. Факторинг без права регресу
5	Повнота надання послуг	1. Повний факторинг. 2. Частковий факторинг
6	Порядок оплати розрахункових документів постачальника	1. Факторинг з попередньою оплатою. 2. Факторинг без попередньої оплати

Таблиця 7.7

Порівняльна характеристики конвенційного та конфіденційного видів факторингу

Конвенційний (широкий)	Конфіденційний (обмежений)
<p>Історично виник першим. У сучасних умовах це універсальна система фінансового обслуговування клієнтів, що включає бухгалтерський облік, розрахунки з постачальниками і покупцями, страхове кредитування, представництво тощо.</p> <p>За клієнтом зберігається тільки виробнича функція. Така система дає змогу підприємству-клієнту скорочувати витрати виробництва та реалізації продукції.</p> <p>Таке факторингове обслуговування звичайно здійснюється з "дисконтуванням фактур".</p> <p>Це означає, що банк купує у свого клієнта право на одержання грошей від покупців, при цьому відразу ж зараховує на його рахунок близько 80 % вартості відвантаженого товару, а іншу частину суми – в обумовлений термін незалежно від надходження грошей від дебітора</p>	<p>Останнім часом набув значного поширення. Він обмежується виконанням тільки деяких операцій: поступка права на одержання грошей, оплата боргів тощо.</p> <p>Він є формою надання постачальникові – клієнту факторингу – кредиту під відвантажені товари, а покупцеві – клієнту факторингу – платіжного кредиту. За проведення факторингових операцій клієнти вносять передбачену в договорі на обслуговування плату, що за своїм економічним змістом є процентом за кредит</p>

Моделі факторингу

Двофакторний факторинг	Прямий імпорتنний факторинг	“Бек-ту-бек” (back-to-back)	Прямий експортний факторинг
<p>Дозволяє розділити функції і ризику між імпорт-фактором, розташованим у країні імпортера, і експорт-фактором, розташованим у країні експортера.</p> <p>Головна мета – зменшити ризику кредитування підприємства-імпортера, передавши частину ризиків імпорт-фактору, зменшивши накладні витрати в адміністративній сфері</p>	<p>Прямий імпорتنний факторинг має сенс лише в тому випадку, коли експорт здійснюється в одну або дві країни.</p> <p>У цьому випадку факторингова компанія країни-імпортера укладає угоду з експортером про переступлення їй боргових вимог по цій країні, здійснюючи страхування кредитного ризику, облік та інкасування вимог, які є для неї внутрішніми.</p> <p>Мета – забезпечення платежів через імпорт-фактор, тобто факторингову компанію в країні імпортера</p>	<p>Єдина модель, яка виконує фінансування вимог концернів.</p> <p>Реалізація угоди за цією технологією схожа на комбінацію двофакторної схеми і звичайного внутрішнього факторингу.</p> <p>Коли підприємство стає клієнтом факторингової компанії, то клієнт направляє останній усі рахунки-фактури, виставлені на покупців.</p> <p>За кожним документом клієнт повинен дістати згоду на оплату.</p> <p>Факторингова компанія вивчає всі рахунки-фактури, визначаючи при цьому платоспроможність покупців. Факторингова компанія може оплатити рахунок у момент настання терміну платежу або достроково.</p> <p>В останньому випадку вона виконує функції банку, тому що дострокове надання коштів клієнтові рівноцінне видачі йому кредиту</p>	<p>При прямому експортному факторингу факторингова компанія в країні імпортера не задіяна.</p> <p>Недоліком цієї моделі є труднощі в оцінці кредитоспроможності підприємств-імпортерів, які знаходяться в іншій країні.</p> <p>Тому для оцінки ризику або для перестрахування експорт-фактор може залучити товариство зі страхування кредитів у країні імпортера або підстрахувати себе гарантіями відповідної державної організації.</p> <p>Перевагою є те, що можна отримати вигідні умови фінансування експортних поставок при покритті з боку державної страхової компанії</p>

Порівняльна характеристика кредиту і факторингу

Кредит	Факторинг
Кредит повертається банку позичальником	Факторингове фінансування погашається з грошей, що виплачуються дебіторами клієнта
Кредит видається на фіксований термін	Факторингове фінансування виплачується на термін фактичної відстрочки платежу
Кредит виплачується в обумовлений кредитним договором день	Факторингове фінансування виплачується в день постачання товару
Кредит, як правило, видається під заставу	Факторингове фінансування погашається в день фактичної оплати дебітором поставленого товару
Кредит видається на заздалегідь обумовлену суму	Розмір фактичного фінансування не обмежений, може безмежно збільшуватися в міру зростання обсягу продажів клієнта
Кредит погашається в заздалегідь обумовлений день	Факторингове фінансування погашається в день фактичної оплати дебітором поставленого товару
Для одержання кредиту необхідно оформляти величезну кількість документів	Факторингове фінансування виплачується автоматично при наданні накладної і рахунку-фактури
Погашення кредиту не гарантує одержання нового	Факторингове фінансування продовжується безстроково
При кредитуванні, крім перерахування грошей, банк не здійснює позичальнику ніяких послуг	Факторингове фінансування супроводжується управлінням дебіторською заборгованістю

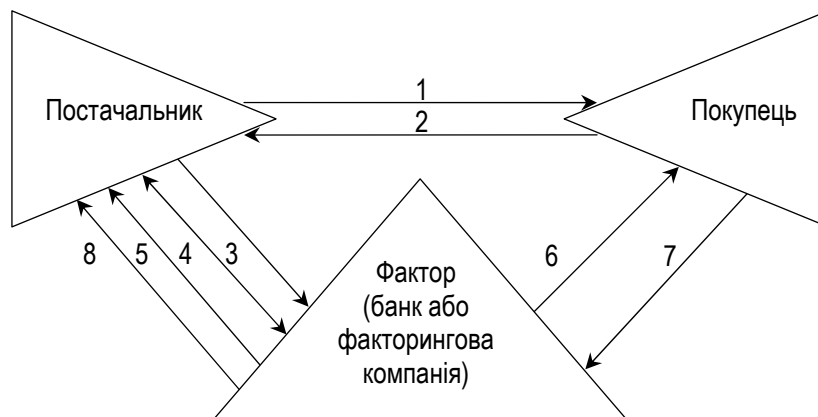

Рис. 7.5. Механізм здійснення факторингової операції:

- 1 – відвантаження постачальником покупцеві товарів (робіт, послуг);
- 2 – акцепт покупцем боргових вимог за товари (роботи, послуги);
- 3 – пред'явлення постачальником боргових вимог фактору з метою їх переуступки;
- 4 – вивчення фактором кредитоспроможності постачальника, а в разі позитивного результату укладення з ним договору факторингу;
- 5 – перерахування постачальникові коштів у розмірі 70–90 % суми боргових вимог, придбаних фактором;

- 6 – виставлення фактором боргових вимог для оплати їх покупцем;
- 7 – оплата покупцем виставлених на нього фактором боргових вимог;
- 8 – після отримання платежу від покупця фактор перераховує постачальнику залишок коштів (30–10 %) за мінусом плати за факторингове обслуговування.

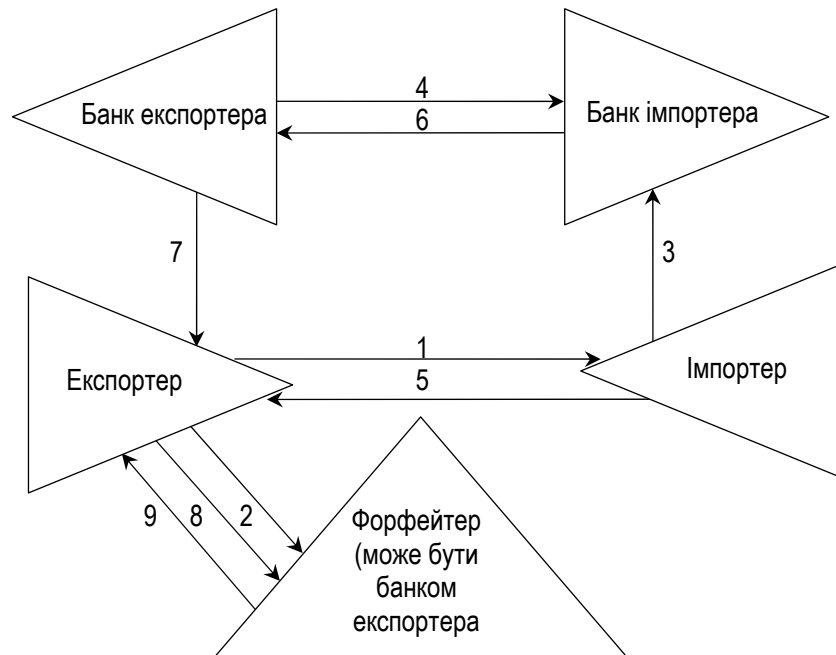

Рис. 7.6. Послідовність здійснення форфейтингової операції:

- 1 – експортер та імпортер домовляються про поставку товарів і порядок їх оплати;
- 2 – експортер шукає форфейтера;
- 3 – імпортер оформляє серію векселів та знаходить банк, який гарантує або авальює зазначені векселі;
- 4 – відправлення в банк експортера гарантованих або авальованих векселів;
- 5 – поставка товарів;
- 6 – дозвіл на передачу векселів експортеру;
- 7 – надання векселів експортеру;
- 8 – продаж векселів експортером форфейтеру;
- 9 – надходження коштів від проданих векселів.

Таким чином, у результаті цієї угоди складається така ситуація:

- 1) форфейтер втрачає право регресу до експортера і отримує вкладені кошти в міру погашення покупцем простих чи переказних векселів;
- 2) покупець отримує кредит строком до 5 років;
- 3) експортер відразу отримує кошти від обліку простих чи переказних векселів.

Оскільки договір про форфейтування підписується задовго до фактичного відвантаження товару, між укладанням договору на купівлю векселів і фактичним здійсненням угоди може пройти досить тривалий період. Експортер виплачує форфейтеру в цей період комісійні за зобов'язанням, які становлять певний процент від суми угоди (від 0,075 до 0,125 % щомісячно). Комісійні щомісяця сплачуються авансом. Це викликано тим, що форфейтер зобов'язаний у цей період у будь-який момент виконати свої зобов'язання, а також неможливістю використати кошти на інші інвестування. Крім того, форфейтер несе валютний і процентний ризики, оскільки повинен залучати кошти із грошового або валютного ринку для фактичного обліку векселів.

**Переваги і недоліки форфейтингу
з погляду експортера та форфейтера**

Переваги	Недоліки
<i>Переваги і недоліки форфейтингу з погляду експортера</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • можливість одержання грошових коштів відразу після відвантаження продукції або надання послуг, що поліпшує ліквідність експортера; • при купівлі векселів застосовується фіксована облікова ставка, тобто дисконт є визначеною сумою і протягом усього строку кредитування не змінюється, незважаючи на зміну ставок на ринку капіталів; • відсутність ризиків, оскільки експортер продає боргові вимоги форфейтеру на безповоротній основі, тобто без права регресу; • відсутність витрат часу та коштів на управління боргом або на організацію його погашення; • простота документації та оперативність її оформлення; • робить зайвим експортне страхування 	<ul style="list-style-type: none"> • висока вартість; • вірогідність того, що експортер може не знайти гаранта або аваліста, який би задовольняв форфейтера; • необхідність підготувати документи в такий спосіб, щоб на експортера не було регресу в разі банкрутства гаранта або аваліста, а також необхідність знати законодавство країни імпортера
<i>Переваги і недоліки форфейтингу з погляду форфейтера</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • простота та оперативність в оформленні документації; • вища маржа, ніж при кредитуванні; • можливість реалізації куплених активів на вторинному ринку 	<ul style="list-style-type: none"> • відсутність права регресу в разі несплати боргу; • необхідність знання законодавства країни імпортера; • необхідність нести ризики до погашення векселів; • відповідальність за перевірку кредитоспроможності гаранта або аваліста

Характеристика форм забезпечення за кредитом

№ пор.	Форма забезпечення	Характеристика забезпечення
1	Застава	<p>Спосіб страхування банку від ризику неповернення клієнтом кредиту. Заставою по кредиту можуть бути такі види рухомого майна, як обладнання, машини, механізми, інвентар, транспортні засоби та космічні об'єкти, товари довгострокового вжитку (для індивідуальних позичальників). Розрізняють такі види застави, як заклад і тверда застава. Заклад – застава рухомого майна, при якій майно, що становить предмет застави, передається заставодавцем у володіння заставодержателя.</p> <p>Тверда застава – за угодою заставодержателя із заставодавцем предмет застави залишається в заставодавця під замком та печаткою заставодержателя</p>

№ пор.	Форма забезпечення	Характеристика забезпечення
2	Поручительство (порука)	Гарантія третьої особи про повернення кредитору (банку) відповідної суми боргу за боржника у встановлений строк. Поручительство оформляється у вигляді договору між банком-кредитором і поручителем. Договір поручительства передбачає відповідальність поручителя за виконання в повному обсязі зобов'язань стосовно повернення позики і відсотків за її користування за позичальника у випадку невиконання ним зобов'язань з погашення боргу у встановлений кредитним договором строк. При повному виконанні поручителем свого зобов'язання до нього переходять усі права кредитора (банку) за цим зобов'язанням (позицією). Поручитель несе солідарну відповідальність
3	Гарантія	Самостійний вид забезпечення, що не залежить від основної позики і договору між кредитором і позичальником. Гарантією вважається безвідкличне зобов'язання особи (гаранта) виплатити вказану суму у випадку, якщо позичальник не здійснить оплати. Гарантами можуть бути тільки юридичні особи. Гарант несе субсидіарну (додаткову) відповідальність
4	Страховання	Предметом страхування є відповідальність позичальника перед банком за неповернення кредиту у встановлений строк. У цьому випадку між позичальником і страховою компанією укладається договір страхування, який передбачає погашення страховою компанією одержаної позичальником позики і відсотків по ній у випадку неплатоспроможності позичальника. Страховим випадком може бути непогашення кредиту та відсотків по ньому у встановлений кредитним договором строк, що дає право банку-кредитору стягнути зі страхової компанії суму непогашеного кредиту і відсотків по ньому
5	Неустойка	Грошове зобов'язання боржника перед кредитором за невиконання або незадовільне виконання як договірних, так і недоговірних зобов'язань. Неустойка може бути договірною, тобто заснованою на договорі між сторонами у письмовій формі (як договір), або законною – заснованою на законах України. І в цьому випадку договір про неустойку не є необхідним

Способи нарахування і виплати процентів	Сутність
Прогресивний (лінійний)	Проценти нараховують з суми наступної тратти від дати її виставлення до дати оплати, тобто для кожної частини кредиту окремо від дати його надання. При цьому сума процентів, яка виплачується з першої тратти, буде найменшою, в подальшому сума виплачених процентів буде збільшуватися
Регресивний (штафельний)	Нарахування процентів здійснюється із залишкової суми заборгованості від дати останнього платежу. При цьому з першим платежем виплачується найбільша сума процентів, потім вони поступово зменшуються
Пропорційний (змішаний)	Нарахування процентів полягає у підрахуванні загальної суми процентів за кредит і її поділі на кількість платежів (траншів). При такому способі проценти сплачуються рівними внесками. Проценти за фірмовим кредитом зазвичай починають нараховувати з моменту закінчення поставки, а їх виплату здійснюють регулярними внесками одночасно з оплатою кожної частини платежу за контрактом

$$\text{Сума відсотків за кредит} = \left(\frac{\text{Сума кредиту} \cdot \text{Річна відсоткова ставка} \cdot \text{Період надання кредиту}}{100} \right) / 100 \% \cdot 365 \text{ днів.}$$

$$\text{Термін повернення кредитних ресурсів} = \left(\frac{\left(\frac{\text{Сума кредиту} + \text{Сума відсотків за кредитом}}{\text{Запланований обсяг отриманих грошових коштів від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік}} \right)}{\cdot 365 \text{ днів.}}$$

$$\text{Термін повернення кредитних ресурсів} = \left(\frac{\left(\frac{\text{Сума кредиту} + \text{Сума відсотків за кредитом}}{\text{Запланований обсяг отриманих грошових коштів від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік}} \right)}{\cdot 365 \text{ днів.}}$$

$$\text{Сума дисконту} = \left(\frac{\left(\frac{\text{Номінальна вартість цінного паперу} \cdot \text{Відсоткова ставка дискотування} \cdot \text{Тривалість періоду з дати проведення операції до дати погашення (викупу) цінного паперу}}{100} \right)}{\cdot 365.}$$

Рис. 7.7. Принцип платності в системі кредитних відносин

Види лізингу

Фінансовий	Оперативний
<p>Це договір лізингу, в результаті укладення якого лізингоодержувач на своє замовлення отримує в платне користування від лізингодавця об'єкт лізингу на строк, не менший строку, за який амортизується 60 % вартості об'єкта лізингу, визначеної в день укладення договору. Сума відшкодування вартості об'єкта лізингу в складі лізингових платежів за період дії договору фінансового лізингу має включати не менше 60 % вартості об'єкта лізингу, визначеної в день укладення договору.</p> <p>Після закінчення строку договору фінансового лізингу об'єкт лізингу, переданий лізингоодержувачу згідно з договором, переходить у власність лізингоодержувача або викуповується ним за залишковою вартістю</p>	<p>Це договір лізингу, в результаті укладення якого лізингоодержувач на своє замовлення отримує в платне користування від лізингодавця об'єкт лізингу на строк, менший строку, за який амортизується 90 % вартості об'єкта лізингу, визначеної на день укладення договору.</p> <p>Після закінчення строку договору оперативного лізингу він може бути продовжений або об'єкт лізингу підлягає поверненню лізингодавцю і може бути повторно переданий у користування іншому лізингоодержувачу за договором лізингу</p>

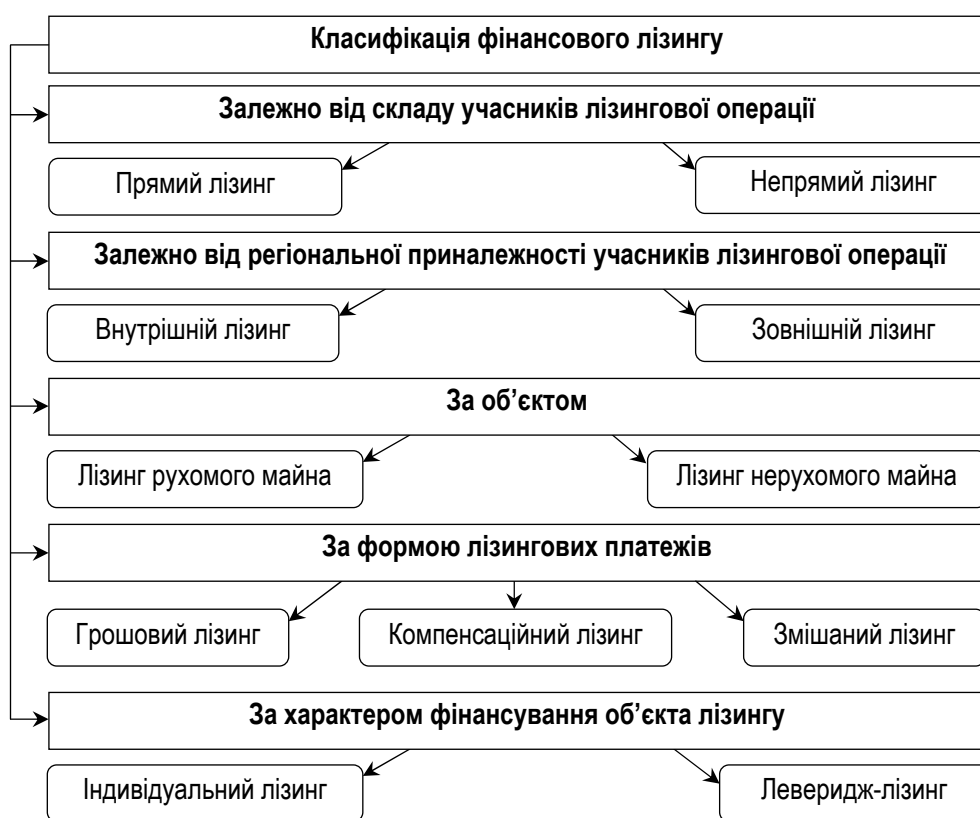

Рис. 7.8. Класифікація фінансового лізингу

Форми лізингу

Форми	Зміст
Зворотний лізинг	Договір лізингу, який передбачає набуття лізингодавцем майна у власника і передачу цього майна йому у лізинг
Пайовий лізинг	Здійснення лізингу за участі суб'єктів лізингу на основі укладення багатостороннього договору та залучення одного або кількох кредиторів, які беруть участь у здійсненні лізингу, інвестуючи свої кошти. При цьому сума інвестованих кредиторами коштів не може становити більше 80 % від вартості набутого для лізингу майна
Міжнародний лізинг	Договір лізингу, що здійснюється суб'єктами лізингу, які перебувають під юрисдикцією різних держав, або якщо майно чи платежі перетинають державні кордони
Експортний лізинг	Угода, за якою лізингова компанія купує об'єкт лізингу в національній компанії і передає його закордонному лізингодержувачу
Імпортний лізинг	Угода, за якою лізингодавець купує предмет лізингу в іноземного підприємства і надає його вітчизняному лізингодержувачу
Сублізинг	Операція, в якій беруть участь основний лізингодавець, зареєстрований в одній країні, і посередник іншої країни, що передає об'єкт лізингу лізингодержувачу

Порівняльна характеристика банківського та лізингового кредиту

Ознаки	Банківський кредит	Лізинг
Ступінь фінансування основних фондів	Фінансує 60–70 % вартості придбаних основних фондів	Фінансує 100 % придбаних основних фондів
Забезпечення	Кредитор вимагає ліквідної застави вартістю не менше ніж 130–140 % вартості кредиту	Заставою є сам об'єкт лізингу. За умови, що лізингова компанія отримує банківський кредит на придбання об'єкта лізингу, потрібна застава в розмірі лише 30–50 % суми банківського кредиту
Право власності кредитора на об'єкт лізингу	Зберігає за собою заставне майно до повного погашення позики	Лізингодержувач (позичальник) стає власником взятого в оренду майна тільки після закінчення строку договору та повної оплати лізингових платежів
Форма надання	У грошовій формі	У товарній або товарно-грошовій формі: за зворотного лізингу, наприклад, підприємство продає лізинговій компанії основні фонди й отримує кошти, одночасно укладаючи договір про оренду цих фондів
Спосіб погашення боргу	У грошовій формі	У грошовій, товарній або змішаній формах
Розмір плати	Відсотки за кредит плюс сума основного боргу	Плата за банківський кредит плюс вартість основних фондів плюс лізингова маржа (прибуток лізингової компанії)

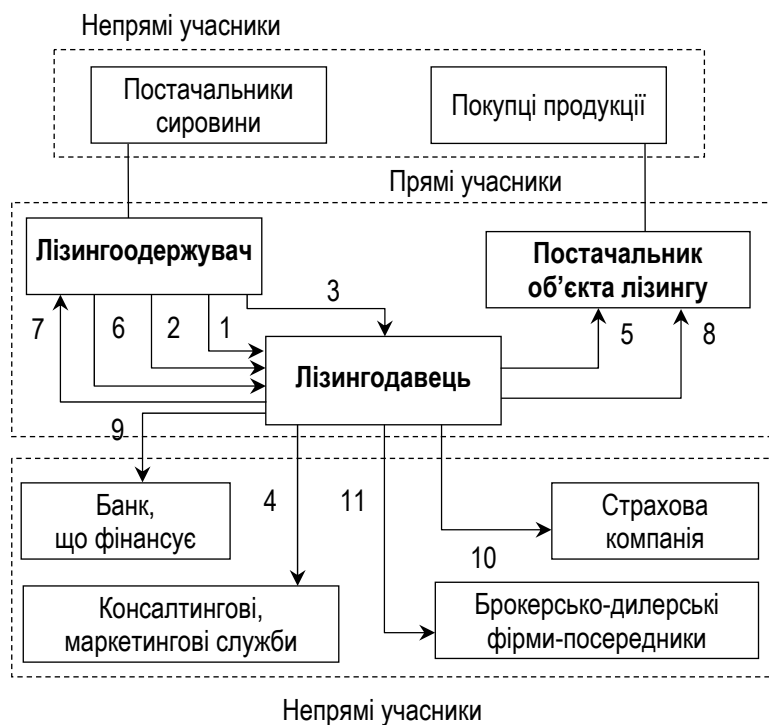

Рис. 7.9. Механізм укладання і реалізації лізингової угоди:

- 1 – ініціювання отримання замовлення на лізинг;
- 2 – заявка на лізинг;
- 3 – розгляд заявки;
- 4 – заявка на проведення маркетингового дослідження основних постачальників обладнання;
- 5 – вибір найпридатнішого постачальника;
- 6 – пакет документів на вимогу лізингодавця;
- 7 – оцінка фінансового стану клієнта та ефективності лізингового проекту;
- 8 – замовлення-наряд на устаткування;
- 9 – вибір банку-кредитора;
- 10 – вибір страхової компанії;
- 11 – домовленість щодо продажу майна за залишковою вартістю.

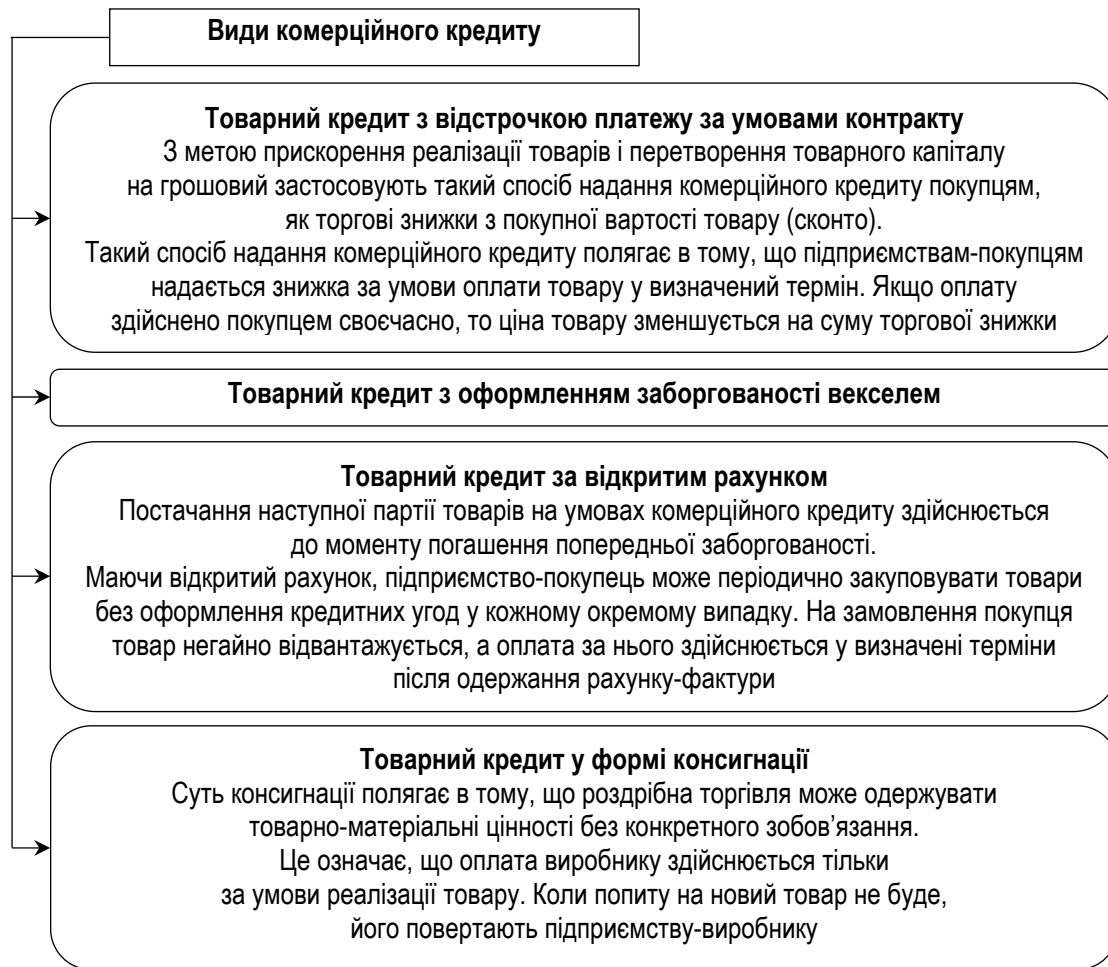

Рис. 7.10. Види комерційного кредиту

Тема 8. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Склад і структура основних фондів підприємств. Показники стану й ефективності використання основних виробничих фондів. Види та джерела відтворення основних фондів.

Амортизація основних засобів та методи її нарахування. Сутність і склад капітальних вкладень. Джерела фінансування капітальних вкладень. Власні фінансові ресурси підприємств: амортизаційні відрахування, чистий прибуток, інші ресурси. Залучення коштів від інших суб'єктів господарювання: продаж акцій, пайові внески. Кредитування відтворення основних фондів. Державне фінансування капітальних вкладень. Ремонт основних фондів і його фінансове забезпечення.

Структурно-логічні схеми

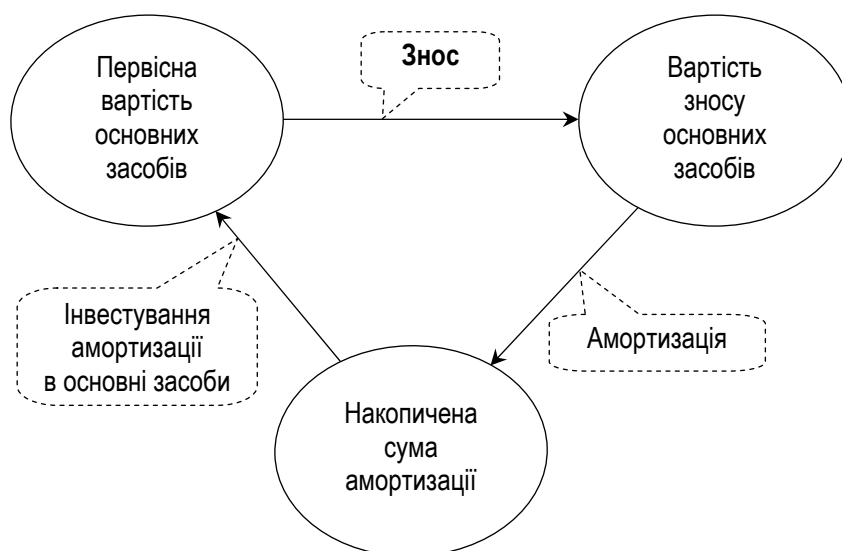

Рис. 8.1. Рух основних засобів у процесі їх кругообігу

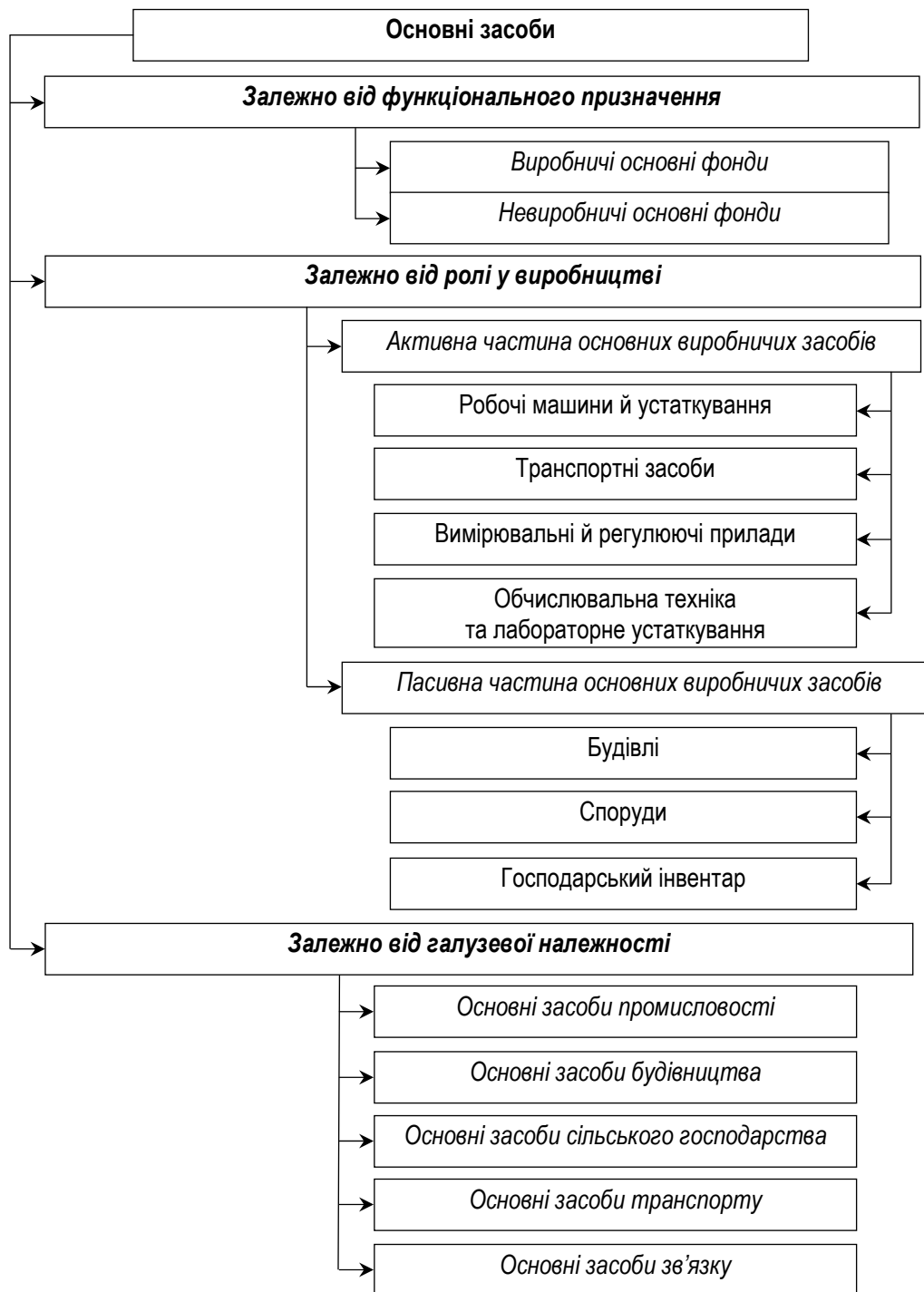

Рис. 8.2. Класифікація основних засобів

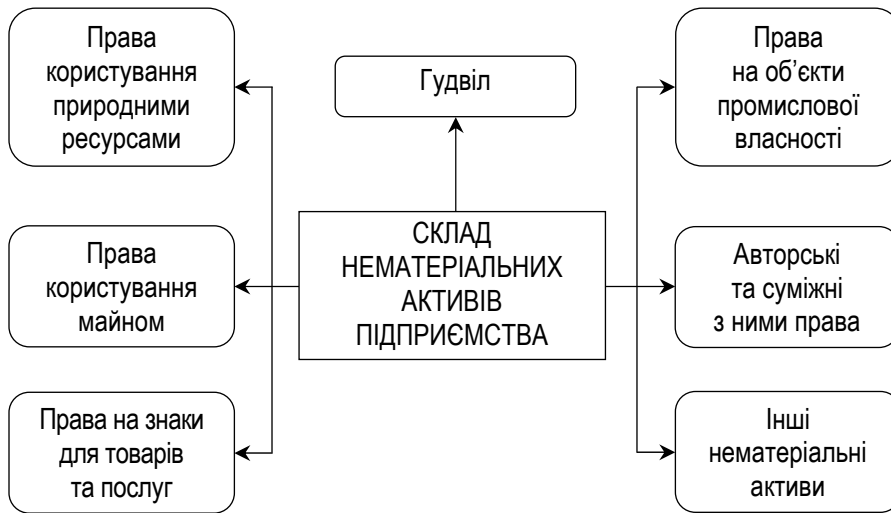

Рис. 8.3. Склад нематеріальних активів підприємства

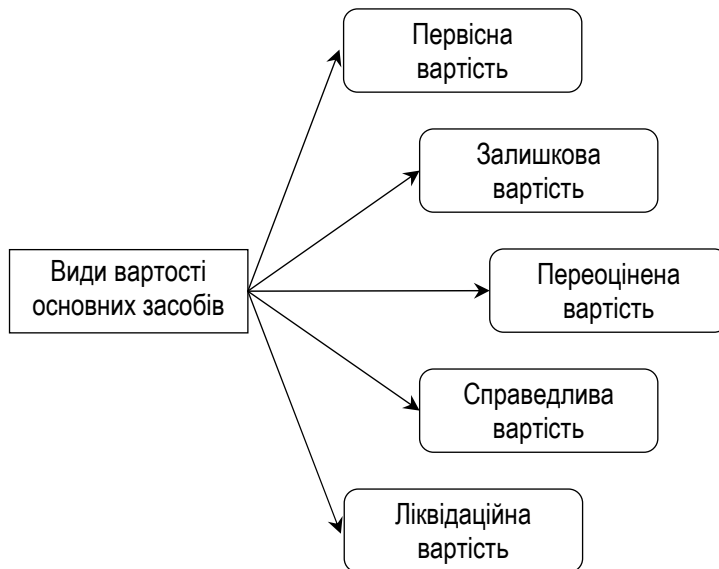

Рис. 8.4. Види вартості основних засобів

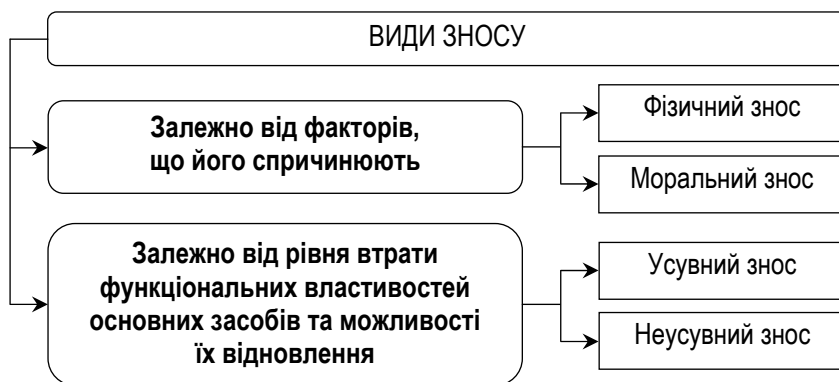

Рис. 8.5. Види зносу основних засобів

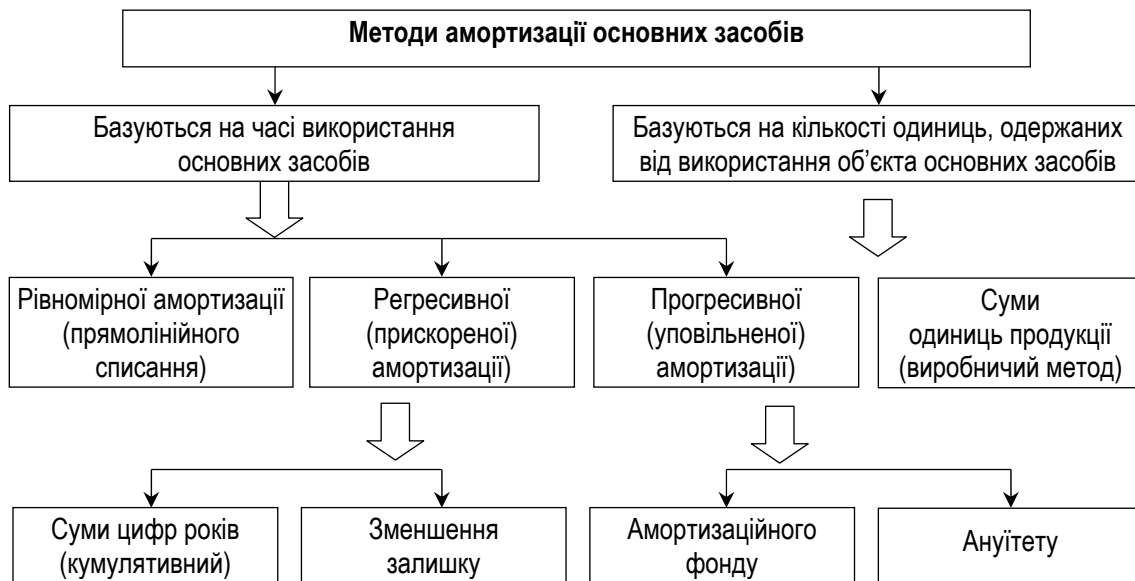

Рис. 8.6. Класифікація методів амортизації основних засобів за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку

Таблиця 8.1

Механізм розрахунку сум амортизаційних відрахувань основних засобів відповідно до бухгалтерського та податкового обліку

Формула	Умовні позначення
<i>Прямолінійний метод</i>	
$A_p = \frac{B_a}{СКВ},$ де $B_a = ПВ_{ОЗ} - ЛВ_{ОЗ}$	A_p – річна сума амортизаційних відрахувань; B_a – вартість, що амортизується; $СКВ$ – строк корисного використання об'єкта основних засобів; $ПВ_{ОЗ}$ – первісна вартість об'єкта основних засобів; $ЛВ_{ОЗ}$ – ліквідаційна вартість об'єкта основних засобів
<i>Метод зменшення залишкової вартості</i>	
$A_p = 3B_{ОЗ}^n \cdot НА_p,$ де $НА_p = СКВ \sqrt[n]{\frac{ЛВ_{ОЗ}}{ПВ_{ОЗ}}}$	$3B_{ОЗ}^n$ – залишкова вартість об'єкта основних засобів на початок звітного періоду; $НА_p$ – річна норма амортизації
<i>Метод прискореного зменшення залишкової вартості</i>	
$A_p = 3B_{ОЗ}^{СКВ} \cdot НА_p^{СКВ},$ де $НА_p^{СКВ} = 2 \cdot \frac{1}{n}$	$НА_p^{СКВ}$ – річна норма амортизації, яка розрахована на основі строку корисного використання об'єкта основних засобів; n – кількість років корисного використання обладнання

Формула	Умовні позначення	
<i>Кумулятивний метод</i>		
$A_p = B_a \cdot KUK,$ де $KUK = \frac{t_i}{CЧР} *$	<i>KUK</i> – кумулятивний коефіцієнт; <i>t_i</i> – кількість років, що залишилися до кінця строку експлуатації об'єкта основних засобів (на початок періоду <i>i</i>); <i>CЧР</i> – сума чисел років корисного використання об'єкта основних засобів. * <i>KUK</i> розраховується для кожного року корисного строку експлуатації обладнання.	
<i>Виробничий метод</i>		
$A_m = O_n \cdot BSA,$ де $BSA = \frac{B_a}{O_n^3}$	<i>A_m</i> – місячна сума амортизації; <i>O_n^m</i> – місячний обсяг продукції (робіт, послуг); <i>BSA</i> – виробнича ставка амортизації; <i>O_n³</i> – загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який передбачається на підприємстві виготовити (виконати) з використанням об'єкта основних засобів	
Нарахування амортизації для цілей оподаткування		
<p>При оподаткуванні прибутку підприємств для врахування амортизації у складі витрат основні засоби поділяються на 16 груп, для яких Податковим кодексом встановлюються мінімально допустимі строки корисного використання</p>		
Групи основних засобів	Склад основних засобів	Мінімально допустимі строки корисного використання, років
група 1	земельні ділянки	–
група 2	капітальні ви рати на поліпшення зе ель не пов'язані з будівництвом	15
група 3	будівлі,	20
	споруди,	15
	передавальні пристрої	10
група 4	машини та обладнання	5
	електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, пов'язані з ними комп'ютерні програми (крім програм, витрати на придбання яких визнаються роялті, та/або програм, які визнаються нематеріальним активом), інші інформаційні системи, комутатори, маршрутизатори, модулі, модеми, джерела безперебійного живлення та засоби їх підключення до телекомунікаційних мереж, телефони (в тому числі стільникові), мікрофони і рації, вартість яких перевищує 2 500 грн.	2

Групи основних засобів	Склад основних засобів в	Мінімально допустимі строки корисного використання, років
група 5	транспортні засоби	5
група 6	інструменти, прилади, інвентар (меблі)	4
група 7	тварини	6
група 8	багаторічні насадження	10
група 9	інші основні засоби	12
група 1	бібліотечні фонди	–
група 11	малоцінні необоротні матеріальні активи	–
група 12	тимчасові (нетитульні) споруди	5
група 13	природні ресурси	–
група 14	інвентарна тара	6
група 15	предмети прокату	5
група 16	довгострокові біологічні активи	7

Метод прискороного зменшення залишкової вартості застосовується лише при нарахуванні амортизації до об'єктів основних засобів, що входять до груп 4 та 5.

Амортизація об'єктів груп 9, 12, 14, 15 здійснюється за прямолінійним і виробничим методами.

Амортизація об'єктів груп 10, 11 може нараховуватися за рішенням платника податків у 1-му місяці використання об'єкта в розмірі 50 % його вартості, яка амортизується, та решта 50 % вартості, яка амортизується, у місяці їх вилучення з активів (списання з балансу) внаслідок невідповідності критеріям визнання активом або в першому місяці використання об'єкта в розмірі 100 % його вартості.

На основні засоби груп 1 та 13 амортизація не нараховується.

При оподаткуванні прибутку підприємств для врахування амортизації у складі витрат нематеріальні активи поділяються на 6 груп, для яких Податковим кодексом встановлюються мінімально допустимі строки дії права використання

Групи нематеріальних активів	Склад нематеріальних активів	Строк дії права використання, років
група 1	права користування природними ресурсами (право користування надрами, іншими ресурсами природного середовища, геологічною та іншою інформацією про природне середовище)	відповідно до право-встановлюючого документа
група 2	права користування майном (право користування земельною ділянкою, крім права постійного користування земельною ділянкою, відповідно до закону, право користування будівлею, право на оренду приміщень тощо)	відповідно до право-встановлюючого документа

Групи нематеріальних активів	Склад нематеріальних активів	Строк дії права використання, років
група 3	права на комерційні позначення (права на торговельні марки (знаки для товарів і послуг), комерційні (фірмові) найменування тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті	відповідно до правовстановлюючого документа
група 4	права на об'єкти промислової власності (право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин, компонування (топографії) інтегральних мікросхем, комерційні таємниці, в тому числі ноу-хау, захист від недобросовісної конкуренції тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті	відповідно до правовстановлюючого документа, але не менш як 5 років
група 5	авторське право та суміжні з ним права (право на літературні, художні, музичні твори, комп'ютерні програми, програми для електронно-обчислювальних машин, компіляції даних (бази даних), фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті	відповідно до правовстановлюючого документа, але не менш як 2 роки
група 6	інші нематеріальні активи (право на ведення діяльності, використання економічних та інших привілеїв тощо)	відповідно до правовстановлюючого документа

Рис. 8.7. Склад джерел фінансування капітальних вкладень на підприємстві

Рис. 8.8. Порядок фінансування капітальних вкладень

Таблиця 8.2

**Показники забезпечення, стану
та ефективності використання основних засобів**

№ пор.	Найменування показника	Алгоритм розрахунку	Граничне значення	Характеристика показника
<i>Показники забезпеченості підприємства необоротними активами</i>				
1	Коефіцієнт фондоозброєності (КФО)	$KFO = \frac{ПВозк}{СЧП}$	–	Характеризує величину основних засобів на 1 працюючого
2	Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства (КРВоз)	$KPBOZ = \frac{ЗВозк}{Ac}$	>0,5	Відображає питому вагу залишкової вартості основних засобів у загальній вартості майна підприємства
3	Коефіцієнт фондомісткості основних засобів (КФМоз)	$KFMoz = \frac{ОЗ}{ЧД}$	Зменшення	Характеризує забезпеченість підприємства основними засобами
<i>Показники стану необоротних активів</i>				
4	Коефіцієнт зносу основних засобів (КЗоз)	$KZOZ = \frac{Зоз}{ПВозк}$	<0	Характеризує ступінь зносу основних засобів.
5	Коефіцієнт придатності основних засобів (КПОз)	$KPOz = \frac{ЗВозк}{ПВозк} = 1 - KZOz$	>0	Відображає частину основних засобів, придатних для експлуатації

Продовж. табл. 8.2

№ пор.	Найменування показника	Алгоритм розрахунку	Граничне значення	Характеристика показника
<i>Показники ефективності використання основних засобів підприємства</i>				
6	Коефіцієнт зносу нематеріальних активів ($KЗна$)	$KЗна = \frac{Зна}{ПВнак}$	<0	Характеризує ступінь зносу нематеріальних активів
7	Коефіцієнт придатності нематеріальних активів ($KПна$)	$KПна = \frac{ЗВнак}{ПВнак} = 1 - KАна$	>0	Відображає частину нематеріальних активів, придатних для експлуатації
<i>Показники інтенсивності оновлення основних засобів підприємства</i>				
8	Коефіцієнт введення в дію основних засобів ($КВоз$)	$КВоз = \frac{ОЗвд}{ПВозк}$	Збільшення	Показує частину введених (оновлених) основних засобів підприємства
9	Коефіцієнт вибуття основних засобів ($КВоз$)	$КВоз = \frac{ОЗв}{ПВозп}$	Зменшення	Показує частину виведених основних засобів підприємства
10	Коефіцієнт оновлення основних засобів ($КООз$)	$КООз = \frac{ОЗвд - ОЗв}{ОЗк}$	>0	Характеризує рівень збільшення (зменшення) основних засобів у звітному періоді
11	Швидкість оновлення основних засобів ($ШООз$)	$ШООз = \frac{1}{КВДоз}$	Збільшення	Характеризує швидкість оновлення основних засобів у звітному періоді
12	Коефіцієнт рентабельності необоротних активів ($КРОз$)	$КРОз = \frac{ЧП}{ОЗ}$	Збільшення	Характеризує ступінь використання основних виробничих засобів
13	Коефіцієнт фондівдачі (продуктивності) основних засобів ($КФВОз$)	$КФВОз = \frac{ЧД}{ОЗ}$	Збільшення	Характеризує ефективність використання основних виробничих засобів, відображає суму виробленої продукції на 1 грн. основних виробничих засобів

Примітка. \bar{A}_1 – середньорічна вартість активів у звітному періоді; \bar{A}_0 – середньорічна вартість активів у попередньому періоді; B_1 – чистий дохід у звітному періоді; B_0 – чистий дохід у попередньому періоді; Π_1 – чистий прибуток у

звітному періоді; P_0 – чистий прибуток у попередньому періоді; $PВозк$ – первісна вартість основних засобів на кінець періоду; $СЧП$ – середньоспискова кількість працівників підприємства; $ЗВозк$ – залишкова вартість основних засобів на кінець періоду; $\overline{ОЗ}$ – середня вартість основних засобів за період; $ЧД$ – обсяг виробництва (реалізації) продукції (чистий дохід); $Зоз$ – сума зносу основних засобів; $Зна$ – сума зносу нематеріальних активів; $ПВнак$ – первісна вартість нематеріальних активів на кінець періоду; $ЗВнак$ – залишкова вартість нематеріальних активів на кінець періоду; $ОЗвд$ – сума введених в експлуатацію основних засобів за період; $ОЗв$ – вартість основних засобів, які вибули за період; $ПВозп$ – первісна вартість основних засобів на початок періоду; $ЧП$ – чистий прибуток підприємства.

Тема 9. ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Оцінка фінансового стану підприємства, її необхідність і значення. Методи проведення оцінки фінансового стану підприємства. Інформаційне забезпечення оцінки фінансового стану підприємства. Характеристика форм бухгалтерської звітності, що використовуються під час оцінки фінансового стану.

Аналіз майнового стану та динаміки і структури валюти балансу. Сутність ліквідності підприємства. Система показників ліквідності та методика їх визначення. Сутність платоспроможності підприємства. Фактори, що впливають на неї. Фінансова стійкість підприємства, її сутність та форми. Система показників фінансової стійкості підприємства, методика їх розрахунку й оцінювання. Ділова активність підприємства та система показників для її аналізу. Аналіз показників акціонерного капіталу підприємства. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства.

Структурно-логічні схеми

Таблиця 9.1

Основні особливості внутрішнього і зовнішнього аналізу

Класифікаційна ознака	Вид аналізу	
	Зовнішній	Внутрішній
Призначення	Загальна оцінка майнового та фінансового стану	Пошук резервів збільшення прибутку та ефективності діяльності
Виконавці і користувачі	Власники, учасники ринку цінних паперів, податкові органи, кредитори, інвестори тощо	Управлінський персонал підприємства (керівники і спеціалісти)
Базове інформаційне забезпечення	Бухгалтерська звітність	Регламентовані і нерегламентовані джерела інформації
Характер інформації, що надається	Загальнодоступна аналітична інформація	Деталізована аналітична інформація конфіденційного характеру
Ступінь уніфікації методики аналізу	Достатньо висока можливість уніфікації процедур і алгоритмів	Індивідуальні розробки
Домінуючий часовий аспект аналізу	Ретроспективний і перспективний	Оперативний

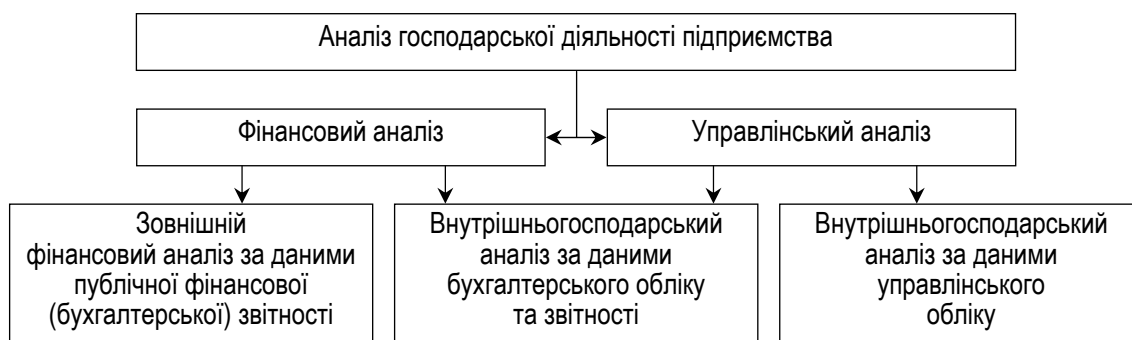

Рис. 9.1. Місце фінансового аналізу в загальній системі аналізу господарської діяльності підприємства

Таблиця 9.2

Інформаційні потреби основних користувачів фінансових звітів

Користувачі звітності	Інформаційні потреби
Інвестори, власники	Придбання, продаж та володіння цінними паперами. Участь у капіталі підприємства. Оцінка якості управління. Визначення суми дивідендів
Керівництво підприємства	Регулювання діяльності підприємства
Банки, постачальники та інші кредитори	Забезпечення зобов'язань підприємства. Оцінка здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання
Замовники	Оцінка здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання
Працівники підприємства	Оцінка здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання. Забезпечення зобов'язань підприємства перед працівниками
Органи державного управління	Формування макроекономічних показників

Таблиця 9.3

Призначення основних компонентів фінансової звітності

Компоненти фінансової звітності	Зміст	Використання інформації
Баланс	Наявність економічних ресурсів, які контролюються підприємством, на дату балансу	Оцінка структури ресурсів підприємства, їх ліквідності та платоспроможності підприємства; прогнозування майбутніх потреб у позиках; оцінка та прогнозування змін в економічних ресурсах, які підприємство (імовірно) контролюватиме в майбутньому

Компоненти фінансової звітності	Зміст	Використання інформації
Звіт про фінансові результати	Доходи, витрати та фінансові результати діяльності підприємства за звітний період	Оцінка та прогноз: прибутковості діяльності підприємства; структури доходів і витрат
Звіт про власний капітал	Зміни в складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду	Оцінка та прогноз змін у власному капіталі
Звіт про рух грошових коштів	Генерування та використання грошових коштів протягом звітного періоду	Оцінка та прогноз операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства
Примітки	Вибрана облікова політика. Інформація, не наведена безпосередньо у фінансових звітах, але обов'язкова за П(С)БО. Додатковий аналіз статей звітності, необхідний для забезпечення її зрозумілості	Оцінка та прогноз: облікової політики; ризиків або непевності, які впливають на підприємство, його ресурси та зобов'язання; діяльності підрозділів підприємства тощо

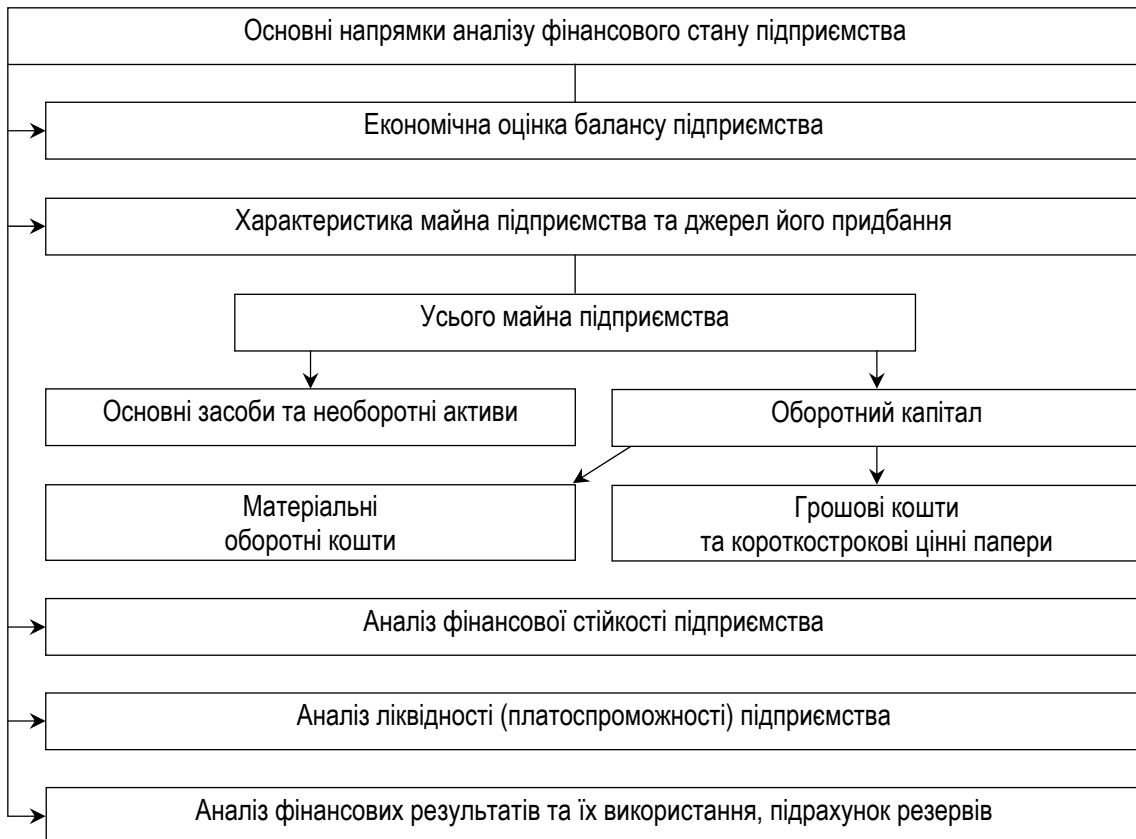

Рис. 9.2. Схема аналізу фінансового стану підприємства

Таблиця 9.4

Схема побудови агрегованого балансу

Актив	Пасив
I. Необоротні активи, в тому числі: • нематеріальні активи • незавершене будівництво • основні засоби • довгострокові фінансові інвестиції	I. Власний капітал і прирівняний до нього капітал, в тому числі: • статутний капітал • додатковий капітал • резервний капітал • нерозподілений прибуток
II. Оборотні активи, в тому числі: • запаси і витрати • дебіторська заборгованість • грошові кошти та їх еквіваленти	II. Довгострокові зобов'язання, в тому числі: • довгострокові кредити банків
	III. Короткострокові (поточні) зобов'язання, в тому числі: • короткострокові кредити банків • кредиторська заборгованість
Баланс	Баланс

Таблиця 9.5

Показники майнового стану підприємства
та алгоритм їх розрахунку

№ пор.	Найменування показника	Алгоритм розрахунку	Граничне значення	Характеристика показника
<i>Показники, що характеризують зміни майнового стану підприємства</i>				
1	Коефіцієнт зростання валюти балансу (K_b)	$K_b = \frac{\bar{A}_1 - \bar{A}_0}{\bar{A}_0} \cdot 100$	Збільшення	Позитивним є зростання валюти балансу, що може свідчити про збільшення виробничих можливостей підприємства, але при цьому необхідно звертати увагу на причини даного збільшення
2	Коефіцієнти зростання виручки від реалізації продукції (K_v)	$K_v = \frac{B_1 - B_0}{B_0} \cdot 100$	Збільшення	Якщо $K_v = K_n$, то підприємство нарощує обсяги виробництва.
3	Коефіцієнти зростання прибутку від реалізації продукції (K_n)	$K_n = \frac{\Pi_1 - \Pi_0}{\Pi_0} \cdot 100$	Збільшення	Якщо $K_v > K_n$, то підприємство працює ефективно

Продовж. табл. 9.5

№ пор.	Найменування показника	Алгоритм розрахунку	Граничне значення	Характеристика показника
<i>Показники забезпеченості підприємства необоротними активами</i>				
4	Коефіцієнт фондоозброєності (КФО)	$KFO = \frac{ПВозк}{СЧП}$	–	Характеризує величину основних засобів на 1 працюючого
5	Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства (КРВоз)	$KPBOz = \frac{ЗВозк}{Ac}$	>0,5	Відображає питому вагу залишкової вартості основних засобів у загальній вартості майна підприємства
6	Коефіцієнт виробничої місткості (фондомісткості) основних засобів (КФМоз)	$KFMoz = \frac{\overline{OЗ}}{ЧД}$	Зменшення	Характеризує забезпеченість підприємства основними засобами
<i>Показники стану необоротних активів</i>				
7	Коефіцієнт зносу основних засобів (КЗоз)	$KZOz = \frac{Зоз}{ПВозк}$	<0	Характеризує ступінь зносу основних засобів
8	Коефіцієнт придатності основних засобів (КПооз)	$KPOz = \frac{ЗВозк}{ПВозк} = 1 - KZOz$	>0	Відображає частину основних засобів, придатних для експлуатації
9	Коефіцієнт зносу нематеріальних активів (КЗна)	$KZna = \frac{Зна}{ПВнак}$	<0	Характеризує ступінь зносу нематеріальних активів
10	Коефіцієнт придатності нематеріальних активів (КПна)	$KPna = \frac{ЗВнак}{ПВнак} = 1 - KAna$	>0	Відображає частину нематеріальних активів, придатних для експлуатації
<i>Показники інтенсивності оновлення основних засобів підприємства</i>				
11	Коефіцієнт введення в дію основних засобів (КВоз)	$KBOz = \frac{OЗвд}{ПВозк}$	Збільшення	Показує частину введених (оновлених) основних засобів підприємства
12	Коефіцієнт вибуття основних засобів (КВоз)	$KBOz = \frac{OЗв}{ПВозп}$	Зменшення	Показує частину виведених основних засобів підприємства
13	Коефіцієнт оновлення основних засобів (КООз)	$KOOz = \frac{OЗвд - OЗв}{OЗк}$	>0	Характеризує рівень збільшення (зменшення) основних засобів у звітному періоді

№ пор.	Найменування показника	Алгоритм розрахунку	Граничне значення	Характеристика показника
14	Швидкість оновлення основних засобів ($ШО_{оз}$)	$ШО_{оз} = \frac{1}{КВД_{оз}}$	Збільшення	Характеризує швидкість оновлення основних засобів у звітному періоді
<i>Показники ефективності використання основних засобів підприємства</i>				
15	Коефіцієнт рентабельності необоротних активів ($КР_{оз}$)	$КР_{оз} = \frac{ЧП}{ОЗ}$	Збільшення	Характеризує ступінь використання основних виробничих засобів
16	Коефіцієнт фондівдачі (продуктивності) основних засобів ($КФВ_{оз}$)	$КФВ_{оз} = \frac{ЧД}{ОЗ}$	Збільшення	Характеризує ефективність використання основних виробничих засобів, відображає суму виробленої продукції на 1 грн. основних виробничих засобів

Примітка. $\overline{A_1}$ – середньорічна вартість активів у звітному періоді; $\overline{A_0}$ – середньорічна вартість активів у попередньому періоді; B_1 – чистий дохід у звітному періоді; B_0 – чистий дохід у попередньому періоді; $\overline{П_1}$ – чистий прибуток у звітному періоді; $\overline{П_0}$ – чистий прибуток у попередньому періоді; $\overline{ПВ_{озк}}$ – первісна вартість основних засобів на кінець періоду; $\overline{СЧП}$ – середньоспискова кількість працівників підприємства; $\overline{ЗВ_{озк}}$ – залишкова вартість основних засобів на кінець періоду; $\overline{ОЗ}$ – середня вартість основних засобів за період; $\overline{ЧД}$ – обсяг виробництва (реалізації) продукції (чистий дохід); $\overline{З_{оз}}$ – сума зносу основних засобів; $\overline{З_{на}}$ – сума зносу нематеріальних активів; $\overline{ПВ_{нак}}$ – первісна вартість нематеріальних активів на кінець періоду; $\overline{ЗВ_{нак}}$ – залишкова вартість нематеріальних активів на кінець періоду; $\overline{ОЗ_{вд}}$ – сума введених в експлуатацію основних засобів за період; $\overline{ОЗ_{в}}$ – вартість основних засобів, які вибули за період; $\overline{ПВ_{озп}}$ – первісна вартість основних засобів на початок періоду; $\overline{ЧП}$ – чистий прибуток підприємства.

Класифікація активів і пасивів підприємства

Групи активів	Умове позначення	Характеристика	Група пасивів	Умове позначення	Характеристика
Найбільш ліквідні активи	A_1	Грошові кошти підприємства та поточні фінансові інвестиції	Найбільш термінові зобов'язання	P_1	Поточні зобов'язання за розрахунками, інші поточні зобов'язання
Активи, що швидко реалізуються	A_2	Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, готова продукція, векселі одержані	Короткострокові пасиви	P_2	Короткострокові кредити банків, поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, векселі видані, товарна кредиторська заборгованість
Активи, що повільно реалізуються	A_3	Інша дебіторська заборгованість, виробничі запаси (за мінусом готової продукції), інші оборотні активи, витрати майбутніх періодів (у частині оборотних активів)	Довгострокові пасиви	P_3	Довгострокові зобов'язання та забезпечення наступних виплат
Активи, що важко реалізуються	A_4	Необоротні активи, витрати майбутніх періодів (у частині необоротних активів)	Постійні пасиви	P_4	Власний капітал

Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо виконується умова:

$$\begin{aligned}
 A_1 &\geq P_1; \\
 A_2 &\geq P_2; \\
 A_3 &\geq P_3; \\
 A_4 &\leq P_4.
 \end{aligned}$$

**Показники ліквідності і платоспроможності підприємства
та алгоритм їх розрахунку**

№ пор.	Найменування показника	Алгоритм розрахунку	Граничне значення	Характеристика показника
1	Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	$K_{зл} = \frac{OA}{ПП}$	>1	Показує достатність ресурсів підприємства, які можуть бути використані для погашення його поточних зобов'язань
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	$K_{шв} = \frac{OA - ТМЗ}{ПП}$	0,6–0,8	Відображає платіжні можливості підприємства щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами
3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$K_{аб} = \frac{ГК + ПФІ}{ПП}$	0,2–0,25	Показує, яка частина боргів підприємства може бути сплачена негайно
4	Коефіцієнт відволікання оборотних активів у запаси	$KB_3 = \frac{З}{OA}$	Диференційоване залежно від потреби в активах для виробничих цілей	Показує частку запасів у складі оборотних коштів
5	Коефіцієнт відволікання оборотних активів у дебіторську заборгованість	$KB_{ДЗ} = \frac{ДЗ}{OA}$	Зменшення	Показує частку дебіторської заборгованості у складі оборотних коштів
6	Чистий оборотний капітал, тис. грн.	$OA - ПП$	>0 збільшення	Його величина свідчить про спроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання та розширювати подальшу діяльність

Примітка. *OA* – оборотні активи; *ПП* – поточні пасиви (зобов'язання); *ТМЗ* – товарно-матеріальні запаси; *ГК* – грошові кошти, їх еквіваленти; *ПФІ* – поточні фінансові інвестиції; *ПЗ* – поточні зобов'язання; *Дмп* – доходи майбутніх періодів; *З* – сума запасів; *ДЗ* – сума дебіторської заборгованості.

**Фактори, які впливають
на збільшення або зменшення ліквідності підприємства**

Фактори, що впливають на збільшення ліквідності	Фактори, що впливають на зменшення ліквідності
Одержання довгострокового кредиту	Погашення довгострокових позик
Інвестування капіталу	Грошові виплати
Прибутки	Збитки

Фактори, що впливають на збільшення ліквідності	Фактори, що впливають на зменшення ліквідності
Амортизаційні відрахування	Податки на дохід від дооцінки активів
Скорочення дебіторської заборгованості	Інвестиції в основні засоби
Скорочення запасів	Збільшення дебіторської заборгованості
Повернення наданих позик	Погашення короткострокових кредитів
Продаж необоротних активів	Використання резервних фондів

Таблиця 9.9

**Показники фінансової стійкості підприємства
та алгоритм їх розрахунку**

№ пор.	Найменування показника	Алгоритм розрахунку	Граничне значення	Характеристика показника
<i>Абсолютні показники фінансової стійкості</i>				
1	1 тип (клас) фінансової стійкості – абсолютна фінансова стійкість	$ВОК \geq 3 + B$	Виконання нерівності	Власні оборотні кошти повністю забезпечують запаси і витрати
2	2 тип фінансової стійкості – нормальний фінансовий стан	$ВОК + ДК \geq 3 + B$	Виконання нерівності	Запаси та витрати забезпечуються сумою власних оборотних коштів і довгостроковими позиковими джерелами
3	3 тип фінансової стійкості – нестійкий фінансовий стан	$ВОК + ДК + КК \geq 3 + B$	Виконання нерівності	Запаси і витрати забезпечуються за рахунок власних оборотних коштів, довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів, тобто за рахунок усіх основних джерел їх формування
4	4 тип фінансової стійкості – кризовий фінансовий стан	$ВОК + ДК + КК \leq 3 + B$	Виконання нерівності	Коли запаси та витрати не забезпечуються джерелами їх формування й підприємство перебуває на межі банкрутства
<i>Відносні показники фінансової стійкості</i>				
5	Коефіцієнт фінансової автономії (незалежності)	$K_{\phi A} = \frac{BK}{K}$	>0,5	Показує питому вагу власного капіталу в загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність
6	Коефіцієнт фінансової залежності	$K_{\phi A} = \frac{K}{BK}$	<0,5	Характеризує частку позикових коштів у фінансуванні підприємства

№ пор.	Найменування показника	Алгоритм розрахунку	Граничне значення	Характеристика показника
7	Коефіцієнт покриття боргу (фінансової стійкості)	$K_{ПБ} = \frac{BK}{ПК}$	>1	Характеризує здатність підприємства розрахуватися за своїми зобов'язаннями за рахунок власного капіталу
8	Коефіцієнт фінансування	$K_{ПБ} = \frac{ПК}{BK}$	<1 зменшення	Характеризує залежність підприємства від залучених засобів
9	Коефіцієнт структури позикового капіталу	$K_{СЗК} = \frac{ДПК}{ПК}$	Збільшення	Визначає частку довгострокових джерел фінансування у складі позикового капіталу
10	Коефіцієнт кредиторської заборгованості	$K_{КЗ} = \frac{КЗ}{КПК}$	–	Визначає частку кредиторської заборгованості у складі поточних зобов'язань
11	Коефіцієнт простроченої кредиторської заборгованості	$K_{КЗ} = \frac{КЗ_{ПР}}{КЗ}$	Зменшення	Визначає частку простроченої кредиторської заборгованості у загальній її величині
12	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$K_{Мвк} = \frac{ВОК}{BK}$	>0	Показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, а яка – капіталізована
13	Коефіцієнт маневреності власного оборотного капіталу	$K_{Мвок} = \frac{ГК + ПФІ}{ВОК}$	>0	Показує, яка частина власного оборотного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності
14	Коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами	$K_{Звок} = \frac{ВОК}{ОА}$	>0,1	Характеризує наявність власних оборотних коштів, необхідних для забезпечення фінансової стабільності підприємства та незалежності від позикових коштів

Примітка. *BK* – сума власного капіталу; *ПК* – сума позикового капіталу; *К* – загальна сума капіталу; *ДПК* – сума довгострокового позикового капіталу; *КЗ* – сума кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги; *КПК* – сума короткострокового позикового капіталу; *КЗ_{ПР}* – сума простроченої кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги; *ВОК* – сума власного оборотного капіталу; *ОА* – сума оборотних активів; *ГК* – грошові кошти та їх еквіваленти; *ПФІ* – поточні фінансові інвестиції.

**Показники ділової активності підприємства
та алгоритм їх розрахунку**

№ пор.	Найменування показника	Алгоритм розрахунку	Граничне значення	Характеристика показника
1	Коефіцієнт оборотності активів, оборотів (КО _а)	$КО_a = \frac{ЧД}{A}$	Збільшення	Характеризує ефективність використання підприємством усіх наявних ресурсів незалежно від джерел їхнього залучення
2	Коефіцієнт оборотності оборотних активів, оборотів (КО _{оа})	$КО_{oa} = \frac{ЧД}{OA}$	Збільшення	Характеризує ефективність використання підприємством оборотних активів
3	Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів, оборотів (КО _{мз})	$КО_{mз} = \frac{СПП}{MЗ}$	Збільшення	Дорівнює числу разів поповнення запасів за період
4	Період одного обороту матеріальних запасів, днів (Т _{мз})	$T_{mз} = \frac{1}{КО_{mз}} = \frac{MЗ \cdot D}{СПП}$	Зменшення	Характеризує середній період формування матеріальних запасів на підприємстві
5	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, оборотів (КО _{дз})	$КО_{dз} = \frac{ЧД}{ДЗ}$	Збільшення	Дає можливість визначити, скільки разів протягом періоду обсяги надходжень від реалізації можуть вмістити в собі середній залишок боргових прав
6	Строк погашення (період інкасації) дебіторської заборгованості, днів (Т _{дз})	$T_{dз} = \frac{1}{КО_{dз}} = \frac{ДЗ \cdot D}{ЧД}$	Зменшення	Характеризує середній період погашення дебіторської заборгованості
7	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, оборотів (КО _{кз})	$КО_{kз} = \frac{СПП}{КЗ}$	Збільшення	Характеризує швидкість розрахунків з постачальниками і підрядниками та іншими суб'єктами-кредиторами, які обслуговують поточну діяльність підприємства в частині придбання

№ пор.	Найменування показника	Алгоритм розрахунку	Граничне значення	Характеристика показника
8	Строк погашення кредиторської заборгованості, днів ($T_{кз}$)	$T_{кз} = \frac{1}{K_{Окз}} = \frac{\overline{KЗ} \cdot D}{СРП}$	Зменшення	Характеризує середній період погашення кредиторської заборгованості
9	Операційний цикл, днів ($ОЦ$)	$ОЦ = T_{мз} + T_{дз}$	Зменшення	Показує, скільки часу необхідно для виробництва, продажу та оплати продукції (товарів, робіт, послуг)
10	Фінансовий цикл, днів ($ФЦ$)	$ФЦ = ОЦ - T_{кз}$	Зменшення	Якщо значення >0 , то підприємство зазнає потреби в грошових коштах; значення <0 свідчить про безкоштовне користування коштами інших підприємств (дане підприємство функціонує за рахунок операційного циклу іншого підприємства)
11	Коефіцієнт фондівдачі основних засобів	$K_{ФВоз} = \frac{ЧД}{ОЗ}$	Збільшення	Характеризує ефективність використання основних виробничих засобів, відображає суму виробленої продукції на 1 грн. основних виробничих засобів
12	Коефіцієнт оборотності власного капіталу, оборотів ($К_{Овк}$)	$K_{Овк} = \frac{ЧД}{ВК}$	Збільшення	Свідчить про ефективність використання власного капіталу
13	Коефіцієнт оборотності позикового капіталу, оборотів ($К_{Опк}$)	$K_{Опк} = \frac{ЧД}{ПК}$	Збільшення	Свідчить про ефективність використання позикового капіталу
14	Продуктивність праці ($Пп$)	$Пп = \frac{ЧД}{СЧП}$	Збільшення	Свідчить про ефективність використання праці найманих працівників

Примітка. $ЧД$ – обсяг чистої виручки від реалізації продукції; $\overline{А}$ – середня сума активів за період; $\overline{ОА}$ – середня сума оборотних активів за період; $СРП$ – собівартість реалізованої продукції; $\overline{МЗ}$ – середня сума матеріальних запасів за період; D – кількість днів у періоді; $\overline{ДЗ}$ – середня сума дебіторської заборгованості за період; $\overline{КЗ}$ – середня сума кредиторської заборгованості за період; $\overline{ОЗ}$ – середня вартість основних засобів (за первісною вартістю) за період; $ЧП$ – сума чистого прибутку; $\overline{ВК}$ – середня сума власного капіталу за період; $\overline{ПК}$ – середня сума позикового капіталу за період.

Умови виконання “золотого правила економіки”

№ пор.	Показник	Алгоритм розрахунку	Граничне значення	Характеристика показника
1	Темп зростання валюти балансу ($T\bar{b}$)	$T\bar{b} = \frac{\bar{A}_1 - \bar{A}_0}{\bar{A}_0} \cdot 100$	Збільшення	Оцінюючи динаміку зазначених показників, необхідно зіставити темпи їхньої зміни. Оптимальним є наступне співвідношення, що базується на їхньому взаємозв'язку за всіма показниками. $Tn\bar{b} > Tr > T\bar{b} > 100\%$. Дане співвідношення означає: по-перше, прибуток збільшується більш високими темпами, ніж обсяг продажів продукції, що свідчить про відносне зниження витрат виробництва та обігу; по-друге, обсяг продажів зростає більш високими темпами, ніж активи (капітал) підприємства, тобто ресурси підприємства використовуються більш ефективно; по-третє, економічний потенціал підприємства зростає порівняно з попереднім періодом
2	Темп зростання виручки від реалізації продукції ($T\bar{v}$)	$T\bar{v} = \frac{B_1 - B_0}{B_0} \cdot 100$	Збільшення	
3	Темп зростання прибутку від реалізації продукції (Tn)	$Tn = \frac{\Pi_1 - \Pi_0}{\Pi_0} \cdot 100$	Збільшення	

Примітка. \bar{A}_1 – середньорічна вартість активів у звітному періоді; \bar{A}_0 – середньорічна вартість активів у попередньому періоді; B_1 – чистий дохід у звітному періоді; B_0 – чистий дохід у попередньому періоді; Π_1 – чистий прибуток у звітному періоді; Π_0 – чистий прибуток у попередньому періоді.

**Алгоритм розрахунку показників
оцінки акціонерного капіталу (ринкової активності)**

№ пор.	Найменування показника	Алгоритм розрахунку	Характеристика показника
1	Прибуток на акцію або прибутковість акції (<i>EPS – Earnings Per Share</i>)	$EPS = \frac{Pr - D_{ns}}{\bar{Q}_{es}}$	Характеризує розмір чистого прибутку, що припадає на одну просту акцію; недоліком коефіцієнта є його просторова несумісність для порівняння акцій підприємств різних галузей економіки
2	Цінність акції (<i>P / E – Price / Earnings Ratio</i>)	$P / E = \frac{P_m}{EPS}$	Цей показник є індикатором попиту на акції даної компанії, оскільки свідчить, яку умовну суму згодні заплатити інвестори в даний момент за 1 грн. прибутку на акцію
3	Дивідендна прибутковість акції (<i>DY – Dividend Yield</i>)	$DY = \frac{DPS}{SP_m}$	Характеризує відсоток повернення на капітал, вкладений в акції підприємства
4	Дивідендний вихід або коефіцієнт дивідендних виплат (<i>DP – Dividend Payout</i>)	$DP = \frac{DPS}{PPS}$	Характеризує частину чистого прибутку підприємства, що виплачена у вигляді дивідендів
5	Коефіцієнт котирування акції (<i>P / B – Market-to-Book Ratio або Price to Book Value</i>)	$P / B = \frac{SP_m}{SP_a}$	Значення коефіцієнта, котирування більше одиниці означає, що потенційні акціонери при купівлі акції готові заплатити ціну, що перевищує бухгалтерську оцінку реального капіталу, що доводиться на акцію на даний момент

Примітка. Pr – сума чистого прибутку; D_{ns} – дивіденди, виплачені за привілейованими акціями; \bar{Q}_{es} – середньозважена кількість простих акцій; SP_m – ринкова ціна акцій; DPS – дивіденди, виплачені на одну акцію; PPS – чистий прибуток на одну акцію; SP_a – балансова ціна акцій.

Акціонерний дохід і ринкові мультиплікатори компанії

Скорочення	Повне найменування	Переклад
<i>Дохід акціонерів</i>		
<i>EPS</i>	Earnings per Share	Прибуток на акцію
<i>CFPS</i>	Cash Flow per Share	Грошовий потік на акцію
<i>CEPS</i>	Cash Earnings per Share	Грошові прибутки на акцію
<i>Мультиплікатори</i>		
<i>P / E</i>	Price to Earnings	Ціна – Прибуток
<i>P / EBITDA</i>	Price to EBITDA	Ціна – Прибуток
<i>P / EBIT</i>	Price to EBIT	Ціна – Прибуток
<i>P / EBITA</i>	Price to EBITA	Ціна – Прибуток
<i>P / CF</i>	Price to Cash Flow	Ціна – Грошовий потік
<i>P / B</i>	Price to Book или Price to Equity	Ціна – Власний капітал
<i>P / S</i>	Price to Sales	Ціна – Продаж
<i>P / R</i>	Price to Revenue = P / S	Ціна – Виручка
<i>P / NW</i> <i>P / NWC</i>	Price to Net Working Capital	Ціна – Власний капітал
<i>P / A</i>	Price to Assets	Ціна – Активи
<i>PEG</i>	Price/Earnings to Growth	Ціна – Прибуток до зростання
<i>PEGY</i>	Price/Earnings to Growth and Dividend Yield	Ціна – Прибуток до зростання і дивідендного доходу
<i>EV Ratios</i>		
<i>EV / EBITDA</i>	Enterprise Value to EBITDA	Вартість підприємства – Прибуток
<i>EV / Sales</i>	Enterprise Value to Sales	Вартість підприємства – Продаж

Таблиця 9.14

Фінансово-економічні показники в міжнародному вимірі

Скорочення	Повне найменування	Переклад
<i>NWC</i>	Net Working Capital	Чистий оборотний капітал
<i>CR</i>	Current Ratio	Коефіцієнт поточної ліквідності
<i>QR</i>	Quick Ratio	Коефіцієнт швидкої ліквідності
<i>LR</i>	Liquidity Ratio	Коефіцієнт абсолютної ліквідності
<i>E / TA</i>	Equity to Total Assets	Коефіцієнт автономії
<i>D / ER</i>	Debt to Equity Ratio	Коефіцієнт фінансування
<i>TD / TA</i>	Total Debt to Total Assets	Коефіцієнт залежності
<i>LTD / FA</i>	Long-Term Debt to Fixed Assets	Коефіцієнт довгострокових зобов'язань і необоротних активів
<i>LTD / A</i>	Long-Term Debt to Assets	Коефіцієнт довгострокових зобов'язань і активів
<i>TIE (ICR)</i>	Times Interest Earned, Interest Coverage Ratio	Коефіцієнт покриття відсотків або коефіцієнт захищеності боргу
<i>FAT</i>	Fixed Assets Turnover	Фондовіддача
<i>FAIR</i>	Fixed Assets Intensity Ratio	Фондомісткість
<i>TAT</i>	Total Assets Turnover	Коефіцієнт оборотності активів
<i>ST</i>	Stocks Turnover	Коефіцієнт оборотності запасів
<i>CTR</i>	Capital Turnover Ratio	Коефіцієнт оборотності капіталу
<i>ROI</i>	Return On Investment	Коефіцієнт рентабельності активів (інвестицій)
<i>ROFA</i>	Return On Fixed Assets	Коефіцієнт рентабельності основних засобів
<i>ROE</i>	Return On Equity	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу
<i>ROS</i>	Return On Sales	Коефіцієнт рентабельності діяльності (продажів)
<i>PP</i>	Pay Back Period	Термін окупності

Тема 10. ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Теоретичні засади і принципи фінансового планування та прогнозування. Зміст і завдання фінансового планування. Фінансове планування як процес визначення потреби підприємства у фінансових ресурсах. Методи фінансового планування. Інформаційна база фінансового планування. Аналіз фінансових показників звітного періоду як вихідна база для фінансового планування.

Фінансовий план як складова частина бізнес-плану. Зміст та структура фінансового плану підприємства (баланс доходів і видатків). Виконання фінансового плану. Зміст оперативного фінансового плану надходження коштів і здійснення платежів, його призначення.

Структурно-логічні схеми

Рис. 10.1. Принципи фінансового планування

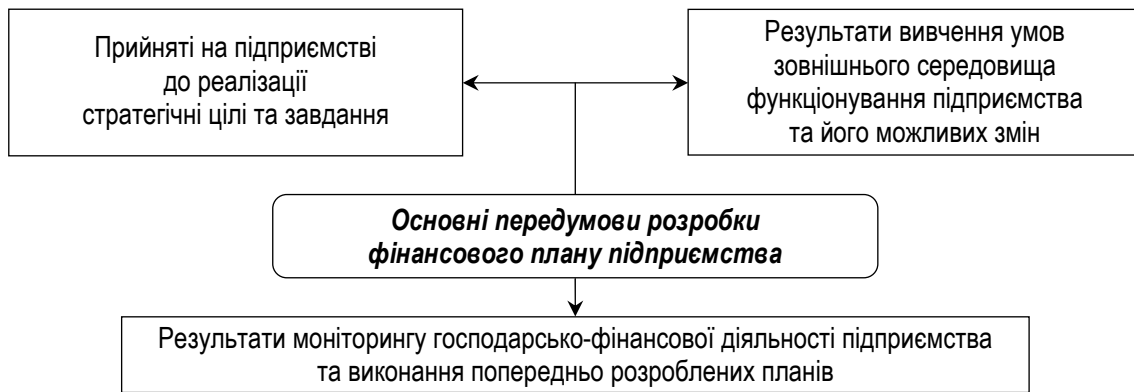

Рис. 10.2. Основні передумови розробки фінансового плану підприємства

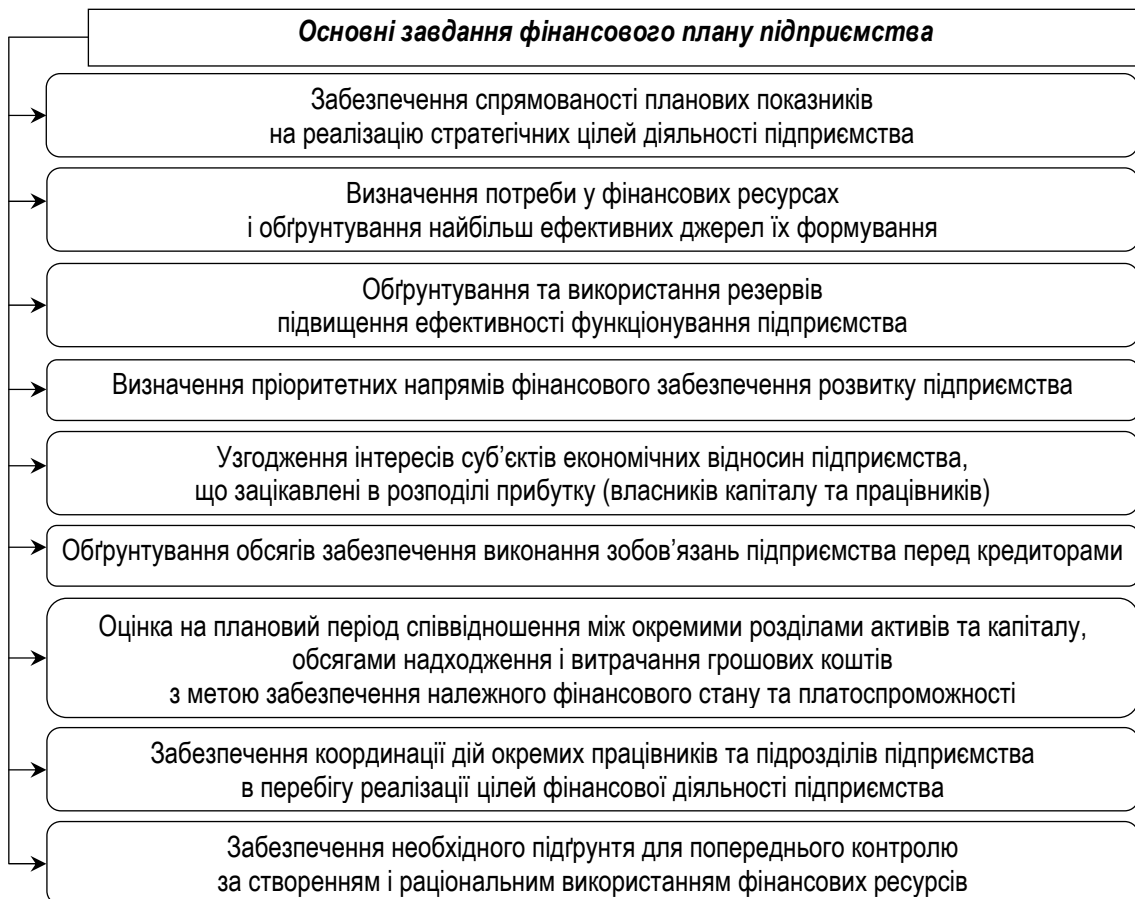

Рис. 10.3. Основні завдання фінансового плану підприємства

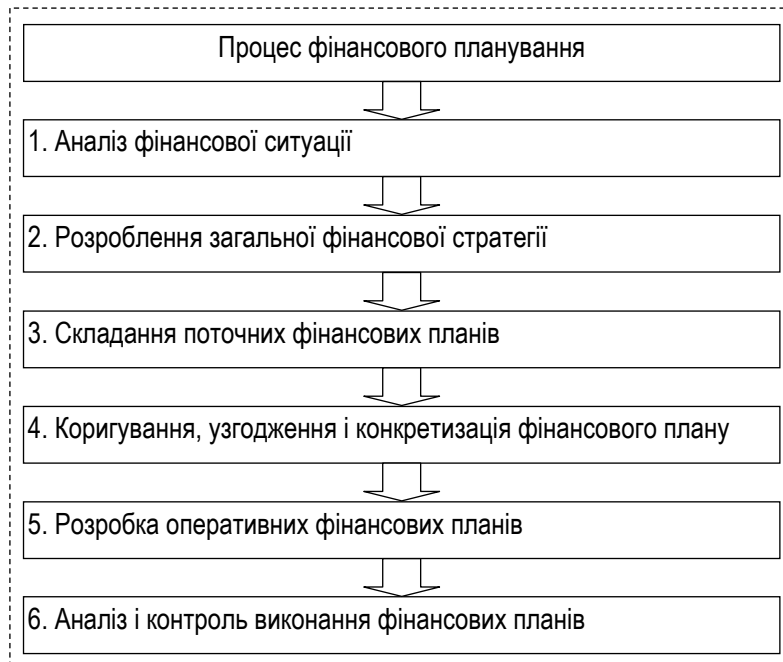

Рис. 10.4. Основні етапи фінансового планування на підприємстві

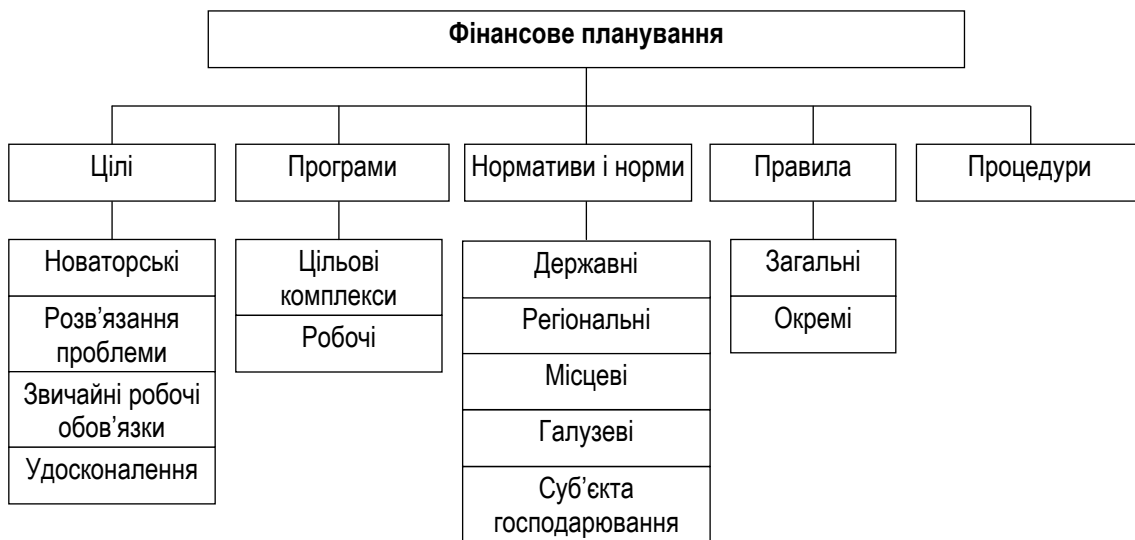

Рис. 10.5. Елементи фінансового планування

Характеристика підсистем фінансового планування

Підсистеми фінансового планування	Форми планів, що розробляються	Мета розробки	Період планування	Особливості розробки
Перспективне (стратегічне)	Прогноз звіту про прибутки та збитки. Прогноз про рух грошових коштів. Прогноз бухгалтерського балансу	Визначення напрямів і способів реалізації стратегічних цілей підприємства у сфері фінансової діяльності та формування завдань і параметрів для поточного фінансового плану	3–5 років	Розробляється з розбивкою планових значень показників за окремими роками; має порівняно нижчий рівень точності та деталізації, що компенсується варіативністю планових розрахунків
Поточне планування	План доходів і видатків за операційною діяльністю. План доходів і видатків за інвестиційною діяльністю. План надходження і витрачання грошових коштів. Балансовий план	Конкретизація показників перспективного фінансового плану: визначає джерела фінансування, структуру доходів і витрат, структуру активів і пасивів; орієнтований на забезпечення постійної платоспроможності підприємства та створення основи для обґрунтування оперативного фінансового плану	1 рік	Розробляється з розбивкою планових значень показників за кварталами планового року
Оперативне планування	Платіжний календар. Касовий план. Бюджет витрат на оплату праці. Бюджет рекламних заходів. Бюджет адміністративних витрат	Конкретизація показників поточного фінансового плану щодо рівня планових завдань для безпосередніх виконавців	Декада, місяць, квартал	Характеризується найвищим рівнем точності; основна форма – бюджет

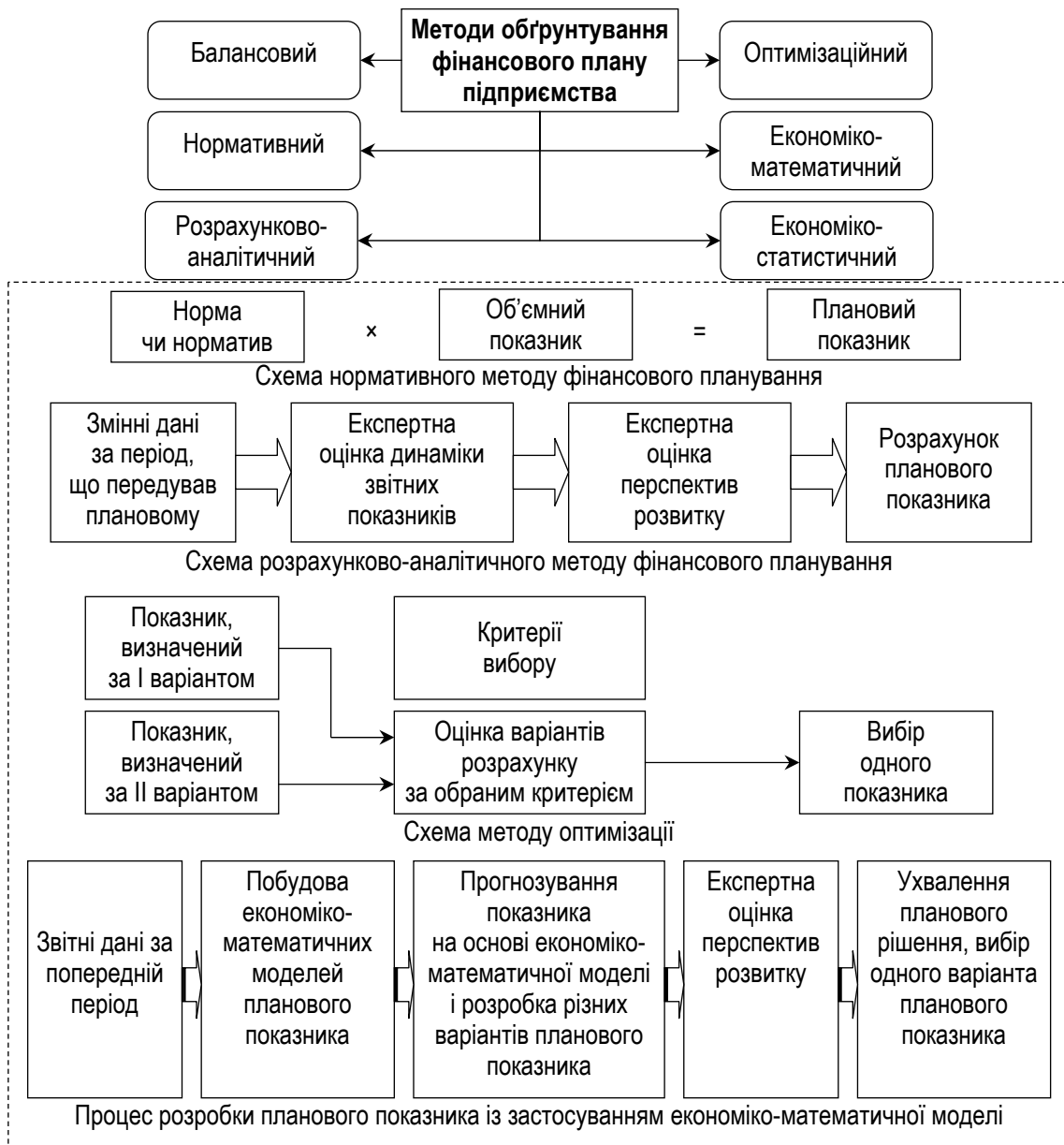

Рис. 10.6. Методи фінансового планування

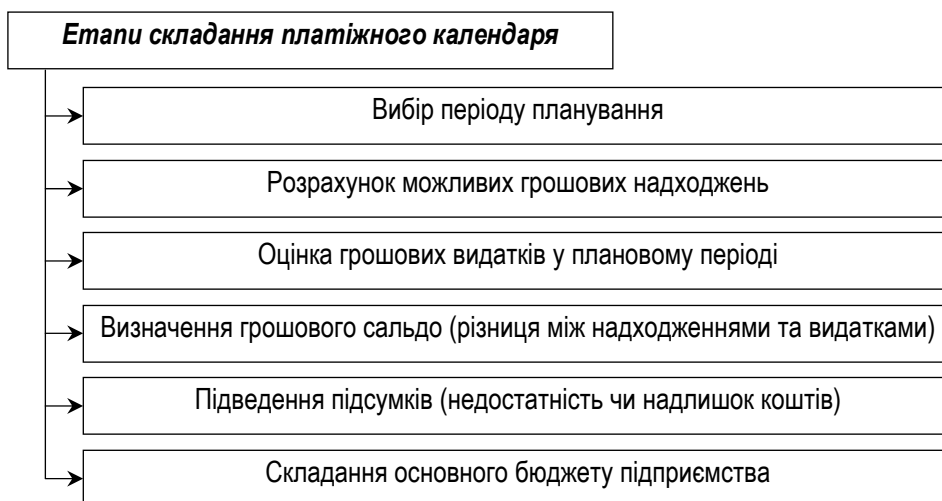

Рис. 10.7. Послідовність складання платіжного календаря

Платіжний календар на _____, грн.

Статті	По декадах		
	1	2	3
Видатки			
1. Невідкладні потреби.			
2. Заробітна плата і прирівняні до неї платежі.			
3. Податки.			
4. Оплата рахунків постачальників за ТМЦ.			
5. Прострочена кредиторська заборгованість постачальникам.			
6. Оплата рахунків підрядників за виконані роботи з капітального будівництва (ремонту).			
7. Погашення прострочених позик банку.			
8. Погашення термінових позик банку.			
9. Сплата відсотків за кредит.			
10. Інші видатки			
Усього видатків			
Надходження			
1. Виручка від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг.			
2. Виручка від реалізації основних засобів, ТМЦ та інших активів.			
3. Надходження простроченої дебіторської заборгованості.			
4. Надходження короткострокового кредиту банку.			
5. Залишок коштів у касі і на поточному рахунку.			
6. Інші надходження коштів			
Усього надходжень			
Перевищення надходжень над видатками			
Перевищення видатків над надходженнями			

Рис. 10.8. Приклад платіжного календаря

Касовий план на I кв. ___ р.
 Найменування організації _____
 Поточний рахунок _____
 Вид діяльності _____

I. НАДХОДЖЕННЯ

Джерела надходження готівки	Факт I кв. попереднього року	План I кв. поточного року
1. Торгова виручка від продажу споживчих товарів по всіх каналах реалізації		
2. Виручка пасажирського транспорту		
3. Квартирна плата і комунальні платежі		
4. Виручка видовищних підприємств		
5. Виручка підприємств, що надають інші послуги		
6. Надходження від реалізації нерухомості		
7. Надходження від реалізації державних та інших цінних паперів		
8. Інші надходження		
9. Усього		
<i>З загальної суми надходжень:</i>		
9.1. Витрачається на місці із виручки		
9.2. Здається до каси банку		
9.3. Здається до каси інших банків		

II. ВИТРАТИ

Види витрат готівкою	Факт I кв. попереднього року	План витрат
1. На заробітну плату, виплати соціального характеру і ін.		
2. На виплату пенсій і допомоги по соцстраху		
3. На виплату за договорами страхування		
4. На погашення і виплату доходу за цінними паперами		
5. На купівлю державних та інших цінних паперів		
6. На видачу позик співробітникам		
7. На витрати по відрядженнях		
8. На господарські витрати, в тому числі на представницькі витрати, паливно-мастильні матеріали		
9. На закупівлю сільськогосподарських продуктів у населення		
10. Усього		

ІІІ. РОЗРАХУНОК ВИПЛАТ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ, ВИПЛАТ СОЦІАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ ТА ІН.

Показник	Планове значення
1. Фонд заробітної плати	
1.1. Оплата за відпрацьований час	
1.2. Заохочувальні та інші виплати	
2. Виплати соціального характеру	
3. Надбавки до заробітної плати	
4. Авторські винагороди	
5. Стипендії	
6. Усього	
7. Всього утримань, в тому числі:	
7.1. податків;	
7.2. за товари, куплені в кредит;	
7.3. за харчування;	
7.4. платежів за добровільними видами страхування;	
7.5. за квартплату і комунальні платежі;	
7.6. інші утримання	
8. Усього перерахувань, у тому числі перерахування:	
8.1. у вклади;	
8.2. по акцептованих платіжних дорученнях;	
8.3. для видач по кредитних картах	
9. Підлягає видачі готівкою – всього, в тому числі:	
9.1. зі своїх касових надходжень;	
9.2. із готівки, що одержують у банку	

ІV. КАЛЕНДАР ВИДАЧІ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ РОБІТНИКАМ І СЛУЖБОВЦЯМ ЗА ВСТАНОВЛЕНИМИ СТРОКАМИ (суми виплат готівкою)

Місяць	Числа									
	1	2	3	4	...	26	27	28	29	30
Січень										
Лютий										
Березень										

Керівник організації _____

М.П. Головний бухгалтер _____

Рис. 10.9. Орієнтовна форма касового плану на І кв.

Фінансовий план підприємства на 20 __ р.

№ пор.	Найменування показника	Сума, тис. грн.
	I. Доходи і надходження коштів	
1	Прибуток від реалізації	
2	Інші операційні доходи	
3	Доходи від інвестиційної діяльності	
4	Доходи від фінансової діяльності	
5	Інші доходи	
6	Доходи від надзвичайної діяльності	
7	Нарахована амортизація	
8	Довгострокові кредити	
9	Довгострокові позики	
10	Позики на поповнення оборотних засобів	
11	Орендна плата понад вартості майна по лізингу	
12	Цільове фінансування і надходження з бюджету	
13	Цільове фінансування і надходження з позабюджетних фондів	
14	Безповоротна фінансова допомога	
15	Інші доходи і надходження	
	Усього доходів	
	II. Видатки і відрахування коштів	
1	Платежі до державного бюджету	
2	Відрахування до резервних фондів	
3	Відрахування до фондів накопичення	
4	Відрахування до фондів споживання	
5	Відрахування до фондів соціальної сфери	
6	Відрахування на благодійні цілі	
7	Виплачені дивіденди	
8	Довгострокові інвестиції	
9	Довгострокові фінансові вкладення	
10	Погашення позик на поповнення оборотних засобів	
11	Погашення довгострокових позик і сплата по них %	
12	Поповнення оборотних засобів	
13	Уцінка товарів	
14	Резерви наступних платежів	
15	Резерви по сумнівних боргах	
16	Резерви під знецінення вкладень у цінні напери	
17	Інші видатки і відрахування	
	Усього видатків	

Рис. 10.10. Орієнтовний зміст статей фінансового плану

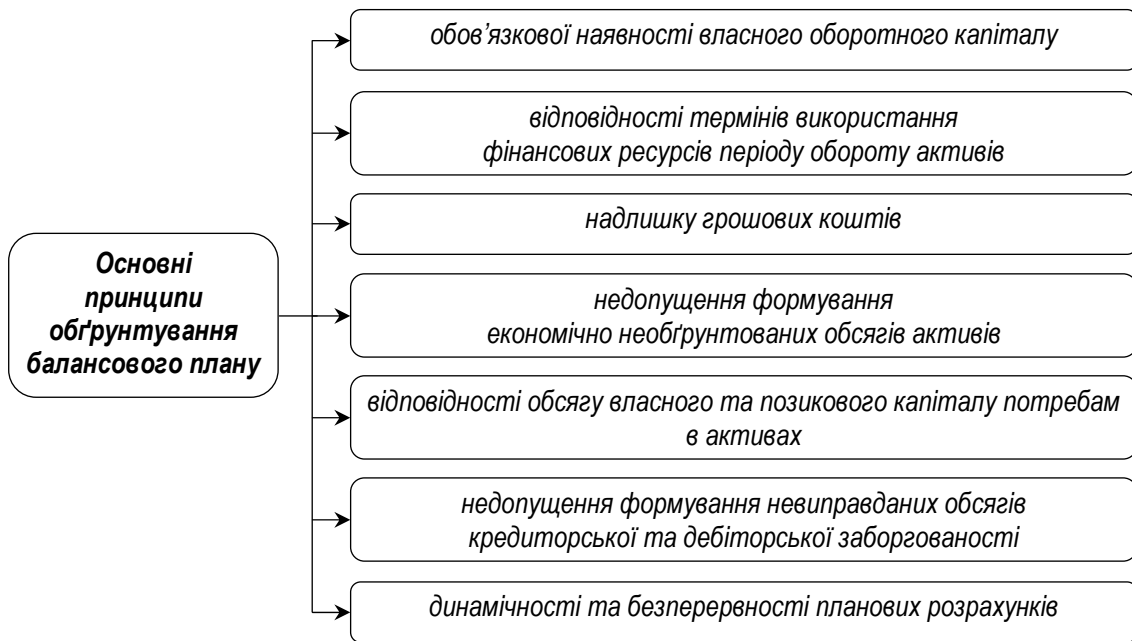

Рис. 10.11. Основні принципи обґрунтування балансового плану

Правила складання балансового плану

**Зміст “золотого правила фінансування”
полягає у дотриманні двох основних умов:**

$$\frac{ДА}{ДП} \leq 1; \text{ та } \frac{КА}{КП} \geq 1,$$

де ДА та ДП – довгострокові активи та пасиви відповідно;
КА та КП – короткострокові активи та пасиви відповідно

“Золоте” правило балансу забезпечує конкретизацію правила узгодженості строків і передбачає дотримання таких умов:

$$\frac{(ВК + ДПК)}{(НА + ДОА)} \geq 1,$$

де ВК – власний капітал;
ДПК – довгостроковий позиковий капітал;
НА – необоротні активи;
ДОА – довгострокові оборотні активи

Правило “вертикальної структури капіталу”

Стосовно структури капіталу підприємства існують різні погляди економістів:

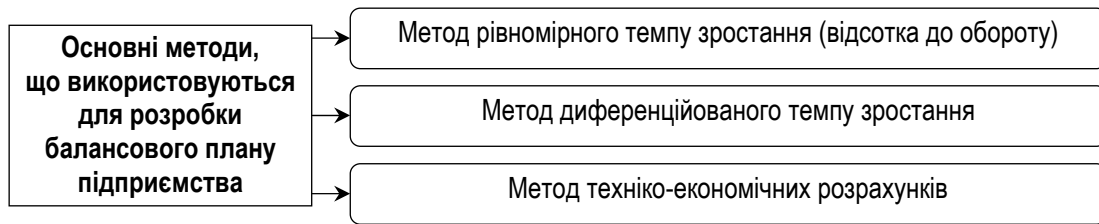
- загальна сума заборгованості не повинна перевищувати суму власного капіталу (тобто критичне значення коефіцієнта автономії дорівнює 0,5), а саме:

$$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Позиковий капітал}} = 1 : 1;$$

- для промислових підприємств частка власного капіталу повинна становити не менше 60 %, для торгівлі – 50 %;
- обсяг власного капіталу має вдвічі перевищувати обсяг позикового:

$$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Позиковий капітал}} = 2 : 1$$

Рис. 10.12. Базові правила складання балансового плану

Метод рівномірного темпу зростання (відсотка до обороту)

Цей метод ґрунтується на положенні, що певні види активів та пасивів підприємства змінюються таким же темпом, що й обсяг діяльності. Тоді плановий обсяг цих статей розраховується так:

$$B_{\Pi} = \frac{B_3 \cdot TP_{\Pi}}{100},$$

де B_{Π} , B_3 – значення відповідної статті балансу підприємства у плановому та звітному періодах відповідно;
 TP_{Π} – плановий темп зростання обсягу виручки від реалізації продукції підприємства

Метод диференційованого темпу зростання

Даний підхід базується на залежності між зростанням обсягу діяльності підприємства та зміною його активів і пасивів.

Планові значення окремих статей балансу з використанням цього методу розраховуються так:

$$B_{\Pi} = B_3 \frac{100 + TP_{\Pi} \cdot K_{ел}}{100},$$

де $K_{ел}$ – коефіцієнт еластичності між темпами приростів обсягу діяльності та обсягу відповідного балансового показника

Рис. 10.13. Основні методи, що використовуються для розробки балансового плану підприємства

Тема 11. ФІНАНСОВА САНАЦІЯ ТА БАНКРУТСТВО ПІДПРИЄМСТВ

Фінансова криза на підприємстві, її сутність та причини виникнення. Економічний зміст фінансової санації підприємства та порядок її проведення. Санаційний аудит. Розробка плану санації підприємства. Санаційна спроможність підприємства та її оцінка. Фінансові джерела санації підприємств. Форми фінансової санації. Внутрішньогосподарський механізм фінансової стабілізації. Санація шляхом реорганізації (рес-структуризації). Державна фінансова підтримка санаційного підприємства. Банкрутство підприємства: причини та наслідки.

Структурно-логічні схеми

Таблиця 11.1

Класифікація ознак фінансової кризи

Група ознак фінансової кризи	Класифікація ознак за групами	Визначення / розшифровка параметра
Джерело кризи (фактори виникнення)	ендогенний фактор	фактори, що залежать від діяльності підприємства
	екзогенний фактор	фактори, що не залежать від діяльності підприємства
Вид кризи	криза стратегії	на підприємстві зруйновано виробничий потенціал і відсутні довгострокові фактори успіху
	криза прибутковості	перманентні збитки вихолощують власний капітал, що призводить до незадовільної структури балансу
	криза ліквідності	підприємство неплатоспроможне або існує реальна загроза втрати платоспроможності
Фаза / глибина кризи	1-ша фаза	безпосередньо не загрожує функціонуванню підприємства за умови переведення підприємства на режим антикризового управління
	2-га фаза	загрожує подальшому існуванню підприємства та потребує негайного проведення фінансової санації
	3-тя фаза	кризовий стан, який не сумісний з подальшим існуванням підприємства і призводить до його ліквідації

Фактори, що зумовлюють різні види криз

Стратегічна криза	Криза прибутковості	Криза ліквідності
<ul style="list-style-type: none"> • неправильний вибір виробничого майданчика (місця розташування підприємства); • неефективна політика збуту та асортиментна політика; • недосконале планування та прогнозування; • помилкова політика диверсифікації; • неефективний апарат управління; • дефіцит в організаційній структурі; • відсутність виробничої програми; • зайві виробничі потужності; • відсутність або недієздатність системи контролінгу; • форс-мажорні обставини 	<ul style="list-style-type: none"> • несприятливе співвідношення цін та собівартості; • невиправдане завищення цін; • ризиковані великі проекти; • зростання собівартості за стабільних цін; • зменшення обороту від реалізації продукції; • збитковість окремих структурних підрозділів; • придбання збиткових підприємств; • значні запаси готової продукції на складі; • значні витрати на персонал; • високі процентні ставки; • неефективна маркетингова політика; • форс-мажорні обставини 	<ul style="list-style-type: none"> • невраховані вимоги “золотого правила фінансування”; • незадовільна структура капіталу; • відсутність або незначний рівень страхових (резервних) фондів; • незадовільна робота з дебіторами; • надання незабезпечених товарних кредитів; • великий обсяг капіталовкладень із тривалим строком окупності; • великі обсяги низьколіквідних оборотних активів; • зниження кредитоспроможності підприємства; • високий рівень кредиторської заборгованості; • форс-мажорні обставини

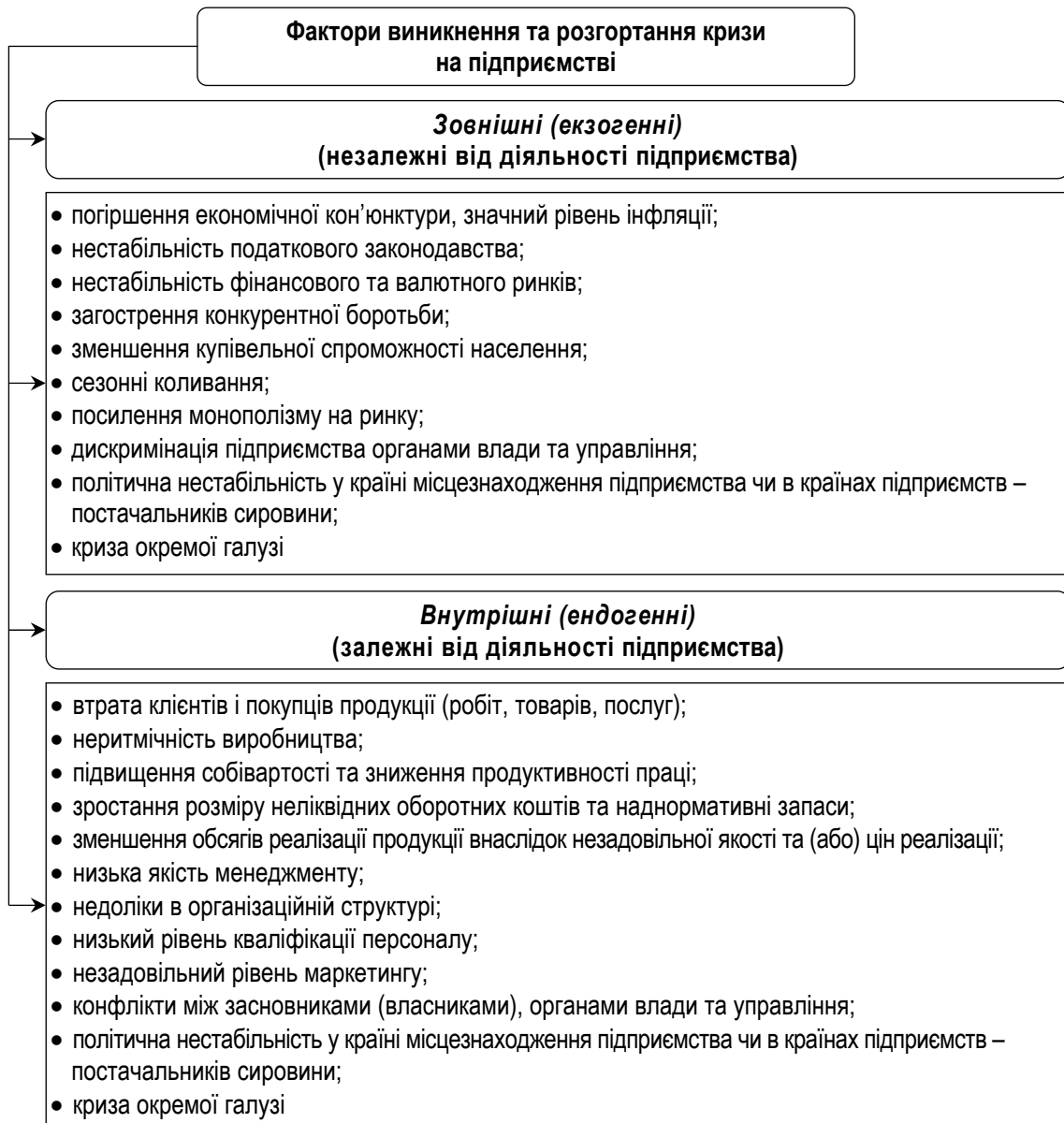

Рис. 11.1. Фактори виникнення та розгортання кризи на підприємстві

**Мета та методи проведення аналізу
оцінки ймовірності банкрутства підприємства**

Мета	Метод
Ідентифікація фінансової кризи, її фази та діагностики ймовірності банкрутства	<ul style="list-style-type: none"> • спосіб порівняння; • дискримінантний аналіз
Вивчення причин і факторів втрати підприємством платоспроможності	<ul style="list-style-type: none"> • прийом елімінування; • інтегральний метод; • логарифмування; • кореляційно-регресійний метод; • дисперсійний аналіз тощо
Визначення можливостей і шляхів відновлення платоспроможності підприємства	<ul style="list-style-type: none"> • евристичні прийоми (опитування, “мозковий штурм”, експертні оцінки, синектичний метод тощо); • анкетування; • спосіб експертних оцінок; • SWOT-аналіз

Багатофакторні моделі, що застосовуються для оцінки загрози банкрутства

№ пор.	Назва моделі	Багатофакторне рівняння	Розрахункові складові моделі	
			A	B
1	Модель Спрінгейта	$Z = 1,03A + 3,07B + 0,66C + 0,4D$	A	робочий капітал / загальна вартість активів
			B	прибуток до сплати податків та відсотків / загальна вартість активів
			C	прибуток до сплати податків / короткострокова заборгованість
			D	обсяг продажу / загальна вартість активів
2	Модель "Altman Z-score"	$Z = 1,2K_1 + 1,4K_2 + 3,3K_3 + 0,6K_4 + 0,99K_5$	K_1	робочий капітал / загальна вартість активів (частка власних оборотних коштів в активах підприємства)
			K_2	нерозподілений прибуток / загальна вартість активів (рентабельність активів)
			K_3	прибуток до сплати податків і відсотків / загальна вартість активів (рентабельність активів)
			K_4	ринкова вартість акціонерного капіталу в загальній вартості боргових зобов'язань
			K_5	обсяг продажу / загальна вартість активів
3	Модель Р. С. Сайфуліна та Г. Г. Кадикова	$P = 2K_1 + 0,1K_2 + 0,08K_3 + 0,45K_4 + K_5$	K_1	коефіцієнт забезпеченості власними коштами
			K_2	коефіцієнт поточної ліквідності
			K_3	інтенсивність обігу авансового капіталу, яка характеризує обсяг реалізованої продукції, що припадає на 1 ум. од. коштів, вкладених у діяльність підприємства
			K_4	коефіцієнт менеджменту, який характеризується відношенням прибутку від реалізації до величини виручки від реалізації
			K_5	рентабельність власного капіталу (відношення балансового прибутку до власного капіталу)

№ пор.	Назва моделі	Багатофакторне рівняння	Розрахункові складові моделі	
			X_1	частка активів, що швидко реалізуються, в загальній вартості активів
4	Модель Конна – Гольдера	$KG = -0,16X_1 - 0,22X_2 + 0,87X_3 - 0,1X_4 - 0,24X_5$	X_2	частка довгострокових джерел фінансування в пасивах
			X_3	відношення фінансових витрат до виручки від продажу
			X_4	частка витрат на персонал у валовому прибутку
			X_5	відношення нерозподіленого прибутку та позикових коштів
			K_1	коефіцієнт збитковості підприємства, що характеризується відношенням чистого збитку до власного капіталу
			K_2	співвідношення кредиторської і дебіторської заборгованості
5	Модель О. П. Зайцевої	$K_3 = 0,25K_1 + 0,1K_2 + 0,2K_3 + 0,25K_4 + 0,1K_5 + 0,1K_6$	K_3	показник співвідношення короткострокових зобов'язань і найбільш ліквідних активів. Цей коефіцієнт є оберненою величиною показника абсолютної ліквідності
			K_4	збитковість реалізації продукції; коефіцієнт, що характеризується відношенням чистого збитку до обсягу реалізації цієї продукції
			K_5	співвідношення позикового і власного капіталу
			K_6	коефіцієнт завантаження активів як величина, обернено пропорційна коефіцієнту оборотності активів
			x_1	відношення готівки і високоліквідних цінних паперів до сукупних активів
			x_2	відношення чистого доходу до готівки і високоліквідних цінних паперів
6	Модель нагляду за кредитами Чессера	$P = \frac{1}{1 + e^{-y}}$ $y = -2,0434 - 5,24x_1 + 0,053x_2 - 6,6507x_3 + 4,4009x_4 - 0,0791x_5 - 0,102x_6$	x_3	відношення валових доходів до сукупних активів
			x_4	відношення сукупної заборгованості до сукупних активів
			x_5	відношення основного капіталу до чистих активів
			x_6	відношення оборотного капіталу до чистого доходу

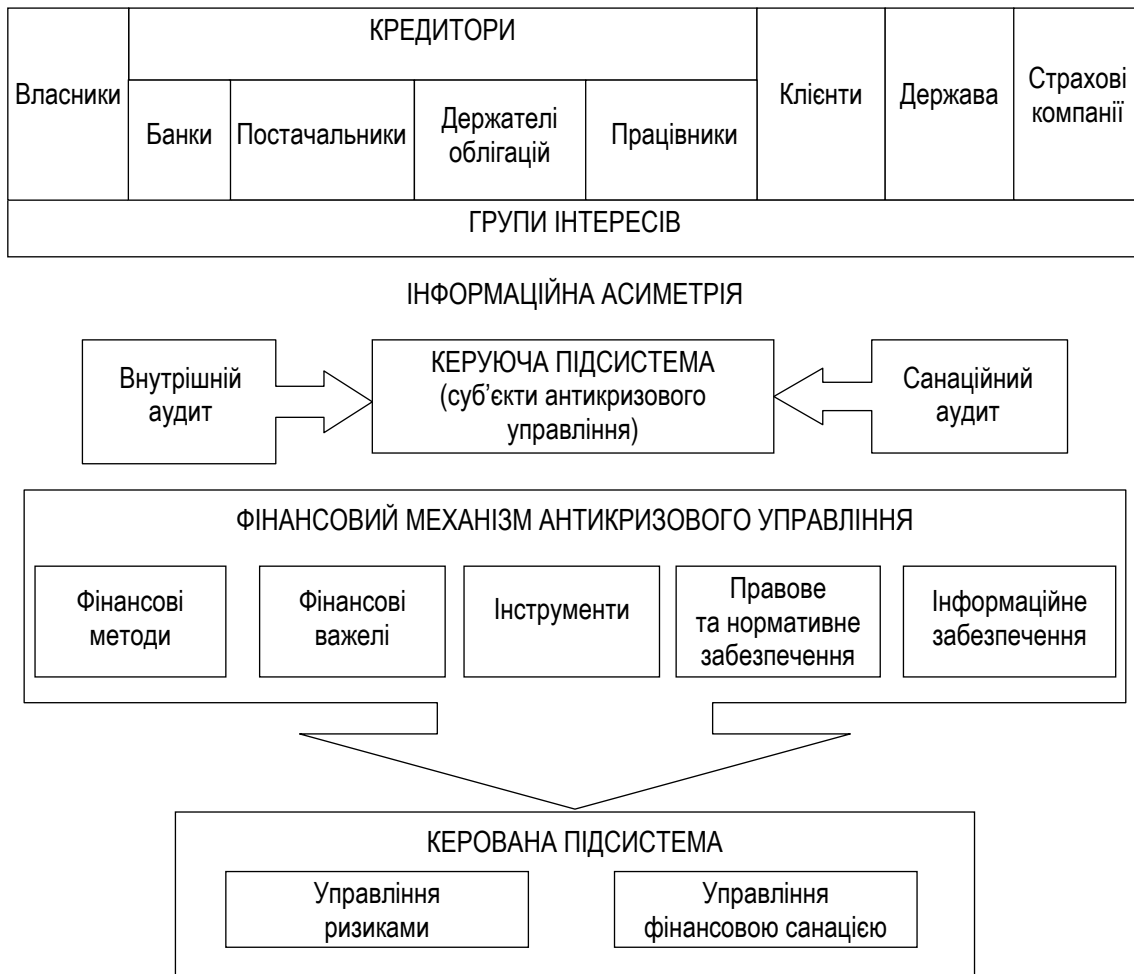

Рис. 11.2. Система антикризового фінансового управління підприємством

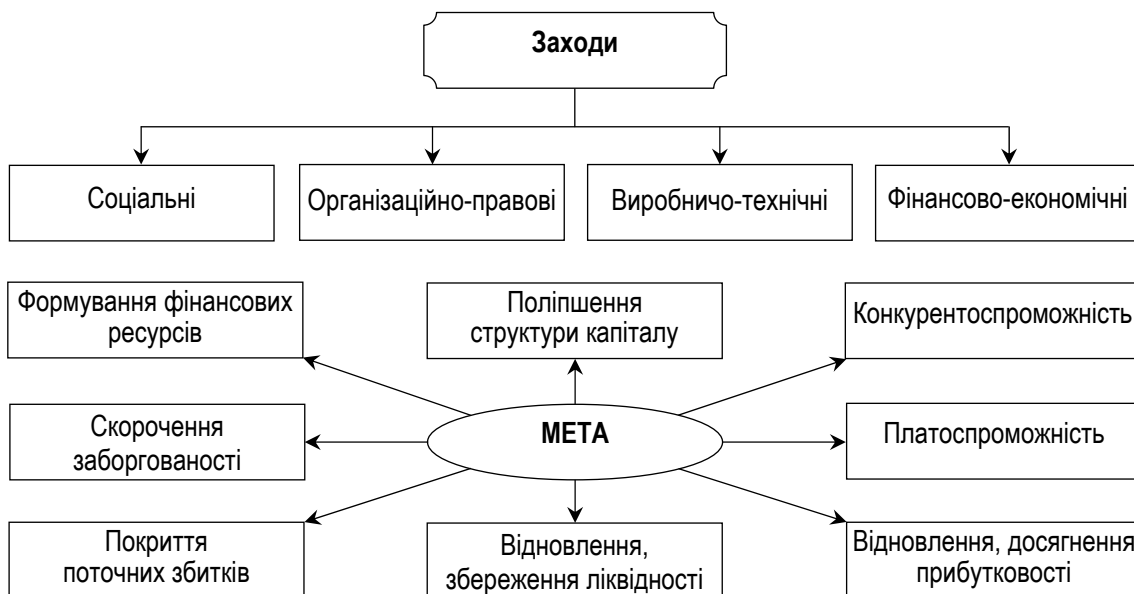

Рис. 11.3. Економічний зміст поняття “санація”

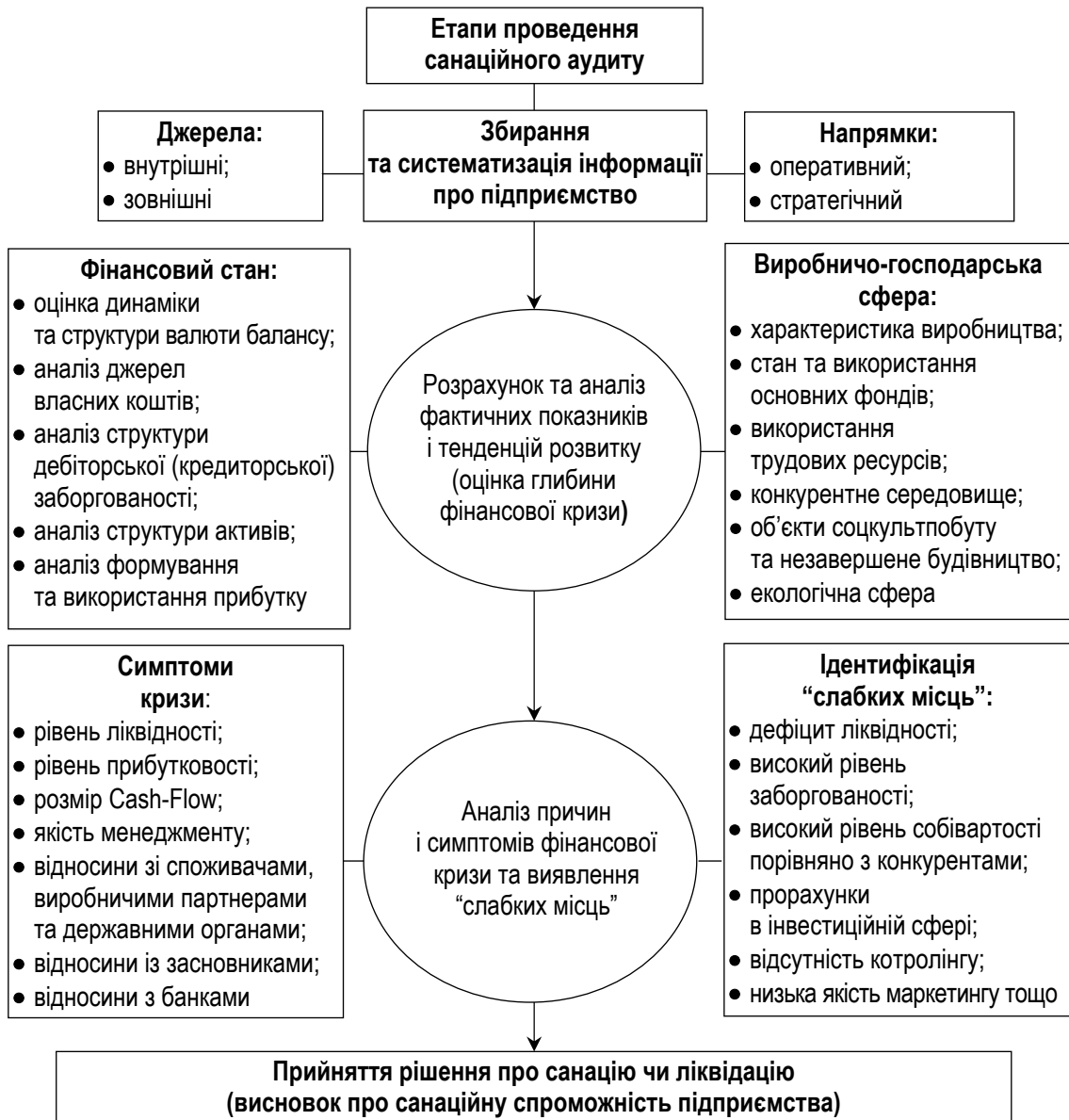

Рис. 11.4. Структурно-логічна схема проведення санаційного аудиту

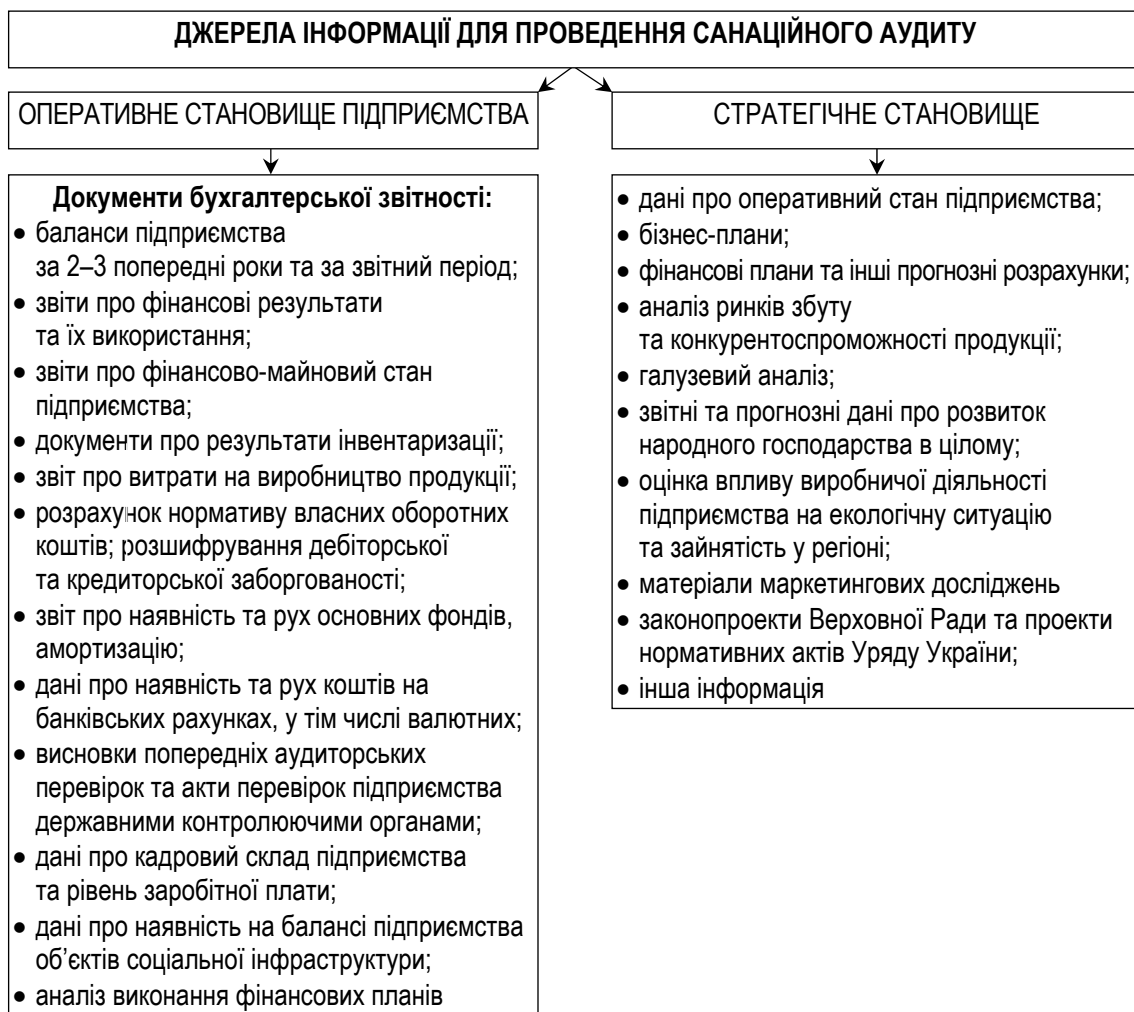

Рис. 11.5. Джерела інформації, що використовуються в процесі санаційного аудиту

<p style="text-align: center;"><i>Сильні сторони</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • кваліфікований інженерно-технічний персонал; • низькі витрати на заробітну плату; • наявність власних виробничих споруд; • прихід молодих та енергійних співробітників фінансових служб 	<p style="text-align: center;"><i>Слабкі сторони</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • інертність та зловживання керівництва підприємства; • крадіжки на виробництві; • застарілий асортимент продукції; • висока енергоємність продукції; • неефективна діяльність служби збуту
<p style="text-align: center;"><i>Додаткові шанси</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • ринок сформовано в основному за рахунок імпорту; • держава вживає протекціоністських заходів, спрямованих на захист вітчизняного товаровиробника; • іноземні інвестори виявляють інтерес до галузі, якій належить підприємство 	<p style="text-align: center;"><i>Ризики</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • криміногенний ризик; • інфляційний ризик; • ризик неплатоспроможності чи банкрутства контрагентів; • ризик зміни податкового законодавства та накладення фінансових санкцій

Рис. 11.6. Матриця СОФТ-аналізу

**Типові санаційні заходи
залежно від їх функціонального спрямування**

№ пор.	Функціональне спрямування заходів	Типові санаційні заходи
1	Організаційно-правові	<p>Зміна організаційно-правової форми господарювання, форми власності.</p> <p>Удосконалення організаційної структури управління.</p> <p>Укладання контракту з керівником та ключовими співробітниками.</p> <p>Раціоналізація розподілу прав, обов'язків та компетенції окремих служб апарату управління та працівників</p>
2	Техніко-технологічні	<p>Купівля нової високопродуктивної техніки.</p> <p>Впровадження нових технологій.</p> <p>Фінансування науково-дослідних розробок та інноваційних рішень.</p> <p>Підвищення змінності роботи наявного обладнання та його завантаження.</p> <p>Удосконалення контролю за дотриманням технічних і технологічних норм</p>
3	Виробничі (операційні)	<p>Раціоналізація виробничої програми.</p> <p>Зняття з виробництва нерентабельної продукції.</p> <p>Освоєння випуску нових конкурентноздатних видів продукції.</p> <p>Формування власної товарної марки.</p> <p>Удосконалення нормування витрачання матеріально-сировинних та трудових ресурсів.</p> <p>Мінімізація браку та відходів тощо</p>
4	Соціальні (кадрові)	<p>Зміна керівництва.</p> <p>Скорочення кількості працюючих.</p> <p>Раціоналізація кадрової політики за рахунок внутрішніх переміщень або залучення необхідних фахівців.</p> <p>Раціоналізація форм і систем мотивації персоналу та оплати праці.</p> <p>Скорочення соціальної інфраструктури, передача в комунальну власність, оренду тощо</p>
5	Маркетингові (збутові)	<p>Удосконалення рекламної діяльності, стимулювання збуту продукції.</p> <p>Оптимізація форм та інструментів продажу.</p> <p>Формування власної збутової (дистрибуторської) мережі.</p> <p>Регіональна диверсифікація збуту продукції (робіт, послуг).</p> <p>Підвищення обґрунтованості цінової політики, впровадження цінових знижок.</p> <p>Впровадження сучасних прийомів організації маркетингу</p>

№ пор.	Функціональне спрямування заходів	Типові санаційні заходи
6	Фінансово-економічні	<p>Пошук і мобілізація резервів зниження собівартості та зростання чистого прибутку.</p> <p>Реструктуризація активів: продаж основних засобів і матеріальних активів, рефінансування дебіторської заборгованості, зворотний лізинг основних фондів.</p> <p>Підвищення ефективності використання наявних активів, прискорення операційного циклу, мінімізація втрат активів під час їх руху.</p> <p>Реструктуризація боргів (продовження, відстрочка, розстрочення, зміна матеріально-речової форми виконання зобов'язань).</p> <p>Реорганізація боргів (отримання нових кредитів та позик).</p> <p>Впровадження нових ефективних інструментів економічного управління (бюджетування, контролінгу, управлінського обліку) тощо</p>
7	Інвестиційні	<p>Продаж корпоративних прав, окремих видів бізнесу, відокремлених структурних підрозділів.</p> <p>Припинення (згорання, вихід, заморожування) неефективних інвестиційних проектів.</p> <p>Запровадження нових реальних інвестиційних проектів стратегічного характеру.</p> <p>Інноваційне фінансування в розвиток нових виробництв і сфер бізнесу</p>
8	Корпоративні	<p>Зовнішня реорганізація (злиття, приєднання).</p> <p>Внутрішня реорганізація (поділ, виділення).</p> <p>Перетворення (зміна організаційно-правової форми господарювання).</p> <p>Приватизація, корпоратизація</p>

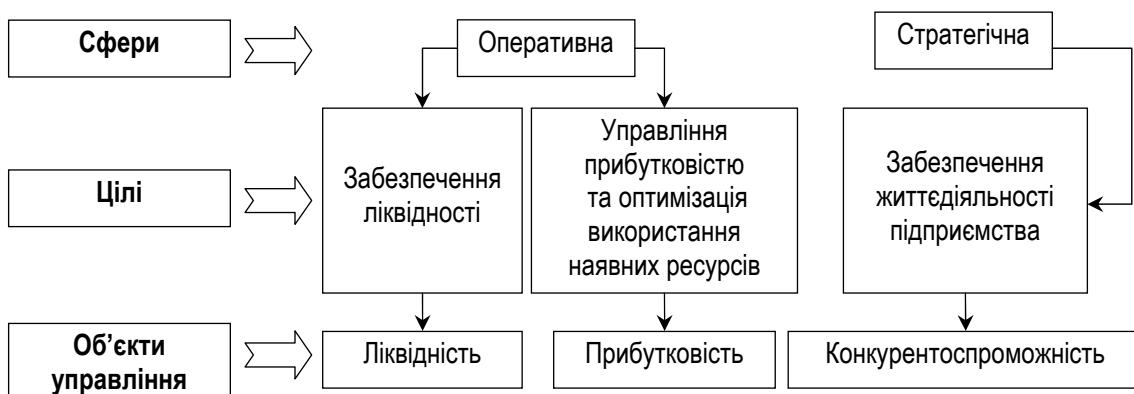

Рис. 11.7. Завдання менеджменту фінансової санації підприємства

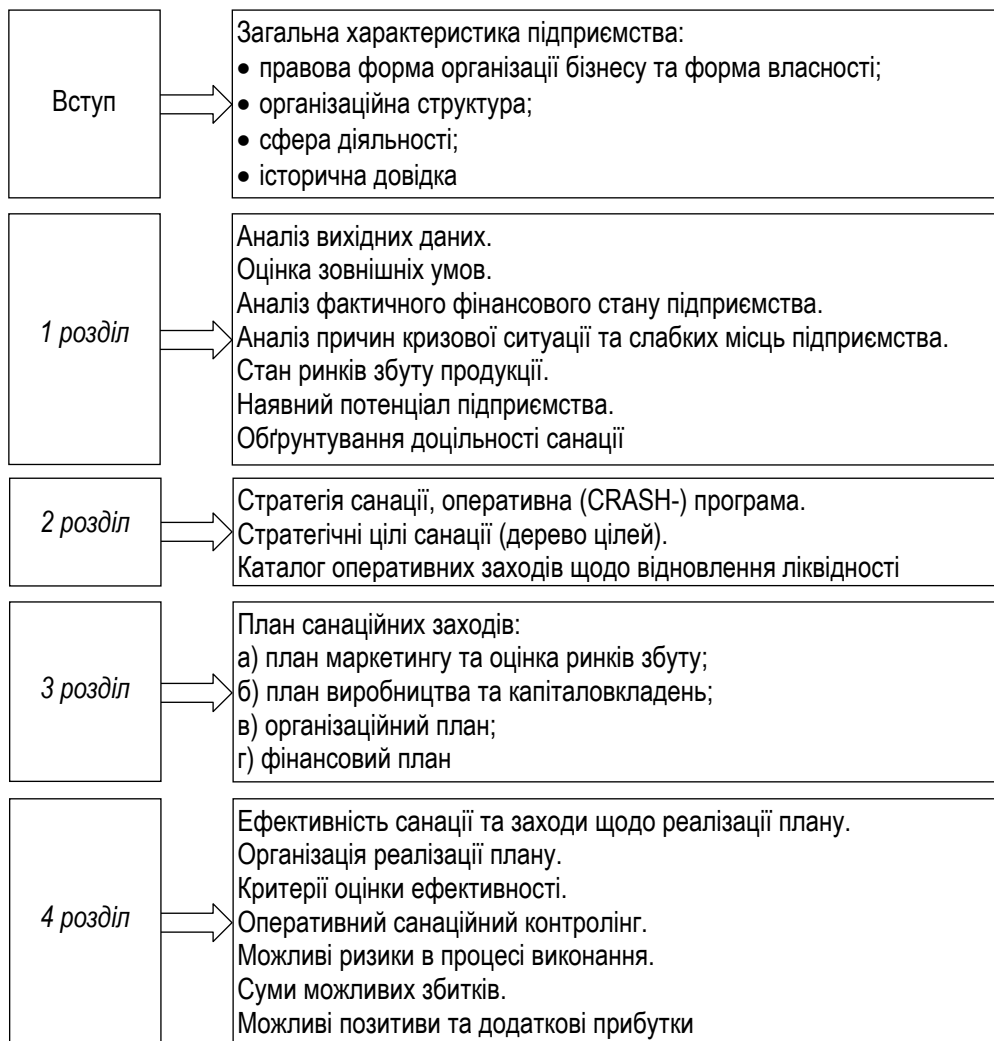

Рис. 11.8. Структурно-логічна схема плану санації

Рис. 11.9. Класична модель санації

Рис. 11.10. Форми санації підприємства залежно від часу та самостійності проведення

**Порівняльний аналіз процедур санації
у судовому і досудовому порядку**

Судова процедура санації	Досудова санація
Здійснюється на неплатоспроможних підприємствах, щодо яких порушено справу про банкрутство	Здійснюється на підприємствах, які перебувають у менш кризовому стані і не мають зовнішніх ознак неплатоспроможності
Мета: запобігання визнанню банкрутом та ліквідації підприємства, оздоровлення фінансового стану з повним або частковим задоволенням вимог кредиторів	Мета: відновлення платоспроможності, недопущення відкриття провадження справи про банкрутство
Використання додаткових заходів щодо усунення банкрутства: мораторій на задоволення вимог кредиторів, що виникли до порушення справи про банкрутство, звільнення від угод із зацікавленими особами; списання заборгованості за сплатою податків і зборів тощо	Використання заходів, передбачених законодавством
Можливість укладення мирової угоди, тобто певної домовленості між боржником і кредиторами	
Управління здійснює арбітражний керуючий (розпорядник майна боржника, керуючий санацією, ліквідатор)	Управляє процесом санації керівник підприємства-боржника

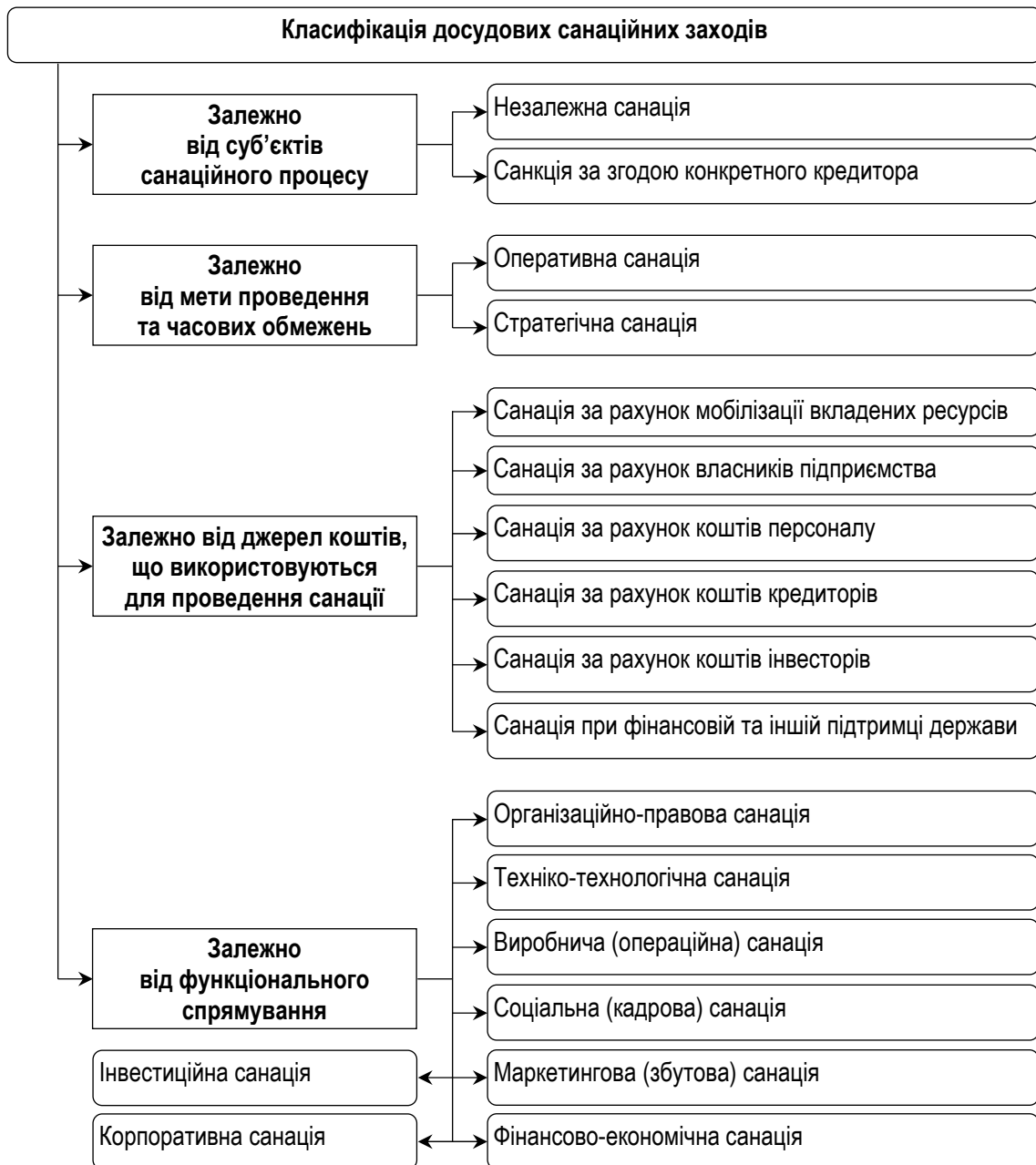

Рис. 11.11. Класифікація досудових санаційних заходів

Перелік можливих заходів плану судової санації

- реструктуризація підприємства;
- перепрофілювання виробництва;
- закриття нерентабельних виробництв;
- укладання мирової угоди з кредиторами;
- ліквідація дебіторської заборгованості;
- продаж частини майна боржника;
- зобов'язання інвестора щодо погашення боргу (частини боргу) боржника, зокрема шляхом переказу на нього боргу (частини боргу) та його відповідальність за невиконання взятих на себе зобов'язань;
- виконання зобов'язань боржника власником майна боржника та його відповідальність за невиконання взятих на себе зобов'язань (шляхом надання власником фінансової допомоги підприємству-боржнику);
- продаж майна боржника як цілісного майнового комплексу (для недержавних підприємств);
- одержання кредиту для виплати вихідної допомоги працівникам боржника, які звільняються згідно з планом санації;
- звільнення працівників підприємства-боржника, які не можуть бути задіяні в процесі реалізації плану санації;
- інші способи відновлення платоспроможності боржника

Рис. 11.12. Перелік можливих заходів плану судової санації

Рис. 11.13. Класифікація внутрішніх фінансових джерел санації суб'єктів господарювання

Форми фінансової участі кредиторів у санації боржника

Форма участі кредитора	Переваги для підприємства	Форма проведення	Кредитори, які можуть застосовувати дану форму	Переваги для кредитора	Недоліки та ризики для кредитора
Трансформація (конверсія) боргу у власність	<ul style="list-style-type: none"> • підвищується ринковий курс корпоративних прав, оскільки відбувається їх додаткова закупівля; • поліпшується структура балансу, оскільки співвідношення власних і позикових коштів ззнає сприятливих для підприємства змін 	<ul style="list-style-type: none"> • емісія нових корпоративних прав; • викуп часток (паїв, акцій) у власників з метою їх подальшого обміну на боргові вимоги; • емісія (обмін) конверсійних облігацій 	<p>Великі кредитори, у разі проведення комерційним банком останній повинен враховувати виконання нормативу інвестування (співвідношення між розміром коштів, що інвестуються, та загальною сумою капіталу комерційного банку. Максимально допустиме значення нормативу має не перевищувати 50 %)</p>	Кредитор стає співвласником, братиме активну участь в управлінні підприємством та у виробленні загальної стратегії його розвитку	Ризик повної або часткової втрати вимог, оскільки після того як боржник стане власником корпоративних прав, його вимоги погашатимуться нарівні з вимогами інших співвласників після кредиторів
Пролонгація та списання заборгованості	<p>У результаті списання заборгованості поліпшується структура капіталу підприємства, підвищуються його платоспроможність та ліквідність</p>	<ul style="list-style-type: none"> • повна або часткова відмова від своїх вимог; • зменшення суми оподаткованого доходу звітного періоду; • відмова від кредитного забезпечення 	<p>Великі кредитори, які зацікавлені в збереженні довгострокових фінансово-господарських відносин з підприємством</p>	<ul style="list-style-type: none"> • податкові пільги; • збереження контрагента 	<ul style="list-style-type: none"> • неврегульованість податкового законодавства та законодавства щодо банкрутства; • кредитор, який відмовився від претензій, не буде членом комітету кредиторів. Борги цьому кредиторів погашатимуться за рахунок активів, які залишаться після задоволення вимог решти кредиторів та членів трудового колективу

Продовж. табл. 11.7

Форма участі кредитора	Переваги для підприємства	Форма проведення	Кредитори, які можуть застосовувати дану форму	Переваги для кредитора	Недоліки та ризики для кредитора
Пролонгація та списання заборгованості					Крім того, сума заборгованості, яка залишилася непогашеною після закінчення строку позовної давності, розглядатиметься як безповоротна фінансова допомога, що надається за рахунок прибутку, котрий залишається в розпорядженні підприємства
Санаційні кредити	Підвищується платоспроможність боржника, оскільки залучаються ліквідні засоби. Проте структура капіталу погіршується та знижується рівень фінансової незалежності підприємства через зростання частки позичкового капіталу	Кредит або отримання гарантії на санаційний кредит	<ul style="list-style-type: none"> • комерційний банк, який обслуговує підприємство; • банк, що володіє пакетом корпоративних прав боржника; • банківський консорціум 	<ul style="list-style-type: none"> • обмін на майбутню участь у прибутках підприємства-боржника; • обмін на великий пакет його акцій; • сподівання отримати надійний ринок збуту своєї продукції (джерело постачання сировини для виробництва); • призначення на період санації на керівні посади підприємства-боржника своїх довірених осіб або встановлення контролю над підприємством 	Значні ризики

Рис. 11.14. Фінансова участь держави в санації підприємств

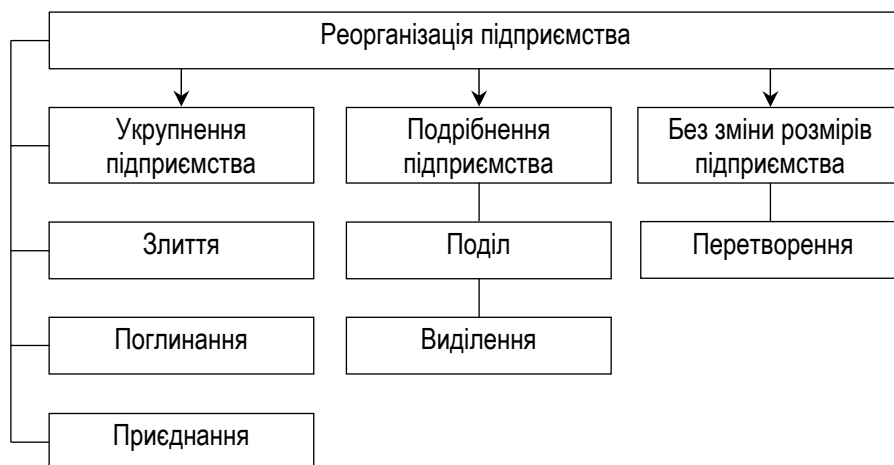

Рис. 11.15. Форми корпоративної реструктуризації підприємства

Рис. 11.16. Цілі інституту банкрутства

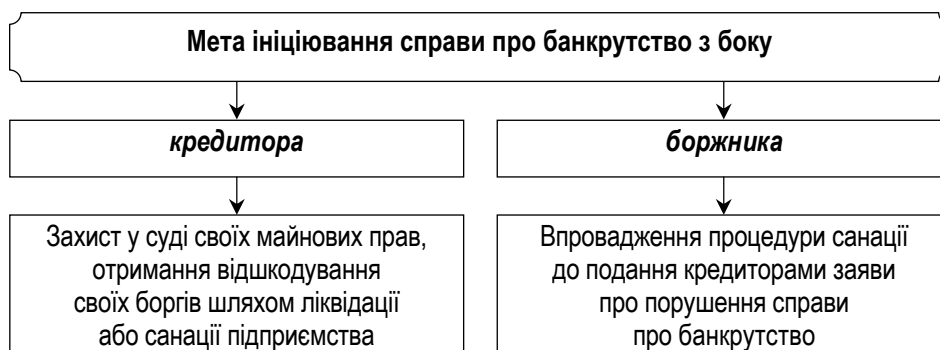

Рис. 11.17. Мета ініціювання справи про банкрутство

Негативні наслідки банкрутства підприємства

№ пор.	Суб'єкти ринку	Наслідки рішення про банкрутство підприємства
1	Держава (бюджет)	<ul style="list-style-type: none"> розбалансованість економіки в цілому, погіршення макроекономічних пропозицій; зменшення надходжень до державного бюджету та позабюджетних фондів
2	Населення	<ul style="list-style-type: none"> неотримання необхідних товарів (послуг); погіршення рівноваги між попитом і пропозицією, зростання роздрібних цін
3	Господарські партнери	<ul style="list-style-type: none"> невиконання прийнятих зобов'язань щодо виконання робіт, виробництва продукції; розрив господарських зв'язків та технологічних ланок; погіршення фінансового становища підприємств-партнерів
4	Працівники	<ul style="list-style-type: none"> втрата робочих місць і, відповідно, заробітної плати
5	Кредитори	<ul style="list-style-type: none"> ймовірність недостатності ліквідаційної маси майна для задоволення всіх вимог; отримання збитків за операціями з підприємством-банкрутом

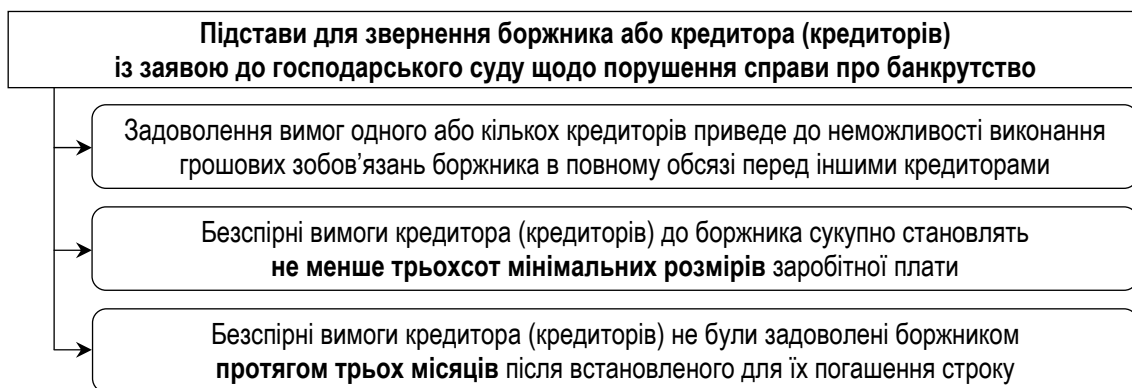

Рис. 11.18. Підстави для звернення кредитора (кредиторів) із заявою до господарського суду щодо порушення справи про банкрутство

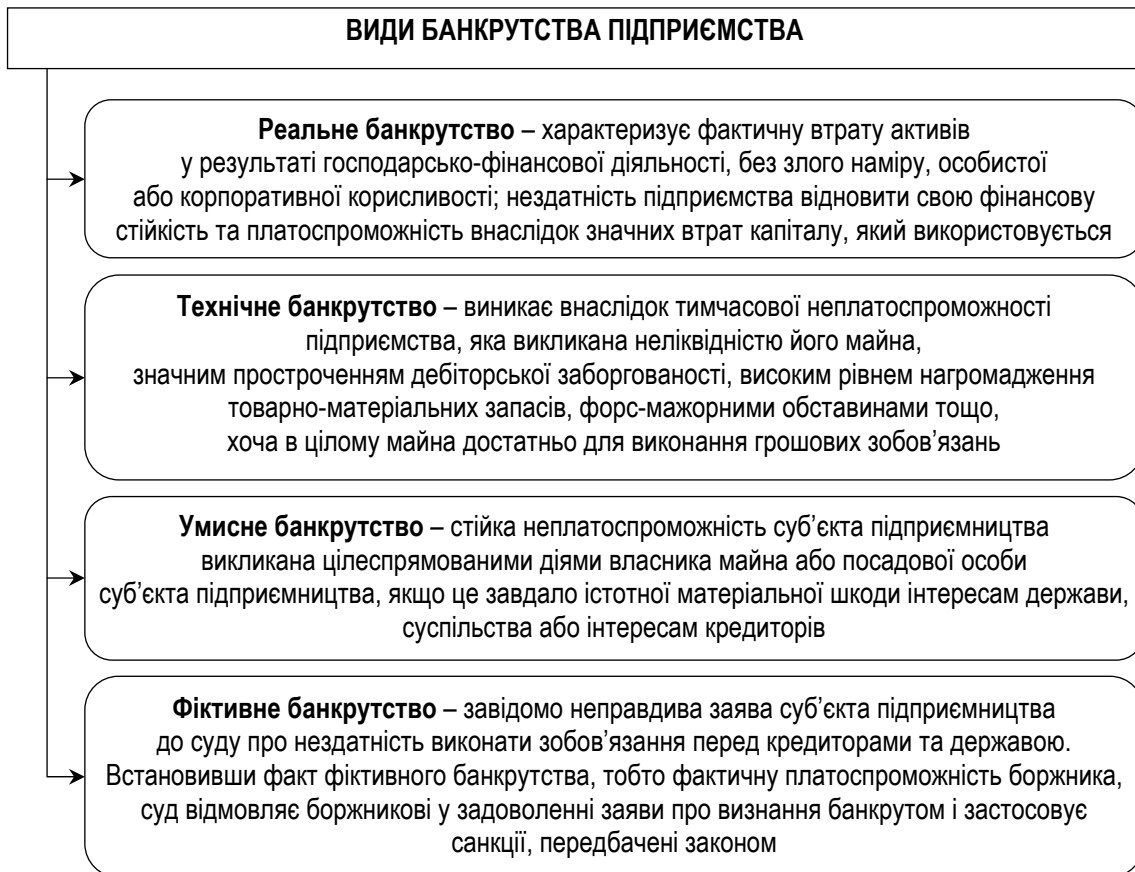

Рис. 11.19. Види банкрутства підприємства

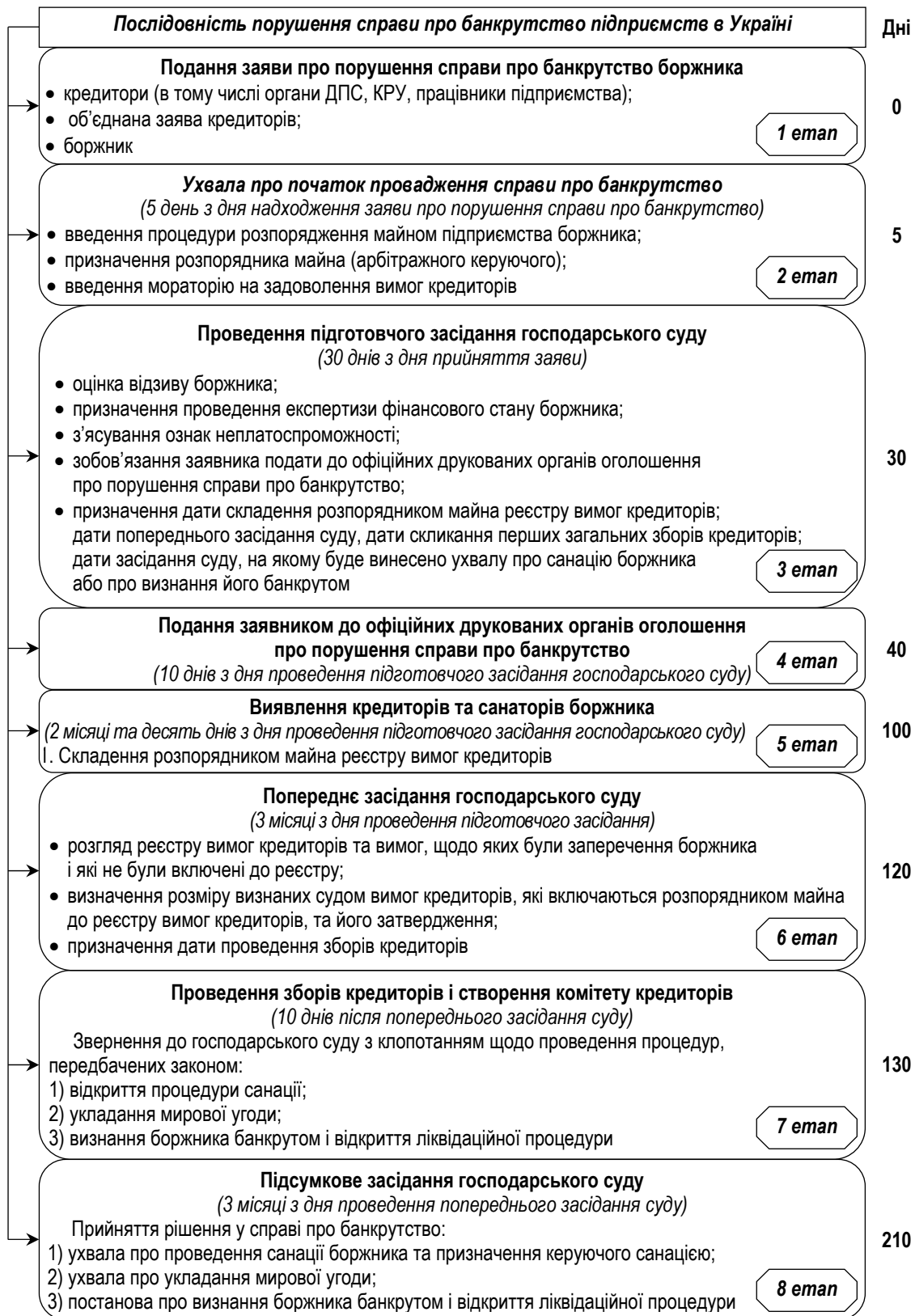

Рис. 11.20. Послідовність етапів провадження справи про банкрутство підприємств в Україні

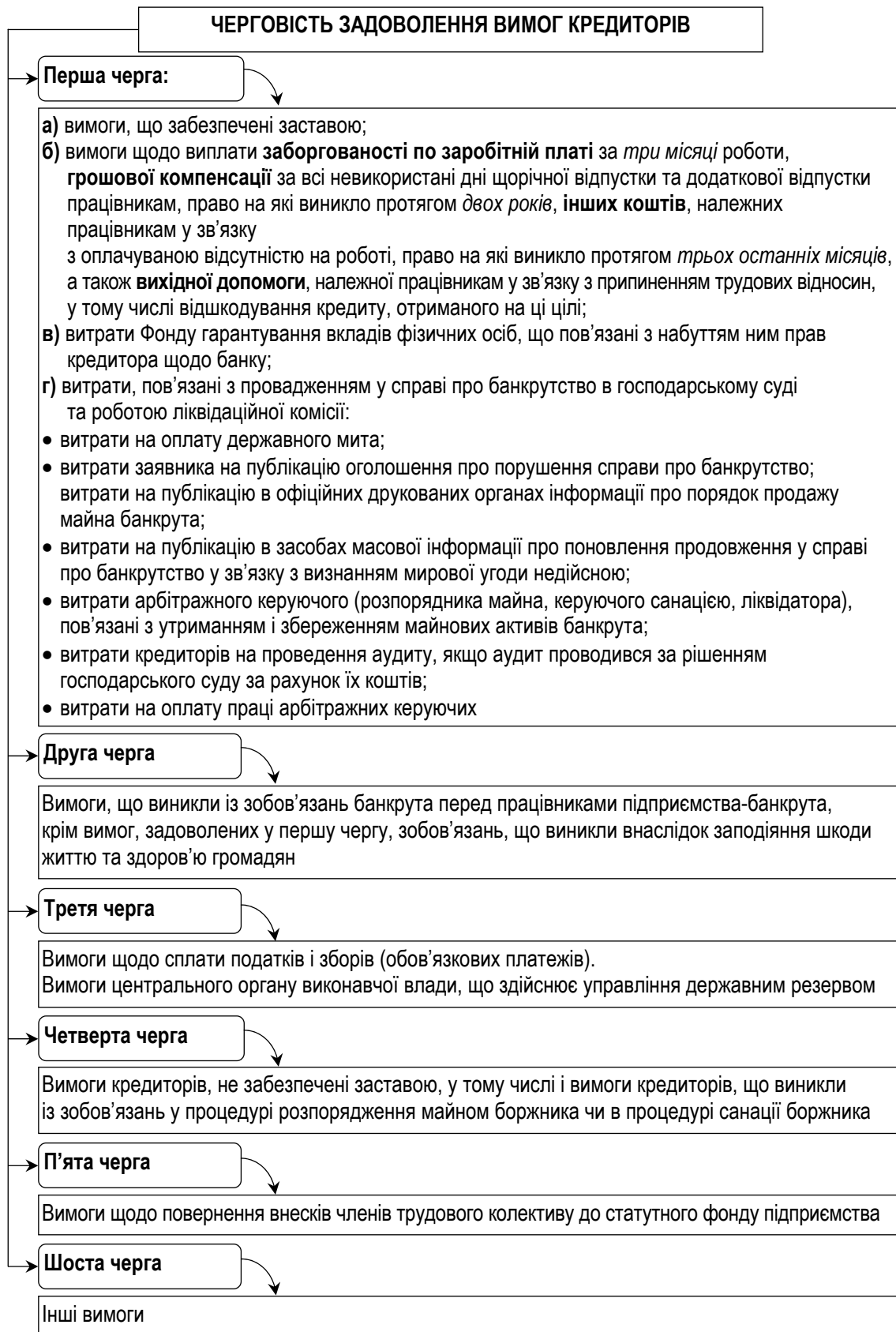

Рис. 11.21. Черговість задоволення вимог кредиторів

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові акти

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>.
2. Господарський процесуальний кодекс [Електронний ресурс] : Закон України від 06.11.91 № 1798-XII. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1798>.
3. Деякі питання випуску, обігу та погашення векселів, які видаються на суму ПДВ при ввезенні (пересиланні) товарів на митну територію України [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 22.11.2000 № 1730. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/ws/ain.cgi?nreg=1730-2000-%EF>.
4. Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 12.11.2003 № 492. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1172-03>.
5. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28.06.96 № 254к/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>.
6. Митний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=4495>.
7. Митний тариф України [Електронний ресурс] : Закон України від 05.04.2001 № 2371-III. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2371>.
8. Податковий кодекс [Електронний ресурс] : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 “Фінансовий звіт суб’єкта малого підприємництва” [Електронний ресурс] : затверджено наказом Міністерства фінансів України від 25.02.2000 № 39. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0161-00>.
10. Порядок подання фінансової звітності [Електронний ресурс] : затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2000 № 419. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=419-2000-%EF>.
11. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 16.07.99 № 996-XIV – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>.
12. Про вивізне (експортне) мито на відходи та брухт чорних металів [Електронний ресурс] : Закон України від 24.10.2002 № 216-IV. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=216>.

13. Про вивізне (експортне) мито на живу худобу та шкіряну сировину [Електронний ресурс] : Закон України від 07.05.96 № 180/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=180>.
14. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом [Електронний ресурс] : Закон України від 14.05.92 № 2343-ХІІ. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2343-12>.
15. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань [Електронний ресурс] : Закон України від 22.11.96 № 543/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=543%2F96-%E2%F0>.
16. Про державне регулювання виробництва і торгівлі спиртом етиловим, коньячним і плодовим, алкогольними напоями та тютюновими виробами [Електронний ресурс] : Закон України від 19.12.95 № 481/95-ВР. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=481>.
17. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування [Електронний ресурс] : Закон України від 09.07.2003 № 1058-ІV. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1058-15>.
18. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності [Електронний ресурс] : Закон України від 23.09.99 № 1105-ХІV. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1105-14>.
19. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття [Електронний ресурс] : Закон України від 02.03.2000 № 1533-ІІІ. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1533-14>.
20. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням [Електронний ресурс] : Закон України від 18.01.2001 № 2240-ІІІ. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2240-14>.
21. Про заставу [Електронний ресурс] : Закон України від 02.10.92 № 2654-ХІІ. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2654-12>.
22. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг [Електронний ресурс] : Закон України від 06.07.95 № 265/95. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=265>.
23. Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 12.06.95 № 436/95. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436%2F95>.
24. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 21.01.2004 № 22. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0377-04>.

25. Про затвердження Інструкції про касові операції в банках України [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 14.08.2003 № 337. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0768-03>.
26. Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 16.08.2006 № 320. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1035-06>.
27. Про затвердження Інструкції про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України та змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 12.12.2002 № 502. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0021-03>.
28. Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 15.12.2004 № 637. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0040-05>.
29. Про затвердження Положення про порядок досудової санації державних підприємств [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.2000 № 515. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=515-2000-%EF>.
30. Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 16.12.2002 № 508. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0174-03>.
31. Про затвердження Положення про порядок отримання резидентами кредитів, позик в іноземній валюті від нерезидентів і надання резидентами позик в іноземній валюті нерезидентам [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 17.06.2004 № 270. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0885-04>.
32. Про затвердження Правил використання готівкової іноземної валюти на території України [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 30.05.2007 № 200. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0656-07>.
33. Про затвердження форм книги обліку доходів і книги обліку доходів і витрат та порядків їх ведення [Електронний ресурс] : наказ Міністерства фінансів України від 15.12.2011 № 1637. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1637>.
34. Про затвердження форми свідоцтва платника єдиного податку та порядку видачі свідоцтва, форми та порядку подання заяви про застосування спрощеної системи оподаткування та форми розрахунку доходу за попередній календарний рік [Електронний ресурс] : наказ Міністерства фінансів України від 20.12.2011 № 1675. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1675>.

35. Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування [Електронний ресурс] : Закон України від 26.06.97 № 400. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=400>.
36. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [Електронний ресурс] : Закон України від 08.07.2010 № 2464-VI. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2464-17>.
37. Про зовнішньоекономічну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 16.04.91 № 959-XII. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=959-12>.
38. Про митний тариф України [Електронний ресурс] : Закон України від 05.04.2001 № 2371-III. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2371-14>.
39. Про обіг векселів в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 05.04.2001 № 2374-III. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2374-14>.
40. Про платіжні системи та переказ грошей в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 05.04.2001 № 2346-III. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2346-14>.
41. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті [Електронний ресурс] : Закон України від 23.09.94 № 185/94. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=185%2F94-%E2%F0>.
42. Про порядок формування і використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями [Електронний ресурс] : положення : затверджене постановою Правління Національного банку України від 25.01.2012 № 23. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z023-00>.
43. Про порядок формування і використання резерву на можливі втрати за кредитними операціями банків [Електронний ресурс] : положення : затверджено постановою Правління Національного банку України від 06.07.2000 № 279. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0474-00>.
44. Про ставки вивізного (експортного) мита на брухт легованих чорних металів, брухт кольорових металів та напівфабрикати з їх використанням [Електронний ресурс] : Закон України від 13.12.2006 № 441-V. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=441>.
45. Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур [Електронний ресурс] : Закон України від 10.09.99 № 1033-XIV. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1033>.
46. Про цінні папери та фондовий ринок [Електронний ресурс] : Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3480-15>.

Основна література

47. Аранчій В. Л. Фінанси підприємств : навчальний посібник / В. Л. Аранчій ; Мін-во освіти і науки України, Полтавська держ. аграрна академія. – К. : Професіонал, 2004. – 304 с.
48. Білик М. Д. Управління фінансами державних підприємств / М. Д. Білик. – К. : Знання, 1999. – 312 с.
49. Василенко Л. П. Фінанси підприємства у схемах і таблицях : навчально-наочний посібник / Л. П. Василенко, Л. В. Гут, О. П. Оксєнко ; Київський нац. торговельно-економ. ун-т, Чернівецький торговельно-економ. ін-т. – К. : Дакор, 2006. – 344 с.
50. Грещак М. Г. Управління витратами : навч.-метод. посібник для самоств. вивч. дисц. / М. Г. Грещак, О. С. Коцюба. – К. : КНЕУ, 2002. – 131 с.
51. Гриньова В. М. Фінанси підприємств : навчальний посібник / В. М. Гриньова, В. О. Коюда. – 3-тє вид., стереот. – К. : Знання-Прес, 2006. – 423 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
52. Данілов О. Д. Оподаткування прибутку та відрахування до цільових фондів : навчальний посібник / О. Д. Данілов, А. М. Жеребних ; Держ. податкова адміністрація України, Академія держ. податкової служби України. – К. : Ірпінь, 2002. – 459 с.
53. Ефимова О. В. Финансовый анализ : научно-производственное издание / О. В. Ефимова. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Бухгалтерский учет, 2002. – 528 с. – (Библиотека журнала “Бухгалтерский учет”).
54. Зятковський І. В. Фінансове забезпечення діяльності підприємств : монографія / І. В. Зятковський. – Тернопіль : Економічна думка, 2000. – 228 с.
55. Карлін М. І. Фінанси України та сусідніх держав : навчальний посібник / М. І. Карлін. – К. : Знання, 2007. – 589 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
56. Карлін Микола Іванович. Фінансова система України : навчальний посібник / М. І. Карлін. – К. : Знання, 2007. – 324 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
57. Коробов, М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : навчальний посібник / М. Я. Коробов. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання : КОО, 2002. – 294 с.
58. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз і планування : навчальний посібник / Г. О. Крамаренко ; Дніпропетровський ун-т економіки та права. – К. : ЦНЛ, 2003. – 224 с.
59. Любенко Н. М. Фінанси підприємств : навчальний посібник / Н. М. Любенко ; Мін-во освіти і науки України, Київський нац. ун-т технологій та дизайну. – К. : ЦУЛ, 2009. – 264 с.
60. Моляков Д. С. Финансы предприятий отраслей народного хозяйства : учебное пособие / Д. С. Моляков ; Финансовая академия при правительстве РФ. – 2-е изд. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 176 с.
61. Ніпіаліді О. Ю. Фінанси підприємств : навч. посіб. / О. Ю. Ніпіаліді, Н. І. Карпишин. – Тернопіль : Економічна думка, 2009. – 232 с.

62. Партин Г. О. Фінанси підприємств : навчальний посібник / Г. О. Партин, А. Г. Загородній. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2006. – 379 с.
63. Попова Р. Г. Финансы предприятий : пособие для подготовки к экзамену / Р. Г. Попова, И. Н. Самонова, И. И. Добросердова. – СПб. : Питер, 2001. – 224 с.
64. Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання : підручник / П. Я. Попович. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Тернопіль : Економічна думка, 2004. – 416 с.
65. Савчук В. П. Управление финансами предприятия / В. П. Савчук. – 2-е изд., стер. – М. : БИНОМ, 2005. – 480 с.
66. Слав'юк Р. А. Фінанси підприємств : навчальний посібник / Р. А. Слав'юк. – 3-тє вид., доп. і перероб. – К. : ЦУЛ, 2002. – 460 с.
67. Тарасюк Г. М. Планування діяльності підприємства : навчальний посібник / Г. М. Тарасюк, Л. І. Шваб. – К. : Каравела, 2003. – 432 с. – (Вища освіта в Україні).
68. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навчальний посібник / О. О. Терещенко ; Мін-во освіти і науки України, КНЕУ. – К. : КНЕУ, 2007. – 554 с.
69. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств : навчальний посібник / О. С. Філімоненков. – К. : Ніка-Центр : Ельга, 2002. – 360 с.
70. Фінанси підприємств : навчальний посібник / ред. Г. Г. Кірейцев. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : ЦУЛ, 2002. – 268 с.
71. Фінанси підприємств : підручник / Мін-во освіти і науки України, КНЕУ ; ред. А. М. Поддєрьогін. – 6-те вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2006. – 552 с.
72. Фінанси підприємств: тести, задачі, методичні рекомендації : навчальний посібник / Мін-во освіти і науки України, КНЕУ ; ред. В. З. Потій. – К. : КНЕУ, 2005. – 244 с.
73. Фінанси сільськогосподарських підприємств : посібник з питань фінансових відносин у ринкових умовах / Ін-т аграрної економіки УААН ; ред. М. Я. Дем'яненко. – К. : Ін-т аграрної економіки, 2000. – 604 с.
74. Фінансовий аналіз : навчальний посібник / Мін-во освіти і науки України, Гуманітарний ун-т, Запорізький ін-т держ. та муніципального управління. – К. : ЦНЛ, 2006. – 210 с.
75. Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства : навчальний посібник / Ю. С. Цал-Цалко. – К. : ЦУЛ, 2002. – 656 с.
76. Швиданенко Г. О. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства : монографія / Г. О. Швиданенко, О. І. Олексюк ; Мін-во освіти і науки України, КНЕУ. – К. : КНЕУ, 2002. – 192 с.
77. Шеремет А. Д. Методика финансового анализа : учебно-практическое пособие / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулин, Е. В. Негашев. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Инфра-М, 2001. – 208 с. – (Высшее образование).
78. Шуляк П. Н. Финансы предприятия : учебник / П. Н. Шуляк ; Московский гос. социальный ун-т. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Дашков и К, 2002. – 752 с.

Навчальне видання

ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ
у схемах і таблицях

Практикум

У 2 частинах

Частина 2

Укладачі:

Гриценко Лариса Леонідівна
Дейнека Ольга Валеріївна
Крайніков Ігор Миколайович

Редагування *Г. М. Нужненко*

Технічне редагування *І. О. Кругляк*

Комп'ютерна верстка *В. А. Івакін*

Підписано до друку 18.12.2012. Формат 60x90/16. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 8,86. Умов. друк. арк. 13,38. Зам. № 1186

Видавець і виготовлювач
Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи Національного банку України”
вул. Петропавлівська, 57, м. Суми, 40000, Україна, тел. 0(542) 61-93-37

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції: серія ДК, № 3160 від 10.04.2008